

MESÉL A MÚLT

Csíkjenőfalva 800 éves története

[Erdélyi Magyar Adatbank]

SZABÓ MIKLÓS – JAKAB SÁMUEL

MESÉL A MÚLT

Csikjenőfalva 800 éves története

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A kutatómunkát és a kézirat-előkészítést
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatta

A gyűjtő- és kutatómunkában közreműködött
Antal Csaba, Kelemen János, Kelemen Levente, Salamon Lajos, Szabó Marcella

Megjelent Csíkjenőfalva szülöttje,
Kedves Ince egyetemi tanár és zeneművész költségén

SZABÓ MIKLÓS – JAKAB SÁMUEL

MESÉL A MÚLT

Csíkjenőfalva 800 éves története

MENTOR KIADÓ
Marosvásárhely, 2001

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Borítóterv Ádám Gyula
A fényképeket Maczalik Ernő készítette
A térképeket Király Lucia rajzolta

© Szabó Miklós, 2001

© Jakab Sámuel, 2001

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

SZABÓ MIKLÓS

Mesél a múlt: (Csíkjenőfalva történetéből) /

Szabó Miklós, Jakab Sámuel. - Marosvásárhely (Târgu
Mureș): Mentor, 2001

272+16p. 23cm.

ISBN 973-8002-72-9

I. Jakab Sámuel

908(498 Incu)

ELŐSZÓ

Csikjenőfalva története megírásának gondolata feleségem kérése, ösztönzése nyomán fogant meg és foglalkoztatott, de csak akkor öltött végleges formát, amikor az 1945-ben született jenőfalviak 50 éves találkozásán a helység szülöttje, a Németországban élő Kedves Ince egyetemi tanár felvállalta a *falutörténet* kiadási költségeinek biztosítását. Nemes cselekedetét nem lehetett válasz nélkül hagyni.

Ha létezik székely település, mely bővelkedik történeti múltját illető írásos emlékekben, akkor Csikjenőfalva ezek közé tartozik mindenképpen. Munkálkodásunk során nem azzal kellett megbirkóznunk, hogy milyen írásos forrásokat szólaltassunk meg, hanem azzal, hogyan is tanulmányozzuk át azokat, hogyan gyűjtsük be a történeti múltra vonatkozó adatokat, mindenekelőtt a falujegyzőkönyvek, egyháztanácsai, közbirtokosági iratok, feljegyzések stb. adatait.

Az előttünk járók – Benkő Károly, Szedenczky Kardos Lajos, Endes Miklós, Vámszer Géza, különösen pedig Imreh István – „fogta a kezünk” Csikjenőfalva történetének kutatása és megírása közben. Ugyanakkor, tisztelettel és köszönettel tartozunk a jenőfalviak szíves támogatásáért, a rendelkezésünkre bocsátott „inventáriumok”-ért, a még több szóbeli tájékoztatásért, tanácsért, a sok kedves biztató szóért. Továbbá, Fábíán Zoltán plébános úrnak önzetlen jóindulatáért, segítségéért.

„Laksági ember”-ként (sáromberki születésű lévén) „vejnek szállva” Jenőfalván rövidesen ráfigyeltünk a sok múltban gyökerező szokásra, megszokásra és azokra a megtartó erőkre, amelyeknek köszönhetően *a magyarságnak székelységként számontartott tömbje* századokon át, a legmostohább körülmények között fennmaradt napjainkig.

Most, amikor nem látjuk „merre visz a végzet”, tükröt szeretnénk tartani Jenőfalva népe elé: ime ezt a háborúságoktól, éhínségektől, döghaláltól, ármánykodástól, testvérharctól sem mentes utat tetted meg, míg eljutottál napjainkig, és mi szeretnénk Isten segédelmével további küzdelmekre, továbbélésre és itthonmaradásra ítélni téged, Jenőfalva népe, hogy részt vehessél a további önmegtartásban, a magyarságot szaporító gyermekáldás vállalásában, hogy értelemmel figyeld a csillogó-villogó-csábító divatot, de csak azt vedd át, azt honosítsd meg szülőföldeden, ami nem térít le arról az útról, amelyet a magyarság fennmaradásáért eddig is vállaltál.

Falutörténetünkben nem kívántunk „mindent tudóként” ítélkezni a letúnt idők embe-reinek tettei, cselekedetei, kiejtett szavai felett, minden történést, múltbeli eseményt és állapotot leírni, kizárólagosságra törekedve. Jóllehet felvázoltuk a helység természeti viszonyait, értekezünk a falu nevének eredetéről, vizsgálódásunk központjában a jenőfalvi állattartó és földművelő, valamint mesterséget űző ember, illetve emberi közösség áll. Megkíséreljük bemutatni, miként alakította mezőkertjét, üléshelyét, házát, miként élt, gyakorolta hitvallását, tisztelte az írást, a tudást, és miként szórakozott, művelődött, „fogódzkodott” szokásokba és hiedelmekbe, miközben idegen hadak dúltak és uraltak, miként állt helyt, ha hazáját kellett védelmeznie, éppenséggel megszabadítania az

idegenektől. E gazdag múlt egy-egy határjelzőjét képezik a történelmi és mai helynevek, az évszázados székely családnevek. Vizsgálódásainkat a helység mai gazdasági arculatának és lakói bemutatásának szentelt sorok zárják.

Ezúton mondunk köszönetet mindazoknak a szakembereknek, akik segítettek falutörténetünk megírásában, különösen Imreh István professzor úrnak, Pál Antal Sándor levéltáros történésznek és Olosz Katalin néprajzkutatónak igen értékes tanácsaikért, szakvéleményeikért.

A kedves érdeklődő és szakember olvassa és fogadja kötetünket olyan szeretettel, amilyennel azt mi Jenőfalva lakóinak átnyújtjuk.

Isten áldja meg az olvasót!

Marosvásárhely, 2000. szeptember 7.

dr. Szabó Miklós

Dr. Jakab Sámuel

TERMÉSZETI VISZONYOK

Csikjenőfalva a Felcsíki-medence nyugati peremén, az Északi-Hargita aljában fekszik. Délen Csíkkarcfalvával, északon Csíkszenttamással összenőve, a Felcsíkra jellemző füzértelepülések egyike. Pontos földrajzi helyét a $46^{\circ}33'$ -es északi szélességkör és a $25^{\circ}45'$ -es keleti délkör metszéspontja határozza meg. A falu központjának tengerszint feletti magassága 725 m. Az itt még csak nagyobbacska pataknak számító Olt észak-dél irányba szeli át a falu belterületét, s vele csaknem párhuzamosan húzódik a füzértelepüléseket összekötő főutca is. Csíkszeredától északra, 24 km-re, Gyergyószentmiklóstól délkeletre 36 km-re található. Közlekedési lehetőségei jók; vasúti megállója Karcfalván van, s a 12-es főút a falu közelében halad.

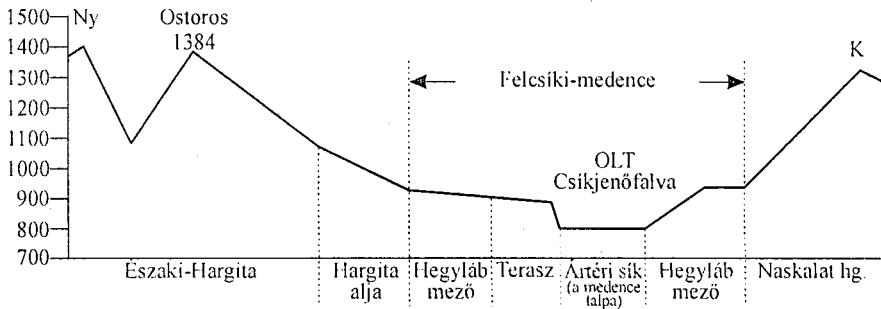
DOMBORZAT

Határa északnyugat-délkelet irányban, 16–17 km hosszú sávban húzódik Marosfő alatt, a Hargitán át, el egészen a Naskalat-hegységig. Ekképpen négy tájegységre – (1) a Gyergyói-medence keleti peremére, (2) a Hargita-vonulat északi nyúlványára, (3) a Felcsíki-medencére és (4) a Keleti-Kárpátok középső vonulatához tartozó Naskalatra terjed ki a falu határa. Ebből adódóan természeti adottságai, domborzata, földtani felépítése, éghajlata, vízrajza, növény- és talajtakarója, igen változatos és sokszínű.

Domborzatának tagoltságát a 725 méteres legmélyebb, s az 1384 méteres (Osztoros) legmagasabb pontok közötti mintegy 600 méter szintkülönbség határozza meg.

A négy tájegység, amelyre Csikjenőfalva határa kiterjed, földrajzilag jól elkülönül egymástól. Határának központi része Felcsík kárpátközi medencéjéhez tartozik, nyugati része az Északi-Hargitára, keleti fele pedig a Keleti-Kárpátok középső vonulatához tartozó Naskalat nyugati lejtőjére kapaszkodik fel. Ez utóbbi a Nagyhagymástól déli irányba húzódó, amannál több mint 200 méterrel alacsonyabb hegyvonulat része (1. ábra).

Észak felé a Marosfői tömbhöz tartozó nyereg biztosít könnyű átjárást a Gyergyói-medencébe, ahová átnyúlik Jenőfalva északi határrésze. Déli irányba a Felcsíki-medence a csíkrákosi küszöbíg folytatódik, azután már Középcsík következik Csíkszereda központtal.

1. ábra. Csíkjenőfalva határa domborzatának kelet-nyugat irányú domborzati szelvénye

A medence peremét mindkét oldalon az Olt teraszai alkotják, amelyek fokozatosan beleolvadnak a hosszan elnyúló hegyláb-felszínnek (piemont) enyhe lejtésű síkjába. Ezek a hegyláb-felszínnek kapcsolják a medencét a Hargitához, illetve a Naskalathoz. A környező hegység így aránylag menedékesen emelkedik, átlagban 500–700 méterrel a 725–750 méteren elterülő medencetalp felé.

A domborzat legkiemelkedettebb pontjait – Ostoros (1384 m), Kijénfalvi Ostoros (1383 m), Farkashegy (1093 m), Csík-magasa (1154 m) – összekötő vonal tulajdonképpen a Hargita főgerince ezen a szakaszon. Az Ostoros, két egymásnak háttal álló ikerkráterét nyugatra a Sikaszó-patak nyitotta meg, keletre pedig, Jenőfalva irányába, a Nagyvész-patak völgye vágódott bele.

Ezek a kimagasló pontok, hozzávetőlegesen 825–850 méterig, megszilárdult lávafolyásokból épültek fel. Lejtésük meredek. A gerinc felől lefutó patakok – Köves-patak, Nagyvész-patak, Hosszú-bükk pataka, Dénes-pataka, Bükk-pataka, Göce-patak – mélyen bevágódtak, és a kemény andezitben meredek, „V” keresztmetszetű völgyekkel tagolják a vulkáni kúp lejtőit.

A főgerinc legmagasabb pontjait széles nyerges választják el egymástól, amelyek egyben a legkönnyebb átjárást biztosítják a Gyergyói-medence felé. A gerincvonalán belül, kelet felé leváló mellékgerincek általában 950 m körüli magasak. Ilyen az Iga tető (958 m), a Hegyes bükk (974 m), a Gyertyános (985 m), Nagyhegy (947 m). Ahol véget ér az egykori lávafolyás – 825–850 m magasságban –, a domborzat ellankásodik, a hosszan elnyúló hegyláb felszín völgyközi hátai ellaposodnak, fokozatosan belesimulnak az Olt jobb oldali padszerű teraszaiba. A hegyláb felszín és a Csík-magasa vulkáni kúp közötti hirtelen lejtőtörést jól érzékelteti a Nagyhágo tető határnév.

Az Olttól keletre Jenőfalva határa lépcsőzetesen emelkedik a medencetalp felé a Naskalat lejtőjére. Mélyen bevágódott záporpatakok szabdalják, s a lejtőre merőleges futású agroteraszok (földteraszok) tagolják ezt a határrészt. Az agroteraszok a mezőgazdaság szövetkezetesítése (kollektivizálása) előtti idők, állati vontatású váltókével végzett szántás tanúi. Talán sehol Erdélyben nem maradtak fenn ilyen épen a letűnt múltbeli földművelés ezen igen ésszerű tanújelei.

A Gyertyános, Cigánykút és Hegyesbükk látképe. Háttérben a Magas tető

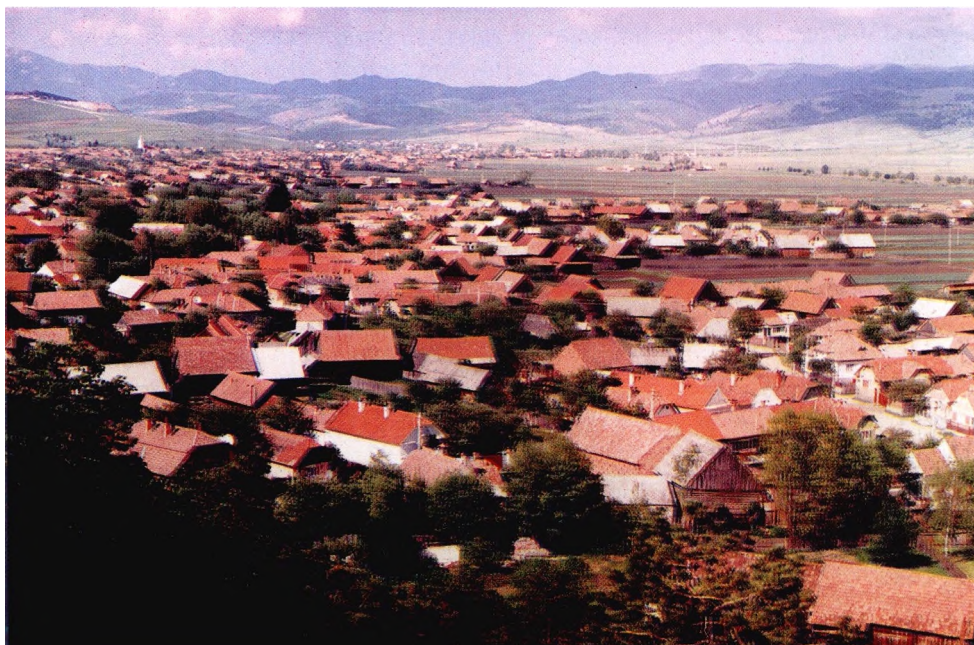
Vadkés-töve

Jenőfalva távoli látképe a Magyaros oldaláról

Jenőfalva közeli látképe. Háttérben Szenttamás és a Kőd

Igen érdekes jelenség a Lessőd-patak és a Kisköd-patak itteni szakaszának az Olttal párhuzamosan futó folyási iránya: az előbbi a lejtő lábánál, utóbbi a lejtő közepe táján.

A TERÜLET FELÉPÍTÉSE, SZERKEZETE

A terület földtani felépítésének tárgyalásánál nem szorítkozhatunk csupán a je-nőfalvi határra. Csak egy nagyobb tájegység, esetünkben Felcsík, geológiai szerkezetének bemutatásával érhető meg egy ilyen kis terület földtani felépítése.

A Felcsíki-medence és peremterületének földtani szerkezete igen változatos. Felépítésében részt vesz a Keleti-Kárpátok nyugati főszerkezeti eleme, a vulkanikus eredetű andezit, valamint a medencét kitöltő harmadkor végi – negyedkori és a leg-újabb kori (holocén) üledékek vastag rétegsora. Keletről a területet a Naskalat tör-melékes-eruptív képződményei (a vulkáni kitörések törmelékes üledékei: breccsák, homokok, tufák keveréke) építik fel. Az Olt teraszait negyedkori (pleisztocén) gör-getett folyami kavics, homok és iszap lencsés szerkezetű, néhány méternyi vastag-ságú lerakódása alkotja. A hegyláb-felszín lankás lejtőit 4–6 méternyi vastagságú pleisztocén végi lejtőüledék-takaró borítja, amely legtöbbször görgetetlen, vagy csak alig görgetett, andezit törmelékkal kevert vályog vagy agyag. Ez a barna színű lejtőüledék szolgált, az esetek többségében, a jelenlegi talajtakaró anyaközeteként; ez volt a talajok ásványi részének kiindulási anyaga.

A medence alját vastag kavics- és homokrétegek töltik ki, amelyet vékony folya-mi iszap borít.

A hargitai részen, a 825–850 méter feletti régiókban, a vulkáni kitörések alkal-mával a felszínre került és ott megmerevedett lávafolyásokat találjuk. Kőzettanilag kemény, szürkés színű andezitek többféle változatáról van szó, valamint ezek tör-melékeiről, amelyek a lávafolyások alsó határánál üledékes kőzetekkel is kevered-hetnek.

ÉGHAJLAT

Csikjenőfalva, s az egész Csíki-medence éghajlata hűvös, rideg. Rövid, enyhén meleg nyár, hosszú, hideg tél jellemzi. Az évi átlagos hőmérséklet értéke 5–6°C a medence aljában, míg az Osztoros magasságában 3–3,5°C. Július az év legmele-gebb hónapja; közepes hőmérséklete +16°C körüli, a medence aljában. A tél 4–5 hónapig tart; hosszú ideig köd borítja a medence alját, mialatt a magaslatok napsü-

tésben ragyognak. Ez a hőmérsékleti visszásság (inverzió) is egyik jellemzője a csíki éghajlatnak.

A csapadék évi mennyisége 550–600 mm (sokévi átlag értékéről van szó) a medencében, és 850 mm feletti a hegyekben. A hótakaró, az esetek többségében, öt hónapig, novembertől március végéig borítja a talajt. A napsütéses órák száma évente alig 1800 óra, vagyis átlagosan napi 5 órát süt a nap.

A talaj felső, szántott rétege csak május elején éri el a +10°C-t, ami alkalmatlanná teszi a vidéket hosszú tenyészidejű növények termesztésére. Sikeresen termesztethető növények a rozs, zab, búza, rost, len, cukorrépa, lóhere, szarvaskerep. A gyümölcsfák közül is csak a szilva, egyes meggy- és almafajták, a fekete ribizke és az áfonya hoz biztonságos termést. A zöldségfélék közül eredményesen termesztendő a káposzta, a murok, petrezselyem, zeller, hagyma, saláta stb. Jól megterem a burgonya (pityóka).

TERMÉSZETES NÖVÉNYZET

A természetes fás növényzetet a fenyvesek (lucfenyő-erdők) alkotják, s részben a bükkösök. A kiirtott erdők helyét elfoglaló legelők, kaszálók növényzetét a vörös csenkesz (*festuca rubra*) és a sovány tippán (*agrostis capillata*) gyepek foglalják el. A rossz lefolyású nedvesebb helyeken (nyergeken és fennsíkokon) gyakori a szőrű (nardus stricta) és a gyepes sédbúza (*deschampsia caepistosa*) megjelenése, ami a gyep minősége romlásának a biztos jele. Ez utóbbit a helyi talajviszonyok, a talaj elsavanyodása, rossz vízvezetőképessége, s nem utolsósorban a túlterheléses legeltetés váltja ki.

Jenőfalva természetes növénytakarójának sajátja, hogy több Európa-, sőt, világviszonylatban is védett növény lelőhelye. Ilyenek a cserevirág – henyé boroszlán (*daphne cneorum*), mely a Porgyasan terem csak, a kisasszonypapucs – rigó pohár (*cyripedium calceolus*), mely általában megtalálható; a pünkösdi rózsa – zergeboglár (*trollius europaeus*) a lápréteken él, valamint a vitézvirág – biborka (*nigritella rubra*), mely a Terkő lakója.

TALAJADOTTSÁGOK

A falu határának talajtakarója a változatos domborzat, az éghajlat s az alapközet sokfélesége miatt igen tarka képet tár elénk, hiszen húsznál is több talajféléseget térképeztek fel a szakemberek.

A talajtakaró közös jellemzője a savanyú kémhatás: a Naskalat felőli részen több mint fele arányban közepesen és erősen savanyú talajok találhatóak, míg a hargitai oldalon szinte kivétel nélkül közepesen savanyúak a talajok. Az ilyen kémhatású talajok meszesítésre szorulnak. Kedvezőbb, vagyis gyengén savanyú kémhatásúak a falu és a Lessőd-pataka között elterülő, valamint a Lessőd-patak és Kisköd-patak között elterülő határrészek taljai.

Legjobb minőségű talaj, nemcsak a kémhatás szempontjából, a vasút két oldalán található, középkötött, jó szerkezetű, csernozjomszerű fekete föld. Ezen minden, az éghajlat körülményei között megtermő kultúrnövény sikeresen termeszthető.

Valamivel gyengébb, de még mindig jónak mondható a Lessőd-pataktól az Alsó-hágói lankás, nyugati fekvésű, naposabb lejtős barna erdőtalaja. A Felső-hágó és Kereszt-teteje talaja részben lepusztult, csonka szelvényű erdőtalaj; ez már jóval gyengébb minőségű, mint az előbbi.

A hargitai oldalon elterülő, hosszan elnyúló völgyközi hátacon – Mogyorós-oldal, Szeles-tető, Demeter-mocsara, Dereglye-homloka, Botosfa – időszakosan pangóvízes, savanyú, agyagbemosódásos erdőtalajok találhatóak, melyek helyenként igen kövesek is lehetnek. Megterem bennük a rozs, a zab, a pityóka, valamint egyes takarmánynak való pillangós virágúak, mint a lóhere s a szarvaskerep, melyek éppen sikeresen termeszthetők. Minden esetben igen meghálálják az istállótrágyát, a nitrogén- és foszfortartalmú, lúgosan ható műtrágyát (pl. a mézsalétromot és mézammalsalétromot vagy pétisót). Mészporral vagy a közeli szentdomokosi dolomit-örleménnyel kezelve, e savanyú talajok mindegyike gyökeresen feljavítható.

A Rácza-patak alsó szakaszán és közvetlenül a falu feletti részén, ott, ahol a Lokpatakával összefolyik, vizenyős-mocsaras szürke réti talajok alakultak ki. Maga a Mocsár határnév is erről árulkodik. A patakok szabályozásával, s a Mocsár lecsapolásával, vagyis vízrendészeti munkálatokkal a réti talajok jó termőfölddé alakíthatók.

Az Osztoros és Csík-magasa lávafolyásain (Hosszú-bükk) köves, savanyú barnaföldek, hamuszürke podzoltalajok és köves, sziklás vázta talajok fordulnak elő. Fenyvesek és legelők birodalma ez. A lapos nyergeken pangóvízes, úgynevezett pszeudoglejes podzoltalajok teszik változatosabbá Csíkjenőfalva talajtakaróját.

Az erdőgazdálkodás mellett, korszerű havasi állattenyésztéssel biztosítható az itt lakó népesség jövője. Ehhez azonban az okszerű gyepgazdálkodás lehet a garancia. Ezt kell jól átgondolt, jövőbe mutató, a falu népének egyetértését élvező tervezéssel meghonosítani.

IRODALOM

1. Jakab Samuel: *Observații pedogeografice în Depresiunea Ciucului*. Știința Solului, 8/1970, nr. 3.
2. Jakab Sámuel: *Az erdélyi táj változásai a 19. és 20. században*. Füleky Gy. (szerk.): *A táj változásai a Kárpát-medencében*. Gödöllő, 1999.
3. Kozma M.: *Hargita megye – Útikönyv*. Csíkszereda, 1998.
4. Kristó A.: *A Csiki-medencék geomorfológiai problémái*. Kolozsvár, 1956.
5. Kristó A.: *Caracterizarea geologică și geomorfologică a depresiunilor din Ciuc și a munților din împrejurimile lor*. Uő.: *Plante medicinale din flora spontană a bazinului Ciuc*. Miercurea Ciuc, 1968.
6. Schreiber, W. E.: *Observații geomorfologice în zona de contact dintre Munții Harghita și Depresiunea Ciuc*. Studia Univ. Babeș-Bolyai, din Cluj, Geologia-Geographia, XXIV/1979, nr. 2.
7. Schreiber, W. E.: *Munții Harghita. Studiu geomorfologic*. București, 1994.
8. Treiber J., Bálint J., Jakab S.: *Unele rezultate referitoare la natura mineralelor argiloase din solurile Harghitei de Nord-est*. = Știința Solului, 8/1970, nr. 3.
9. Vofkori L.: *Székelyföld útikönyve II.*, Budapest, 1998.
10. *** *Harta solurilor României la scara 1:200 000*, foaia 20, Odorheiu Ț-35-XIV. Institutul de Cercetări pentru Pedologie și Agrochimie. București, 1994.
11. *** *Studiu pedologic al comunei Cârța, jud. Harghita* (manuscris), Arhiva OSPA, Brașov.

Dr. Szabó Miklós

LEGENDA ÉS VALÓSÁG

Jenőfalva egyike Felcsík népes helységeinek. Tejttestvérétől, Karcfalvától Nagyboldogasszony egyházának egy sziklás hegyfokra épített, várfallal körülvett, impozáns gótikus, de barokkra átalakított temploma választja el; a másik szomszédjától, Szenttamástól pedig egy kis határutca különíti el. Mindhárom helység a Csíki-havasok és a Hargita közrefogta Csíki-medencén észak-dél irányban folyó Olt partján alakult ki századokkal korábban, valamikor a székelyek csíki megtelepedése után.

Ma Jenőfalva többutcás, tömör település, melyet immár városiasodásra emlékeztető, modern, emeletes házak tarkítanak. Utcáin személy- és teherkocsik, traktorok és egyéb járművek száguldanak. A munkából – a falu határából vagy Csíkszeredából – hazatért emberek esténként rádiót hallgatnak, televíziót néznek, a fiatalok pedig diszkóba járnak.

A helység lakói pirosposzgás, napbarnította, szívós alkatok, akik ma már modern munkagépeket is használva munkálkodnak fáradhatatlanul – állataik gondozása mellett szántanak, vetnek, kapálnak, kaszálnak, takarnak, aratnak, pityókát ásnak – a csodálatos hegyekre, völgyekre kiterjedő széles határukon. Télen rendszerint erdőlnek. A falu népét a mindennapok nehéz munkálkodásaiban, de örömeik és bánataik megélésének szertartásaiban is ősi szokások és megszokások fogják össze, a letűnt századokra emlékeztetően és a jövőbe beleszóló erővel.

Legendák, szóbeli hagyományok, írásos és tárgyi emlékek sokaságából kíséreljük még kihámozni és felvázolni a valós múltat, távoli és közelebbi történéseket, eseményeket, tényeket, a jenőfalvi ember helytállását az erdélyi általános politikai élet forgatagában.

*

Felcsík és nyilván Jenőfalva térsége is alkalmas volt az ember megtelepedésére már az őskorban. A csíkszeredai régészek, János Pál és Kovács Dénes ugyanis a falu határában, a Gelence mellett kőbaltát találtak, a Kósában pedig bronz- és vaskori – hallstatti – kerámiatöredékek és orsónehezék került elő,¹ lehetővé téve azt a feltevést, hogy az időszámításunk előtti II. évezred elejétől emberi település létezhetett e tájakon. Ebből azonban nem vonhatunk le következtetéseket Jenőfalva kialakulását illetően.

A falu öregei azt tartják, hogy a helységet *Jenő herceg* alapította a régmúlt homályában maradó időben. *Palotája* valahol a *Hővíz* forrásának környékén, a *feneketlen tónál* állott.²

Ez állt irad a Nemzeti Comunitas nevében Constitucióval
 tartván azon Emberek Dalgával akik az 1822-ik éjelen
 dőben a Constitució eleget minden törvényre fizetni
 kívánt hogy azok rendszerben kiadhatók mindenkor a Comunitas igazgatás
 ion körül velték meg máskor a Constitució törvényeire
 nem kérték ki hanem minden Embert törvényre és az
 a közön elfogadott fizetni, a Kéna pedig minden Embert
 nek el engedték, alig hozzá kérték, hogy ha meg ez ként
 nem adódik a Constitució elon kívánt. Nemmi igazg
 lom nem lépem.

Azoknál helyre nem kell von, hogy akik a régi Comissio munkái
 ja dennis kiadhatók vagy ki kérték azok pedig fel
 pontosított a magyar népszerűre el foglaltak a Székely pár
 ticuláit azonosítva lentül hamarabb egy Comissio által ki
 jönni, és ki kapták elnem mulasztásion fel szerkesztve
 bíráit a Dico Natorius, és C. K. átvette, mely edgy
 kétféleképpen kiadották viz. C. K. Jánosfalva D. I. 1824-
 g. év 1824.

székely	János Zulusi Dico
Dico	Joséff Kovács Dico
Atyán	elkerly. C. K. átv.
elkerly	Joséff "
elkerly	elkerly m. a. "
Közma	m. a. "
elkerly	János m. a. "
elkerly	János Jánosfalva
elkerly	mihály m. a. "
Josabos	m. a. "
elkerly	elkerly "
elkerly	János, Kaptól
elkerly	Joséff "
elkerly	mihály m. a. "
elkerly	elkerly Natorius

A Jenőfalva „Constitutio”-ját áthágók elleni intézkedésről 1824. november 14-én felvett jegyzőkönyv

E legendától elvonatkoztatva, a falu neve őrzi a magyar honfoglaló *Jenő törzs*, illetve a *székely Jenő nem* nevét, és mindenképpen egykorú a székelyek csiki megtelepedésével. Csakhogy a szakemberek és műkedvelő történészek ma is vitatják mind a székelyek eredetét, mind a csiki megtelepedésük idejét.³ Mi Szádeczky Kardos Lajos véleményét tartjuk legelfogadhatóbbnak. Szerinte a székelyek „hun eredetű kabar rokon szikeli (eszegel-bolgár)”, azaz ótörök eredetűek. Még Lebédiban csatlakoztak a magyarokhoz, éltek velük, költöztek a Fekete-tengertől északra elterülő Etlközbe, majd a Kárpád-medencébe, ahol rokon néptörödékeket leltek. Ezért él mai napig a hun eredet emléke.⁴ Bíborbanszületett Konstantin a X. század közepén azt írta róluk, hogy bolgár–török anyanyelvük mellett beszélnek a magyar nyelvet is.⁵

Lett légyen másként, Jenőfalván ma is több olyan helynév és családnév ismert, amelyek ótörök eredetre utalnak. Ilyenek például a Csergő, Ikó, Kánás, Komló, Köd, Naskalat, Porgyas, Tarkő, Vete stb. helynevek és az Abrán, Botár, Gidró, Kosza stb. családnevek.⁶

Az új hazában a székelyek a magyar törzsek világában sajátos feladatokat láttak el. A harcokban elő-, illetve utóvédként vettek részt. Ugyanakkor, más magyar népességhez hasonlóan, gyepű- vagy határvédő feladatokat láttak el a nyugati, északi és keleti végeken. Így kerültek Biharba, később a mai Szászsebes, Szászkereszt és Szászorbó vidékére, végül pedig – amint azt Bóna István régész-történész az utóbbi időben végzett ásatások leletei alapján megállapítja –, valamikor II. Géza (1141–1161) és III. István (1161–1172) királyaink uralkodása alatt, de mindenképpen 1200 előtt beköltöztek a Csiki-medence területére.⁷

A székelyek csiki megtelepedésével alakult ki Jenőfalva, melynek története így meghaladja a *nyolcszáz évet*. Egyházközségét, amelyhez századokon át tartozott, és tartozik ma is Karcfalvával, a pápai dézsmajegyzékek, szerintünk 1332-től Tourkou (Tarkő vagy Terkő) néven, majd később – 1406-ban minden kétséget kizáróan – más források Nagyboldogasszonyként említik.⁸

Jenőfalvaként neve egy 1406-ban kelt okiratban jelenik meg először.⁹ Olyan okirat ez, amely első ízben említi Csík- és Gyergyószéket. Másolatban és magyar fordításban, rengeteg hibával Benkő Károly közölte azt *Csik-, Gyergyó- és Kászon-szék leírások...* című munkájában, majd az megjelent a *Székely Oklevéltárban* is.¹⁰ Sokan kétségbe vonták és vonják az okirat eredetiségét. Szerintünk is joggal. Az Olt jenőfalvi szakasza vízének megosztása ügyében azonban létezik egy 1495-ben kiadott hasonló tartalmú egyezménylevél, melyet az 1406. évi okirattal együtt 1726. június 2-án adtak ki másolatban Nagyboldogasszony egyházközség iskolamesterei, Gyergyószentmiklósi Csibi Márton és Rákosi Csibi Gergely.¹¹ Az 1495. évi egyezmény *eredeti példányát* a későbbiekben Barabás Samu megtalálta a Gyulafehérvári Káptalan Levéltárában (Cista Capit. nr. 346.), és közölte a megkívánt helyesbítésekkel a *Székely Oklevéltár* VIII. kötetében.¹² Ebben az utóbbi okiratban szó van az Olt vize megosztásának ügyében régebben megkötött egyezménylevélről is. Mind-

ezebből arra következtetünk, hogy az 1406. évi okirat minden pontatlansága ellenére nem hamisítvány.

Amint jeleztük, mind az 1406. évi, mind az 1495. évi vizsály az Olt vize megosztásának ügyében robbant ki. Első esetben Barlok György és Demeter, Kajtár Tamás és Gegő Pál *közlakosok*, valamint a *malomtulajdonos* Demeter Bálint özvegye és fia között támadt ellentét. Előbbiek a „Csorgónak hivató víz” – szerintünk a későbbi *Árok-köze vize* – megtartása mellett, az utóbbiak ellene kardoskodtak. A vizsályban Lázár Bernárd és Balaskó Ferenc „főemberek” ítéleztek, kötelezve Demeter Bálint özvegyét és fiát a „Csorgónak hivató víz” megtartására, Jenőfalva lakosságát pedig a szóban forgó víz (árok) által a jövőben okozott károk elhárítására és megtérítésére. Az ilyen értelemben megkötött egyezséget Nagyboldogasszony egyházközség plébánosa, Csík- és Gyergyószék alesperese, Lőrinc pap foglalta írásba a jenőfalvi falusbíró és esküdtek, „hív férfiak” jelenlétében.¹³

1495-ben a vizsály Fábri (Kovács) György, Miklós Kelemen és Tamási János (felperesek), illetve Kajtár Miklós, Barlok György, Gegő Ágoston, Gálfy Demeter és Bricitii István (alperesek) között robbant ki ugyancsak az Olt vize miatt. Ez utóbbiak ugyanis gátjukon nem engedtek elég vizet az előbbiek malmára. Az ügyben Lázár András és Balázs, valamint Balaskó János és Imre főemberek mondtak ítéletet, kötelezve az alpereseket, hogy a malmukhoz épített gátba helyezzenek el úgynevezett „kalán furus” cövekeket, hogy a víz bizonyos nagyságot (3 lábot) elérve, azon átfolyhasson a felperesek malmához. Az ítéletet Csík-szék bírái és kapitánya (hadnagya) *Nemen Ked*-nek nevezett széki tisztség erősítette meg. Egyezménylevelet ellenben Nagyboldogasszony egyházközség plébánosa, Csík- és Gyergyószék alesperese, Bertalan pap adott ki.¹⁴

Nos, a fentebb bemutatott két okiratból már többet tudunk meg Jenőfalváról, annak fekvéséről, ügyeiről-bajairól, igazgatásáról, lakóinak nevééről, nemzeti- és rendi, sőt, vagyoni-társadalmi tagozódásáról. Nem ismerjük, hogy a székelyek előzetes bihari, majd a Sebes, Hortobágy és Nagy-Küküllő közti térségbeni tartózkodása idején mennyire haladt előre a faluközösségbe történő önszervezkedésük folyamata. Az is ismeretlen, hogy csíki megtelepedésük milyen rend szerint ment végbe. Tény ellenben, hogy a XIV. század elején – a pápai dézsmajegyzékek tanúsága szerint – a felcsíki szentegyház falvak közé tartozott Jenőfalva is.¹⁵

A falu kialakítása, nyilván, több nemzedék munkája volt. A Jenő nemhez tartozó emberi közösség itt bőven talált állatai számára legelőt, kenyérgabona termesztésére alkalmas mezőt, maga és állatai számára ivóvizet, erdőt, ahol tűzifát, szerszámfát stb. bőséggel beszerezhetett. Az Olt vizét szükségletei szerint kívánta hasznosítani. Annak partjain telepedett meg. Sőt, gátépítéssel kialakította a „Csorgónak hivató vizet”, és mellette egy utcát, melynek két oldalán az idők folyamán szintén építkezett, házakat emelt.¹⁶

Az Olt két partján elterülő helységet híd, a források szerint „közönséges palló” kötötte össze. A folyó közelsége igen sok haszonnal járt, de károkat is okozott,

mivel gyakran kiáradt, előntötte az utakat, a „Csorgó utcát”, amelyen akadályokat emelt.¹⁷

Jenőfalva lakói alapvetően állattartással és földműveléssel – mezőgazdálkodással – foglalkoztak. Gabonájukat az Olton emelt malomházban őrölték meg. 1406-ban még csak egy, a XV. század végén azonban már két vízimalmot hajtott Jenőfalván az Olt vize. Talán a malmok jelenlétéhez kapcsolódott bizonyos kézművesek megjelenése is.¹⁸

A faluközösség ügyeinek intézésére, a közösségi rend megtartására falusbíró (judex) és esküdteket (hív férfiak) választottak. Különböző ügyekben azonban felkért „szószóló” (per suus procuratorem) és főemberek (Egrediis Dominis) közreműködésével döntöttek, ítéleztek. Ezek a szomszédos Szenttamásról származtak, de egyik közülük, azaz Balaskó talán karcfalvi volt, és birtoka után Karcfalva egyik határát századokon át és máig is *Balaskónak* nevezik.¹⁹

Az a tény, hogy a helységben közlakosok, malomtulajdonosok és kézművesek léteztek, és hogy a köztük lévő viszályban „főemberek” ítéleztek, azt mutatja, hogy a XV. századra Felcsíkon és nyilván Jenőfalván is messze jutott a székely nemzeti társadalom bomlása és a magyar hűbéri társadalomba való betagozó folyamatok. Amint azt azonban a „hat falu havasa”, azaz *Hosszú havas*, de a Tarkó fölötti köztulajdonjog évszázados fennmaradása is igazolja, a nemzeti társadalom bomlási folyamatát közel sem szabad eltúloznunk.²⁰

1406-ban Jenőfalva közlakosaiként feltűnnek még Barlok György, Barlok Demeter, Gegő Pál, Kajtár Tamár, „malomház” tulajdonosként Demeterfi Bálint, „szószóló”-ként Márkus János, falusbíróként Atos János, esküdtekként Benedek Mátyás és Ladó Bálint, illetve 1495-ben közlakosként említik Barlok Györgyöt, Briccii Istvánt, Gálfy Demetert, Gegő Ágostont, Fabri (Kovács) Györgyöt, Miklós Kelement és Tamás Jánost. Az Atos, Barlok, Benedek, Gegő, Kajtár, Ladó és Márkus családok megjelennek a XVI–XVIII. századi forrásokban is. Sőt, Gegők, Kajtárok és Márkosok élnek ma is Jenőfalván.²¹

Úgy tűnik, a családnevek a székelyeknél jóval korábban kezdenek kialakulni, mint a magyar vármegyei részeken. Egyes családnevek fennmaradása immár mintegy hétszáz éven át, hasonlóan sajátos vonása a jenőfalvi és – nyilván – székely valóságoknak.

A XVI. századtól megsokasodtak a Jenőfalvára vonatkozó adatok. A helység népességének gyarapodását, életét, gazdaságát, szokásait, a jenőfalvi történeteket stb. már rendszerezettebben mutathatjuk be.

JEGYZETEK

1. Paul János – Dionisie Kovács: *Pereghiză archeologică în Bazinul Ciucului. Studii și Materiale*, II. Tg. Mureș, 1967, 44–45.

2. Néhai Szopos Gergely után. Ferencz Béla szerint a helység nevét egy Jenő nevű nemestől nyerte. Lásd: Ferencz Béla. *Csikvármegye monográfiája a legrégebb időktől napjainkig*. M.-Ciuc, 1935 (Ferencz 1935), 68.
3. A különböző felfogásokat lásd Szádeczky Kardos Lajosnál: *A székely nemzet története és alkotmánya*. Bp., 1927 (Szádeczky–Kardos 1927), 5–26. Lásd még: Imreh István – Pataki József: *Kászsónszéki krónika 1650–1750*. Európa Könyvkiadó – Kriterion Könyvkiadó, 1992 (Imreh–Pataki 1992), 9.
4. Szádeczky–Kardos 1927, 16–17. Lásd még ugyanazon vélekedést: Kristó Gyula: *A székelyek eredetéről*. Szeged, 1996, passim.
5. Makkai László, Mócsy András (szerk.): *Erdély története. I. A kezdetektől 1606-ig*. Bp., 1986. (Makkai, Mócsy 1986), 293.
6. Lekli Béla budapesti levéltáros és turkológus után.
7. Bóna István: *A székely kérdés mai állása egy régész-történész szemszögéből*. Korunk, 1991/12, 1532.
8. *Monumenta Vaticana Hungariae. Rationes Collectorum Pontificiorum in Hungariae. Pápai tizedszedők számadásai 1281–1375. I/1*. Bp., 1887 (MonVatH). 112, 116, 132.
9. Benkő Károly: *Csik-, Gyergyó- és Kászsónszék leírások*. Kv., 1853 (Benkő 1953), 37–39.
10. *Székely Oklevéltár*. I. Kv., 1872 (SZOKL I.), 100–101.
11. Benkő 1853, 39–42.
12. SZOKL VIII., Bp., 1934, 167–169.
13. Benkő 1853, 39.
14. Uo; SZOKL VIII., 167.
15. MonVatH I/1, 112, 116, 132.
16. Benkő 1853, 37–39.
17. Uo.
18. Uo., 37–42.
19. Uo. Lásd alább a helyneveket is.
20. Lásd az alábbiakban.
21. Benkő 1853, 37–42. Vesd össze a XVI–XVIII. századi összeírásokkal is, illetve a falu jelenlegi lakosságát bemutató névsorral.

Dr. Szabó Miklós

A FALU NÉPESSÉGE

Jenőfalva emberi közössége együtt élt, együtt munkálkodott minden bizonnyal már a székelyek előző Kárpát-medencei szálláshelyein. Csíki megtelepedésük után a falu belterületének képét, termő határát, legelőit, állatnak és embernek egyaránt ivóvizet nyújtó forrásait, patakjainak és az Olt itatóhelyeit, dugásait, hídjait, a helység útjait és határútjait stb. ez az emberi közösség formálta nemzedékeken át, mint ahogy „mezőkertje” használatát, erdőrengetegei irtását, erdőlését, de az emberek együttélését szabályozó rendtartást is ez munkálta ki, miközben életszükségeinek kielégítésén, életterének fenntartásán fáradozott; védte a helységet a természeti csapásokkal, veszedelmekkel szemben, a támadó idegen hadak ellen, háritotta el az okozott károkat, ápolta a falu testén ejtett sebeket, és ha a szükség úgy kívánta, építette újjá üszkeiből, romjaiból. Fejlődésének számszerű mutatóit, a közösséget képező családok névsorát, egyes családok kihalásának, mások megjelenésének tényét, lélekszám szerinti gyarapodását vagy fogyását ezért tartjuk fontosnak.

Sok adattal rendelkezünk a jenőfalvi lakosságot alkotó porták, udvarok vagy telkek számát illetően, de kevés olyannal, amelyből az élő és munkálkodó emberek száma is megítélhető. Mindazonáltal bizonyos gyarapodási-csökkenési tendenciákat, nagyságrendi következtetéseket lehet azokból is kiszűrni.

ELSŐ ISMERT JENŐFALVIAK

Ha a pápai tizedszedők 1332–1334. évi jegyzékeit vesszük szemügyre a neves történész, Györffy György megállapításai tükrében, Tarkő (Torku, Tourkou, Torkov), vagyis Nagyboldogasszony egyházközségben – felölelte Karcfalvát, Jenőfalvát, Dánfalvát, Oltfalvát és Madarast – mintegy kétszer annyit fizettek, mint Csikrákos vagy Csíkszentsimon egyházközségben, és hatszor annyit, mint Csíkszenttamás.¹ A jelzett korban Jenőfalva ebből kikövetkeztethetően kisebb volt, mint Csikrákos és Csíkszentsimon, de népesebb, esetleg annyira népes, mint Szenttamás.

A fentiekben már idézett 1406. évi okiratban – mint láttuk – név szerint említnek kilenc jenőfalvi családot, 1495-ben tízet. Az 1567. évi huszonötédénáros adó összeírásakor *harminc udvart* jeleznek a helységben. Ugyanannyit, mint Madarason, és csak Dánfalván (43) – Szentdomokoson (34) és Szenttamáson (34) – írtak össze több udvart mint Jenőfalván.² Helységünk tehát mindenképpen a népesebb felcsíki falvak közé tartozott.

A székelyek történetének kiváló ismerője, Imreh István figyelmeztet arra, hogy a porták (udvarok, telkek) számából – lévén szó nemzetségi telkekről – hiba volna a családok és személyek számára következtetni, hiszen azt, hogy „hány családi háztartást rejtett a porta, nehéz megállapítani”.³ Az 1567. évi adatokból nem következtethetünk tehát a jenőfalvi családok vagy lelkek számára.

Nem tartalmaz a családok vagy személyek számára vonatkozó, használható adatokat az 1569 körüli és az 1602. évi Bástaféle összeírás sem. Ennek ellenére azokból értékes tájékoztató adatok következtethetők ki. 1569 körül Jenőfalván 31 lófőt írtak össze név szerint. Íme:⁴

Attos Máténé	Ladó Mihályné
Attos Simon	László Antal
Balás Benedek	Lörincz Balázs
Barlok Márton	Lörincz Domokos
Bálint Imre	Márkus Antal
Benedek Lukács	Márkus Bernát
Benedek Mátyásné, özvegy	Márkus György
Fodor Bálint	Márkus Tamás
Fodor Máté	Miklós Kelemen
Gergely Bálint	Móré Györgyné, özvegy
Kába Márton	Péter János
Ladó Antal	Szentes Antal
Ladó Bálintné	Szentes Gergely
Ladó Demeter	Szentes Lukács
Ladó Márton	Szentes Máté
Ladó Péter	

Elteltekintve a névsorból kihámozható egyes tényektől, azt akarjuk hangsúlyozni, hogy ha az 1562. évi székely felkelés után fejedelmi „védnökség” alá vett *fejedelmi jobbággyá* nyilvánított 32 gyalogost (közszékelyt) is beszámítjuk, következik, hogy Jenőfalván 1569 körül mintegy 60–65 (31 lófő és 32 gyalogos) családnak kellett lennie, élnie.⁵

A teljesnek nem tekinthető Bástaféle lustrában, melyet 1602. augusztus 7-én ejtettek meg, Jenőfalváról 38 lófő (l.) és szabad székely (sz.) családot találunk. Az eltérés az 1569 körüli összeíráshoz viszonyítva nem szembeszökő. Ennek ellenére, annak közlését az előző névsorral való összevetése céljából feltétlenül szükségesnek véljük. Íme:⁶

Abrán János sz.	Antal Ferenc sz.	Benedek János l.
Albert Mihály l.	Barra István sz.	Bíró Balázs sz.
Ambrus Imre sz.	Bálint Tamás l.	Bíró Pál sz.

Demeter Máté sz.	János Varga sz.	Nagy Ábrahám sz.
Dénes Ferenc sz.	Kajtár Miklós sz.	Pete István sz.
Domokos Antal I.	Karda János sz.	Szász Ambrus I.
Gegő János sz.	Kába Imre I.	Szász Tamás I.
Gergely Péter I.	Konta András sz.	Szentes Bálint sz.
Hajdó Márton sz.	Ladó Demeter I.	Székely Dániel I.
Imreh Bálint sz.	Ladó Gergely I.	Tamás János I.
István Márton sz.	Lukács János I.	Varga Jeremiás sz.
István Tamás sz.	Márkos Imre I.	Vizi Mihály I.
János Deák sz.	Márkos Pál I.	

Összehasonlítva a két névsort, azt látjuk, hogy az 1569 körül szereplő 31 *lófő* családból 1602-ben mindössze 9-et írtak lajstromba (Bálint, Benedek, Gergely, Kába, Ladó – 2, Márkos – 2 és Szentes). Összeírtak ellenben még más nevű 7 *lófőt* is. Így számuk 1602-ben mindenképpen nagyobb kellett legyen. Ugyanakkor összeírtak 22 *szabad székely* családot is. Mindezekből arra következtethetünk, hogy Jenőfalván 1602 körül mintegy 70 családnak kellett élnie.

AZ ÖSSZNÉPESSÉG CSALÁDONKÉNT

Bethlen Gábor fejedelem, aki államépítési megfontolásokból ismerni akarta a székelyek katonai erejét, adókéességét, és politikájában számolni kívánt a székelységben megtestesülő erőforrásokkal, átfogóbb összeírást rendelt el. Az 1614-ben végrehajtott összeírás valósabb képet nyújt a jenőfalvi népeességről is, hiszen felsorolja az összes rendi kategóriákhoz tartozókat családonként, név szerint. Az összeírtak névsora társadalmi-gazdasági és demográfiai vonatkozásban is figyelemre méltó következtetések megfogalmazását teszi lehetővé. A teljes névsort az alábbiakban közöljük:⁷

Lófők:

Abrán Márton	Bálint Péter	Katona Mihály
András Lőrinc	Bálint Tamás	Kába Bálint
Atos Máté	Bíró Balázs béna	Kába Imre debilis
Balás Mihály	Bíró István	Kába János I.
Barlok Bálint árvái	Damok Antal	Kába János II. árvái
Barlok Gergely árvái	Gurzó János	Ladó Demeter
Barlok János	Imreh Márton	Ladó Gergely

Ladó János Deák	Nagy Ábrahám	Szász Tamás
Lukácsi István	Pál György	Szentes Dávid
Lukácsi János	Pál János	Szentes János
Márkos Imre	Sigmond Pál	Szentes Tamás árvái
Márkos Pál	Szász Ambrus	Tamás János
Márkos Péter	Szász István árvái	

Gyalogpuskások:

Szász Péter

Szabadok:

Ambrus Imre	Kajtár János
Antal Tamás béna	Kajtár Mihály
Barla István	Kajtár Miklós
Barabás Mihály	Karda György árvái
Bíró Ambrus árvái	Karda János
Bíró Pál	Péter István judex
Bodó Ferenc árva leányi	Páter János árvái
Gegő János árvái	Salati Mihály (Salánki?)
Hajdó Márton I.	Szabó László árvái
Hajdó Márton II.	Szentes Péter
János Deák béna	Varga Jeremiás árvái
Imreh János árvái	Varga Péter
István Márton	Vizi András
István Tamás	Vizi Mihály

Zsellérek:

András Varga – Nagy Ábrahám zsellére
Barla Boldizsár – Török Orbán zsellére
Csiszér Pál – Barra Tamás zsellére
Cséplő Márton – Hajdó Márton zsellére
Domokos Tamás – Damok Antal zsellére
Halmágyi Márton – István János zsellére
Karda István – Gegő Mátyás zsellére
Kajtár István – Gegő Mátyás zsellére
M. György – Miklós Pál zsellére
Oláh János – Gegő Márton zsellére
Oláh Péter – Miklós Pál zsellére
Szentes Márton – Horváth Mihály zsellére, bujdosó

Idegen szolgák:

Kajtár Mihály szolgája, valami Oláh nevű
Hajdó Márton szolgája, valami Oláh

Lakságiak:

Bencze Tamás, Barlok (?) Péter házánál
Mihály ?, András Lörinc házában

Bethlen Gábor uralkodásának elején tehát 38 lófő, egy gyalogpuskás, 28 szabad és 12 zsellér, összesen 79 család élt Jenőfalván. A nagy fejedelem katonarendet támogató politikája csak ezután bontakozott ki, és ösztönző hatása még közel sem érzékelhető. Ennek ellenére Jenőfalva mindenképpen gyarapodó és Csíkszék egyik legnépesebb helységeként jelenik meg, hiszen 1614-ben a Székelyföld 388 helységében egy faluban átlagosan 22–23 családot számíthatunk. Csíkszék 36 jóval népesebb településén is átlagosan 55–56 család jutott egy falura, tehát kevesebb, mint amennyit Jenőfalván összeírtak.⁸

Összevetve az előzőekben ismertetett 1569 körüli, illetve 1602. évi összeírások és az 1614. évi lustra adatait, nyilvánvaló, hogy az eltelt évtizedek folyamán eltűntek a Benedek (2), Fodor (2), Gergely lófő, illetve Demeter, Dénes, Konta és Pete István közrendű szabad családok.⁹ Az sem kizárt, hogy a Domokos család zsellérsorsra jutott, a Nagy Ábrahám nemes, Török Orbán, Barra Tamás, István János, Gegő Mátyás, Miklós Pál, Gegő Márton és Horváth Mihály zsellérral rendelkező nemes vagy főember családok pedig csak „bepírok” voltak, és más helységben laktak.¹⁰

A vizsgált összeírásban új lófő, szabad közszekely és zsellér családok jelentek meg. Ezek a Gurzó, Pál, Sigmond, Katona, Péter, Barabás, Bodó, Vizi, Salati (Salánki?) lófő és szabad közszekely családok, valamint a Cséplő, Csíszér, Halmágyi, M. György és Oláh (2) zsellér családok.¹¹ A népesség mintegy egyötöde elárvulva, családfenntartó nélkül maradt, ami károsan befolyásolta az érintett szabadrendű családok élete folyását.

Nem tértünk ki az idegen szolgákra és „lakságiak”-ra, hiszen ezeket nem sorolhatjuk az állandó népességhez tartozóknak.

A népesedési gyarapodás szembetűnő, ha számba vesszük I. Rákóczi György 1643. évi összeírásának adatait. A jelzett évben az alábbi népesedési mutatókat találjuk:¹²

régi lófő:	46
új lófő:	7
lófők között élő:	3
gyalogpuskás:	33
új gyalogpuskás:	2

elhalt lófő családja:	10
elhalt gyalogpuskás családja:	10
alkalmatlan lófő:	7
alkalmatlan gyalogpuskás:	3
kóborló lófő (vagi):	4
kóborló gyalogpuskás:	5
osztályos (divisi) lófő:	10
osztályos (divisi) gyalogpuskás:	2

I. Rákóczi György korában (1643) Jenőfalván tehát 91 hadképes és hadköteles régi és új lófőt, valamint régi és új gyalogpuskást tartottak számon. Összeírtak még 42 elárvult vagy hadviselésre alkalmatlan, illetve osztályos (divisi) lófőt és gyalogpuskást. Említenek az összeírtak között kilenc szökött (vagi) lófőt és gyalogpuskást is. A jelenlevő összlakosságot végeredményben 133 család alkotta.¹³

Ezek szerint 1614–1643 között évi 2,2%-os népesség-gyarapodással kell számolnunk, azaz 68,3%-os szaporulattal. Ez mindenképpen magasabb mutató, mint a más helységekből észlelt. A napjainkig közölt összeírások tükrében az bizonyos, Háromszéken 1635 körül egy-egy faluban átlagban 75–76 család élt, Udvarhelyszéken pedig jóval kevesebb, vagyis mindössze 27–28 család. Alig öt helységben találunk 75–100 családot. Ezzel szemben 1643-ban – amint jeleztük – Jenőfalván 133 családot írtak össze.¹⁴

Több volt itt a fiúgyermekes, hadköteles családok száma is, mint a Székelyföld más tájain, vagyis Jenőfalva népesedési fejlődése önmegtartóbb, gyarapodóbb volt.¹⁵

Érdekes az a tény is, hogy a hadkötelesek jelentős hányadának (10%-ának) volt ugyanazon családban élő hadköteles testvére is, vagyis ezek esetében nemzetségi nagycsaládokkal kell számolnunk a helységben e fejlődési szakaszban is.¹⁶

A vállalt fiúgyermekesek száma szerint a hadköteles családok megoszlása a következő képet mutatja:¹⁷

A gyermekek száma	Családok száma	Százalékarányuk
0	29	31,8
1	24	26,0
2	20	21,9
3	13	14,2
4	4	4,3
5	1	1,0

E táblázat alapján azt megfogalmazni, hogy sok volt a gyermektelen, elhamarkodott volna, hiszen nem rendelkezünk a leánygyermekes családokra vonatkozó adatokkal. Helyénvalóbbnak tartjuk összehasonlítani a jenőfalvi fiúgyermekesek álla-

32. 105.

Jenőfalvas

Prim. Vet.	Adulti.	Preeci.
Barrabos Misaly fi	-	Pegely.
Csis.	Tamas Jöngy.	Cs. Contendai.
- b. h. m.?	K. m. m. m. m. m. m.	
Lado János Csis. fia	Andras.	
János Barnak fi;		Misaly, m. m.
Csis.	Jöngy.	
Pegely.		
Bayrac Pegely fi	- - -	János.
Balazs Misaly;		
Lukacs Marton fi;	- - -	János. P. m.
- s. Misaly.		
Kata Bahis fia	Mart.	
Isak Jöngy fia	- - -	Misaly, J. m.
Abas János. L. m.		
Abas János János. Misaly.		
Salanki Misaly;		
Martos János.		
Martos Misaly fia	P. m.	
Martos P. m.	M. m. m.	
Lakatos P. m. fia	- - -	János.
Kalona János fia;		Abas János.
Kalona Pegely fia;	Ferenc.	P. m.
Andras. L. m. m. m. fia;	- - -	Misaly, János.
Andras Marton fia;	- - -	János, P. m.
Martos Pegely fia;	Misaly.	János.
Martos Misaly fia		P. m.
Martos Marton fia		
Csis.	Jöngy.	
Sogras Pal L. m. m. m. fia	János.	
Kata Tamás	Andras.	
Csis.		

Jenőfalviak az 1643. évi összeírásból

potát a karcfalvi és szenttamási, illetve – csíkszékre vonatkozó adatok hiányában – az 1635. évi marosszéki és háromszéki falvakéval. A felvázolható kép így néz ki:¹⁸

A gyerme- kek száma	Százalékarányuk				
	Jenőfalván	Karcfalván	Szenttamáson	Marosszéken	Háromszéken
1	38,7	46,8	51,7	50,9	60,3
2	32,2	25,0	31,0	28,3	22,7
3	20,9	15,6	10,3	13,2	9,5
4	6,4	12,5	5,1	4,9	3,8
5	1,6	–	1,7	1,3	1,3

A fiúgyermekes hadköteles családokra Jenőfalván az volt a jellemző, hogy jóval több volt a 2–3 fiúgyermekes, mint a szomszédos Karcfalván és Szenttamáson, illetve Maros- és Háromszék falvaiban. Ezek a katonaköteles családok a lakosság 53,1%-át tették ki Jenőfalván és mintegy 40%-át a szomszédos falvakban, valamint Maros- és Háromszék helységeiben. A 4–5, azaz sokgyermekes családok száma szintén nagyobb volt Jenőfalván, mint Szenttamáson vagy a marosszéki és háromszéki falvakban, de kevesebb, mint Karcfalván.

Amint közismert, a fiúgyermekekre vonatkozó népesedési mutatók kiterjeszthetők az általános demográfiai mozgásra, hiszen a szaporulat öntörvényei szerint a leánygyermek száma nagyjából azonos szokott lenni a fiúgyermekével.

Az 1614. és 1643. évi összeírásokban jeleznek bizonyos számú elárvultat, bénát stb. Ezek száma azonban nem olyan jelentős, hogy azt különösebb népesedési jelenségként vizsgáljuk.

A TELJES NÉPESSÉG 1643-BAN

Érdemesnek tartjuk közölni az 1643-ban összeírtak névsorát is, abból a népesedés más jellemzőire is fényt deríthetünk:¹⁹

Régi lófők:

Abrán János Sen.	Antal alias Domokos Gergely	Barlok Márton
Abrán János Jun.	Antal János	Barrabás Mihály
Ambrus István	Atos Máté	Bíró István
András Lőrinc	Balás Mihály	Bíró János
András Máté	Barlok Ferenc	Boros István

Dávid Máté
Gurzó János
György Péter
János Benedek
Kajtár Gergely
Katona Gergely
Katona István
Kába Bálint
Kába János
Kába Mihály
Kába Tamás

Ladó István
Lakatos János
Lakatos Péter I.
Lakatos Péter II.
Lukáts István
Lukáts Márton
Markos Gergely
Markos István
Markos János
Markos Máté

Markos Mihály Jun.
Markos Péter
Pál András
Pál György
Péter András
Salánki Mihály
Szentés János Sen.
Szentés János Jun.
Székely György
Thamás Gergely

Új lófők:

Barlok István
Barlok Péter
Hajdó Mihály

Karda Péter
Szentés Péter, Gyenge
Péterné veje

Szőcs Balás
Varga György Vacsárcsi-
ból szállott ide

Lófők között lóval szolgáló:

Ambrus Balázs
Hajdó Márton
Szabó János

Gyalogpuskások:

Abos István
Ambrus János
Barla Bálint hámosos
Barla János hámosos
Barla Péter
Bíró András
Bíró Mihály
Gegő György
Gegő Mátyás
György János
György Mihály

Jeremiás Mózes
Kajtár István
Karda György
Karda István
Karda János
Karda Mihály
Konta Péter
Leöcz Máté
Márton Gergely hámosos
Mátyás Márton hámosos
Nagy Balázs

Pesta János
Szász Péter
Szász alias Péter István
Szász Tamás Jun.
Szeles Balázs
Szentés Tamás
Tamás Gergely Sen.
Tamás Gergely Jun.
Tamás István
Vargha Lukács
Vizi Péter hámosos

Új gyalogpuskás:

Lukács János
Vizi Bálint

Elhalt lófők (családjai):

Bíró Mihály
István Márton
Katona Mihály
Lőrincz István

Lukáts István
Markos György
Markos Péter

Sigmond Pál
Szentés Dániel
Tamás János

Elhalt gyalogpuskások (családjai):

Ambrus Bálint
Fazakas Mihály
János Deák

Kajtár János
Kajtár Miklós
Kajtár Pál

Ladó Tamás
Szabó Bálint Jun.
Szász János

Gyalogpuskás árvái:

Kajtár Mihály és Tamás gyermekek

Alkalmatlan lófők:

Barlok János erőtlen ember
Bálint Tamás erőtlen ember
Both Ambrus debilis
Kajtár Mihály béna

Ladó Gergely öreg ember
Markos Mihály világtalan
Szentés Gábor debilis

Alkalmatlan gyalogpuskások:

Jeremiás Mátyás debilis
Szász György béna nyomorék
Szentés Péter

Kóborló lófők:

Bíró Bálint
Lakatos Mátyás
Markos János
Szentés Gergely

Kóborló gyalogpuskások:

Szabó Bartalis
Szentés András
Szentés Gergely I.

Szentés Gergely II.
Szentés István

Osztályos lófők (Divisi):

Abrám Imre
Atos János
Fogarasi Tamás
György András

György Mihály
György Péter
Karda György

Kába István
Pál János
Szentés István

Osztályos gyalogpuskások:

Ambrus Péter
Kajtár András

Összehasonlítva az 1614-ből származó névsort az 1643. évvel, azt látjuk, hogy a két összeírás között eltelt három évtized alatt egyes családok (pl. Barla, Bodó, Imreh stb.) kihaltak, vagy női ágon maradtak fenn. Ugyanakkor beházasodás, betelepítés stb. nyomán tucatnyi új család jelenik meg Jenőfalván (pl. Both, Fazakas, Fogarasi, Jánosi, Konta, Lakatos, Leöcz, Lörincz, Márton, Mátyás, Pesta, Szász és Szelles). Ezek nagy része – úgy tűnik – a szomszédos Karcfalváról, Dánfalváról, Szenttamásról, Madarasról vagy éppen Vacsárcsiból nősült – „szállott vejnek” – Jenőfalvára. Ez a jelenség jelen van nyilván a következő századokban is.

IDEGEN HADAK ÉS A „FEKETE HALÁL” PUSZTÍTÁSAI

A XVII. század második felétől hadiesemények, dúlások, majd járványok, különösen a „fekete halál” (pestis) szóltak bele a népesedési viszonyokba pusztító erővel, nagyban befolyásolva Jenőfalva népességének gyarapodását.

Igaz, és ez kitűnik az 1643. évi összeírás adataiból is, hogy sokan hullottak el a férfiak közül (az említett évben tizenkilenc lófőt és gyalogpuskást sorolnak ezek közé) az előzőkben viselt hadakozások során is. II. Rákóczi György fejedelemnek a lengyel trón megszerzéséért indított szerencsétlen végű hadjárata, mely sok történész szerint elindította Erdély hanyatlását, olyan erővel szólt bele Jenőfalva életébe is, amely visszavetette a népesség gyarapodását. A hadjárat alkalmával ugyanis a felcsíkiak sokasága esett tatár fogságba.²⁰ Még többen pusztultak el azonban a megismétlődő török és tatár dúlások során, 1658-tól kezdődően Erdély-szerte és különösen Csíokban.

A kortársak úgy tudják, hogy „1658-ban százezer embert vitt el a tatár Erdélyből”, beleértve Csíkot is.²¹ 1661-ben a csíkiak az Erdély trónjára ültetett Apafi Mihályt nem akarván elismerni, ismételten magukra vonták a török haragját. Ismail

budai basa a törökökkel és a bucsáki tatárokkal tört be árutakon Csíkba. A szemtanúk szerint három napig dúlták az idegen hadak a csíki falvakat, és „26 templom égett le egy nap, a somlyói klostrom is, ahol 9 000 székely keresett menedéket. (...) a törökök 10 000 embert vittek el Csíkból, még többet megöltek”.²²

Hasonló pusztításokat végeztek a tatárok 1694-ben, amikor a csíkiak Veteráni osztrák tábornok csapatait beszállásolták. A Moldvában tartózkodó tatárok betörték „a hóval fedett hegyeken keresztül”, és 1694. február 13–15-én előbb Szentmihály, Szépvíz, Szentmiklós, Delne, Borsova, Vacsárcsi és Göröcsfalva helységeket „elhamvasztották”, majd második támadásuk alkalmával – amint azt a csíkkozmaisi plébános, Lakatos István feljegyezte – „Szentdomokostól Pálfalváig, Somlyóig, Taplócáig még tíz falvat égettek, dúltak fel és raboltak ki”.²³ A betörés során „több mint 7 000 ember – köztük a jenőfalviak – jutott nyomorult fogságba, és igen sok pedig kardélre hányatott vagy megfagyott” Felcsíkon.²⁴ Jenőfalván ekkor szenvedett tatár rabságot Szentes János, Barlok Gergely, Benedek János és sokan mások.²⁵

HULLÁMVÖLGYBEN

A XVII. század végén berendezkedett Erdélyben a Habsburg-uralom, mely támogatta a katolikus hitvallásúakat, de éppen úgy megsarcolta őket, mint a protestánsokat. Az 1703-tól kibontakozó Habsburg-ellenes Rákóczi-szabadságharc nem annyira hadi eseményeivel szólt bele Jenőfalva népesedési fejlődésébe, hanem inkább a Moldvából behurcolt „fekete halál”, a pestis révén. Az először 1708-ban mutatkozott Gyergyóban, de az elkövetkező két évtizedben többször megismétlődött. A kortársak szerint 1719-ben például csupán a Nagyboldogasszony egyházához tartozó Jenőfalván, Karcfalván, Dánfalván és Oltfalván 680 embert ragadott el a „fekete halál”; Szenttamáson 270-et, Szentdomokoson 302-öt stb.²⁶

E borzalmas pusztulásokkal magyarázható, hogy Jenőfalván az 1643. évi 133 családdal szemben 1703-ban mindössze 77 család élt, 1721–22-ben pedig 58 család. Ezt a népesedési visszaesést Jenőfalva – az erdélyi falvak sokaságához hasonlóan – csak évtizedek múlva és nagyon megsínyletten heverte ki. 1750-ben – amint az alábbi névsor is tükrözi – még mindig csak 103 család élt a helységben:²⁷

Egytelkes nemes:

Kába János
Kába Kristóf

Lófők, gyalogpuskások, szabadok:

Antal Antal	Gegő Péter Sen.	Mózes János
Ádám Ferenc I.	Gegő Péter Jun.	Nagy András
Ádám Ferenc II.	Gyenge János I.	Nagy Ferenc
Ágoston András	Gyenge János II.	Pál István
Ágoston Ilyés	György Imre	Pál János
Bara Zsigmond	Imreh István	Péter Antal
Barabás István	Jakab János	Péter Tamás
Bálint Márton	Karda Albert	Szabó Bálint
Bíró Bálint	Karda Tamás	Szabó János
Bíró Ilyés	Katona György	Szász György
Bíró István I.	Kálmán Péter	Szekeres Andrásné
Bíró István II.	Kedves Miklós	Szekeres András
Bíró János	Kosza András	Szekeres István
Bíró Márton	Kosza János	Szekeres János
Bíró Mihály	Kozma György	Szekeres Mihály
Bíró Péter	Márkos György	Szekeres Péter
Bíró Tamás I.	Márton Imre	Szentes Ferenc
Bíró Tamás II.	Márton János	Szentes György
Both Benedek	Marton Mihály	Szentes Mátyás
Erős Ferenc	Márton Péter	Szopos János
Ferencz János	Márton Tamás	Vizi András
Fodor István	Máthé János	Vizi István
Gegő György	Mihály András	Vizi Mihály
Gegő István	Mihály István	Zsok Márton
Gegő János	Mihály János	Zsok Péter
Gegő Mátyás	Miklós Ferenc	

Jobbágyok:

Bencze Jakab	Fenya Péter	Oláh Jakab
Bencze Mátyás	Guczuly Farkas	Oláh Mihály
Borbuly György	Guczuly István	Pap Márton
Borbuly István	Guczuly János	Pap Mátyás
Borbuly Mihály	Guczuly Mátyás	Székely János
Dancsuly Opra	Kálmán István	

Zsellérek:

Erős Mihály
Ferenc István

Szökött szolga:

Barczán Mihály
Oláh János

Cigány:

Czigány Tamás
Hegedüs Cigány
Miklós István

A XVII. század második felében és a XVIII. század első évtizedeiben bekövetkezett népesedési visszaesés, hullámvölgy során, nyilván, tucatnyi család halt ki. 1750-ben már nem találjuk az összeírtak soraiban az Abos, Abrán (Ábrám), András, Atos, Barla, Barlok, Boros, Dávid, Fazakas, Fogarasi, Gurzó, Hajdó, Jánosi, Jeremiás, Konta, Ladó, Lakatos, Leöcz, Lukáts, Mátyás, Pesta, Salánki, Sigmond, Szeles, Szöcs, Tamás és Vargha családokat. Az 1643-ból ismert családok mintegy 60%-a pusztult el. A felsorolt családok némelyike, tagadhatatlanul, fennmaradhatott leányágon. Ezt azonban kimutatni már lehetetlen.

A jelzett időben az összeírtak soraiban új családok jelennek meg, mégpedig az Ádám, Ágoston, Bara, Bencze, Borbul, Ferencz, Fenya, Fodor, Guczul, Gyenge, Imreh, Jakab, Kálmán, Kedves, Kosza, Kozma, Máté, Mihály, Mózes, Oláh, Pap, Szekeres, Szopos és Zsok családok. Ezek jelentős része – a jobbágyoktól eltekintve – bizonyára a szomszédos falvakból nősült, illetve telepedett be Jenőfalvára. 1750-ben összesen 26 olyan családot tartanak számon, amelyeknek örökségük volt a szomszédos Karcfalván, Dánfalván, Madarason, Szenttamáson és Szentdomokoson. Bészármazásuk így minden kétséget kizáróan kimutatható.²⁸ Ezek között kell említenünk az Ádám, Ágoston, Both, Erős, Ferencz, Kálmán, Kedves, Kozma, Márton, Szekeres, Szentes, Szopos stb. családokat.²⁹

A XVIII. század közepétől Erdélyben általában javultak a közegészségügyi viszonyok, és kezdik visszaszorítani a járványokat. Ennek nyomán kezd csökkenni a járványok okozta pusztítás, és szinte folyamatos felívelő népesedés bontakozott ki, különösen a XIX. század elejétől, amikor bevezetik a járványos betegségek (himlő) elleni oltást, amint az közismert.

Kihatottak a népesedési folyamatra a határőrezredek háborús veszteségei, különösen a francia forradalom és a Napóleon elleni háborúk okozta veszteségek.

LÉLEKSZÁM SZERINTI NÉPESSÉG

Ha elfogadjuk Imreh István véleményét,³⁰ miszerint egy székely család lélekszáma átlagosan ötre tehető, Jenőfalva lélekszám szerinti népessége így alakult a századok folyamán:³¹

Évek	Családok száma	Lélekszám	Megjegyzések
1569 körül	60–65	300–325	Becsült adatok
1602	70	350	
1614	79	395	
1643	134	670	Összes szabadok
1703	77	385	Szabadok és jobbágyok
1721/22	58	290	
1750	103	515	
1773	121	605	
1850	–	1452	Hivatalos népszámlálási adatok
1880	–	1974	
1900	–	2142	
1910	–	2237	
1930	–	2247	
1941	–	2282	
1956	–	2232	
1966	–	2104	
1977	–	2177	
1992	–	1929	

Mielőtt a táblázat adatait elemeznők, hangsúlyoznunk kell, hogy a népesedési viszonyokra kihatott a XIX. század végi és XX. század eleji „székely kivándorlás”, továbbá az első világháború veszteségei, az államhatalom megváltozását követő veszteség, a második világháború pusztításai, amelyek különösen a családalapító férfi népességet érintették.³²

A bemutatott táblázatot vizsgálva, nyilvánvaló, a helység közössége a legnehezebb időkben is képes volt elhárítani a falu megtartó életerejét fenyegető veszedelemeket, és folyamatosan gyarapodott. Ez a gyarapodás megtorpanásokkal, visszaesésekkel tarkított, de alapvetően emelkedő folyamatnak tekinthető a legutóbbi évtizedekig.

LEHANGOLÓ VISSZAESÉS

A XVIII–XIX. századi, sőt XX. század eleji felívelő szaporulattal ellentétben az utóbbi ötven évben a népszaporulat olyan hullámvölgybe került, amelyhez fogható csak a XVII. század második felében – 1657/58 után – és a XVIII. század elején figyelhető meg. Akkor azonban az ellenséges hadak és a járványok tizedelték meg a lakosságot. Az utóbbi évtizedekben azonban a városra és „magyarba” költözés, áttelepedés, de különösen a falu népe életerejének meggyengülése, azaz a „gyermekáldás” hiánya befolyásolta hátrányosan a népesedés alakulását.³³

Összehasonlítva Jenőfalva lakóinak számát a többi felcsíki falvak lakosságának szaporulatával, a következő képet rajzolhatjuk meg:³⁴

A falu neve	A lakók száma				Visszaesés %-ban
	1941	1966	1977	1992	
Jenőfalva	2282	2106	2177	1992	15,4
Karcfalva	1383	1197	1178	1084	16,5
Szentdomokos	6706	6050	?	6679	0,4
Madaras	2263 (1930)	2325	?	2297	19,8

A táblázat azt igazolja, hogy Jenőfalva a közepes felcsíki helységek között volt századunkban is. Erdély viszonylatában mindenképpen népes székely-magyar falunak kell tekintenünk.

Ha az elvándorlás méreteit vizsgáljuk, a jelenség elhanyagolható méreteket öltött Szentdomokoson, jelentős a többi felcsíki helységben, köztük Jenőfalván. Helységünk azonban e téren Madaras és Karcfalva mögött áll, ami tény, de vigasztaló jelenség.

A jelen falutörténet adatainak összegyűjtését feladatuknak tekintő szakemberek és műkedvelő búvárokodók felmérték Jenőfalva népesedési állapotának mai (1999) szintjét. Adataink tükrében az világos, a helység lakossága tovább apad, és tovább öregedik. A gyermekáldást a fiatal házaspárok nem nagyon várják. Ha az jön is, megelégednek egy-két gyerekkel, vagyis nem vállalják fel a székely-magyar helység népességének gyarapítását, hiszen ennek záloga a legkevesebb három gyermek lehetne. Ha ez a jövőben is így lesz, „Ki tudja merre, merre visz a végzet...”³⁵

CSAK SZÉKELYEK?

A székelyek mellett laktak a helységben más etnikumok is. Betelepedésükről bizonyítékok vannak már a XVII. századtól, hiszen 1614-ben a zsellérek között találjuk Oláh Jánost és Pétert, továbbá Kajtár Mihály, illetve Hajdó Márton „valami Oláh” szolgáit.³⁶ 1750-ben a betelepedett románok száma már nagyobb. Ebben az évben összeírták Jenőfalván a következőket: Dancsuly Opra, Borbuly István és Mihály, Fenyá Péter, Guczul vagy Guczuj Farkas, István, János és Mátyás, Oláh Jakab és János, valamint Barczán Mihály jobbágyokat és szolgákat. Ugyanazon évben számon tartottak még három cigányt is: Cigán Tamást, Hegedüs Czigányt és Miklós Istvánt.³⁷ A későbbiekben, 1806-ban a szolgák között említik Komsa Andrást, valamint a „provinciálisták bírāja”-ként a jobbágyok részéről Oláh Mihályt.³⁸

Beleolvadtak a románok a székely-magyar lakosságba, vagy elköltöztek a helységről? Nem tudjuk, de tény, hogy a nemzetiségi megoszlásra vonatkozó statisztikák számuk csökkenésére utalnak. Ilyen adatokat 1850-től tart számon a történeti statisztika. Ezek szerint:³⁹

Évek	Magyar	Román	Német	Cigány	Egyéb	Összesen
1850	1391	47	2	12	12	1452
1900	2139	1	–	–	2	2142
1930	2245	2	–	–	–	2247
1941	2280	1	1	–	–	2282
1977	2168	9	–	–	–	2277
1992	1898	3	–	28	–	1929

Amint az 1614. évi, illetve 1750. évi adatok, valamint a fenti táblázat számsorai is bizonyítják, telepedtek be Jenőfalvára a századok folyamán kis számban románok, még kevesebben németek és bizonyos számú cigányság is. Ennek ellenére a helység minden kétséget kizáróan Erdély egyik legnépesebb székely-magyar települése volt a századok folyamán, és az is maradt napjainkig. A jenőfalvi nép olyan megtartó és életerővel rendelkezett a századok folyamán, hogy nagymértékben járult hozzá az erdélyi magyarság fennmaradásához.

JEGYZETEK

1. MonVatH I/1, 112, 116, 132; Györffy György: *A pápai tizedlajstromok demográfiai értékelésének kérdéséhez*. Mályusz Elemér Emlékkönyv. Budapest, 1984 (Györffy 1984), 141–147.
2. Benkő 1853, 37–39; SZOKL II, 221.

3. Imreh István – Pataki József: *Kászsónszéki krónika 1650–1750*. Európa Könyvkiadó – Kriterion Könyvkiadó, 1992 (Imreh–Pataki 1992), 14.
4. SZOKL II, 269–270.
5. Ibidem, II, 209–210; 269–270.
6. Ibidem, V, 221–222; SZOKL, Új sorozat. Bevezetéssel és jegyzetekkel közzéteszi Demény Lajos. IV. Kolozsvár, 1998. 77–78. o.
7. Vö: SZOKL, Új sorozat. IV. 533–534; Román Nemzeti Levéltár (RNL), Kolozsvári Igazgatósága (KvI), Udvarhelyszék Levéltára (UdvLvt), Összeírások, 50/1614, 470–471.
8. SZOKL, Új sorozat, IV, passim.
9. Ibidem, II. 269–270; V. 221–222; Új sorozat, IV. 533–534.
10. Ibidem.
11. Ibidem.
12. Magyar Országos Levéltár (MOL), Lustra Sicularum (LS), 107/1643, 105–108, 156, 164–165.
13. Ibidem.
14. SZOKL, Új sorozat, IV. 533–534; MOL, LS. 107/1943, 105–108, 156, 164–165; Tüdös Simon Kinga: *A székely vitézlő rendet szolgáló apák és fiak I. Rákóczi György korában*. Pál-Antal Sándor – Szabó Miklós: *A Maros megyei magyar-ság történetéből*. Marosvásárhely, 1997 (Tüdös 1997), 51.
15. MOL, LS 107/1943, 105–108, 156, 164–165; Tüdös 1997, 43–44.
16. MOL, LS, 107/1643, 105–108, 156, 164–165.
17. Ibidem.
18. Ibidem, 103–112, 156, 164–165; Tüdös 1997, 43–44.
19. MOL, LS, 107/1643, 105–108, 156, 164–165.
20. Szádeczky Kardos 1927, 196–197.
21. Endes Miklós: *Csik-, Gyergyó-, Kászsónszékek (Csik megye) földjének és népének története 1918-ig*, Budapest, 1938 (Endes 1938).
22. Ibidem.
23. Ibidem, 162–163.
24. Ibidem, 162.
25. RNLvt, Csíkszeredai Igazgatóság (Csl), Fel-Csík Lvt, törvényszéki jkv, Nr. 1., 26, 32; Imreh 1973, 23.
26. Ferencz Béla: *Csíkvármegye monográfiája a legrégebb időktől napjainkig*. Miercurea Ciuc, 1935 (Ferencz 1935), 68.
27. Domokos Pál Péter: *Háromszék és Csíkszék adóügyi összeírása*. 1703, II. rész. Agrártörténeti Szemle, 20/1978 (=Domokos Pál 1978), 268; MOL, EOKL, F. 49, 8655-ös film, 135; F. 50, 47-es téka, 88–93.
28. Ibidem.
29. Ibidem.
30. Imreh – Pataki 1992, 15–16.

31. SZOKL II., 269–270; V. 221–222; Új sorozat, IV. 533–534; Domokos Pál 1978, 268; Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. I. Kovászna, Hargita és Maros megye. Népszámlálási adatok 1850–1992 között*. Budapest – Csíkszereda, 1998 (Varga 1998), 179; RNL, KvI, UdvLvt, Összeírások, 50/1614, 470–471; MOL, EOKL, F. 49, 8655-ös film, 135; F.50, 47-es téka, 88–93.
32. Varga 1998, 179, 289.
33. RNL, KvI, UdvLvt, Összeírások, 50/1614, 470–471; MOL, EOKL, F. 50, 47-es téka, 88–93; Csíkszeredai Székely Múzeum (CsSzM), Csíkjenőfalva jegyzőkönyvei (Jenőfalva jkv), 6315/1806, 38/a, 51.
34. Varga 1998, 179.
35. A kérdésnek külön fejezetet szentelünk az alábbiakban.
36. RNL, KvI, UdvLvt, Összeírások, 50/1614, 470–471.
37. MOL, EOKL, F. 50, 47-es téka, 88–93.
38. CsSzM, Jenőfalva jkv, 6315/1806, 38/a, 51.
39. Varga 1998, 179.

Dr. Szabó Miklós

A KÖZÉLET SZÍNTERÉN

A székelyek a magyar törzsszövetségben katonai feladatokat láttak el. A szálláshelyek előtti gyepüket (erődítéseket) őrizték, hadi vállalkozásokban pedig elő- vagy hátvédként harcoltak. Az új hazában a határvidékek, erdélyi megtelepedésüket követően pedig a végek védelmét biztosították azon a területen, melyet *Terra Siculorum*ként (Székelyföld) ismerünk. Az összmagyarságot védelmező szabad népességet alkottak.

A SZÉKELY SZABADSÁGOK

A székely hadkötelezettség, a székely szabadságok, illetve a székely társadalom változásai – amint azt, többek közt, Egyed Ákostól tudjuk¹ – szorosan összefüggtek. A hadkötelezettség általános volt. A székely család minden férfi tagja saját költségén szállt hadba, teremtette elő fegyverzetét, lovát, ruházatát, önélelmezési eszközeit. Ennek megfelelően a faluközösség nyílföldjéből a lófő kétszer annyit használt, mint a gyalogos. A főember a lófőnél is többet kapott.²

Hadfelkelés esetén – az erdélyi vajda és székelyek ispánja rendelte el, a székek pedig tűzhalmok gyűjtésével, száldobókkal stb. hirdették ki – a székely férfiak választott tisztjeik vezetésével szálltak hadba. A székely katonai állomány java az országos táborban gyülekezett, míg kevesebb része (egyharmada) a helyi határvédelmet látta el. Ez utóbbiakkal kapcsolatos feladatok teljesítése során kapta Jenőfalván az egyik határrész a *Vigyázó*, a másik a *Lessőd* elnevezést; e helyekről ugyanis ellenőrizhető volt a Gyergyó, illetve Gyimesek felőli átjáró.³

A hadkötelezettség tehát anyagi terheket és véráldozatot igényelt a székelyektől. Ennek ellenértékéként – az ökörsütéstől eltekintve – adómentességet élveztek, föld-, azaz határhasználati, öngazgatási, sóhasználati stb. joggal, szabadsággal rendelkeztek. Ezek alkották a közismert székely szabadságokat.

A magyar királyságban a székelyeknél hadkötelezettségüknek megfelelő társadalmi szerkezet és intézmények – nemzetségi szervezet, földközösségi határhasználat, katonai demokrácia stb. – érvényesültek. Ezt a szervezetet, ezeket az intézményeket a székelyek megőrizték akkor is, amikor a XIII. században a magyar királyságban uralkodóvá vált a hűbéri társadalomszervezés. E társadalomba való betago-lódás azonban megindult náluk is. Ez kimutatható katonai kötelezettségeik teljesítési

módjában – ki lovon, ki gyalog szállott hadba, tehetsége szerint – és a főemberek, lovasok (lófők) és gyalogosok, illetve később a „földönlakók” (inquilini), azaz jobbágyok megjelenésében.⁴ Mátyás király 1473-ban a főemberektől védendő, már külön íratva össze a lovasokat és gyalogosokat, és megtiltotta rendi betagolódásuk erőszakos megváltoztatását.⁵

Jenőfalván mindaddig, amíg a megszállott területet nemzetségi tulajdonul közösen birtokolták, és használták gyűjtögetés, vadászat és halászat, valamint az állattartás és földművelés céljaira, nem maradt fenn tulajdonjogi egyenetlenséget, vitát stb. feloldó és megoldó egyezséget vagy ítéletet rögzítő okirat, melyet a mai történész megszólaltathatna a falu történetének bemutatásában. Nincs nyoma a nemesi-jobbágyi jellegű átrendeződésnek sem, de a székelyek Jenőfalván is a rendi tagolódás felé haladtak. Ezt tükrözi a fentiekben már említett 1406-ból származó okirat, mely szerint a faluban élő közszekelyek (providus vir) ügyében főemberek (Egregiis Dominis) ítéeltek, illetve az 1495. szeptember 25-én kelt oklevél, melyben az Olt vízének megosztása ügyében közszekelyek közt ismételten főemberek szolgáltatottak igazságot Csíkszék főemberekből és lófőkből álló széki tisztsége előtt.⁶

A XVI. században a rendi tagolódás folyamata és az annak megfelelő terhek növekedése felgyorsult. A közszekelyek, sőt a főemberek terhek miatti elégedetlensége forrongássá, 1519-ben pedig Csíkban felkeléssé alakult. A felkelést elfojtó Zápolya János erdélyi vajda (1510–1526) – többek között – Balaskó Jánost és Balaskó Imrét, az Olt vize megosztásának ügyében 1495-ben Jenőfalván kelt oklevélben említett főembereket, pártütés miatt száműzte, Fehér megyei birtokaikat pedig lefoglalta, és az Aporoknak adományozta.⁷ Ez az ítélet bizonyítéka annak, hogy a hűbéri társadalomba való betagolódással itt is felsejűl a „ius regium”, a száműzés („fejvesztés”) királyi joga, mely a nemzetségi székely társadalomban ismeretlen volt, és amelyet törvényessé 1562 után tettek csak.⁸

A székelyek rendi tagolódásának folyamata, a közszekelyek lesüllyedése a mohácsi csatavesztés (1526), illetve az önálló erdélyi fejedelemség megalakulása (1541) után fokozódott. A XVI. század közepén – Demény Lajos történész szavait idézve – az országgyűlésben és a fejedelmi tanácsban „csupa olyan intézkedést találunk, amelyek a székely főrendiek érdekeit védik, s a székely község helyzetét súlyosbítják”.⁹ Ezek között talán a legsúlyosabb következményekkel járt az 1559. évi júniusi országgyűlés határozata, hiszen ez a főembereket és lófőket mentesíti az adózástól, míg a gyalogrendet a „székely szabadság” egyik legfontosabb elemétől, az adómentességtől fosztotta meg.¹⁰ A közszekelyek e miatti elégedetlensége 1562-ben felkelésbe csapott át. A lázadás, melyet a gyalogrendet ért jogfosztás okozott, de azok közjátéka is táplált, akik Erdélyt a Habsburgok kezére akarták játszani, Csíkszékot kevésbé érintette, annál inkább sújtották a felkelés leverése után hozott intézkedések, melyek a székely szabadságok elvesztését eredményezték.¹¹

„FEJEDELMI JOBBÁGYOK”

Tény, János Zsigmond (1559–1571), amellett, hogy a székely főemberekre és lófőkre kiterjesztette a megyei nemesség kiváltságait, a közszekelyeket – védelmezésük címén – 1562-ben fejedelmi jobbágyokká nyilvánította, majd az 1564–1566. évi hadakozásokat követően a harcokban kitűnt főembereknek adományozta. Így történt ez Jenőfalva közszekelyei esetében is. Az 1566. július 14-én kelt levelében János Zsigmond ugyanis megparancsolta a székelyek kapitányának, Losonczi Bánffy Pálnak, hogy *szenttamási Lázár Farkasnak és Lázár Balázsnak* az utóbbi hadjáratban tett szolgálatukért adjon át „Jenőfalvában harminckét ház jobbágyot”.¹² Hasonló sorsra jutott Karcfalván harminc, Csekefalván harmincnégy, Csíkszentkirályon negyvenkét, Vacsárcsiban és Csicsón tíz-tíz közszekely.¹³

A jobbágysorba kényszerített közszekelyek életét igen megkeserítették a különféle adók: a kapunként fizetett török adó, a fejedelmi gárda fenntartására szedett „segedelem” (subsidium), a zsoldosok, az udvar, a követtségek stb. ellátására felhajtott adók, a kapuadó és más rendkívüli adók. Nem meglepő, hogy a közszekelyek állandó forrongásban voltak, és a Báthori István és Bekes Gáspár közti pártharc során a fejedelem ellen harcoltak.¹⁴

Az is kikövetkeztethető ezek után, hogy 1577-ben miért erősíti meg a szenttamási Lázár Farkasnak tett adományt Báthori Kristóf, és rendeli el annak jenőfalvi és más csiki birtokaiba való beiktatását. Az adományozás nem terjedt ki a jenőfalvi hámosos Vizi Miklós, Kovácsi Pál és Konc Gergely közszekelyekre.¹⁵ Az adományozásnak „ellentmondott” a jenőfalvi Barlok István és a szenttamási Attos Erzsébet. Báthori Kristóf azonban elutasította őket, és 1578. május 13-án megparancsolta rendelkezése végrehajtását. Érintettek voltak az ügyben szomszédsági jussón a jenőfalvi lófők is, Bálint Imre, Gergely Bálint, Gergely Tamás, Kába Márton, Ladó Barabás, Ladó Péter, Lőrincz Domokos, Péter Ferenc, Szentes Antal és Csonka Péter falusbíró¹⁶, akik valószínűleg nem merték jogos „ellentmondásukat” előterjeszteni.

Ezzel egyidejűleg a Báthoriak nemességét és címert, azaz vármegyei típusú nemesi kiváltságokat kezdtek adományozni, csapást mérve a hagyományos székely nemzetségi tagozódásra. Ugyanakkor természeti csapások – rossz termés, drágaság és éhínség – sújtották a székelységet. Ezért egyre többen – köztük fejedelmi darabontok, fejedelmi jobbágyok, azaz közszekelyek, de lófők is – zálogosították el vagy adták el örökségeiket; sőt „fejüklekötéssel” jobbágyoknak szegődtek magánbirtokosokhoz.¹⁷

Mennyire érintette a XVI. század második felének fejedelmi politikája Jenőfalva nemzetségi-katonai tagozódását? Alapvetően. A jenőfalvi közszekelység ugyanis történetének talán legmélyebb pontjára jutott, hiszen az 1569 körül összeírt 31 lófőtől eltekintve 1562-ben – amint említettük – 32 közszekely családot tettek „fejedelmi jobbágygá”, majd 1566-ban magán földesúri jobbágysorba taszították őket.¹⁸

János Zsigmond és a Báthoriak politikája tehát csapást mért a jenőfalviak hagyományos nemzeti-katonai társadalomszerkezetére is, azt elkezdte behelyettesíteni a nemesi-jobbági viszonyokkal, azaz a hűbéri viszonyokkal, mégpedig éppenséggel sikeresen. Bár a kevés főember, valamint jelentős számú lófő fennmaradása igazolja, hogy a székely szabadságokat és ezzel a nemzeti-katonai székely társadalomszerkezetet nem sikerült végveszélybe sodorni, visszafordíthatatlanul felszámolni Jenőfalván sem.

A XVI. század végén bekövetkezett katonai-politikai események, a fejedelmek székely politikája és a főnépek, különösen pedig az adományos nemesek ugyanazon pályán ható csoportérdekei a székely társadalom újabb kálváriáját okozták. A székelyek így jutottak el azokhoz az eseményekhez, amelyeket a krónikások *véres farsangként* örökítettek meg az utókornak.

„MÉG A POGÁNY SEM TETTE VOLNA EZT”

Az történt, hogy Báthori Zsigmond, aki megszakításokkal 1581–1602-között uralkodott Erdélyben, felhagyott a törökbarát politikával, és bekapcsolódott a törökellenes harcokba. 1595. augusztus 27-én, midőn kiindult Gyulafehérvárról, hadba hívta a székelyeket is, Erdélyben a leghamarabb és különösebb erőfeszítések nélkül fegyverbe szólítható erőket, megígérve az 1562 előtti szabadságok visszaállítását, valamint a jobbágsorba taszítottak felszabadítását. Ígétét a feketehalmi táborban foglalta szabadságlevelbe 1595. szeptember 15-én.¹⁹

A fejedelmi seregek csaknem kétharmadát a székelyek alkották, bár jelen voltak ott a fejedelmi darabontok, az udvari népek, Bocskai István csapatai, az erdélyi szászok zsoldosai, a nemesi hadak, a moldvai csapatok, a császári német fegyveresek stb.

A hadjárat 1595. október 30-án ért véget Giurgiu felszabadításával. Ez bizalommal töltötte el a székelyeket. Hazatértek falvaikba, és várták sorsuk jobbra fordulását. Rövidesen híret vették azonban, hogy a fejedelem, a székely főnépek és nemesek nyomására visszavonta szabadságlevelét, az országgyűlés pedig jóváhagyta a fejedelem intézkedését. A székelyek látva becsapattatásukat, szervezkedni kezdtek. Kihhasználva, hogy Báthori Zsigmond külföldre távozott, a tisztok, főemberek és nemesek 1596 farsangján meglepték a közszékelyeket, még mielőtt bármit tehettek volna. Marosszéken a közszékelyek soraiban kegyetlen öldöklést vittek végbe. Amint azt a kortárs Borsos Tamás, Marosvásárhely főbírája írja: „kit felnyársalának, kit akasztának, kit horogba hányának, kinek orrát-fülét elmetélik, kit piricskolának”²⁰, azaz nyomorékká vagy éppen halálra vertek kiélezett deszkalappal. Kegyetlenkedéseikről egy másik kortárs, Nagy Szabó Ferenc mondott végítéletet, amikor megállapította: „Még a pogány se tette volna ezt.”²¹

A csiki székelyek nem várták meg, hogy falvaikban is elkezdődjön az öldöklés. Visszatértek uraikhoz, az 1562–1578 között kialakult állapotokhoz, amikor Jenőfalván harminckét családot taszítottak jobbágsorba. Ezen a helyzeten az nem változtatott sokat, hogy Mihály vajda 1600. március 7-én Csík-, Gyergyó- és Kászsónszéknek adott szabadságlevelében engedélyezi a jobbágyok elköltözését a nemesi birtokról, és visszahelyezi a szabad sóhasználatot.²²

Sorsuk jobbra fordulása akkor kezdett felderengeni, amikor Báthori Zsigmond 1601. december 31-én Déva várában kiadott oklevelében visszaadta szabadságukat az egykori csiki szabadoknak is.²³ Ekkor úgy tűnt, Erdély fejedelmeinek székely politikája megváltozott. A fejedelmek felismerték a székelyek katonai teljesítőképességét, erejét, és a székelyek közti katonai rendek megerősítésére törekedtek. Ezen az úton haladt Bocskai István, különösen pedig Bethlen Gábor, valamint I. Rákóczi György.

RENDI TAGOZÓDÁS

A XVI. század végi évtizedekben azonban olyan gazdasági-társadalmi változások is beindultak a székely társadalomban, és nyilván Jenőfalván, amelyek bizonyos rétegek anyagi lesüllyedését, mások felemelkedését és meggazdagodását eredményezték. Ezek során megnövekedett mind a „fejekötött jobbágyok”, mind a nemesek száma. Végeredményben kialakult a székely nemesi réteg, a székely arisztokrácia. Az ősi katonarendek közül csak a lófők rendje maradt fenn. A XVII. század nagy fejedelmei azonban megerősítették a közsékelyek, a gyalogosok hadviselő rendjét. Ez kimutatható Jenőfalván is.

1602-ben a Basta-féle összeírásban 2 nemes, 16 lófőt és 20 szabad székely családot említenek Jenőfalván a fent említett folyamat helyzetképeként. Bethlen Gábor idején (1614) 38 lófő, egy gyalogpuskás, 28 szabad székely, 12 zsellér és két szolga létezése utal a rendi tagozódás kiteljesedésére falunkban, de egyben arra is, hogy az ősi nemzetségi katonai tagozódás maradványai is tovább élnek.²⁴ A XVIII. században fokozódik a rendi tagozódás. 1703-ban 6 zsellért és 12 jobbágyot említenek a források. 1750-ben pedig 2 nemes, 17 jobbágyot és 2 zsellért találunk Jenőfalván a 77 lófő, gyalogpuskás és más szabad mellett.²⁵ Nyilván, a jobbágyok és zsellérek jelen vannak ezután is a helységben, emlékeztetően a rendi társadalmi viszonyokra.

A XVII. századi erdélyi fejedelmek a megerősített székely rendeket mindenkor felhasználták hadjárataikban. A hadakozásokban kitüntetteket éppenséggel a lófők soraiba emelték. II. Rákóczi György a havasalföldi Constantin Șerban uralkodó támogatására indított 1655. évi had alkalmával a stroiești-i táborban a csatákban kitünt jenőfalviak közül a lófők soraiba emelte – az Endes Miklóstól átvett adatok szerint – az alábbiakat:²⁶

Abos Mihály
Ambrus Péter
Atos János
Bíró András

Gegő György
Jeremiás Mózes
Karda János

Tamás Gergely
Tamás István
Vizi Balázs

A főtisztek vezette csíki katonai rendek részt vettek az 1657. évi szerencsétlen lengyelországi hadjáratban. Megjárták a tatár rabság poklát. Egyidejűleg belekeveredtek a fejedelmek belharcaiba. Az elesettek vagy tatár rabságba hajtottak számát vagy nevét kideríteni ma már lehetetlen. Egy csíkszéki irat így emlékezik meg ezekről a pusztításokról: „... kívánta volna Csík-szék jobb szívvel magát megsarcoltatni Ali Basától, mintsem annyi ezer atyafiát keserves, örökös rabságban experiálni (tapasztalni), és tüzzel-vassal, amint lett, pusztulását látni.”²⁷ Még az 1694. évi betöréskor is raboltak el a tatárok jenőfalviakat, amint jeleztük: Benedek Jánost „minden gyermekével”, Barlok Gergelyt, Szentés Jánost és másokat.²⁸

II. RÁKÓCZI FERENC SEREGÉBEN

Miközben a tatárok a csíki falvakat dúlták, a Habsburgok Erdélyben fokozatosan kiépítették hatalmukat. A Magyarországon és Erdélyben beszállott osztrák katonák sarcolásai, fosztogatásai, erőszakoskodásai, vérengzései végül is kiváltották 1703-ban a II. Rákóczi Ferenc vezette kuruc felkelést. A harcokba belekapcsolódtak a székelyek is. A csíkiak 1704-ben csatlakoztak a felkelőkhöz.²⁹ Az erdélyi kuruc hadsereg 1704 őszén véghezvitt összeírásakor a csíkiak nyolc századdal, összesen 839-en csatlakoztak a szabadságharchoz. Jenőfalváról az alábbiakat találjuk II. Rákóczi Ferenc kuruc seregében:³⁰

Antal András, lóval és karddal;
C. Barlok Demeter, hámosos fegyvertelen;
Bíró Sándor, falusbíró fegyvertelen;
Imreh János, lóval, karddal, lándzsával;
János Mihály, hámosos fegyvertelen;
Kozma Márton, szolga fegyvertelen;
Kőműves Dániel, hámosos fegyvertelen;
Márton Péter, lóval, karddal, lándzsával;
Szopos István, lóval, karddal, puskával;
Vizi András, lóval, karddal, lándzsával.

A szabadságharc 1711. évi elbukása után szomorú sors várt a csíkiakra is. A falvakat fegyvereik beszolgáltatására kötelezték, megadóztatták, és a beszállott kato-

naság eltartására szorították őket. Továbbá, megvonták az *ingyen-só* jogát, amint azt 1727-ben Csíkszék tisztjei panaszolták. Télen-nyáron „feles lovas és gyalog miliciát kell tartanunk székünkben” – írják a jelzett tisztek.³¹ Borsót, kását, lisztet és egyéb eledelt, de gyertyát, fát, fűvet és szénát a katonaságnak a falvaknak kellett biztosítaniuk.³² Az adófizetőknek gyakran „sem pénze, sem búzája” nem maradt; állataik – szarvasmarháik, juhaik – só hiányában szenvedtek.³³ Életkörülményeik általában – nyilván Jenőfalván sem – nem különböztek Erdély vármegyei vagy éppen szász és román szabad népességétől. Ez derült ki akkor is, amikor a XVIII. század közepén beindultak a Mária Terézia-féle reformok.

A HATÁRŐREZREDEK FELÉ

A székely adózó nép *fejadót* és *vagyonadót* fizetett jogállása és vagyona – földje, termése és állatállománya – függvényében. Az úgynevezett Bethlen-féle adórendszer szerint főpénzben a lófők és gyalogosok 4 Rh. (rajnai) forintot fizettek, a zselérek 3 forintot, a jobbágyok 2 forintot. Szántóföldjük után 20–16–12–8 forintot, aszerint, hogy I., II., III. vagy IV. osztályú földet bírtak. Az ökrök és lovak után 24, a tehén és tinó után 15, a sertés után 5, a méhek után pedig 3 krajcár adót szedtek állami adóban.³⁴

Rövidesen azonban újfajta katonai szolgálatra kötelezték a székelyeket, hiszen Mária Terézia kiterjesztette a XVI. századtól fokozatosan kigondolt és kiépített határőrrendszert, mely Szlavóniától kiindulva a szerb–román Bánságon át Erdély déli, délkeleti és keleti széléig húzódott.³⁵

Mária Terézia abszolutista törekvéseit szolgálva Buccow generális, Erdély katonai parancsnoka dolgozta ki a határőrezredek felállításának és kiépítésének tervét. Annak megvalósítása a Beszterce környéki falvakban kezdődött a Bécshez hű román görög katolikus papság segítségével. És, noha a sok ígérettel ámitott román falvak 1763. május 10-én, a román határőrök eskületelekor fellázadtak, a határőrezredek székelyföldi szervezéséről nem mondtak le.³⁶

A székely határőrezredek toborzását 1762 nyarán Gyergyóban kezdték el, majd a székely adózó nép forrongása közepette folytatták azt a csíki falvakban is. Közben Buccow tábornokot kinevezték az erdélyi főkormányshé élére, és a határőrezredek szervezését Siskovich József altábornagy vette kézbe. Ő vezette azt a bizottságot, melynek tagja volt a külföldi egyetemet járt, művelt, de túlbuzgó császárhű gróf Lázár János, valamint gróf Bethlen Miklós. Az új bizottság 1763 októberétől tüzzel-vassal, de áthajszolta a határőrezredek felállításának tervét. Attól sem riadt vissza, hogy az ellenálló falvak lakosságát 1764. január 7-én Mádéfalván lemészároltassa.

A jenőfalviak beszervezéséről kevés adat maradt ránk. Az bizonyos, nem voltak idegenek attól a véleménytől, melyet Imreh István szerint a szentmihályiak emígy fogalmaztak meg: „Valamint eddig öfelségit adófizetéssel hűségesen szolgáltuk, ezután is aztat készek leszünk praestálni (teljesíteni), de katonaságra magunkat nem adjuk jó akarattól.”³⁷

Szádeczky Lajostól tudjuk, hogy a kegyetlenkedéseiről hírhedt Caratto Mano ezredes 1762. augusztus 11-én bepanaszolta a felcsíki alkirálybírónak a *jenőfalvi Kosa (Kosza) Józsefet*, mert gyözködte a hadköteleseket, hogy tegyék le a fegyvert („... omnes vires adhibeat ad milites persuadendum, ut arma deponant”).³⁸ Valószínűleg eljárást is indítottak ellene, ez pedig óvatosságra készítette jenőfalvi sorstársait.

1763 végén a határőrséget szervező új bizottság gróf Lázár János vezetésével megjelent Felcsik falvaiban. Befejezve Gyergyó katonai összeírását, felfegyverzését és felesketését, december 26-án az Okkeli-gyalogosok, a Kálnoky-huszárok és ágyúk kíséretében jelent meg Szenttamáson, ahova báró Bornemissza Pál főkirálybíró már összehívta a falu, valamint a szomszédos Szentdomokos és Jenőfalva lakóit. A katonaság jelenlétében felolvasták a határőrség felállítására vonatkozó császári parancsot. December 27-én összeírták a szenttamási és szentdomokosi hadköteleseket, december 28-án a jenőfalviakat, és kiosztották a fegyvereket.³⁹

Eközben érkezett a hír, hogy Mádéfalva férfi népessége, majd Madaras, Rákos, Tapolca, Szépvíz és más falvak is az erdőbe menekültek. Amikor ez a hír megérkezett, Jenőfalva már felvette a fegyvert, és nyíltan nem fordult szembe a határőrség szervezése miatt az ott állomásozó Okelli-gyalogosokkal, Kálnoky-huszárokkal és az azokat kísérő ágyúkkal. Ezért nem találtunk jenőfalviakat sem az erdőre vonultak, sem a Mádéfalván 1764. január 7-én a Caratto Mano ezredes vezette csapatok által lemészároltak között.⁴⁰

A mádéfalvi mészárlás megtörte a székely tömegeket. Így a határőrezredek szervezését siker koronázta. Csíkszereda székhellyel létrehozták az I. székely gyalogezredet, mely 12 századot tömörített. Jenőfalva a 8. szenttamási századhoz tartozott Szentdomokossal és Karcfalvával együtt. A századparancsnok Szenttamáson székelt, a hadnagy Jenőfalván.⁴¹

Jenőfalván az I. székely gyalog határőrezredbe 67 hadkötelest írtak össze, a székely huszárszázadba pedig 46 férfit. Közülök azonban csak 48 gyalogost és 33 huszárt fegyvereztek fel.⁴² Egyszersmind lajstromba vették az öregeket, a hadviselésre alkalmatlanokat, de az 1–16 éves fiúgyermeket is, vagyis az egész férfilakosságot, összesen 269 személyt.⁴³

A HATÁRŐRSÉGBEN

1764. március 24-én kiadták a határőrezredek *haditörvényeit* és a *katonai szabályzatot*, amelyekben – amint azt Teleki Domokos a határőrség történetének szentelt munkájában írja – „a székelység jogairól és kiváltságairól szó sem volt”, annál részletesebben foglalkoztak a határőrök kötelezettségeivel és az azokra vonatkozó tiltásokkal, szem előtt tartva a székelyeknek a sorkatonaság állapotához való idomítását.⁴⁴

A határőrezredek felállítása mélyreható változásokat hozott Jenőfalva életében is. Másfajta „katonavilág” szakadt rájuk, mint amely ősi katonakötelezettségükből eredt. A határőrökre az osztrák hadsereg katonai szigora nehezedett. A kívül maradtak, az úgynevezett provincialisták, a község polgári vezetői, illetve a széki tisztek hatósága alatt maradtak.⁴⁵

A határőrök katonatársadalommá alakultak sajátos katonai kötelezettségekkel: katonai szolgálatot teljesítettek a tartomány határain, határátkelő helyein, védelmezve azokat az idegen támadók, a törvényes kereskedelmi szabályokat megszegők (a csempészek) ellen, a mirigyveszély (pestis) hordozói feltartóztatásáért stb. Részt vettek a Habsburg Birodalom viselte hadakozásokban, és hordozták a felsorolt kötelezettségekből fakadó terheket.⁴⁶

A Gyimesi-szorosban megkívánt erődítmények, vesztegzári épületek, utak, hidak építéséhez, karbantartásához és felújításához fogatokat és munkaerőt adtak. Tiszti szállásokat építettek és tartottak fenn; ezekhez és a csíkszeredai várba tüzelőt – mindenik jenőfalvi család pl. egy öl felvágott bükkfát a szenttamási quartélyházhoz (tiszti szállás), az egész falu pedig a szeredai várba 6 öl fát – tartoztak adni. A tisztek, altisztek és idegen katonák mészárszékeire vágómarhát adtak megszabott sorrendben. Mészárosost is a falvakkal kellett fogadniuk és tartaniuk. A huszárok családjai kötelesek voltak katonai lovakat biztosítani, illetve állítani. Postásokat, küldönköket ugyancsak a falvak – természetesen Jenőfalva is – szolgáltattak.⁴⁷

A határőr csak 48 órára hagyhatta el százada körzetét, és így eleve megfosztották attól a lehetőségtől, hogy kereskedéssel – pl. Brassóba borvízszállítással – foglalkozzék. Tiltották a pálinkafőzést, és nyilván a korcsmárolást.⁴⁸

A határőrség egységeiben többnyire idegen tisztek és altisztek parancsnokoltak. A katonai rendtartás (törvények) mindössze annyit engedélyezett, hogy az altisztek egynegyede honfi legyen. A haditörvények tiltották ugyan a határőrök testi fenyítését, a botozást, de a tisztek minden kihágásra megelőlegezték azt. A pálinkafőzési tilalmat áthágóknak például Jenőfalván „kemény testi büntetést”, illetve „vessző futást” helyeztek kilátásba, és minden bizonnyal alkalmazták is azokat.⁴⁹ 1826-ban például a tilosban legeltető Kedves János és Antal József ifjú legényeket Csergő kapitány 25–25 vesszőütéssel büntette.⁵⁰

A „katonavilág” meghonosítása változásokat idézett elő a faluközösség rendtartásában és törvénykezésében. A „szokások mezejét elöntik a rendeleshullámok (...),

a határőrök pedig szabadságukat vesztvé, mind nehezebben védelmezhetik az önrendelkezés” maradványait.⁵¹ A közösség legjelentősebb önrendelkezési fórumát, a *falugyűlést*, csak a századparancsnokság – a Szenttamáson székelő tisztek, a százados engedélyével lehetett összehívni. A *falu székét* – mely jenőfalvi szokás szerint általában 3–4 forintig terjedő ügyekben ítélezhetett – ugyancsak a századparancsnok rendeletére, illetve a jenőfalvi káplár (szakaszvezető) parancsára lehetett összehívni. A perlekedő felek a faluszékéről a *század székire* (Szenttamás, Jenőfalva és Karcfalva 3–3 esküdtjéből állott) fellebbezhetek, innen pedig a Csíkszeredában működő „civilfórumra” (széki ítélőbíróság), illetve *Folytonos Táblára*, mint a nemesek.⁵²

A határőrség felállításával megoszlott a *communitás* (faluközösség) „katonaság”-ra és „provinciálistákra”, a katonaság a maga során huszárokra és „gyalogos renden” lévőkre. A közerdők és legelők használatában is e szerint részesedtek. De az változást hozott a faluközösség elöljáróságának összetételében is. A határőrök vezetői, hivatalosai Jenőfalván eleinte a *falu hites bírāja* (juratus iudex pagi), a *notárius* (jegyző) és *esküdtek* maradtak. Az 1770-es években azonban megjelenik a „katonabíró”, a „katona hütösek” (esküdtek), a felügyelő (inspector), valamint a „káplár”, illetve a strázsamester (örmester), valamint később a „ductor” (gondviselő), de választottak bírót és hütösöket maguknak a határőrségen kívül maradt polgári állapotúak, a provinciálisták is.⁵³

A határőrezredekbe szervezett falvakban kialakult egy újfajta viselkedési mód: a határőrkatonai – gyalogos vagy huszár – magatartás, mindenben a tisztek parancsolataihoz igazodó katonáé, aki csak parancsra cselekedik, és akinek mindent jelentenie kell feletteseinek, a tiszteknek, de akinek elsőbbsége van a provinciálistákkal szemben.⁵⁴ Jenőfalván pereskedés is támadt ebből, mivel a falu jövedelmét, hasznát, „mindent a militarisok” vettek el.⁵⁵ A határőrök, különösen a huszárok elsőbbségüket gyakran dőlyfösséggé fokozták emberi kapcsolataikban. Egyébként, a határőrök is megmaradtak földművelőknek. A férfiak katonai kötelezettségei miatt azonban nagyobb teher nehezedett a gazdálkodásban a nőkre, háború idején az összes itthon maradtakra.⁵⁶

A székely határőrök császári parancsra részt vettek a bajor örökösödési háborúban (1778/1779), 1788–1791 között az oroszok oldalán a törökellenes háborúban, majd 1793-tól a franciák elleni hadjáratokban. Hadba vonulás esetén a határőrök, mindenekelőtt, a munkaerőhiányt érezték. Itthon maradt családtagjaik férfi munkaerő nélkül kellett megműveljék földjeiket, gondozzák állataikat, biztosítsák az erdőt stb.⁵⁷

A hadból megtért határőrök fogadását nagy gonddal készítették elő a tisztek, nehogy ellenségeskedés támadjon a katonák és itthon maradtak között. A tisztek szállásait, a szenttamási század quartélyházát megtisztították a „tiszt uraktól hátra maradt szolgálok, gazdasszonyok (...) nem igaz házasságból esett bitangjok”-tól.⁵⁸ De, nem csupán a „jó harmoniában” élésre, hanem a szükséges ellenség biztosítására

is gondoltak. Viták, perlekedés így is támadt. 1802-ben például a jenőfalvi Barabás Mátyás huszárkatona és testvére között támadt vita, mivel a „háborúban léte alatt maga része jószágának fructusát” (termését) nem akarta kiadni.⁵⁹

A határőrezredek felállításának voltak, nyilván, más „melléktermékei” is, bár hajlamosak vagyunk ezekről megfeledkezni. Így, nagyobb gondot fordítottak Jenőfalván is az utak és hidak karbantartására, a közbiztonságra, a falu éjszakai őrzésére, a tűz és egyéb kár, a járványos betegségek (mirigyvész vagy pestis, a himlő), valamint „az rossz féle nyavalya, tudniillik a sulyos francok”, amelyek az itteni „nemzetek közé belopakodtak” megelőzésére.⁶⁰ A határőrtisztek Jenőfalván is szorgalmazták az iskoláztatást, nemkülönben a községi írásbeli ügyvezetést. A helységben ennek eredményeként 1772-től fennmaradt a falu „protocolluma” (jegyzőkönyve), melyet választott notárius vezetett. Az írásbeli ügyvezetést, a „falu protocollumit” a zászlóalj szépvízi parancsnoksága ellenőrizte időnként. Jellemző a Jenőfalván meghonosodott osztrák szellemű ügyvezetésre, hogy az 1803. június 6-án megejtett esedékes hivatalváltáskor Szekeres Antal notárius 84 iratot „három Protocollumot és hat könyveket” adott át utódjának, Kosza János falujegyzőnek.⁶¹

Kísérletezett a határőrpáncsnokság a földművelési rendszerek javításával is, de sikertelenül. Eredményesebbnek bizonyult ellenben a természetű növények skálájának kiszélesítésére irányuló törekvésében. A XVIII. század végén próbálkoztak a tisztek a pityóka (krumpli, burgonya) meghonosításával. Ennek eredményeként 1820-ban már Jenőfalván a legelterjedtebb kultúrnövények között tartják számon a pityókát. Ugyanakkor azt is jelzik, hogy gyümölcsfák nem nagyon vannak, de azok meghonosítására „a katona részen lévők parancsolat mellett is szoríttatnak”.⁶²

A székely határőrezredek idővel kiállták a háborúkban is a „tűzpróbát”. A székely határőr jó katonának bizonyult mind a törökellenes, mind a francia ellenes háborúkban. Az I. gyalogezred két zászlóalja és a huszárok – köztük minden bizonynyal a jenőfalviak – Napóleon francia császár bukása után Párizsba is bevonultak.⁶³ A határőrség fennállása idején azonban lassan elsorvadtak az egykori székely szabadságok. Amikor 1851-ben a határőrezredek feloszlatták, a székely szabadságokat és abból fakadó faluközösségi intézményeket, mindenekelőtt a falugyűlést, a falu székét, az előljárók szabad választásának jogát és rendjét, a közföldek, közhavások stb. igazgatásának rendjét újra kellett éleszteni és felerősíteni.

Azt, hogy milyen formában sikerült ez, milyen új intézményeket szült ez a polgári államban, egy alábbi fejezetben vizsgáljuk meg.

AZ 1848/49-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC FORGATAGÁBAN

A pesti márciusi forradalom eszméit és szellemét a csíkiak a székely fővárosban, Marosvásárhelyen székelő *Királyi Tábla* joggyakornokaitól, a nagykásznói Veress Ádámtól, a csíkszeredai Gecző Jánostól és a kilyéni Dónáth Páltól ismerték meg. A három ifjú jogász ugyanis tudomást szerezve a pesti eseményekről, azzal a megfontolt céllal indult a Székelyföldre, hogy megvigye a forradalom híretét. Veress Ádám már Udvarhelyről levelet írt a csíkszentmártoni Albert Mihály, a csíkszeredai ítélőtáblai írnok címére a táblai „főbíróknak”, melyben – amint azt Jakab Elektől tudjuk – kifejti: „Az igazság országa terjed...” Franciaországból Magyarországra, ahol nincsen „már többé úr, nincs szolga” (...), és így „terjedt el hozzánk Erdélyországba is az igazság gondolata” (...); ezt „megértették az Udvarhelyiek is, akik tudván, hogy Magyarországon már a nép egyenlő”, hogy ők is „mindnyájan egyenlők lehessenek, elhatározták, hogy Magyarországgal egyesülni fogunk...”, és kimondták, „hogy ezentúl a főtisztól kezdve a legutolsó emberig mindenki egyenlő, s egyik úgy csinálja az utat, mint a másik”, és ha azt akarja a székelység, hogy „boldog nemzeté” legyen, „ezen egyenlőségre törekednünk kell, s azért ki kell mondanunk, hogy mi is Magyarországgal egyesülni akarunk”.⁶⁴

Veress kéri a „főbírókat”, „az emberekkel igyekezzék megértetni e dolgot”, és levelét folytatva hangsúlyozza, „... mi Ferdinánd királynak rendületlenül hűségét esküdtünk, s meg is maradunk halálig ő felsége mellett”; „(...) azt akarjuk, amit ő felsége is akar, hogy egyenlők legyünk, ne legyen közöttünk nemes, jobbágy, katona, hanem mind egyenlők”. Ezt pedig – folytatja – csak Magyarországgal egyesülve érhetjük el, ezért „kívánjuk az egyesülést, hogy így legyünk erősek és hatalmasak az egész világ előtt”.⁶⁵

Levele végén „utóirat”-ként Albert Mihályhoz fordul: „Édes polgártársam, Mihály! Legyen szíves, amennyiben lehet, ön is ezekre munkálni, az ellenkező vélemények ellen küzdeni!”⁶⁶

A pesti forradalom híre és eszméi – a Veress Ádám tolmácsolta egyenlősdi szellemében, leegyszerűsített és a székely nép szája ízéhez alakított formában – terjedhettek, tehát, a „táblai főbíró” révén, a táblai írnok Albert Mihály útján, de mindezekelőtt Veress, Dónáth és Gecző által, akik március végén, április elején felkeresték a csíksomlyói gimnázium felsőbb osztályainak tanulóit, elmesélték nekik a forradalom eseményeit, megtanították őket az „Itt a zászló kezünkben” forradalmi dalra, és az új eszmék terjesztésére hívták fel azokat.⁶⁷

A somlyói diákok sajátosan, „diákosan” válaszoltak a felhívásra. Néhány nap elteltével, április 5-én Várdotfalván az útjelzőkről kezdték a Habsburgok hatalmi jelvényeit, a kétfejű sast leverni. A túlbuzgó somlyói határőrtisztek azonnal üldözni kezdték a diákokat. Az ezred parancsnoksága pedig fegyverbe szólította valamennyi faluban a katonaságot.⁶⁸ Intézkedéseikkel azonban elszámították magukat, hiszen

ennél hatásosabb hírverője a forradalmi eszméknek nem is lehetett volna a csíki falvakban, függetlenül attól, hogy azok – úgy tűnik – mindössze a jogegyenlőségre és a Magyarországgal való egyesülésre szükkültek le.

Terjedtek a márciusi eszmék annak nyomán is, hogy a már említett ifjú joggyakornokok (Veress, Gecző és Dónáth) Csíkból átmentek Gyergyóba, és útközben a falvakon áthaladva a határőrkatonákat „a fegyver tetteleges letételére” ösztönözték.⁶⁹ Csíkszék főkirálybírója gróf Teleki József főkormányzóhoz intézett 1848. május 10-én kelt levelében ismerteti a három joggyakornok „izgatásbeli működését”, és Veress alábbi szavait tartja legveszélyesebbnek: „Felsütvén a szabadság világa, már nincs sem úr, sem szolga, mindnyájan egyek vagyunk.”⁷⁰

A csíki székely, egyszerű nép gondolkodását ismerő joggyakornokok ennek megfelelően fogalmazták meg hírverésüket, de ennek megfelelően vont le következtetéseket Balási József, Csíkszék főkirálybírója is. Bizonyára e gondolatokra egyszerűsítve jutott el a forradalom szele 1848 áprilisában Jenőfalvára is, ahol – akár az összes csíki és háromszéki falvakban – a katonai renden lévők szabadulni szerettek volna a határőrségből és „egyenlőségben” élni.

1848. április 12-én Jenőfalva vezetői (a falusbíró harmadmagával) Csík-, Káosz- és Gyergyószék közgyűlésén már a főkirálybíró, különösen pedig Mikó Mihály, a reformkori liberális ellenzék legtisztábban látó, legtekintélyesebb és kitűnő szónoka, vezetője szájából hallhattak és tájékozódhattak a forradalmi fejleményekről, de az erdélyiek tennivalóiról is.⁷¹ Hangsúlyozva, hogy azokat a nemzeti kívánásokat, „melyek Pozsony falaitól Hargitáig mindenütt egy szívvel, lélekkel kínáltatnak” a nép által helyesen kell megérteni, és ennek biztosítása a jelenlévők, főleg az értelmiség feladata. Arra kérte – különösen Mikó – az értelmiséget, vigyék meg a falvak közönségéhez a hallottakat. A közgyűlés kérte, hogy kiküldött biztosok falugyűléseken fejtsék ki a közrend és békeesség megtartásának szükségességét, az átalakulások célját, folyamatát.⁷²

1848 tavaszán a polgári erők és katonai vezetők Csíkban is a határőrezredek fölötti befolyásért viaskodtak. A közlakosság a polgári átalakulás mellé állt. Az óhajtott változások törvényre emelésére hivatott erdélyi országgyűlést azonban megkésve hirdették meg, és a konzervatív erők nyomására tragikusan későre (1848. május 29-re) hívták össze, időt engedve ezzel Bécsnek és a neki engedelmes románoknak, főleg szászoknak, hogy az erdélyi katonai hatalommal összehangolják a magyarok elleni terveiket, cselekedeteiket. Az 1848. május 29-re összehívott utolsó rendi országgyűlés kimondta Magyarország és Erdély egyesülését, a köztelherviselést, a jobbágyság eltörlését, a sajtószabadságot, a vallásfelekezeti egyenlőséget stb., de elhalasztotta a székely határőrség megszüntetését, vagyis érintetlenül hagyta Bécs hatalmát Erdély haderői felett, illetve önmegváltásra kötelezte a székelyföldi jobbágyságot.⁷³

A csíki falvak életét azonban a legsürgősebb mezei munkálatok idején Erdély határain kívüli, nagyobb horderejű történések befolyásolták. A magyar forradalmi

vezetők ugyanis képteleneknek bizonyultak a nemzetiségeket – a szerbeket, horvátokat, románokat stb. – kielégítő politikát folytatni. Ezért Bécsnek könnyű volt azokat, valamint a Habsburgok legkiváltságosabb erdélyi alattvalóit, a szászokat a magyar forradalom ellen fordítani. Amikor 1848 tavaszán a horvát Jellasics támadása veszélybe sodorta a magyar forradalmat, a székely határőrezredek bizonyultak egyetlen hadképes, felfegyverzett magyar erőnek, melyre a felelős magyar kormány számíthatott. Gróf Batthyány Lajos miniszterelnök „segélykiáltását” Csíkba a csík-szentgyörgyi Gál Sándor egykori katonaiskolai tanár és Klapka György hozta meg. A csíkiak 1848. június 15-i közgyűlése, ahol a falvak vezetői is jelen voltak, immár „a magyar haza szabad székely polgárai”-ként lelkesen szavazta meg a kért katonai segítséget. Rövidesen hat csíki gyalogszázad, valamint két huszárszázad ment a forradalom megsegítésére a szegedi táborba.⁷⁴ A kérdésre vonatkozó irodalomból azt következtethetjük ki, hogy köztük voltak a jenőfalvi huszárok is.

A forradalom eszméi gyökeret vertek Jenőfalván is, ahol ekkor katonai részen Kába István, polgári részen (a provincialisták közül) Gábor István volt a falusbíró, míg a falu jegyzője Gegő Albert volt. Mit és hogyan fogott fel a falu közössége a forradalom eszméiből, nincs módunkban kimutatni. A fennmaradt írásokból ismerjük azonban azt a tényt, hogy 1848 júliusában Jenőfalván, igen szokatlanul, a nyári „dolog időben”, felosztatták a „faluk helyeit” a Bogoz-dombon, a Köves-cserén, az „Alszegei-határon”, a Seprődben és a Gyertyánoson, mégpedig nem a régi szokás szerint – a huszárok többet, a gyalogosok kevesebbet és a provincialisták csekélyebb részt –, hanem mindenkinek *szigorúan egyenlően* 5–5 öl széles területet juttatva.⁷⁵

A fentiekben már többször említett egyenlőségi eszmék szellemében kívántak eljárni? Avagy a feléledni látszó faluközösség indokolt eljárása volt ez veszélyhelyzetben? Tény, hogy a helység népét és vezetőit egyaránt fűtötte a forradalom heve.

Eközben Erdélyt polgárháború lángja és a császári erők támadásainak veszedelme fogta halálos szorításba. A császári főparancsnok, Puchner tábornok a székely határőrezredek saját hatalma alatt kívánta tartani. A székelyek között huszárokat toborzó, népszerű marosszéki politikus és országgyűlési követ, Berzenczei László ilyen körülmények között felvetette a székely nemzeti gyűlés összehívásának gondolatát, a székely haderő és önvédelem megszervezése érdekében. 1848. október 16-ra Agyagfálvára hívták azt össze.

A jenőfalvi határőrök is lelkesedéssel vettek részt az agyagfalvi gyűlésen, amint az kiszűrhető a későbbi eseményekből. Az Agyagfalván megjelent székelyekből mintegy 25–30 000 fős haderőt alakítottak. A csíkiak – köztük a jenőfalviak – Dorschner ezredes, előzőleg a csíki határőrség parancsnoka vezetése alatt Agyagfálváról egyenesen a csataterre, Marosvásárhely felé indultak.⁷⁶

Az ellenséggel Marossárpataknál és Vajdaszentivány mellett ütköztek meg. Elfoglalták Szászrégent is. Dorschner azonban szabad rablást engedélyezett a csapatoknak, és ezért azok fegyelme megromlott. A székelyek hazaszéledtek Csíkba.

Emiatt a császáriaknak sikerült elfoglalniuk Marosvásárhelyt is. Marosszék és Udvarhelyszék vezetői látva a történeteket, behódoltak a császáriaknak. E mellett döntött Csíkszék vezetősége is. A felcsíkiak – amint azt Pál Antal Sándor megírta – felháborodással fogadták Csíkszék vezetőinek döntését. A *Ködön felüli hat falu* – amelyek bizonyára a másodhatár közös használatához fűződő ügyeiket tárgyalták – 1848. november 30-án felhívással fordult Csíkszék *népgyűléséhez*: „...küldjünk rögtön követeket háromszéki testvéreinkhez megtudandók az mostani körülményeiket, s ha szükségük leend, segédkezet nyújtvá (...) munkáljunk a haza megmentésén, mert valamint elődeink az övékkel együtt szerezték e hazát, úgy becsülettel a világ előtt csak úgy állhatunk meg, s boldogságunkat csak úgy eszközölhetjük, ha velök együtt fogjuk a veszélytől megmenteni...”⁷⁷

Az összehívott széki népgyűlés 1848. december elején e szellemben döntött. A jenőfalviak ettől áthatva küzdöttek hősiesen a dél-magyarországi harcokban, Bem erdélyi seregében gyalogosként vagy huszárként Beszterce környékén, Szebennél, Vöröstoronynál stb., és Gál Sándor vezetése alatt 1849. augusztus 25-én Zsibón utolsóként tették le a fegyvert az oroszok előtt.⁷⁸

A székely határőrkatona – köztük a jenőfalviak – vitézségét jellemezni, talán, leginkább a szabadság költőjének, Petőfinek a *Debreceni Közlöny*ben megjelent tudósításából vett sorokkal lehet:⁷⁹ „Nyugott bátorsággal, mondhatni lépésekkel haladnak a csatában előre, folyvást biztosan, mint a réten a kaszások s még énekelnek, amikor már ropognak a fegyverek”, majd „szuronyt szegezve rohannak, s velük rohan az enyészet; az ellenségnek nem marad más, mint futni vagy meghalni. De a székely csak egy feltétel alatt ily vitéz: ha vezére még vitézebb, mint ő...”

A forradalom és szabadságharc elbukását követően „egyenes derékkal” viselték el a Bécs által rájuk rótt büntetést is: besorozást az idegen földön állomásozó osztályok seregeibe, fogságot, várfogságot vagy éppen a halált.

A KÉT VILÁGHÁBORÚ ÁLDOZATAI

Az 1867. évi kiegyezés utáni polgári fejlődés mindössze néhány évtizedig bizonyult folyamatosnak. Azt olyan világégés zavarta meg, amely alapvetően befolyásolta Csíkjenőfalva életét is. 1914. június–augusztus „vérgőzös” napjaiban ugyanis – egy angol tankönyv szavait idézve – „Európa népei meggondolatlanul, ujjongva rohantak az emberiség történetének legszörnyűbb háborújába”.⁸⁰

Bár a háború frontvonalai kezdetben távoli országok tájain alakultak ki, a világégés felbolygatta és súlyosan érintette Jenőfalva életét is. Az 1914. július 30-i mozgósítási parancsra az 1879–1895 közötti évjáratok bevonultak a 24. honvéd gyalogezred Csíkszeredában székelő II. hadosztályához, a Brassóban állomásozó 82-es

gyalozezredhez, illetve az ugyancsak brassói állomáshellyel rendelkező 2. huszárezredhez,⁸¹ melyeket már augusztusban az orosz frontra vezényeltek. A 82-es gyalozezred három zászlóalja, mely a háború kitörésekor Bécsben állomásozott, 1914. augusztus 9-én már elfoglalta állásait a keleti fronton, a 24-es gyalozezred csíkszeredai II. hadosztályát pedig valamivel később, de ugyancsak augusztusban (20-án) indították az „északi frontra”. A 2-es huszárezred pedig a kolozsvári 35-ös és 38-as gyalozezredhez, illetve a XII-es szebeni hadtestparancsnokság mellé beosztva került bevetésre ugyancsak a keleti fronton.⁸² A Jenőfalváról hadbavonultak közül az alábbiakat sikerült azonosítanunk:⁸³

<i>Név</i>	<i>Születési év</i>	<i>Név</i>	<i>Születési év</i>
Antal János	1894	Kosza Áron	1890
Antal István	?	Kozma Ágoston	1886
Antal Gergely	?	Kozma József	1891
Ágoston Albert	1888	Leveles János	1883
Bíró András	1887	Magyary Géza	1889
Bíró János	1881	Márton Antal	1891
Eröss Lajos	1879	Simon Ferenc	1879
Farkas István	1893	Szabó István	?
Gábor István	1895	Szopos Ágoston	1886
Gál Károly	1883	Szopos Demjén	?
Gyenge Gergely	1886	Szopos József	1889
Gyenge József	?	Szopos Márton	1890
Kosza Albert	1888	Szöcs Péter	1894

E névsor közel sem teljes. A felsorolás csak az első hadbavonultak bizonyos hányadát tartalmazza, hiszen 1915-ben már frontra küldték az 1896–1897-ben születetteket, vagyis a 18–19 éveseket is, mint az 1896-ban született Kiss Antalt, az 1897-ben született Szabó Jánost, Szopos Károlyt és sokan másokat.⁸⁴

A háború anyagilag és közvetlen pusztításaival is érintette Jenőfalvát. A közbirtokosság 1914. december 16-i választmányi ülésének III. hadikölcsönként nem kevesebb, mint 30 000 koronát kellett felvállalnia az „erdőalap” terhére,⁸⁵ és nyilván a lakosság rovására. Ugyanakkor olyan nehéz pótdókkal terhelték meg a lakosságot, hogy a közbirtokossági választmány megállapítása szerint azt „felhajtani lehetetlen”.⁸⁶ Egyben le kellett mondaniuk az esedékes legelőjavítási munkálatokról, mivel arra nem jutott pénz a község költségvetéséből. A férfiak hadba vonulása miatt még a közbirtokossági közgyűléseket sem tudták rendszeresen összehívni; annak hatáskörét a választmánynak kellett ellátnia.⁸⁷

Románia 1916. augusztusi pálfordulása és hadba lépése Magyarország ellen megváltoztatta a hadi helyzetet. A frontvonalak Erdély délkeleti és keleti határai

mentén alakultak ki, így Jenőfalva közvetlen szomszédságába tevődtek át, sőt, az is éppen hadszíntérré vált. Az eseményeket illetően megszólaltatható források igen szűkszávúak. Közvetett forrásokból tudjuk azonban, hogy a román csapatok betörésének hírére a lakosság rémülten menekült, és Udvarhely – Marosvásárhely – Kolozsvár – Debrecen volt a választott menekülési útvonal.⁸⁸ De voltak, akik régi szokás szerint csak „az erdőre húzódtak”. Annyi bizonyos, a betörés következtében kárt szenvedtek között ott találjuk az elmenekülteket, de az itthon maradottakat is. A faluba behatoló román csapatok ugyanis nem udvariasságból kívántak vizsgázni; a községházát feldúlták; az erdőkön, sőt, a faluban is sok kárt tettek. A dúlások, égetések nyomán mintegy harmincan szorultak a jenőfalviak közül a későbbiekben a közbirtokosság támogatására, hogy sérült vagy leégett épületeiket kijavítsák, újjáépítsék.⁸⁹ Ezek a következők voltak: Albert Márton, Barabás Barabás, Barabás Ignác, Bálint István, Both Márkus, Farkas István, Gábor István, Imreh Lajos, Jéré Gergely, Jéré József, Karda István, Karda Márton, Kába András, Kába János, Kálmán István, Kosza Ábrahám, Kosza József Fekete, Márton András, Márton Tamás, Pál István, Simon András, Szentes András, Szentes János, Szentes József, Szentes Mihály, Szekeres István, Szekeres Mihály, Szopos Ferenc, Szopos József.⁹⁰

Ugyanakkor a „havasok harcszíntérré” váltak, és azokon „legeltetni nem lehetett” még 1917-ben sem; a románok kiverése után ugyanis a 21. hadtest egységei szállták meg azokat.⁹¹ A helység területén – a Három-kút mellékén – a menekült békásiak telepedtek meg, és okoztak károkat a falunak.⁹²

A legsúlyosabb veszteséget azonban a férfitlakosság pusztulása képezte. A Nagybaldogasszony egyháznak nyilvántartása szerint az I. világháborúban hősi halált halt jenőfalviak névsora az alábbi:⁹³

Antal Albert	Farkas Ferenc	Gyenge Tamás
Ábrahám Albert	Farkas Márton	Imre Márton
Ábrahám András	Farkas Péter	Jéré Demjén
Ábrahám Ágoston	Ferenc János	Jéré István
Ábrahám József	Gegő Ágoston	Jéré János
Ágoston János	Gegő Dénes	Kába Ágoston
Ágoston Péter	Gegő István I.	Kába András
Benes Demjén	Gegő István II.	Kedves József
Benes Lázár	Gegő János	Kedves Tamás
Bíró Áron	Gegő József	Kiss Árpád
Bíró Elek	Géber Béla	Kosza Félix
Bíró István	Gidró Ágoston	Kosza József
Bíró József	Gyenge Ágoston	Kozma Márton
Both Mihály	Gyenge Ferenc	Magyari Gerő
Böjte Márton	Gyenge József	Márton Dávid
Böjte Mihály	Gyenge Márton	Márton György

Márton János	Szabó Márton	Szöcs F. Ágoston
Páll Albert	Szász József	Szöcs Ágoston
Péter Ágoston	Szekeres Gergely	Tatár Péter I.
Simon János	Szentes Dénes	Tatár Péter II.
Simon József	Szentes József	Vizi József
Szabó István I.	Szentes Mihály	Vizi János
Szabó István II.	Szopos Ágoston	Vizi Márton
Szabó József	Szopos Demjén	Zsók János
Szabó Lázár	Szopos József	

Ez a terjedelmes névsor önmagáért beszél: jelzi azt a súlyos véráldozatot, amelyet Csíkjenőfalva hozott az orosz, olasz és román frontokon a háború kegyetlen törvényei szerint vívott hősieles küzdelemben. A hősi halottak névsorát azonban így nem lehet lezárni, hiszen nem tartalmazza azokat – tudunkkal –, akiket 1916-ban a román hatóságok elhurcoltak munkára, és román fogságban veszítették életüket, de olyanokat sem, akik orosz, olasz vagy francia fogságban tünnek el, veszítették életüket, mint például Antal Gergely, Antal István, Jéré András,⁹⁴ és feltételezhetően mások is.

*

Az első világháború sebei alig gyógyultak be, amikor újabb világgégés sújtotta az emberiséget, hazánkat és vele együtt azt a kis települést, amelyet Csíkjenőfalvának hívnak. A II. világháború idöben egybeesik a „tiszavirág életü” magyar világggal, melynek örömeit annyira megkeserítette a rendkívüli áldozatokat követelő újabb világméretü öldöklés, pusztítás.

Már dúlt a háború, amikor a bécsi döntés nyomán Észak-Erdély visszatért Magyarországhoz, bevonult a magyar honvédség, a magyar karhatalmi rendszer; kiépült újra a magyar oktatási rendszer, és szabaddá vált a magyar anyanyelvü kultúra fejlődése. Csakhogy mindezt derékba törte a háború, a sokasodó katonai behívók, beszolgáltatások, akadozó ellátás, jegyrendszer, a fronton elpusztultak gyászjelentései, majd 1944 öszén a front átvonulása, illetve a visszatérö román karhatalmi gárdák rémtettei.

A lakosság hiába menekült nyugatra, hiába „húzódtk az erdőre”, az áldozatok, a halottak száma csak gyarapodott, csak sokasodott. Ezüttl csak a II. világgégés hősi halottainak névsorát tudjuk bemutatni Nagyboldogasszony egyházának adatai alapján:⁹⁵

Ábrahám Márton	Eröss Barabás	Gegö Demjén
Ágoston József	Eröss István	Gegö Dénes
Bara Márton	Gábor Áron	Gegö József
Both János	Gábor János	Guzrán Dénes

Gyenge Ágoston	Páll Ignác	Szentes Ágoston
Gyenge Tamás	Szabó András	Szentes Gergely
Karda Károly	Szabó István	Szopos József
Kozma József	Szász Dénes	Szőcs István
Márton Dezső	Szekeress József	

A névsor nem tekinthető teljesnek. Jenőfalva községi levéltárában található iratok szerint például a fronton esett el Ferenc Ágoston is, mégpedig 1943. november 3-án.⁹⁶ A közel sem épségben fennmaradt levéltári források rejtegethetnek még hasonló más eseteket is.

A levéltári forrásokból az is kiderül, hogy a névsorban feltüntetettek némelyike, például Szopos József, a visszatérő román csapatok visszaélésének és terrorjának esett áldozatául. Ez történt az említett Szopos József esetében is, akinek özvegye 1944. november 22-én kelt, Csík vármegye főispánjához utólag felterjesztett panaszlevelében előadja, hogy a román csendőrség 34 jenőfalvit rendelt ki a Gyimesekbe aknát szedni. A gyimesközéploki csendőrörs parancsnoka kezében kézigránáttal kényszerítette a jenőfalviakat, hogy az aknamezőre menjenek. A felrobbanó aknák súlyosan megsebesítették Szopos Józsefet, aki hazaszállítása után behalt seibe.⁹⁷

Az átvonuló front, nyilván, anyagiakban is súlyos károkat okozott. A pusztítást a visszavonuló német csapatok, az átvonuló szovjet csapatok követelései és a visszatért román hatóságok intézkedései eredményezték. A német csapatok – bár általában kíméletesen bántak a jenőfalviakkal – a hidakat a helységben is felrobbantották. Bíró Ágoston gazdaságát pedig éppenséggel felgyújtották. A robbantások miatt más tűzkárok is keletkeztek. Egy 1944. december 8-i felterjesztésből kiszűrhetően a faluban három ház teljesen leégett, tizenkét háznak a fedele hamvadt el, egy gazdának pedig a csürje vált a tűz martalékává.⁹⁸

A szovjet csapatok élelmezésére több ezer kilogramm rozst, árpát, zabot, pityókát, nagy számú szarvasmarhát, juhot stb. hajtottak fel a lakosságtól. A beszolgáltatások biztonságát külön bizottságokra (állat-, vaj-, széna- és burgonya-beszolgáltatási bizottságokra) bízták. A kirótt állat- és gabona-kötelezettséget felhajtották könyörtelenül, bár a helységben élő 2363 személyből 1945. október 25-én 501 teljesen ellátatlan volt.⁹⁹

Az elmenekülteket külön intézkedések szerint kezelték. A gazdaságaikban feltehetően gabonát, burgonyát könyörtelenül elkobozták. Ugyancsak megkülönböztető eljárásban részesítették azokat, akik Magyarországra való áttelepedésre jelentkeztek. Kezdetben nyolc család, összesen 26 személy (Albert Ferenc, Bács Ferenc, Eröss József, Farkas Dániel, Gegő Márton, Márton Antal, Márton Péter és Vizi József, illetve családtagjaik) jelentkeztek kitelepedésre, majd pótlólag más nyolc család, összesen 35 személy (Ábrahám Vitos, Bartos István, Eröss Péter, Farkas Márton, Katona Dénes, Kosza Imre, Szöcs András és Vizi Antal, illetve családtagjaik).

Kitelepedésük engedélyezése kezdetben húzódott-halasztódott, végül 1945. április 6-án elrendelték, hogy 48 óra alatt az országot hagyják el.¹⁰⁰

*

A két világháború tehát súlyos veszteségeket, emberáldozatot követelt Jenőfalván. A háborús pusztítások jelentkeztek gazdasági téren is. A helység azonban lassan-lassan kiheverte a veszteségeket. Az élet kezdett megszokott medrébe terelődni. De milyen volt ez az élet? Talán a jenőfalvi Albert Márton esete jellemzi azt legjobban: a németektől vett egy pár csizmát, az oroszoktól egy szekeret és a románoktól egy nyergert. A helyi csendőrség mindet elkobozta; a csizmát panasza idején (1945. július 17.) a csendőrparancsnok viselte mindenki szeme láttára.¹⁰¹

JEGYZETEK

1. Egyed Ákos: *A székely hadkötelezettség és hadszervezet, különös tekintettel a XVI. századra*. Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly (szerk.): *Székely felkelés 1595–1596. Előzményei, lefolyása, következményei*. Bukarest, 1979 (Egyed 1979), 47–53.
2. Ibidem, 51–52.
3. Szabó Miklósné Szopos Marcella közlése.
4. Jakó Zsigmond: *A székely társadalom útja a XIV–XVI. században*. Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly, im. (Jakó 1979), 19.
5. Jakó 1979, 21.
6. SzOKL, VIII. 167–169.
7. Endes 1938, 30.
8. Jakó 1979, 20.
9. Demény Lajos: *Székely felkelések a XVI. század második felében*. Bukarest, 1976 (Demény 1976), 38.
10. Egyed 1979, 52.
11. Demény Lajos: *Az 1562. évi felkelés*. Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly: im. (Demény 1979), 59–70.
12. SzOKL II, 202; Endes 1937, 37; Demény 1976, 46, 49.
13. Demény 1976, 63.
14. Gróf Kemény József és Nagyajtai Kovács István: *Erdélyország Történeti Tára*. II., Kolozsvárott, 1845 (ETT), 45, 55–56.
15. Endes 1938, 88.
16. Ibidem.
17. Ibidem, 89–93.
18. Ibidem, 88.

19. Demény Lajos: *A közsékelyek 1595–1596. évi felkelése*. Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly, i. m. (Demény 1979/I), 99–101.
20. ETT, II, 19.
21. Demény 1979/I, 117–119.
22. Ibidem, 123–124.
23. Ibidem, 125.
24. RNL, KvI, Udvt. Összeírások, 50/1614, 470–471.
25. Domokos Pál 1978, 268; MOL, EOKL, F. 50, 97-es téka 88–93.
26. Endes 1938, 113–115.
27. RNL, CsI, Cslvt, IV/4, 1728. április 10.
28. CsSzM, Jenőfalva jkv, 6314, 50; RNL, Cslvt, Törvényszéki jegyzőkönyvek (Törvszjvk) I, 15, 26, 32.
29. *II. Rákóczi Ferenc erdélyi hadserege*. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Magyar András. Kriterion és Polis Könyvkiadó, 1994 (Magyar 1994), 44.
30. Ibidem, 441–442.
31. RNL, CsI, Cslvt, III/82/1727.
32. RNL, CsI, Cslvt, IV/4/1728.
33. Ibidem, III/82/1727; IV/4/1728.
34. Endes 1938, 220.
35. *Látom az életem nem igen gyönyörű. A mádéfalvi veszedelem jegyzőkönyve 1764*. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Imreh István. Bukarest, 1994 (Imreh 1994), 12.
36. Ibidem, 17–18.
37. Ibidem, 23.
38. Szádeczky Lajos: *A székely határőrség szervezése 1762–64-ben*. Budapest, 1908 (Szádeczky 1908), 259.
39. Ibidem, 159.
40. Szádeczky 1908, passim; Imreh 1994, passim.
41. Josephus Benkő: *Transsilvania generalis*. II. Claudiopoli, 1833, (Benkő II.), 102–103; Szádeczky 1908, 618; Endes 1938, 211.
42. Szádeczky 1908, 815–816.
43. Ibidem.
44. Teleki Domokos: *A székely határőrség története*. Budapest, 1877 (Teleki 1877), 114.
45. Teleki 1877, passim; Szádeczky 1908, passim.
46. Ibidem.
47. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 21, 32, 52, 77, 81–84, 91, 117, 120.
48. Teleki 1877, 115; CsSzM, Jenőfalva jkv, 6314, 83.
49. Teleki 1877, 116; CsSzM, Jenőfalva jkv, 6314, 81, 83.
50. Imreh 1973, 175.

51. Ibidem, 41.
52. CsSzM, Jenőfalva jkv. 6314, 26–27, 39, 46–48, 53, 79, 97.
53. Ibidem, 6314, 51, 53, 66, 81, 90, 97.
54. Ibidem, 6314, 28, 80–83.
55. Ibidem, 6314, 89.
56. Ibidem, 6314–6315, passim.
57. Teleki 1877, 143–151; CsSzM, Jenőfalva jkv, 6314–6315, passim.
58. CsSzM, Jenőfalva jkv, 6314, 84, 92–93.
59. Ibidem, 6314, 20, 84.
60. Ibidem, 6314, 101–102, de általában: 6314–6315, passim.
61. Teleki 1877, 138–139; CsSzM, Jenőfalva jkv, 6314, 1, 89; 6315, 27.
62. MOL, EOKL, F. 52, 144, 881–910.
63. Szádeczky 1908, 245.
64. Jakab Elek: *A pesti események hatása a székelysége 1848-ban*. 1848–49-es Történelmi Lapok, 1892, 6. Szám (Jakab 1892), 52–53.
65. Uo.
66. Uo.
67. Endes 1938, 366; Benkő Samu: *Csíki ifjúsági mozgalmak 1848 tavaszán*. Uő: *A helyzettudat változásai*. Bukarest, 1977 (Benkő 1977), 260.
68. Benkő 1977, 262.
69. Uo.
70. Uo., 266.
71. Egyed Ákos: *Erdély 1848–1849*. I. 1998 (Egyed 1998), I, 83–84.
72. Endes 1938, 270.
73. Egyed 1998, 128, 130.
74. Endes 1938, 271–272; Jakab Elek: *Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezések 1848–1849-re*. Budapest, 1880 (Jakab 1880), 159.
75. CsSzM, Jenőfalva jkv, 6318, 81–83.
76. Egyed, 1998, 214, 217.
77. Pál-Antal Sándor, Ördögh Imre, Balázs Dénes, Miklós Márton: *Csikmadaras. Egy felcsíki falu hét évszázada*. Marosvásárhely 1996 (Pál-Antal 1996), 84.
78. Egyed 1998, 272–273.
79. Endes 1938, 294–295.
80. Martin Roberts: *Európa története 1789–1914. Az ipari forradalom és liberalizmus kora*. Budapest, 1992, 332.
81. Vitéz Deseő Lajos (szerk.): *Erdélyi ezredek a világháborúban*. Budapest, 1943 (Vitéz Deseő 1943), 7, 130, 144, 229, 243; Uő, II. Rész. *Az erdélyi ezredek bajtársi albuma. Altisztek és legénység*, 2, 5, 10, 14, 20–25, 34, 36, 38–39, 43.
82. Uo., II. rész, 263.
83. Uo., II. rész, 2–43.
84. Uo., 30, 36, 38.

85. Jenőfalva közb. jkv. 1914. december 16-i jkv.; 1915. október 24-i jkv.
86. Uo., 1915. március 31-i jkv.
87. Uo., 1917. május 14-i jkv.
88. Pál-Antal 1996, 112.
89. Jenőfalva közb. jkv., 1918. augusztus 16-i jkv.
90. Uo.
91. Uo., 1917. május 18-i jkv.; 1918. január 13-i jkv.
92. Uo., 1918. január 13-i jkv.
93. Nagyboldogasszony templomában felállított emléktábla szerint.
94. Vitéz Deseő 1943, II. rész, 2.; Zsók Károlyné Jéré Gizella, Jéré András unokája közlése szerint.
95. Nagyboldogasszony templomában felállított emléktábla szerint. Továbbá a falu idősebbjeinek közlése alapján.
96. RNL, CsI, Csikjenőfalva levéltára, 185-ös fond, V. b., Nr. 6, 1071/1946.
97. Uo., 642/1945, Szopos Józsefné 1944. november 22-én kelt levele.
98. Uo., 193. old. 1944. december 8.
99. Uo., 185-ös állag, passim.
100. Uo., V.b. Nr. 5., 126/1945.
101. Uo., 8319/1945. július 17.

Dr. Szabó Miklós

ÁLLATTARTÓK ÉS FÖLDMŰVELŐK FALUJA

A helység életterét a falu belterülete, belhatári és havasi legelői, közerdői, a „faluhelyek”, a századok folyamán sajátos jogszokás szerint szereshető és gyarapítható „székely örökségek”, vagyis a szénafüvek és szántók képezték. Annak kialakítását, alakítását azok a nemzetségi-vérségi kötelékek befolyásolták, amelyek a székelyeket csiki megtelepedésük idején és azt követően századokon át jellemezték, megszabva Jenőfalva helyét is a Kődön felüli Olt menti falvak szoros sorjázásában, hiszen közismert, hogy Szentdomokos, Szenttamás, Jenőfalva, Karcfalva, az időközben eltűnt Abránfalva, továbbá Dánfalva, Oltfalva és Madaras szinte egybeépültek, és egyfajta birtoklási közösséget alkottak a századok során a Hosszú-havas fölött, valamint a Tarkó-havasa fölött.¹ Jenőfalva, Karcfalva, Dánfalva, Oltfalva és 1742-ig Madaras is egyébként egyazon egyházmegyéhez is tartoztak.²

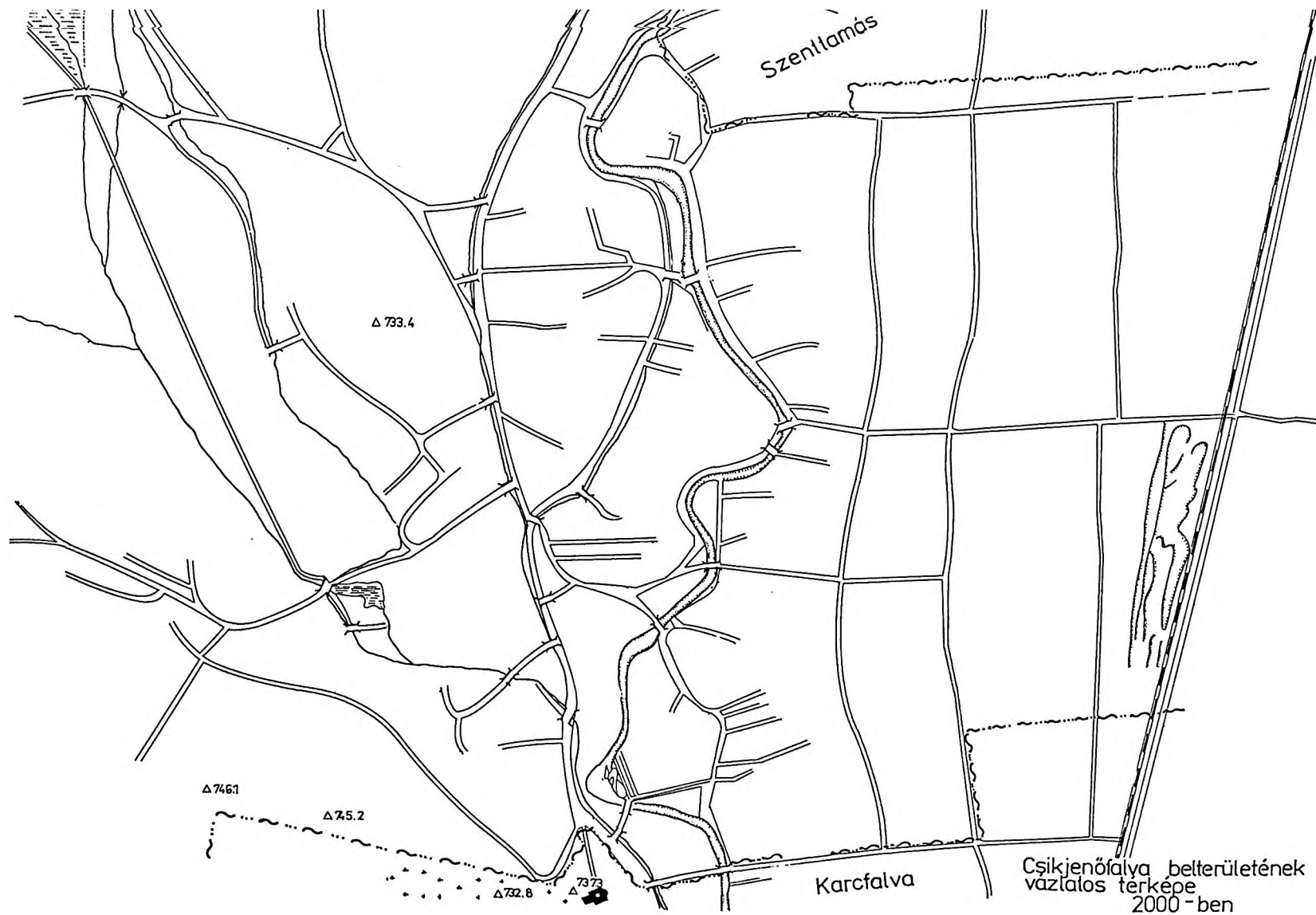
A Jenő és Abrán székely nemek négy-négy ága telepedett volna meg a Kődön felül, és hozta létre az itteni nyolc helységet? Ma erre a kérdésre források hiányában válaszolni lehetetlen.

Jenőfalva kötődése a szóban forgó felcsiki falvakhoz nem zárta ki azt, hogy a helység a székelyek csiki megtelepedésétől kezdve ne lett volna alapvetően önálló települési, birtoklási, termelési, teherviselési – katonáskodási és adózási –, illetve *önigazgatási közösség*,³ mely nemzedékeken át alakította és formálta a helység belterületét és határát, azaz életterét.

A FALU BELTERÜLETÉNEK ALAKULÁSA

A helység települési szerkezetére utaló első adatok a XV. század elejéről származnak. Ezek szerint a falu lakói az Olt két partján és a folyó *Csorgó nevű ága* melletti *Csorgó utca* – a mai Árok-köze – mentén építették házaikat.⁴ Ebből arra következtethetünk, hogy a jenőfalviak szálláshelyük építésében már hasznos tapasztalatokkal rendelkeztek. A falu úgy épült, hogy a nemzetségi családok állataik számára bő itatóhellyel rendelkezzenek. A település két részét, azaz a folyó (Olt) partjait pallóval kötötték össze. A helységet ketté osztotta az *országút* is, de az egyben összekötötte a többi felcsiki faluval.⁵

A századok folyamán kialakuló falurészeket úgy formálták, hogy mindenik nemzetségi családnak, üléshelynek legyen „vízre kijáró utcájuk”. Ilyen, az Olt vizére

járó utcáról beszél egy 1715-ben kelt szerződés, melyet a Kedves család kötött a Boros és Ágoston családokkal, és amely szerint a nevezett helyen „emberemlékezettől fogva” létezett ilyen vízre járó utca.⁶ Egy másik feljegyzés 1782-ben beszél a Szopos és Péter családok ilyen „darabocskva vízre ki Járó uttczájok”-ról.⁷ Ezek az adatok, nyilván, általánosabb gyakorlatra utálnak. Az ilyen utcák fennmaradtak a legújabb időkig (pl. az Olt – melyeken „vízre járó utcája” volt Bíró János, illetve Szentés Márton családjának),⁸ mint ahogy a *Csorgó nevű víz*, vagy *Árok-közének a vize*, azaz Olt-ág századunk utolsó évtizedében is csordogált. A falu ugyanakkor kiépítette a közkutak rendszerét is. Utcánként egy-két kutat, kezdetben gémes-, újabban kerekas kutat tartottak és tartanak fenn ma is, amikor 14–15 ilyen közkút áll a falu területén.⁹

A nemzetiégi üléshelyekről, ahol házaik és gazdasági épületeik állottak, a vízre járó utcák mellett kialakították a *falú útjára*, illetve az *ország útjára kijáró utcákat* is. 1795-ben például az „altizi uramék” perelték Ágoston Jánost és Bíró Andrást „egy utca végett”, mely az említettek szomszédságában húzódott – nyilván kijáró utcaként –, és amelyet az említett családok lezártak és elfoglaltak. A *falusi communitás* azonban ennek ellent mondott, azaz nem engedélyezte, lévén, hogy a falu öregei bizonyították, az utca „emlékezettől fogva tízes utcája volt”.¹⁰ 1811-ben a Szoposok és Barabás Máté rendelkeztek „kijáró utcával”, mely „a Szoposok örökös Jóságától vezetett ki”.¹¹

Jenőfalva törvénykezési jegyzőkönyveiből tudjuk, hogy 1801-ben létezett a „Kába Márton utcája”, bizonyára kijáró utcaként, valamint az arra „által járó tízes útja”, továbbá a „közönséges falu útja”, amely szemben „fel jár az Olt vizére”.¹² Ugyancsak 1801-ben említik a falu „fel tízes résziben” a „Kozma utcáját”, amely az „Olt vizén keresztül járó” út volt.¹³

Ezek az adatok érzékeltetik, hogy Jenőfalva településrendszere a századok folyamán spontán módon alakult ki, és nyerte el azt a formát, amelyet ma ismerünk, és amelyet a mellékelt térkép bemutat.¹⁴

Amint jeleztük, a helységet a szomszédos falvaktól egy-egy határutca választja el. Ilyen utca van Jenőfalva és Szenttamás, de Jenőfalva és Karcfalva között is. Századunk harmincas éveiben (1937) az alábbi utcákat említik a falujáró néprajzkutatók:¹⁵

Alsó-hegy melyéke	Kábák utcája	Mutatók utcája
Árok-köze	Kósa utca	Nyírfa utca
Borvíz utca	Kozmák utcája	Olt melyéke
Felső-hegy melyéke	Köves utca	Szoposok utcája
Gyengék utcája	Mártonok utcája	Vizik utcája

Ma Jenőfalva egy *halmazfalú* képét mutatja, ahol az *Olt melléke* és az *Ország útja* orsós utcájú falura emlékeztet, de ezeket szabálytalanul átszelik többé-kevésbé

tágas utcák, mintegy keresztutas falura emlékeztetően. A házak egyes utcákban, de különösen az Ország útján utcaszinten épültek. Sok helyen fennmaradtak azonban a nemzeti családi telkek (üléshelyek) maradványai is. 1750-ben például Kába János és Kristóf, Bíró Mihály és Bálint, Szekeres Mihály és István, Szekeres András és János, Pál István és János, Mihály András és István, Gegő Péter Sen. és Gegő Péter Jun., Szabó János és Bálint stb. laktak ilyen „üléshelyeken”.¹⁶ Az ilyenek esetében a ház – átépítés eredményeként – ma már többnyire utcaszintes, de azt tágas udvar, virágoskert, gyümölcsös stb. veszi körül. Egyébként, feltételezésünk szerint, ilyen nemzeti családi telkeken alakult ki a Kábák, Kozmák, Mártonok, Szoposok, Vízik stb. utcája.

A MEZŐKERT ALAKULÁSA

Csíkjenőfalva határának, azaz vetésmezőjének kialakulása a székelyek csíki megtelepedésével kezdődött. E kérdés és általában a falu gazdaságtörténetének vizsgálatában, nyilván tekintettel kell lennünk arra, hogy a székelyek növényzetben és állatvilágban igen gazdag és változatos, de olyan vidéket kaptak szálláshelyül, amely Erdély legzordabb tájai közé sorolható.¹⁷ A megtelepedő jenőfalviaknak is számolniuk kellett ezzel, amikor is, ha kizárólag nagyállattartók lettek volna, de még inkább, ha a mindennapi élelem előteremtésében már akkor főszerep jutott a földművelésnek.

Azt mindenképpen hangsúlyoznunk kell, hogy a székelyek nem öserdőben telepedtek meg. Léteznie kellett legelők és szántók, azaz mezőkert kialakítására alkalmas területnek, hiszen betelepedésüket követően rövid időn belül a Csíki-medencében helységek sorát hozták létre az annak központi vonalát képező Olt mentén, de szélső bal oldali részein is, hogy betölthessék gyepűvédő (határvédő) feladatukat. A földközösségi rendszerben használt mezőkertnek alkalmas terület nagysága bizonyára helységenként változott. Szűkebb volt Felcsíkban, de azt a megtelepedettek fokozatosan tágították, növelték a népesség gyarapodásával párhuzamosan.

Jenőfalván volt ugyan a helység belterületétől nem messze, a „Gyergyó felé eső részen”, a Lok-pataka – ma Borvíz-pataka – és Rácza-pataka alsó folyásánál *mocsár* is, melynek neve századunkig fennmaradt, és amelyet lecsapolni bizonyára könnyebb lehetett, illetve azt közösen használt termőterületté átalakítani nem volt nehéz. A mezőkert nagy részét azonban alapvetően az ősréngetegtől kellett igen nehéz munkával, *erdőirtással* – helyi kifejezéssel élve „orotással” –, azaz az élő erdő kiirtásával vagy „aszalással” (a fa kérgét lehántották, hagyták azt kiszáradni, majd felperzselték) elhódítani. Az erdőirtás folyt természetesen *erdőléssel* is, hiszen házai-

kat, gazdasági épületeiket, tűzfát, szerszámaikat, hídjaikat, a belsőseget, mezőkeretet védő kerítéseket stb. ugyancsak fából építették, készítették.¹⁸

Az erdőirtás fáradságos munkájának becse mélyen beépült a jenőfalviak értékrendjébe. A személyi tulajdonú *székely örökség* gyarapítása mindenekfelett álló módjának tekintették azt bizonyára már korábban is, de a XVII–XVIII. századtól mindenképpen. Az „orotással” szerzett örökséget a faluközösség időnként elidegeníthetetlen „székely örökség”-ként „regestrumba vette”. Ilyen „regestrum” (lajstrom) készült Jenőfalván 1668-ban mindenképpen, de lehet jóval korábban is. Az a tény, hogy a jelzett lajstromra hivatkozva, a faluhoz közelebb fekvő Seprőd és Botosfa körüli irtásokról esik szó, majd Jenőfalva 1773-tól fennmaradt jegyzőkönyveiben Bükk-pataka, Egres-kút, Gyertyános-alja, Heveder, Hideg-kút, Vadkéstöve, Szentek-kútja, Nyíres-erdő a Gyertyánon stb., azaz a falu belterületétől távolabbi irtványokról,¹⁹ arra enged következtetni, hogy a helység lakosságának életterét képező és a földközösségi rendszerben művelt mezőkeretet fokozatosan nagy erőfeszítésekkel tágították a XIII. századtól. A XV. században, amikor az Olton két lisztelő malom örölte a jenőfalviak gabonáját (1495), már tágas határnak kellett lennie, szántókkal, szénafüvekkel, rétekkel, legelőkkel, mind a „napkeleti” vagy „Köd felé forduló”, mind a „napnyugati” vagy „Gyergyó felé forduló” részeken. A mezőkert a következő századokban még tovább bővült.²⁰

TULAJDONVISZONYOK

A helység határának, mezőkertjének nagysága a XIX. század végi és XX. századi felmérésekből ismert: mintegy 8200 hold volt.²¹ A művelés alatt álló területek nagysága a századok folyamán azonban változott. A lakosság számbeli növekedésével, annak függvényében alakult. Ezt tükrözik a XVIII. század elejétől fennmaradt kordokumentumok is. Íme néhány erre vonatkozó adat:²²

Évek	Szántó	Kaszáló	Családok Száma	Megjegyzések
1703	1124 köből	418 szekért adó	77	
1721/22	518 köből	118 szekért adó	55	Műveletlen 192 köből
1750	760 köből	237 szekért adó	103	A bébírókéval együtt
1879	2480 hold	3000 hold	?	Egy hold = 2 köből
1895	2658 hold	3023 hold	812	Gazdaság

A táblázat adataival kapcsolatban hangsúlyoznunk kell, hogy 1750-ben adóösszeírásról lévén szó, csak a bevett területet jelentették be a gazdálkodók. A 760

köbölnyi terület csak a mezőkert művelés alatt lévő részét jelenti, és nem tartalmazza az „ugar”-ban hagyott részt, amely elvileg szántók felét ölelte fel. Tehát 1750-ben a határnak mintegy 1500 köbölnyinek kellett lennie. 1879-ben és 1895-ben, amikor hasonlólag használták a határt, vagyis felét ugyancsak „ugar”-ban hagyták, a művelés alatt álló határnak kb. 1240–1330 holdnak kellett lennie.²³

A XIX. század utolsó negyedéből fennmaradt hivatalos felmérésben először végezték el a falu összhatárának rendeltetés szerinti felmérését. Íme:²⁴

1879-ben (holdban)		1895-ben (holdban)	
szántó	2480	szántó	2658
rét és kert	3000	rét	3023
legelő	1529	legelő	1249
erdő	1030	erdő	1002
terméketlen	159	terméketlen	154
Összesen:	8198	Összesen:	8183

A magántulajdonban lévő szántók, rétek, kertek stb., illetve a belhatári közlegelek mellett birtokoltak másodhatári legelőt és erdőt, az úgynevezett közbirtokossági legelőt és erdőt, melynek nagysága 1912-ben a következő volt:

- legelő a másodhatárban 2108 hold;
- erdő a másodhatárban 1513 hold.

A jenőfalvi Márton Károly 1956-ban úgy tudta, hogy a falunak van:²⁵

- szántója 1056 hold;
- rét és helyi kaszáló 2816 hold;
- legelő kb. 110 hold;
- községi erdő 160–180 hold.

Továbbá, szerinte volt a helységnek még 8202 hold közbirtokossági területe, melyből 5265 hold erdő és 2937 hold legelő volt. Ha a fenti adatokat összegezzük, Márton Károly adatai nem nagyon túlzottak.

A száraz adatokat szemlélve, felvetődik az a jogos és lényeges boncolgató kérdés: elegendő volt-e a fentiekben számszerűleg bemutatott mezőkert a helység lakossága és állatai táplálására, állammal, községgel, egyházzal szembeni kötelezettségei teljesítésére? Mit tudott termékeiből értékesíteni, és hol? E kérdéseket megválaszolni nem könnyű. Mindenekelőtt tudnunk kell azt, hogy a birtokolt földet az adózóknak nem volt érdekük hiánytalanul bejelenteni. De azt is ismernünk kell, a birtokolt föld mennyiségét illetően igen nagy eltérések mutatkoznak családonként. 1750-ben például volt olyan gazda (Szekeres Mihály), aki 24 köből 2 véka (12 hold-

nyi) szántóval és 8 szekér szénát adó kaszálóval rendelkezett, míg más (Gegő Mátvás) csak 1 köből 2 vékás (0,75 hold) szántóval. A többi szabadrendű adózó e végletek között birtokolt szántót és kaszálót. A kevés számú jobbágy között talá-lunk olyant (Kálmán István), aki 7 köből (3,5) hold szántót használt, de olyant is (Dancsuly Opra), aki semmivel sem rendelkezett.²⁶ Ezek a számok a művelés alatt álló földmennyiséget jelzik.

Átlagosan számítva az egy családra jutó szántót, a bejelentett adatok szerint a következő kép tárul elénk:²⁷

1703-ban	14,5 köből	(5,25 hold);
1721-ben	8,7 köből	(4,35 hold);
1750-ben	7,3 köből	(3,65 hold);
1895-ben	6,4 köből	(3,20 hold) jutott egy gazdaságra.

Az bizonyos, ha e számsor alapján vonunk le következtetéseket a jenőfalviak gazdasági állapotára, vagyis a tulajdonviszonyokra vonatkozóan, sajátos elszegé-nyedés képe tárul elénk. Pontosítva, a természetes gyarapodás következtében foko-zódott a gazdaságok, illetve birtokok felaprózódása, a szegénysorsú családok szá-mának növekedése. Annyi bizonyos, az 1900. évi általános népszámlálás adatai szer-int élt Jenőfalván:²⁸

– kisbirtokos	143;
– kisbirtokos-napszámos	225;
– mezőgazdasági munkás	105;
– mezőgazdasági cseléd	18;
– tanyalakó, majoros pásztor	7.

Sőt, egy 1932. évi egyházi (kepefizetési) adat szerint a népesség 31,6%-a birtok nélküli, 24,2%-a szegény özvegy, 34,4%-a középbirtokos és 9,6%-a jómódú birto-kos volt.^{28/a}

A tulajdonviszonyokat szemléltető száraz számokból azt olvashatjuk ki, hogy a századok folyamán Jenőfalván nem alakult ki az erdélyi vármegyei részeken ismert nagybirtok. Nem beszélhetünk tartósan fennmaradó, nagyobb számú jobbágy és zsellér népességről sem, bár az 1562. évi székely felkelés után Jenőfalván is „feje-delmi jobbággyá” nyilvánítottak, majd magánföldesúri tulajdonba adományoztak „harminckét ház jobbágyot”. Ezek azonban a következő század elején visszanyerték szabadságukat. Ellenben kialakult egy bizonyos számú zsellér és jobbágy népesség a rendi tagozódás törvényei szerint. Így létezett 1614-ben 14 zsellér, 1702-ben 6 zsellér és 12 jobbágy, 1785-ben 15 jobbágy, 1820-ban 10 jobbágy és 7 zsellér.²⁹

Az 1820-ban megejtett úrbéri összeíráskor a 10 jobbágy és 7 zsellér mindössze 16 hold szántóval és 10,5 szekér szénát adó réttel rendelkezett.³⁰

Az 1848. évi, illetve 1854. évi jobbágyfelszabadítás azért nem okozhatott különösebb tulajdonviszonybeli változást. Nyilván az 1918. évi államhatalmi változás, illetve 1921-es, valamint 1947. évi földreform sem hozott újat a tulajdonviszonyokban. A tulajdonviszonyok alapvetően megmaradtak, a XVIII. századból ismertek, melyek más csíki helységhez hasonlóan, Jenőfalván is törpebirtokosi viszonyok uralkodásáról beszélnek, és elég nagyszámú népesség teljes elszegényedéséről.

Meglepő, hogy már 1750-ben nincstelen, föld nélküli szabadokat (2), jobbágyokat (5) és zselléreket (2) találunk. Az is az elszegényedés jelére utal, hogy a jelzett évben már tizenhat olyan jenőfalvit említenek a források, akik pálinkafőzéssel, sörfőzéssel és árusítással foglalkoztak, vagy malmot tartottak.³¹ A jelenség felfokozottabban él tovább a következő században is, amikor a törpebirtokosok kénytelenek ipari és kereskedelmi haszonnal pótolni a föld megtermette életét. Az 1820. évi források szerint zsindelet és deszkát készítettek sokan, és vittek Brassóba eladni; szent égettek és a baláni bányánál értékesítették azt; terpentint és szurkot, továbbá „fenyővizet” főztek és korcsmároltak, sőt, éppen a borvízzel kereskedtek.³² A XIX. század második felében növekedik azoknak a száma, akik ipari tevékenységet kezdenek üzni. Az 1853–1879 közötti években több malomgazda, szücsmester, kovács, lakatos, cipész, üstgyártó, asztalosmester, fűrészemester, pálinkafőző stb. szerezte önálló iparosként vagy kiegészítőleg kenyerét Jenőfalván.³³

A századfordulón 16 jenőfalvi biztosította kizárólag ipari tevékenységgel családjának a mindennapit. A földművelés és állattartás mellett még kiegészítő foglalkozásként 17 férfi és 27 nő kovácsként, gépészként, kőművesként, szücsként, cipészként, molnárként, korcsmárosként stb. dolgozott, illetve háziipart üzött.³⁴

A jenőfalviak tehát századunkban is törpebirtokosként, napszámosként, iparosként, munkásként biztosították a mindennapi kenyeret családjuknak. Új értékrend kezd ezzel meghonosodni: az iparűzést, kereskedést, munkáslétet elfogadják a törpebirtokosi lét kiegészítőjeként. Megnő a becsületesen végzett munka értéke, becse, függetlenül attól, hogy állattartási, földművelési, kereskedési vagy ipari jellegű az.

A törpebirtokosi tulajdonviszonyokat alapvetően nem befolyásolta az a tény, hogy a helység jelentős közbirtokossági legelővel (205 hold gyeplegelővel a belhatáron és 2108 hold havasi legelővel a másodhatáron) és erdővel (1513 holddal a másodhatárban) rendelkezett.³⁵ Hasznukból, mint látni fogjuk az alábbiakban, a helység szokásjogai szerint részesedtek a helység lakói.

A FÖLDMŰVELŐ EMBER SEGÍTŐTÁRSAI: AZ IGAVONÓK

A szakirodalomból úgy tudjuk, hogy a székelyek a IX–X. századig kizárólag, a hűbéri társadalom kezdetén részben lovas állattenyésztő és földműves népként éltek. A magyar királyságban kezdetben lóval, majd ökörral adóztak. Az ökörsütés, az ökoradó székely kötelezettsége a XIII. században jött szokásba.³⁶ Az a tény azonban, hogy ökoradóban esetenként több ezer darabot is beszolgáltattak, továbbá a fennmaradt adóösszeírások adatai arra ösztönöznek, hogy a „lovas nép” kérdésében árnyaltabban fogalmazzunk. Érvényesnek tekintjük ezt a gondolatot Jenőfalva viszonylatában is.

Amint azt láttuk, a XV. században Jenőfalván már egy-két malom őrölte a gazdák gabonáját. A földművelés, talán már a székelyek csíki megtelepedésekor is szerephez jutott táplálékuk és ruházatuk előteremtésében. A földművelés azonban elképzelhetetlen igavonók nélkül. A kérdést vizsgálni azonban nehéz, hiszen az állatállományra utaló források csak a kései XVII. századtól állnak rendelkezésünkre. Az a tény, hogy 1569 körül 31 lófőt tartottak számon a helységben, arra enged következtetni, hogy legkevesebb egy lova mindeniküknek volt. 1614-ben is létezett 37 lovasként katonáskodó jenőfalvi, és ezeknek is kellett rendelkezniük legalább egy-egy lóval,³⁷ bár ama esetekben, amikor a lófő „hadképtelen” (2 eset), vagy amikor a lófő nem élt, esetleg árvái (5 esetben), ez sem bizonyos.

A XVII. század elejéről találunk már biztosabb adatokat is az igavonókra vonatkozólag, noha ezek sem tájékoztatnak a helység népességének állatállományáról, hiszen csak a *gyalog székelyekre* (pixidariusok) vonatkoznak. Ezek szerint 1619-ben:³⁸

– 4 ökörral rendelkezett	8 gazda;
– 3 "	2 " ;
– 2 "	15 " ;
– 1 "	2 " ;
– 0 "	9 " .

Ha ezekből az adatokból akarunk következtetéseket levonni, azt kell megállapítanunk, hogy 37 gazdából 28-nak nem volt elegendő igavonó állata földje megmunkálásához, azaz legkevesebb 4 ökre. A szabad székelyek azonban a vármegyei jobbagyokkal és zsellérekkel ellentétben, járomba foghatták nemcsak ökreiket, hanem teheneiket és lovaikat is. Ebből kiindulva, a felvázolt képet így módosíthatjuk:³⁹

– 4–6–7 igavonóval (ökör, tehén, ló) rendelkezett	20 gazda;
– 3 "	8 " ;
– 2 "	4 " ;
– 1 "	2 " ;
– 0 "	2 " .

Ha az öt évvel korábban, vagyis 1614-ben lajstromba vett 38 lófőről azt tételezzük fel, hogy mindnyájan rendelkeztek lóval, ökrrel és tehénnel, lévén hogy tehetősebbek voltak, a XVII. század elején a szabad népesség mintegy 80 százaléka bírt földje megműveléséhez elegendő igavonóval, 20 százaléka pedig nem.

1703-ban az adózó 59 lófő és gyalog-puskás székely birtokában 100 ökröt, 127 tehenet és 33 lovat, azaz 260 igavonásra alkalmas állatot találunk.⁴⁰ Tehát egy családra átlagban 4–5 igavonót számíthatunk. A faluban élő 12 jobbágy ugyanakkor 16 ökrrel, 18 tehénnel és 7 lóval rendelkezett. Eszerint egy jobbágycsaládra szintén 4–5 igába fogható nagyállat jutott. Sőt, az összeírásokba felvett egy földes zsellérnek is volt birtokában 2 ökre és 2 tehene; az öt földtelen zsellérnek azonban csak 6 lóva és 12 tehene.⁴¹

Az 1750. évi összeírás szerint a 79 szabad jenőfalvi család 201 igást (ökröt és lovat) és 94 tehenet tartott. A 19 jobbágnak és zsellérnek 29 igása és 15 tehene volt. Egy szabad családra átlagosan mintegy 4 igavonásra alkalmas állat jutott, a parasztokra 2. E népesség közel egytizede (8,6%-a) azonban semmiféle igavonóval nem rendelkezett. A jobbágyok és zsellérek mintegy egyötöde (21%-a) bírt igavonásra alkalmas nagyállatot (ökröt, lovat, tehenet).⁴²

A jelzetekből az következik, hogy a XVII–XVIII. században csökkent Jenőfalván az egy családra jutó igavonásra felhasználható állatok száma? Ennek megválaszolásához tudnunk kell azt, hogy az 1703. és 1705. évi adóösszeírások megejtésekor általában, és Jenőfalván is, a lakosok – teljesen érthető okok miatt, vagyis az adóterhek növelésétől félve, igyekeztek eltitkolni a valóságot. Kevesebb állatot és földterületet jelentettek be, mint amennyivel a valóságban rendelkeztek.⁴³

Az is bizonyos, a határőrezredek felállításától nem rendelkezünk az állatállomány nagyságára vonatkozó utalással. Ez nem jelenti azt, hogy a földművelő ember legfontosabb „munkaeszköze”, segítőtársa ne az igavonó maradt volna. Azt e korban is jelzik azonban, hogy az alapvető mezeti munkálatok – szántás, trágyázás, hordás stb. – végzésében olyan változások mennek végbe, amelyek kihatnak a fogatoláshoz szükséges állatok számára, következésképpen az állatállomány nagyságára és struktúrájára. A többszöri szántás, trágyázás stb. eredményeként 1820-ban azt rögzítik a források, hogy lehet két ökrrel is szántani, és csak oldalas helyeken kell két pár ökröt, azaz négy igavonót eke elé fogni.⁴⁴

Tehát, az igavonó állatállomány csökkenése nem feltétlenül jelentette azt, hogy ne lett volna elegendő igavonó állat a mezeti munkálatok elvégzéséhez.

1851-ben feloszlatták a határőrezredek. A jenőfalvi földművelő és állattartó társadalom a katonáskodástól megszabadult szabad népességből és a felszabadult jobbágyokból és zsellérekéből állott. E társadalom a XIX. század második felében megpezsdült, megerősödött. Gyarapodott Jenőfalván a gazdaságok száma is. A XVIII. század közepén ismert 103 családdal szemben 1895-ben 439 „ház” (telek és udvar) létezett a helységben. Az említett „házak” a jelzett évben 189 kettős, 27 négyes ökrfogatot, 102 tehénfogatot, 134 kettős, 3 egyes és egy négyes lófogatot,

összesen 965 igavonót fogtak járomba. 1910-ben az igába fogható állatok száma 1293 (425 ló, 362 ökör és tulok, 485 tehén és 21 bivaly) volt. Ugyanakkor elindult a szarvasmarha-állomány feljavítása: az úgynevezett erdélyi „magyar fajta”, illetve a húsosabb és jobban tejelő „piros tarka” szarvasmarha elterjesztése.⁴⁵ Megfigyelhető a lovak számának növekedése is. A ló igényesebb állat, de gyorsabb, a távoli határterületek és erdők elérésére alkalmasabb volt, mint a tehén.

A XIX. század második felében és a XX. században kibontakozó szabadabb fejlődés eredményeként tehát, Jenőfalva földművelőinek volt elegendő igásállata, ökre, lova és tehene. Sőt, gondolhattott állatállománya feljavítására is. Ez a fejlődési folyamat jelen van a XX. század közepéig.

HASZNÁLATOS MUNKAESZKÖZÖK

A jenőfalvi ember alapvetően földművelésből, állattartásból és erdőgazdálkodásból tartotta fenn családját és gyarapíthatta gazdaságát. Élettevékenységének területei okságilag kapcsolódtak egymáshoz. E szerint alakíthatta munkaeszközeit is, melyek többségét – főleg a „kézbelieket” – maga készítette. Közülük egyeseket használt mind az állattartásban, mind a földművelésben és erdőgazdálkodásban. Valamennyi apáról fiúra szállt a gazdálkodás folytonosságának biztosítása érdekében.

A gazdálkodás valamennyi területén nélkülözhetetlen munkaeszköz volt a *szekér*. Használata visszanyúlik, talán, a székelyek Kárpát-medencei megtelepedése előtti korra. Különböző munkálatoknak megfelelően átfórmálva használják évszázadokon át a székely gazdák ökör- vagy lószekérként. Gabona és széna betakarításához a szélesebb, oldalrudakkal ellátott „egészvágású” szekerbe fogtak be; trágyahordásra ellenben a keskenyebb „félvágású” használták. Erdőlésre, fahordáshoz nyújtófával meghosszabbított, csak rakoncával ellátott szekeret vettek igénybe.⁴⁶ Ugyanilyen besorolásban részesíthetjük a jármot, hámot, késefát, kötőláncot, tézslát stb.

A *szekér vasalása*, ami által az tartósabb lett, vagyis korszerűsítése kimutatható a székelyeknél a XVI. század végétől.⁴⁷ Szélesebb körű alkalmazása azonban csak a következő századokban következett be még a kedvezőbb természeti viszonyokkal bíró székelyekben is.⁴⁸ Nyilván, sor került a vasalt szekér meghonosítására Jenőfalván is, de a „fakó szekér” sem tűnt el a gazdaságokból. 1818-ban a jenőfalvi gyalogkatoná Gégy György például fiának, Istvánnak egy „egészvágású” és egy „félvágású” *fakó szekeret* adott „osztzkodáskor”. Melléjük pedig erdőlő láncot, vasvillát stb. hagyott, tanúsága ez annak, hogy a *vas* vagy *vasalt szerszámok*, vagyis a korszerűsítés lassan-lassan betört a jenőfalvi gazdaságokba is.⁴⁹

Télidőben szekér helyett *szánt*, *rakószánt* vettek igénybe mind erdőlésre, mind trágyázásra, a kocsiszánt pedig közlekedésre, utazásra.⁵⁰

Nélkülözhetetlen volt valamennyi gazdaságban az *eke* és *tartozékai*, a taliga, tézsla, pating, kabala, sikotyú és ösztöke, valamint a *borona* (ág- és fafogú-, később a vasfogú borona), melynek jellegére csak következtethetünk a forrásokból, de beszédes leírással nem rendelkezünk.⁵¹ Használták mind a *kerülő*, mind a *váltó ekét*, hiszen a jenőfalvi domborzati viszonyok azt szükségessé tették. Az eke mindkét változata fennmaradt a hatvanas évekig.⁵²

Az eke bizonyos alkatrészei – ekevas vagy szántóvas, kormánydeszka vasa stb. – évszázadok óta vasból készült, vagy vasaltak voltak. A *vaseke* meghonosítására azonban csak a XIX. század végén, illetve a XX. században került sor. Feltételezzük, hogy Kovács Péter tőkés jellegű gazdaságának jenőfalvi részlegén, ahol használták az *álló gőzgépet*, vagyis lokomobilt, a „cséplőszekevényt” (cséplőgépet), henger stb., bizonyára vasekével szántottak.⁵³ A parasztgazdaságok azonban csak a negyvenes években jutottak a vaseke egy könnyebb változatához jutányos áron.⁵⁴

A *kézbeliék* – kisebb munkaeszközök – legjelentősebbje a *fejsze*, jenőfalviasan „fészi”, mely rendeltetése szerint lehetett *erdőlőfejsze*, faragófejsze, favágófejsze, szekerce, balta stb. A fejsze az „orotás”, erdőirtás és az erdőlés legfontosabb szerszáma volt; nélkülözhetetlen az épületeit, faszerszámaikat, tüzelőjét kalákában vagy egymaga felépítő-elkészítő székely ember gazdaságában Jenőfalván is.⁵⁵

A kézbeliék közé tartozott nyilván a kasza, villa, gereblye, sarló („soló”), cséphadaró, ásó, kapa, lapát, csákány és egyebek. Némelyikének fő része (a kasza éle, a sarló éle, a kapa és ásó, illetve csákány vasa eleve nem készülhetett fából. A villa és lapát, ha fából készült, szegénységre utalt, ha vasból, gyarapodó gazdaságra vallott. A gereblye, a cséphadaró, a szórólapát, lajtorja stb. ellenben előnyösebb, könnyebben használhatónak bizonyult, ha fából készült. Jenőfalván – a források kevés utalása szerint – már a XVII. század végén használtak vasalt „kézbeliéket”. Felcsík széke ugyanis 1695-ben, midőn ítélkezik Markos Mihály és Vizi András ügyében, említi a „vasvillát”.⁵⁶

A mezőgazdaság tőkés munkaeszközeinek némelyikét, mint a *cséplőgépet*, a XIX. század utolsó éveitől, de 1919-től már rendszeresen használták. Szinte egyidejűleg honosodott meg a *vetőgép* és a *kapológép* (kapagép) is. 1936. március 25-én Nagyboldogasszony egyházmegye tanácsa *vetőgéphasználati díjról* dönt. A vetőgép az egyháztanács kezelésében az egyházmegye tulajdona volt. Rövidesen *kapológépet* is beszerzett a tanács a „Szent-Imre Alapítvány” tőkéjéből. Annak bérbe adása – használati díj ellenében – azonban nem bizonyult jövedelmezőnek, és az egyházmegye 1940. április 21-én határozatban mondta ki annak eladását.⁵⁷ Nem ismerjük a vetőgép és kapológép további sorsát. Arra a helység mai lakói is emlékeznek, hogy a vetőgépet még a negyvenes-ötvenes években is általánosan használták a parasztgazdaságokban. Kapásnövény kevés lévén, a kapológépet inkább csak a pityókások feltöltéséhez vették igénybe.⁵⁸

A jenőfalvi gazdaságokban, természetesen, megvoltak a fentiekben említett „kézbeliék” használatához és karbantartásához szükséges szerszámok, mint a kaszaverő

kalapács, ülő, fenőkő, sutú, reszelő, ráspoly, fúró, fűrész, kézvonó, gyalu, kalapács, harapófógó stb. E szerszámok némelyikét 1728-ban a jenőfalvi Kozma Márton és Fodor István közti pereskedés során említik.⁵⁹

Megtaláljuk a jenőfalvi gazdaságokban a kender és a len feldolgozásában használatos vagdalót, tilót, gerebent, léhelt (héhel), tekerőt, vetőfát, motollát, vencesert, fonókereket vagy guzsalyt, orsót, osztóvátát kellékeivel (nyüst, borda, vetélő) stb.⁶⁰ Úgyszintén az állattartáshoz, az állati termékek feldolgozásához szükséges használati tárgyakat és eszközöket: itatócsebre, fűhordó lajtorját, istrángot, kötelet, szekérekötő láncot, fejősajtárt, fejőszéket, köpülőt, túrósdezsát és másokat. Nemkülönb a gabonátároláshoz megkívánt kellékeket: szuszéket, gabonás kart (láda), lisztes kart (fedett láda), vékát, rostát, kupát és egyéb a háztartásban szükségeseket, amelyeket a férjhez menő leány „inventariuma” oly részletesen szokott felsorolni, és amelyekről szó esik a Jenőfalvára vonatkozó XVIII. századi iratokban is már, de különösen a XIX. század végétől maradtak fenn nagyobb számban, amint látni fogjuk az alábbiakban.⁶¹

Nincs módunkban összehasonlítani adatilag a jenőfalvi és más csíki helységek, vagy éppen vármegyei települések tulajdonviszonyait, igavonó állatállományát, használatos munkaeszközeit. Annyi azonban bizonyos, ezek fejlődését alapvetően befolyásolta a székely szabadrendűek fennmaradása, hiszen e rétegek több energiát és munkát fordíthattak gazdaságukra, mint a jobbágyfalvak népessége.

A XIX. század második felében Jenőfalva népessége is törpebirtokosi agrártársadalommá alakult, de letűnt szabadságuknak maradványait, a közbirtokossági legelőket és erdőket, illetve azok hasznát tovább élvezte.

Munkaeszközei a sajátos éghajlati viszonyok között folytatott földművelésnek és állattartásnak megfelelően alakultak a letűnt századoktól a XX. század közepe tájáig.

TERMESZTETT NÖVÉNYEK

A Csíki-medence hegyes-völgyes tájainak csodálatos növénytakarója, gazdag állatvilága ellenére az éghajlati és talajviszonyok közismerten hátrányosan befolyásolták a kultúrnövények termesztését, vagyis azt, hogy annak népe táplálékul, ruházatára és egyéb házi szükségletre mit termeszthetett, mit termesztett.⁶²

A Felcsíkban fekvő Jenőfalván ez még nagyobb mértékben érvényesült. Itt nem érik be a csíki ember által annyira kedvelt túrós puliszka, tejes puliszka vagy egyéb ételek főzéséhez nélkülözhetetlen puliszkaliszt alapanyaga, a törökbúza. Nem él meg e tájakon a szőlő. Sőt, 1820 előtt, az almafán kívül nem sikerült meghonosítani gyü-

mölcsfákat sem. Olykor még a megszokottan termesztett őszi búza és rozs is „el vesse... (a rendkívüli hideg) tél miatt.”⁶³

Az erdélyi viszonyok között is szokatlan hideg tél, rövid nyár, a korán beköszönő és néha hóharmatot, valamint talaj menti fagyokat is magával hordó őszi korlátozóan szólt bele a jenőfalvi ember termelőmunkájába. Ennek ellenére, megtermesztette minden időben kenyérgabonáját, valamint a ruházat elkészítéséhez szükséges és gazdasági tevékenységében felhasznált textilnövényeket. A termesztett növények skálája azonban közel sem olyan gazdag, mint Erdély más, enyhébb éghajlatú és termékenyebb talajú tájain.

A székelyek csiki megtelepedését követő évszázadokból nem maradtak ránk adatok arra vonatkozóan, hogy milyen gabonaféléket termesztettek Jenőfalván. A sokat említett XV. századi okiratok ama adata, hogy már ekkor malom, sőt, malmok működtek a helységben, arra enged következtetni, hogy a jenőfalviak már maguk termesztették kenyérgabonájukat. Azt azonban, hogy milyen kalászosokat vetettek arattak, csak a XVIII. század elejéről fennmaradt forrásokból tudhatjuk meg. Az ekkor termesztett gabonaneműeket, természetesen, termesztették már századokkal előbb is.

A ránk maradt okiratokból mindenekelőtt az tűnik ki, hogy Jenőfalván az éghajlat és talaj a rozs és búza termesztését engedte meg.⁶⁴ A búza érzékenyebb a hidegre-fagyra, a rozs ellenállóbb, ugyanakkor igénytelenebb, de jobb termést hoz. Ezért kedveltebb volt, és az ma is. A gazdák a rozst részesítették előnyben. 1750-ben, amikor a mezőkert „napnyugati része”, vagyis a „Gyergyó felé forduló határ” állt művelés alatt, a határ közel felét művelték rozssal, mintegy 1/10-ét vetették be őszi búzával, és körülbelül 40%-át egyéb gabonával.⁶⁵

A székelyek – nyilván, a jenőfalviak is – idővel meggyőződtek, hogy a rozsosbúza, az úgynevezett „elegyes”, jobban bírja a hideget, fagyot, mint a tiszta búza, ugyanakkor jó termést ad. Ez tűnik ki az 1785. évi összeírásokból, amikor a jenőfalvi szolgáló parasztok elmondták, hogy „elegyest”, őszi búzát és rozst vetettek kenyérgabonának, árpát és zabot, mely minden termények közül a legjobban fizet, takarmánynak. Konyhára valónak vetettek lencsét, borsót és paszulyt. A helység egykori tanítója, Székely Dénes jegyezte fel 1895-ben, hogy a fuszulyka a jenőfalviak egyik kedvelt eledele.⁶⁶ A XIX. században a gyalogpaszulyt mezőn, a karóst a kertekben vetették.⁶⁷

A fehérnemű, ágynemű, zsák, hám és kötél elkészítéséhez szükséges kendert és lent termesztették. A lent inkább magjáért művelték. Az 1820-ban Jenőfalván említett „olajütők”-ben, nyilván, lenmagolajat préseltek.⁶⁸ A kendert külön „kenderes földön” termesztették.

Talán már 1785-ben, de az elkövetkezőkben mindenképpen, tavaszgabonaként „tavaszrozst”. Ugyanakkor tartottak „káposztás kertet”, mégpedig külön kiszakasztott „káposztás földön”. A káposzta ugyanis „dísze és koronája a székely lakomának, vendégségeknek”.⁶⁹

Bár a felsőbb hatóságok már 1769/1772-től szorgalmazták, sőt, erőltették a pityóka meghonosítását Erdélyben, azt Csíkban csak parancsra kezdik ültetni. 1801-ben már nehézségek nélkül termesztik, hiszen a jenőfalvi „constitutio”-ban a jelzett évben már tiltják a pityókalopást. 1803-ban éppenséggel a határőrszázlólaj parancsnoksága nyújt támogatást a vetőmag-pityóka beszerzéséhez.⁷⁰ 1820-ban a kedvelt termények közt említik a pityókát. A XIX. század végén pedig úgy értékelik: „alig van nagyobb közhasználatban álló élelmiszer és termény”, mint a pityóka, melyet kenyértésztába vegyítve, de süelve, főve, levesnek stb., sőt lovak etetésére és disznók hizlalására is használnak.⁷¹

A pityóka, lenese és borsó mellett termelték „több nemét is a veteményeknek”, illetve – amint arra számos utalás maradt fenn a XIX. század második felétől – hagymát, murkot, petrezselymet, mákot stb.⁷²

A vadgyümölcs – málna, áfonya, mogyoró, egres, számóca, de a komló is – „önként megtermett”, vagyis a vadonban. Nemesített gyümölcsfákat – ültetésüket a határőrtisztek erőltetik –, az almafán kívül nem ültettek Jenőfalván. 1820 előtt gyümölcsösök nem is léteztek a helységben. Ez évben jegyezték fel az úrbéri összeírásokat végző széki tisztek, hogy megteremnének a gyümölcsfák „ha a nép természeténél”. Egyébként – tették hozzá – „a katonai részen lévő parancsolat mellett is szoríttatnak” gyümölcsfák ültetésére.⁷³ És nem sikertelenül, hiszen az 1895. évi mezőgazdasági összeírások szerint Jenőfalván 883 gyümölcsfa (332 meggyfa, 225 almafa, 222 szilvafa, 98 körtefa, 3 cseresznyefa és 3 barackfa) díszelgett a földművelők kertjeiben; több mint Dánfalván (775), Karcfalván (463), nem is beszélve Madarásról (175).⁷⁴

Úgy tűnik, a századok folyamán bevonult a természetett kultúrnövények sorába a mesterséges takarmánynövények közül a bükkönyös és borsos árpa, természetesen a kétfordulós határ körülményei között.⁷⁵

HATÁRSZERVEZÉS

Nem ismerjük, hogy alakította Jenőfalva közössége a korai századokban vetésmezejét, és azon belül a kétfordulós határt, illetve az őszi és tavaszi határt; mikor és milyen nagyságú területet fogott fel „örökszántó”-nak; milyen rendet szabott azok használatában? Hol és hogyan alakította szénafüveit, legelőit, és milyen úton-módon hasznosította azokat saját javára?

Az mindenképpen bizonyos, hogy kezdetben a *legelőváltó rendszerben* a legeltetésre szánt terület egy részét feltörték, azt szántották-vetették néhány éven át, amikor pedig kevesellték a termést, elhagyták a területet, és máshol fogtak fel szántónak alkalmas helyet. Később *kétnyomásos rendszerben* – a határ felét művelték, fe-

lét pihentették, nyomásban hagyták – gazdálkodtak. Erre az utóbbi művelési módra 1703-ban utalnak a források, de minden kétséget kizáróan évszázadokkal korábban is a rendszerben művelték határukat.⁷⁶ Egyik évben a „Gyergyó felé forduló” határt művelték, a másikban pedig a „Köd felé forduló”. Az is bizonyos, hogy a két forduló mellett volt egy *örökszántó*, melyet minden évben „kenderes kert”-ként, „káposztás kert”-ként, majd „pityókás”-ként műveltek.⁷⁷

Mindezt ki kell egészítenünk azzal, hogy a jenőfalvi ember, ha a *saját öröksége* mellett található *élő erdőt* kiirtotta, az „orotványt”, vagyis az irtvány földet azzal vetette be, amivel akarta, pontosabban, ami azon a helyen megtermett (zab, árpa, len stb.), még ha az a terület kívül is esett a vetésmezőn. 1820-ban például a „Hámor nevezetű helyen” Imre Andrásnak volt zabvetése. Ugyanazon évben Szopos József „pergős ökre” a „cigány kútnál” okozott „zabbeli kárt”, vagyis ott is vetettek zabot.⁷⁸

A kétnyomásos, a kétfordulós művelési rendszer annyira beépült a csíki ember, közte a jenőfalvi ember értékrendjébe, hogy azt egy fél évszázaddal később szüntették meg, mint Erdély más vidékein, azaz 1934-ben, és tértek át az úgynevezett *szabad gazdálkodásra*.⁷⁹ A *kettős határ* fennmaradásának okát csak azzal tudjuk magyarázni, hogy a helység népessége elégségesnek tartotta a termőterületet az évszázados kétnyomásos rendszer körülményei között is. Egyébként, a szabad gazdálkodás bevezetését hosszas meggyőző munka előzte meg. Jenőfalván Sass Antal plébános tartott erről előadást, és az egyházi tanács is vizsgálta a kérdést.⁸⁰

A *vetésmezőt* és a *szénafüveket kerttel* védte a falu közössége. A falu belterületéről csak *vetéskapun* lehetett vetésmezőbe, illetve határba kijárni. Több ilyen vetéskapu vezetett mind a „Gyergyó felé forduló” vagy „napnyugati határba”, mind a „Köd felé forduló” vagy „napkeleti határba”. Amelyik határt pihentették, vagyis nyomásban volt, az arra járó vetéskapuk nyitva voltak. Mihelyt elkövetkezett a szántás-vetés ideje, azokat bekertelték. A falu terjeszkedésével új vetéskapukat létesítettek. Ilyen új vetéskaput készítettek az „altizi” uramék Benes József és a Bíró család jószágai között 1821-ben, itt ugyanis az „al-tíznek egy kijáró utcája” volt.⁸¹

A vetésmező és szénafüvek körüli kerteket, a vetéskapukat a falu közössége védte, és tartotta karban. 1796. május 8-án a falu vezetői felszólították a „két tizest”, hogy a „felső kökapuláb” kijavításáról gondoskodjanak.⁸² A helység 1835. évi „constitutio”-ja szerint a kerteket megrongálót, pusztítót kötelezik a kert helyreállítására, hogy fizessen 3 ezüst forintot, végül a „tizstek kezére adják”.⁸³ A későbbiekben – a határőrezredek feloszlata után – *kertfelügyelőket* választottak. Ezek őrizték a kertek épességét és büntették a „kertrontókat”.⁸⁴ Ugyanakkor valamennyi gazda maga fáradságával bekertelhette „maga örökös jószágát” is, hogy azt mások ne tudják megkárosítani.⁸⁵ Esetenként, amikor az „erdőnek kevés volta mián” valaki nem tudta jószágát bekertelni, a falu gyűlése vette azt védelmébe, és tiltotta, hogy mások ökreiket oda járassák. A tiltást áthágókat szigorúan büntették. Például 1826. június 18-án a határőrség egyik tisztje, Csergő kapitány „25 vesszőütéssel” büntetett meg két jenőfalvi fiataalt ilyen okon.⁸⁶

Nem ismerjük, elkülönítették-e a művelésben lévő határban az őszi, valamint a tavaszi kalászosok területét? Úgy tűnik, nem. 1783-ban ugyanis, amidőn a jenőfalvi Szekeres Gergely „öszgabonával” bevetette egyik földjét, de „a tél miatt az Ősz gabona el vesze azon földről”, minden külön engedély nélkül vetett oda tavaszi árpát.⁸⁷ Ez teljesen érthető, hiszen az őszi és tavaszi kalászosok érési és aratási ideje nem különült annyira el, hogy az gazdálkodásbeli nehézségeket okozott volna. A tavaszi kalászosok rendjét itt nem szakították meg a kapásnövények, egyszerűen azért, mert itt a törökbúza nem termett meg, a cukorrépa pedig csak a XX. században tört be a csíki kultúrnövények sorába. Egyébként törökbúzáat – 1817–1828 közötti adatok szerint – úgy „hoztak be” más vidékekről.⁸⁸

MUNKÁLATOK

A csíki gazdák – amint azt Kőváry László írja – „verejtékkal leróják a földnek évi tartozásukat, de nincs a sovány földnek honnan fizessen”.⁸⁹ Tudják ezt régóta a jenőfalviak, és szorgalmasan javították határuk termőképességét mind pihentetéssel, mind trágyázással. Bizonyára trágyázták földjeiket a régmúlt századokban is, de 1650-ben minden kétséget kizáróan beszélnek erről a források.⁹⁰ Sőt, egy 1780-ból fennmaradt faluszéki jegyzőkönyv arról tanúskodik, hogy például Antal Péter jenőfalvi lakos a „Szentés kutyta” felső részében trágyázta még szénafüvét is.⁹¹

Nagy gonddal készítették a gazdák a trágyát és végezték a trágyázást. Általában ősszel és télen hordták ki földjükre a trágyát. A trágyázást, nehéz munkálat lévén, azt összefogva, *kalákában* végezték. A határba kihordott trágyát a földeken szétterítették, majd beszántották.⁹² Alaposan megtrágyázták földjeiket. 1787 körül Péter András a „Lesőd felé fordulóban” a Felső-Hágóban fekvő földjére „negyven szekér ganét vitt... kalákával”.⁹³ Ha nem tudtak elegendő trágyát készíteni, pénzért vettek. 1790 decemberében például Karda József jenőfalvi gazda 130 szekér trágyát vett Ferenc Józseftől.⁹⁴ A község apaállatai kitelelését – télen át való tartását-gondozását – vállalók ellenértékként minden tehenes gazdától egy-egy szekér trágyát kértek.⁹⁵ Ha valaki földjét használatra vagy zálogba másnak átadta, idő teltével pedig visszaigényelte, köteles volt a „trágya hasznát” megtéríteni, megfizetni. Egy ilyen ügyben ítélező falu széke – abba rendszerint jó gazdákat választottak – úgy értékelte, hogy a „trágya haszna” 12 évig tart. Ez 1795-ben történt.⁹⁶ Szerintünk a falu széke túlzott, mert véleménye szerint azt kellene hinnünk, hogy a jenőfalvi gazdának tizenkét évenként kellene csak földjét trágyáznia. Ennek ellent mondanak az 1703. évi összeírások, hiszen akkor a helység lakói azt vallották az adóhatóságok előtt, hogy határuk „nagyon igényli a trágyát” (*fimo maxime indiget*).⁹⁷ De ez szűr-

hető ki az egyházmegye földjeinek művelési rendjét 1776-ban meghatározó egyháztanács véleményéből is.⁹⁸

Amint a fennmaradt írásokból megtudjuk, a jenőfalviak a XVII–XVIII. század fordulóján a gabonaneműeknek háromszor szántottak: ugaroltak, forgattak és maglaltak (mag alá szántottak). Ez a rend bizonyára fennállott az előzetes századokban is, és megmaradt részben kétségtelenül az elkövetkezőben is.⁹⁹ A szántáshoz fogatolt állatok száma függött a szántás jellegétől, a szántott föld fekvésétől (teres, oldalas, hegyen fekvő) és az igavonók erejétől. Ugaroláshoz több fogatra volt szükség; forgatáshoz és magláshoz kevesebbre. Teres helyen könnyebb a szántás és kevesebb igást igényel. Az ökrök teherbíróbbak voltak, mint a tehének. Nos, 1703-ban Jenőfalván azt jelentették a gazdák, hogy 4–6 igással szántanak.¹⁰⁰ Az 1750-ben végzett adóösszeíráskor – félve az adók növelésétől – kissé túlozva azt állították, hogy hat igavonóval tudnak csak szántani. 1820-ban, az úrbéri összeírások alkalmával igazabban és árnyaltabban fogalmaztak az adatokat szolgáltató, beesketett jenőfalviak, ugyanis elismerték, hogy a határ „két-két ökrön is szántható”.¹⁰¹

Igaz, a dombos-oldalas helyeken négy ökröt kellett járomba fogniuk. A XIX. században és századunkban állandósult a két igavonóval való szántás, bár – amint az 1895. évi mezőgazdasági összeírások igazolják, járomba fogtak négy ökröt is. Könnyebbé vált a szántás az 1940-es években elterjedt könnyű vasekék meghonosodásával. Ezt a jutányos áron, részletre is megvásárolható, kisbirtokosoknak szánt vasekét könnyen lehetett vontatni. Amint arra az idősebb jenőfalviak ma is emlékeznek, ezt a vasekét csak a traktorral vontatott eke szorította ki.¹⁰²

A mag alá szántással – maglással – előkészített földet, ha az szükséges volt, megboronálták, hogy göröngytelenné tegyék. A vetőmagot – rozsot, búzát, zabot vagy árpát – vetőabroszból kézzel szórták szét egyenletesen: jobb lábbal lépve, bal kézzel jobbra szórták a gabonát; bal lábbal lépve, jobb kézzel balra szórták a magot. Talán hamarabb is, de az 1930-as években bizonyosan, vetőgépet használtak vetéshez.¹⁰³ A kézzel elvetett magot boronával takarták be a földbe. Hasonlóan vetették és takarták be a kendert és lent. A pityókát azonban kapával vágott „fészekbe” ültették. A káposztát melegágyban keltették ki, majd palántálták a „káposztás kertbe”.¹⁰⁴

A kalászosok és kapás növények gyomtalanítására, illetve ápolására irányuló munkálatok – gyomlálás, a pityóka első és második kapálása, majd feltöltése – közismerten megkívántatnak a növénytermesztésben. Ennek ellenére, a Jenőfalva történeti múltjára vonatkozó források annyira szűkszavúak e kérdésben, hogy megszólaltatni azokat szinte lehetetlen. Legfeljebb következtethetünk azokra bizonyos adatokból.¹⁰⁵

A földművelés legigényesebb munkálatának tekinthető az őszi és tavaszi gabonaneműek betakarítása: aratása, felkalangyálása, behordása a gazdai életre. A felsíki falvakban egy jó hónappal később érnek be a kalászosok, mint Erdély más vidékein, mint például a Maros közép és alsó folyása mentén, a Mezőségen, a Barcaságon stb. fekvő helységeekben. Ezért aztán a csíki nők, a gyergyóiakhoz hason-

lóan, lejárta e vidékekre aratni, meghatározott gabonabeli bérért. Így az aratásban olyan ügyességre tettek szert, hogy sajátjuk learatása nem bizonyult különlegesen fáradságosnak.¹⁰⁶

Az aratást Jenőfalván sarlóval végezték. A nők beálltak egy-egy pásztába, a gabonát kissé megdöltve, átvágták és marokba csombolyították, és a gyermekek vetette kötéltre rakták. Amikor összegyűlt egy kévére való, az arató menyecske, de néha a férfiak, megkötötték a kévét, és felverték a bütűjére levegőzni, száradni. Napnyugtakor összegyűjtötték a kévéket és kereszttekbe vagy 26 kévés gazdai kalangyákba rakták. Mihelyt a gazda úgy látta, hogy a kalangyák kellően kiszáradtak, a gabonát behordták – rendszerint kalákában – löccsel ellátott, fenyőfalajtórjás, úgynevezett hordószekeren a gazda udvarába, régiesen életére, ahol csűrbe vagy a csűröskertben asztagba rakták. Az asztagokat néha befedték „zsúppal”, hogy az eső ne ártson a gabonának.¹⁰⁷

A kalászosokat Jenőfalván is századokon át kézileg, cséphadaróval csépeltek ki ősszel, télen vagy éppen az elkövetkező tavaszon. A kivert szemet szórólappal és rostával tisztították, majd e célra készített „búzaszárító lepedőn” szárították, végül pedig gabonatartó kasban tárolták. A rozs- és búzaszalmát alomnak használták az állatok alá, míg a zab- és árpaszalmát szénával vegyítve „rázott”-ként feletették az állatokkal.¹⁰⁸

A XIX. század végén Jenőfalván is megjelent a „cséplőszekrény”, vagyis a cséplőgép. Üzemeltetésének rendjére azonban csak az 1910-es évekből maradt ránk némi adat. A cséplőgépet gazdaságról gazdaságra vontatták és működtették. Van azonban olyan adatunk is, mely szerint Nagyboldogasszony templomának földjén, a Kápolna-hegyen termelt 93 kalangya rozst az egyháztanács „összehordatta a mezőn cséplő gép mellé”.¹⁰⁹ Csépeltek tehát a cséplőgéppel a mezőn is. Akár a gazdaságokban, akár a mezőn történt a cséplés, ilyenkor kalákában dolgoztak a jenőfalviak. A férfiak inkább a szemgabonának a zsákokba eresztésénél – a zsákolásnál –, a kévéknek a cséplőgépre való feldobálásánál és a szalma elhordásánál, valamint kazalba rakásánál segédkeztek. A nőket a cséplőgépen a kévék felvágásánál, esetleg a gyermekekkel együtt a törek (pelyva) elhordásánál vették igénybe. A kévéket a cséplőgép dobjára a cséplőgép-tulajdonos alkalmazta szakember eresztette be, „etette”. A cséplés végén a gazdasszony a kalákázókat kiadósan megvendégelte.¹¹⁰

A földművelő jenőfalvi ember fáradságos munkájának eredménye aratáskor és csépléskor mutatkozott meg. Ekkor ismeri meg, milyen terméshozamot ért el, hogy elég lesz-e megtermelt gabonája a következő aratásig? Mennyit adhat el, hogy állami, községi és egyházi adóját megfizesse? Jut-e valami gazdaságának gyarapítására?

A jenőfalvi határ közepes termelékenységű volt. Jobb volt, mint a szenttamási, szentdomokosi, sőt a karcfalvi észak-nyugati részeknél, de a csíki „első osztályú szántó” csak olyan termelékenységű volt, mint a háromszéki vagy marosszéki harmad-negyed osztályú föld.¹¹¹ A jenőfalvi terméshozam vizsgálatánál, és a fenti kérdések megválaszolásánál e tényezőkre is tekintettel kell lennünk.

A jenőfalvi terméshozamra utaló első adataink 1750-ből származnak. A jenőfalviak ekkor azt vallották, hogy rozsból 2,5-szeres gabona-terméshozamot értek el. Ugyanakkor Karcfalván azt jegyezték fel, hogy a rozs 2,5–4,5-szeres termést adott.¹¹² Az 1750. évi adatokról tudnunk kell, hogy adóösszeírásból származnak, melyeket a lakosság adókötelezettségeinek újraszámítása, illetve növelése szándékával készítették. A lakosság érdeke ezért azt kívánta, hogy ne vallják be hiánytalanul földterületüket, állataik számát, terméshozamukat. Ezért jelenik meg a fenti eltérés. Szerintünk Jenőfalván sem volt kisebb terméshozam, mint Karcfalván. Ezt igazolja az a tény is, hogy 1820-ban – jóllehet a termelési viszonyok nem nagyon változtak – Jenőfalván *több mint 5-szörös* terméshozamot értek el.¹¹³

Figyelemre méltó ez a terméshozam, ha arra gondolunk, hogy AI-Csíkban – bár termékenyebb a talaj – mindössze egy-két helyen értek el 5-szörös rozstermést.¹¹⁴ Ha azonban tudjuk, hogy a marosszéki Egerszeg, Harcó, Mezőbergenye és Szentkirály helységeken ugyanabban az évben búzából és rozsból 6–10-szeres, alakorból, árpából és zabból pedig 8–12,5-szörös termést arattak, bizony a jenőfalvi terméshozammal nem lehet különösebben dicsekedni.¹¹⁵ Összevetve a terméshozamokat és tulajdonviszonyokat, elmondhatjuk azt is, hogy Jenőfalván nem sok olyan gazda volt, aki cséplés után megnyugodva állapíthatta meg, hogy a kenyér- és takarmánygabonája bőven kitarat a következő évi cséplésig, és még eladásra is jut, hogy gazdaságát gyarapíthassa. Úgy tűnik, többségben voltak az olyanok, akiket az a gondolat táplált, hogy talán, jobb lesz a pityókatermés, az majd kisegíti a szűkségből; és mindenképpen vannak még állatok is.

Mindenesetre, a XIX. század folyamán a kétfordulós határszervezés körülményei közt, javult a fő kenyérgabona (rozs) és fő takarmány-gabona (zab) terméshozama is. Endes Miklós adataiból azt következtethetjük ki, hogy Jenőfalván sem lehetett rosszabb a rozstermés, mint 11,2–13,5-szörös, a zab pedig 7,8–11,1-szeres.¹¹⁶ Napjainkban Jenőfalva termékenyebb határrészein, pl. a *Kenderes-kertben* 14-szeres a rozs terméshozama.¹¹⁷

A jenőfalvi terméshozam kérdéséhez mintegy összegezőként ide kívánkozik: „milyen keserves munkába kerül azt a kevés terméket kicsalni a földből, ami a mindennapi falatot biztosítja”.¹¹⁸

ÁLLATTARTÁS ÉS ÁLLATÁLLOMÁNY

Az állattartásnak Jenőfalván is mindenekelőtt a mezőgazdálkodáshoz szükséges igavonókat kellett biztosítani. A Csíki-medence – amint már említettük – Erdély egyik leghidegebb, legzordabb tájának számít, ahol a termesztett növények sora sajátosan szűkebbre alakult. Ezért e tájakon az állattartásnak általában nagyobb szerep jutott és jut, mint Erdély sok más táján az emberi közösségek táplálkozásához szük-

séges termékek előteremtésében, sőt, a ruházkodáshoz, valamint a gazdálkodásban és háztartásban megkívánt nyersanyagok termelésében. Jó füvet adó gyep- és havasi legelők, illetve természetes szénafüvek és rétek kedveztek is ennek. Ugyanakkor, az Olt közelsége, továbbá bő és jó vízű patakok, illetve források alkalmas itatóhelyül szolgáltak az állatoknak.

Gazdag forrásanyagból bányászhatjuk ki az állattartásra, állatállományra vonatkozó tényeket, adatokat. Elégtelen ez a forrás mégis ahhoz, hogy a „lovasszékely nép” legendáját valóságga egyengessük. Az azonban bizonyos, a székelyek vagyonosabb része katonai kötelezettségét lóval, lóháton harcolva teljesítette. A kevésbé vagyonosok gyalog vonultak hadba. Igavonásra inkább ökröket, később teheneket tenyésztettek. Tartottak azonban tejelésre, illetve gyarapításra teheneket és növendék állatokat; húzással, bőrcserzésre és gyapjúszükségletre disznókat, juhokat és kecskéket, továbbá méztermelésre méhet.

A székelyek állattartási rendje kialakult már a régmúlt századokban. Az állatokat, többnyire félszilaj tartásmóddal tavasztól ősziig a gyeplegelőkön vagy havasiakon tartották, télen (mintegy hat hónapon át) pedig istállózással. A legeltetés rendjét alapvetően a faluközösség (a falugyűlés és -vezetés) alakította ki és az ügyelte fel, de például a juhlegeltetés ügyeiben, bajaiban a falutízesek intézkedtek Jenőfalván. A XVIII. századtól fennmaradt falujegyzőkönyvekből kikövetkeztethetően a falu közelében külön legeltették a vonómarhákat (ökröket és lovakat), a fejősteheneket, külön a sertéseket, külön havasi legelőkön a növendékeket és meddő teheneket, valamint külön a juhokat. A csorda- és sertéspásztorokat évente, Jenőfalván márciusban-áprilisban fogadták, meghatározott összeget és gabonát fizetve minden állat után.¹¹⁹

Sajátosan alakult a havasi legelőkre felhajtott csordák és juhok, marhák legeltetési rendje. A falu tízesei – Jenőfalván a XVIII–XIX. században is az altíz és feltíz, majd a XIX. század végétől és a XX. században az Ország útja, Árok köze, Köves utca és Olt-melléke tízesek – mint gazdasági egységek esküdteik révén intézkedtek az ügyben, de a faluközösség, a falu közgyűlése ellenőrzése alatt.¹²⁰ A csordapásztorok, sertéspásztorok, úgyszintén a juhászok (esztenabírák, gyűjtők és bácsok) minden gazda által jellel ellátott és átadott állatért anyagilag feleltek, amint az történt – többek között – 1789-ben, amikor Péter András jenőfalvi csordapásztorok fizetnie kellett Karda Istvánnak a meddő marhák közé beadott, elkárosodott ökréért.¹²¹

A juhmarhák legeltetése ügyében a falugyűlés döntötte el, hány *esztenát* és hol állítanak fel. Az 1806. március 25-én tartott falugyűlésen esett szó arról, hogy az előző években két-három esztenát tartottak, de 1806-ban újra csak két esztenát állítanak fel, mégpedig egyiket a Naskalat felső végében, a másikat annak alsó végében.¹²² 1921-ben ellenben két esztenát csináltak a Hosszú-havasban a fejős juhoknak, kettőt a Naskalaton ugyancsak a fejős juhoknak, egyet pedig a meddő juhoknak a „rég szokás szerinti helyen”.¹²³

Minden esztenához „esztenabíró” választottak. 1786-ban Bíró András (kisebb) volt a feltíz esztenabírája, 1787-ben pedig ugyanaz a tízes Erős Mihályt és Gáspárt választotta esztenabírának.¹²⁴ Az esztenabíró keze alá „gyűjtőket” vagy bácsokat fogadtak. Ezek ősi szokás szerint látták el munkájukat. Az esztenabíró vette át a gazdák megnyírt, jellel ellátott juhait, és adta azokat a „gyűjtő” keze alá. Ugyancsak ő szabta meg, hogy milyen rend szerint és hol legeljen a juhmarha, mikor és hova hozzák le ősszel a juhsereget. A „gyűjtők” a maguk során fejőpásztorokat és hajtókat, illetve pásztorkutyákat tartottak. A gazdáknak megszabott mennyiségű „juhtej túró” és ordát kellett kiszolgáltatniuk. Ellenkező esetben faluszékére kerültek. 1776-ban Jenőfalva „felszege becsületes gazdái” perelték Nyáksuly Jánost, mert elmaradt a „juhtej túró” járandóság kiadásával. 1783. október 2-án a faluszéke vizsgálta „Szabó Ferenc esztena Bíró contravesióját” a „gyűjtő” Simó Györggyel, mert ez utóbbi adós maradt a gazdáknak „48 Juhtej Túróval és ordával”.¹²⁵

Az esztenabíró keze alá adott juhmarhákban esett károkat a seregnek a havasról való lehozatala után, Szent Mihály-napkor tárgyalták és egyenlítették ki.¹²⁶ Talán ekkor esett meg az új esztenabíró megválasztása is.

Külön ügykezelést kívánt a magállatok (a XVIII–XIX. században a bikák, később más magállatok is) tartása, kitelelése. Ennek rendezéséről a falugyűlés intézkedett. 1781 előtt „régí szokás szerint pénzfizetéssel” fogadtak embert a bikák kitelelésére. A jelzett évben a falugyűlés úgy határozott, hogy a magállatok november–április hónapoki kitaratásáért minden gazda adjon két-két szekér trágyát. 1806-tól ellenben egy-egy szán fát.¹²⁷ A későbbiekben bikaistállót építettek, bikarétet állítottak be stb.¹²⁸

Mindenesetre Jenőfalva századokon át népes állatállománnyal rendelkezett. A lakosság bizonyos része, a gyalogpuskások állatállományáról már 1619-ből is vannak adataink. Ekkor a 37 gyalogpuskás 72 ökörral, 81 tehénrel, 10 lóval, 82 disznóval és 7 juhmarhával rendelkezett.¹²⁹ Ha arra gondolunk, hogy az 1614-ben összeírt 38 lófőnek bírnia kellett egy-két lóval, legkevesebb ugyanannyi ökörral, tehénrel, disznóval, juhval stb. mint a gyalogpuskásoknak, a jelzett század elején 500-600 fős állatállománynak kellett lennie Jenőfalván. Az elkövetkező századokból fennmaradt adatok alapján viszonylag pontosabb képet tudunk felvázolni az állatállományról:¹³⁰

Év	Ló	Ökör	Tehén	Növen-dék	Disznó	Juh	Kecske	Méh	Családok száma	Megjegyzések
1703	46	118	157	?	147	547	–	20	77	
1721/ 1722	22	96	93	31	87	447*		10	59	* juh–kecske
1750		213*	98	25	90	587**		27	103	* igás ** juh–kecske
1895	318		1747*		380	1949	198	–	–	* szarvasmarha
1911	425		1516*		406	2319	427	–	498	* szarvasmarha

Amint a táblázatból kitűnik, a századok folyamán Jenőfalva gazdag állatállománnyal rendelkezett. Az 1619. évi adatokat is figyelembe véve, úgy tűnik, a helység lakói inkább nagyállattartóknak bizonyultak, bár kezdett elterjedni a juhtartás is. A határőrezredek felállítását követően – a forrásokból kiszűrhetően – gyarapodott a lóállomány. Azt már a helység jegyzőkönyveiből tudjuk, hogy a jelzett korban voltak jenőfalvi gazdák (1806-ban például Karda József), akik éppenséggel eladásra tenyésztettek lovakat, sőt lókereskedéssel is foglalkoztak. A XIX. században fellendült a szarvasmarha-tenyésztés. A század végén és a XX. század elején a „szűk termékletlen esztendő” miatt azonban abban visszaesés következett be, miközben tovább nőtt a lovak száma.¹³¹

A táblázat arra is fényt derít, hogy már a XVIII. században, különösen pedig a XIX–XX. században elterjedt és felvirágzott a juhtartás.¹³²

A XIX–XX. századi juh- és kecsketartás fellendülésében azonban a jenőfalvi népesség egy részének elszegényedési folyamatát kell látnunk. Közismert ugyanis, hogy a „kecske a szegényember fejőstehene” volt mindenkor.

Századunk folyamán tovább gyarapodott a jenőfalvi állatállomány. Sőt, elkezdődött annak nemesítése is. 1910-ben az 1516 fős szarvasmarha-állomány mintegy 97%-a „magyar-fajta” volt, de már megjelent Jenőfalván a „piros-tarka” is, mely nagyobb termetű volt és jobban tejelt, mint a hagyományos fajta. Tartottak bivalyokat és az úgynevezett „bronzderes” (sárga színű) tehénfajtát.¹³³ Foglalkozott az állatállomány nemesítésével a továbbiakban a közbirtokosság is. Ennek 1919. november 7-i vezetőségi ülésén hangzott el: „a község lakosságának piros-tarka tehenekben is nagyon szép állatállománya van, ami piros-tarka bika hiányában elkorcsosodik, s hogy ezáltal a község sem tejjgazdaságilag, sem másképpen kárt ne szenvedjen...”¹³⁴ a vezetőségnek gondoskodnia kell „piros-tarka” bikáról saját költségén. Egyébként ugyanaz a közbirtokosság állandó feladatának tartotta gondoskodni mind a szarvasmarha és ló, mind a disznó tenyésztésről (bika, mén, kan) idejében történő kicseréléséről a következő évtizedekben is.

Ezt az állatállományt és mezőgazdasági eszközöket a „kollektív gazdaság” kiszájtította, elvette. A jenőfalviak azonban még ezekben a keserves, nehéz időkben sem mondtak le az állattartásról. Jóval kevesebb szarvasmarhát, lovat, juhot, disznót stb., de azért csak tartottak.

A FALU „HÁMOROSAI”

A történészeknek nem sikerült a mai napig sem tisztázni megnyugtatóan, hogy csak Csíkmadarason volt-e vasöntés, azaz hámor, vagy más felcsíki helységben is. Az bizonyos, Jenőfalva egyik határrészét – a Bükk-pataknak a Lok-patakába való összefolyása közelében – ma is *Hámornak* nevezik, ami arra utalhat, hogy e részen valamikor hámor vagy vasöntőde működött.

Csíkmadaras történetének megírója, Pál-Antal Sándor levéltáros történész azonban más véleményen van. Ő ugyanis azt írja, hogy a vasöntőde (hámor) Madarason működött; a felcsíki falvak pedig bedolgoztak a hámorhoz.¹³⁵

A jenőfalvi Székely Miklós lófő (primipillus) egy 1687-ben végzett tanúkihallgatás alkalmával elmondta, hogy a madarasi fejedelmi vasöntőde számára szabad volt akármelyik csíki faluban „az vetés forduló mezőben (...), parlagon s gödörben, valamint mosásban vaskövet szedni” vagy éppenséggel „bányát kezdeni”.¹³⁶ Ezek szerint szedhettek és szedtek „vaskövet”, kezdhettek vagy „kezdték bányát” Jenőfalva határában is.

A csíki „vashámmal” foglalkozó Pataki József szerint a madarasi vasöntőde már 1567 körül működött. 1577-ben pedig, amikor a fejedelem (Báthori Kristóf) hívének, a szenttamási Lázár Farkasnak adományozta Jenőfalva lakóit, kivételezte azokat, akik „a bányához tartoztak” („ad fodinam pertinentibus”), és pedig Vizi Miklóst, Kovács Pált és Koncz (Konta) Gergelyt.¹³⁷ Ezek szerint tehát Jenőfalván a Báthoriak korában kisebb vasércbánya működött. Két évtizeddel később, 1591. november 15-én Báthori Zsigmond fejedelem a csíki vasbányáknál szerzett érdemeikért lófőséget ad több dánfalvi, szentmihályi, vacsárcsi, rákosi, somlyai, szentgyörgyi, borsovai, göröcsfalvi, kilyénfalvi, kászonzfelsőfalvi és *jenőfalvi* székelynek, akik „mestersege és ügyessége által a csíki vasbányák már évek óta műveltetnek... a fejedelem nagy hasznára”.¹³⁸ Ekkor nyertek lófőséget, valószínűleg a fentiekben már említettek vagy leszármazottaik, a jenőfalvi Kovács Pál és Vizi Miklós, akik azonban nem mentesültek katonai kötelezettségük alól, hogy hadban „lovon szolgáljanak”.¹³⁹

A fennmaradt írások említik a „csíki vashámmot” a következő évtizedekben is. Elmondják, ki bírta azt zálogban, ki volt a „hámor praefectusa” (gondviselője). A XVII. század elején bekövetkezett hanyatlása után – úgy tűnik – Bethlen Gábor, illetve I. Rákóczi György fejedelemsége idején az fellendült. Jenőfalván is fokozódhatott a vasércbányászat. Mindenesetre, 1643-ban I. Rákóczi György lustrája alkalmával Jenőfalván *hámmorosként* vették lajstromba Barla Bálint, Barla János, Marton Gergely, Mátyás Márton és Vizi Péter gyalogpuskásokat.¹⁴⁰ 1685-ben ugyancsak *hámmorosként* írták lajstromba a jenőfalvi Barabás Pétert, Kába Andrást, Kába Mihályt és Tamás Mihályt.¹⁴¹

Könnyelműség volna ezek alapján azt a következtetést levonni, hogy *vasöntőde* működött Jenőfalván, hiszen 1643-ban, amikor itt öt hámmorost tartanak számon, a

madarasi vasöntödénél 44 madarasi és 36 dánfalvi dolgozott.¹⁴² Jenőfalván tehát biztosan beszélhetünk vasércbányászatról, de kevésbé vasöntödéről is, melynek üzemben tartásához elégtelen lett volna az öt hámosos.

A jenőfalvi vasércbányászat folytatódott, nyilván mindaddig, míg állt a madarasi vasöntöde. A hámososok mesterségbeli ügyességükért esetenként lófőiséget is nyertek, bár nem mentesítették őket katonai kötelezettségük alól. Alapvetően megmaradtak tehát lófő vagy gyalogpuskás székelyeknek.

A jenőfalvi vasbányászat sorsa a madarasi vasöntödéhez kapcsolódott. Amikor az a XVIII. század elején eltűnt, megszűnt, nem emlegetik többé a hámososokat sem Jenőfalván. A vasöntöde megszűnését lehet ugyanakkor azzal magyarázni, hogy kimerültek a csiki vasbányák.

Az mindenképpen kétségtelen, Jenőfalván a „Hámos” helynév máig őrzi a vasércbányászat, esetleg egy vasöntöde (?) egykori létezésének emlékét.

LISZTELŐ, FŰRÉSZ- ÉS VÁNYOLÓMALKOK, ÉS „KORCSOMA HÁZ”

A földművelő ember munkájának gyümölcsét – gabonáját, lenmagját, fáját, gyapjút – fogyaszthatóvá, használhatóvá a lisztelő malom, olajütő, fűrészmalom, ványoló stb. tette. Ezzel magyarázható, hogy a székelyek csiki megtelepedése után ilyen létesítmények viszonylag korán helyt kaptak Jenőfalva életében is. Ez következtethető ki a már sokszor említett 1406. évi oklevélből, mely a malomról is beszél. Sőt, megismerjük annak tulajdonosát is, Demeterfi Bálint, illetve özvegye és fiai személyében.¹⁴³

Egy század sem telik el, és a jenőfalviak már két malomban örölték a gabonájukat, tanúságaként annak, hogy e helységben is nőtt az igény a lisztelő malom iránt, illetve annak, hogy több lett az örölnivaló. 1495-ben Fábri György, valamint Kajtár Miklós és Barlok György birtokában volt az Olt vizén forgó malom.¹⁴⁴

Amint az okiratokból kikövetkeztethető, Jenőfalván nem volt nehéz gátat kötni és malmot építeni. Bár aki ilyesmire vállalkozott, körültekintőnek kellett lennie, hogy a gát építésével a community más tagjainak kárt, hátrányt ne okozzon, hiszen egyébként azok nyomban perbe hívták, és néha éppen a gát lerombolására kötelezték.

Az említett 1495. évi oklevél éppen arról tájékoztat, hogy a két malom tulajdonosai közt támadt viszály, mivel Kajtár Miklós és Barlok György, valamint társaik nem voltak elővigyázatosak gátjuk építésekor, és Fábri György malma a gát magassága miatt nem kapott elegendő vizet. Nos, a viszályt úgy rendezték a felfogott bírák, hogy gátjukba helyezzenek el három, kellő magasságban meglyukasztott, úgy-

nevezett „kalán furús” cöveket, hogy azokon a víz azt a magasságot elérve, átfolyhasson.¹⁴⁵

Nem tudjuk, csak következtetünk arra, hogy a fenti években egyköves malmokat forgatott az Olt vize Jenőfalván. Az sem derült ki forrásainkból, hogy csak lisztelő malmokról van-e szó, vagy ványolókról is. Azt ugyancsak Fábri György családnévéről magyarázzuk, hogy molnárkodását mesterségszerűen üzte, míg a másik malom tulajdonosai földművelő-állattenyésztő foglalkozásuk kiegészítéseként.

A XVII. században a népesség gyarapodásának következményeként növekedett a lisztelő malmok iránti kereslet. Hogy mikor létesült újabb malom Jenőfalván, nem derül ki forrásainkból, de 1703-ban már három lisztelő malmot írtak itt össze.¹⁴⁶ Magánbirtokban lévő létesítmények voltak, amelyek a helybeliek igényeit szolgálták, hiszen hasonló malmok forogtak az Olton valamennyi szomszédos faluban.

A Habsburg-uralom idején már több malom jelenik meg az Olton. Talán fokozódott a gabonafélék termesztése. Bár lehetséges, hogy olcsóbb volt kalákában gátat-malmot építeni, mint vámot adni a molnároknak az örölni vitt gabonából. Tény az, hogy 1750-ben hét magán és egy községi (a fenntartott papi telekhez tartozó) malom „járta a lisztet” a faluban. Bíró Ilyés, Gegő György, Gegő Péter, Márton Péter, Péter Tamás, Szopos János és Zsok Péter bírt malmot a jelzett évben.¹⁴⁷

A következő évtizedekben a malmok száma nem változott, a tulajdonosok neve ellenben igen. 1776–1783 között például a Bíróknak két malma, a Szoposoknak egy malma volt. De az Eröss családot, Gyenge Istvánt és Szekeres Jánost is a malomtulajdonosok között tartják számon.¹⁴⁸ A helység jegyzőkönyveiben szó esik azonban „az Nagy Malom”-ról, amely nemcsak lisztelő malom volt, hanem posztóványoló is, és amelyben „molnár mester” szolgált, nem pedig a földművelő-állattartó gazda.¹⁴⁹

A XIX. század elején több ipari létesítmény jelenik meg Jenőfalván. A lisztelő malmok és ványoló mellett új ványolót és olajütőket létesítenek. Nem is beszélve a „serfőzőkről” (1750-ben Bíró Ilyés és Szopos János tartott ilyesmit), pálinkafőzőkről (1750-ben Bíró István, Gyenge János, Karda Tamás, Kedves Miklós, Kosza András, Péter Tamás, Szopos János és Vizi István rendelkezett pálinkafőző üsttel).¹⁵⁰

Az 1820. évi úrbéri összeírások adatai szerint a ser- és pálinkafőzés mellett deszkát és zsendelyt vágtak, vagyis fűrészmalom tartottak, szenet égettek, terpentint és szurkot főztek és árusítottak, de dolgoztak már csizmadia-, szabó-, ács- és kovács-mesterek is a helységben.¹⁵¹ Az úgynevezett „Nagy Malmot” valószínűleg már az előző évtizedekben is, de az 1830–1840-es években mindenképpen évente adták bérbe, például 1834-ben évi 6 forintért, 1848-ban pedig évi 30 forintért.¹⁵²

A jenőfalviak ez idő tájt építettek malmot nemcsak az Oltra, hanem a patakokra is. 1848 körüli években a Mártonoknak a Székaszó-patakján volt malmuk. A *Küszürű Százdában* pedig a „Florák malmá”-ról beszélnek a források.¹⁵³

Nyilván, működtek „malmos gazdák” a helységben a polgári fejlődés korában is. Az 1870-es években Kozma János, Bara István, a Gyengék és mások tartottak

malmot az Olton.¹⁵⁴ A község malma, melyet a továbbiakban is évente adtak bérbe (1875-ben például Szentés János molnár bérelte), előnyt élvezett a magánosok malmaival szemben. A ránk maradt iratok beszélnek arról, hogy a község határozata szerint Szent Márton-naptól (november 11-től) az Olt vize „egészen a község malmára járt”. Amikor pedig 1875-ben Szekeres József a községi malom „elővizét” ledugta, hogy a „Gyengék malmában” örökhessen, azt a községi bíróság megbüntette 2 forintra.¹⁵⁵

Úgy tűnik, „a község malma” fennmaradt a következő században is. 1910-ben Imre Ágoston, 1925-ben pedig Granca Miklós volt a molnár, mások mellett, a jelzett években.¹⁵⁶ Tartottak malmot az Olton továbbra is a magánosok, éppen az 1950-es évekig, sőt azután is. A malomtulajdonosok leszármazottjaitól tudjuk, hogy malma volt Gegő Albert, Pál János, Simó Ágoston és Albert Márton gazdának. A malom végül Gegő Albert tulajdonába ment át. Tőle Szász János vette, akitől az Szász Antalra szállott. Tartott malmot a két világháború között és a viláégés után is Gidró Lajos, Kába József, Kedves Vencel, Szekeres Gergely, Zágoni Jenő és talán mások is.¹⁵⁷

A polgári átalakulások korában is működött fűrészmalom Jenőfalván, bár a Székely-körvasút kiépítésével főleg a nagy tőkés vállalatok vetették rá magukat e helységben is az erdőkre. 1877-ben községi fűrészmalomról beszélnek a fennmaradt iratok. Abban Barabás Dávid volt a „fűrész gondnok” és a madarasi Dombi József a fizetett „fűrészmeister”.¹⁵⁸ Meddig maradt fenn a fűrészmalom, nem tudjuk. A későbbiekben a közbirtokosság létesített fűrésztelepet *Három-kútnál*. 1947-ben azt bérbe adták. Bizonyára az 1948. évi államosítás pecsételte meg annak sorsát.¹⁵⁹

*

A Csíkszereda-Gyergyószentmiklós közti műút megépítése előtt Jenőfalváról a *Borvíz-pataka – Vadkés-töve – Székaszó* úton lehetett Gyergyóba átjárni. Nem volt könnyű út sem embernek, sem állatnak. Aki felért „Székaszó tartományába”, az alaposan elfáradt, meg kellett állnia megpihenni az átjáró magasán. E tájon, ahol a falunak „tilalmas makktermő bükk”-je és „szénafűhelyei” voltak, és ahonnan az út már lejtett Gyergyó felé, a community egy „korcsoma ház”-at építtetett és tartott fenn.

Volt korcsomája a falunak a helységben is már az előző századokban. Az mindenkori véleménycsere, de gyakran „tanakodás” színhelye volt. A székaszó „korcsoma ház” azonban sajátos helyet foglalt el a falu életében. Mikor épült és meddig tartották fenn, nem bukkantunk nyomára. Azt tudjuk, amikor 1806-ban Karda István felhagyott a „korcsoma ház” bérletével, a községi elöljáróság két esküdtet küldött, hogy számba vegyék, milyen állapotban van az, milyen portékák maradtak ott. A Kába István falusbíró kiküldött embereinek jelentéséből következtetni lehet, hogy a „korcsoma ház” két helységből állott, hiszen két ajtaja, két pár üveglakka volt hat tányérral és egy kisebb ablakkal. A helységben „egy hosszú asztalocska”, egy „lá-

da-pad” és egy „deszkából való ülő pad” képezte a bútorzatot, tette a szolgálatot.¹⁶⁰ Az utazók ezeket használták; ezeken pihentek ideig-óráig, és fogyasztottak italt, ételt.

Úgy tűnik, főleg a Karda-család bérelte többször a „korcsoma házat”, hiszen a falu jegyzőkönyveiből az tűnik ki, hogy például 1790-ben Karda István volt ott korcsmáros, 1804-ben Márton Péter bírta azt, de a következő évre újra Karda István kapta meg bérbe.¹⁶¹

Jövedelmező volt a „korcsoma ház”. Amikor 1790-ben egy tolvajlás-rablás ügye került a faluszéke elé, kiderült, hogy a korcsmárost 80 forinttal károsították meg, amiből nyilván következik, hogy az összeg a korcsmai jövedelemből származott.¹⁶²

Milyen események fűződnek a „korcsoma-ház”-hoz, mely az „országútját” járók, a Gyergyó és Csík között megfordulók, utazók és állataik pihenőhelyének bizonyult? Nem tudjuk kihámozni a letűnt idők homályából. A fennmaradt írások csak sejtetik, mintsem eligazítanak a kérdésben. Tolvajlások és erőszakos „igazságtevések” mindenesetre nem hiányoztak a „korcsoma ház” élettörténetéből.

JEGYZETEK

1. Írásos emlék erről 1592-ből maradt fenn. Ekkor ugyanis Szenttamási Lázár Farkas és Karcfalvi Ferenc Geréb a „hat község és maguk képviselőjében” részt vesznek a szentmihályfalviak és dánfalviak mellett a Hosszú-havas kihatárolásában. Lásd: Pál-Antal 1996, 202; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 39/75, 1781.
2. Endes 1938, 339; Pál-Antal Sándor szerint a négy helység 1948-ig használta e rend szerint a Tarkó-havast. Lásd még: CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314/1794, 97.
3. Hasonló ez az Imreh–Pataki által Kászonszéken tapasztaltakhoz. Imreh–Pataki 1992, 92–101.
4. Benkő 1853, 37–38.
5. Uo.; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 92; 6315, passim. Az említett országút Gyergyó felé a Lok-pataka, Hámor-hídja, Bükk-pataka és Csíkmagasa mentén haladt Székaszón át. Lásd: Jenőfalva jkv., 6315, 67 a.
6. Uo., 6314, 12.
7. Uo., 6314, 40.
8. Néhai Szopos Gergely a „vízre járó utcát” az ötvenes években adta el Gegő Ferencnek. A Bíró–Szentés családok ilyen utcája ma is létezik. Az Árok-köze vizét a szerző is megérte a nyolcvanas-kilencvenes években.
9. Ezek eredetére, vizsgálatára lásd: Imreh–Pataki 1992, 95.
10. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 102; 6315, 66a.
11. Uo., 6315, 5–6.
12. Uo.
13. A térképet készítette: Király Lucia.

14. Vámszer Géza: *Életforma és anyagi műveltség*. Néprajzi dolgozatok, gyűjtések, adatok. Bukarest, 1977 (Vámszer 1977), 280.
15. MOL, EOKL, F. 50, 47-es téka, 88–93.
16. Lásd az első fejezetet.
17. Lásd a megfelelő fejezeteknél.
18. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 62, 77; 6315, passim. Ha valakinek öröksége mellett „falu helye”, illetve „pusztás marha legeltető helye” volt, abból nem foglalhatott földet, vagyis a „maga öröksége mellett lévő falu helyiből ki nem rekeszthet senkit”. Ugyanakkor, ha „élő erdő” mellett volt „örökös jószág”, abból „örökös foglalást” tehetett, vagyis ha „élő erdőt” irtott, azt „maga örökségéhez” csatolhatta. Az ilyen örökségeket vették 1668-ban „regestrumba”. CsSzM, 6314, 1–2, 40, 48.
19. Benkő 1853, 37–38; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314–6315, passim.
20. *Magyar Statisztikai Közlemények*. Új sorozat (MStK, US), 42, Budapest, 1912, 384–385.
21. Domokos Pál, 1978, 268; Kozma Ferenc: *A Székelyföld közigazdasági és közművelődési állapota*. Budapest, 1879 (Kozma 1879), 141; MStK, US, 42, 384–385; *A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statisztikája* (MezgSt). I., Budapest 1897, 598–599; MOL, EOKL, F.49, Mf. 8655, Csíkjenőfalva; F.50, 47-es téka, 88–93.
22. Uo.
23. Kozma 1879, 141; MezgSt. I., 598–599.
24. A Karcfalvi Polgármesteri Hivatal Levéltára (Karcfalva PHLvt), Csíkjenőfalva Közbirtokossági Közgyűlési Jegyzőkönyvek (Jenőfalva Közb. jkv.), 1912. november 26-i jkv.
25. Magyar Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára (MNM, EA). 6339: Földes László: *Vegyes néprajzi gyűjtés* (Földes gyűjtés), 7. Ezekre az adatokra Olosz Katalin volt kedves felhívni figyelmemet, amiért ez alkalommal is köszönetemet fejezem ki.
26. MOL, EOKL, F. 50., 47-es téka, 88–93.
27. Domokos Pál 1978, 268; MezgSt. I., 598–599; MOL, EOKL, F. 49., Mf. 8655, Csíkjenőfalva; F. 50., 47-es téka, 88–93.
28. *A Magyar Korona Országainak 1900. évi Népszámlálása. Csíkvármegye*. Budapest, 1903 (Népszámlálás 1900), 2–5.
- 28a. Nagyboldogasszony Egyházmegye Levéltára, Egyháztanácsi jegyzőkönyvek (NBA Lvt Egyh jkv.), 1932. június 5-i jkv.
29. RNL, KvI, Udvt, Összeírások, 50/1614, 470–471; Domokos Pál 1978, 268; MOL, EOKL, F. 51. 25-ös csomó, nr. 705/1785, Mf. 25009, Csíkjenőfalva; F. 52. 144. kötet, 881–910, Csíkjenőfalva.
30. MOL, EOKL, F. 52., 144. kötet, 881–910, Csíkjenőfalva.
31. Uo., F. 50., 47-es téka, 88–93.

32. Uo., F. 52., 144. kötet, 881–910, Csíkjenőfalva.
33. Karcfalva PHLvt, Csíkjenőfalva ügyviteli jegyzőkönyve (Jenőfalva ügyv. jkv.), 1853–1879, 1872, 71, 74, 82, 181; 1873, 24; 1875. dec. 8.; 1876. jún. 8.; 1877. okt. 28. jkv.
34. Népszámlálás 1900, 2–5; MStK, US, II. Budapest, 1904, 768–769.
35. Jenőfalva közb. jkv., 1912. nov. 26-i jkv.
36. Kristó Gyula: *A székelyek eredetéről*. Szeged, 1996 (Kristó 1996).
37. SzOKL II., 269–270.
38. Uo., Új sorozat, IV., 699–700.
39. Uo., 1835-ben a falu *Constitutio*jában beszél azokról az emberekről, akik „tehény marháikat szokták vonónak tartani” (CsSzM, Jenőfalva jkv. 6316, 108–110/1835).
40. Domokos Pál 1978, 268.
41. Uo.
42. MOL, EOKL, F. 50., 47-es téka, 88–93.
43. Domokos Pál Péter foglalkozik e kérdéssel többször idézett tanulmányában és adatközlésének I. részében. Lásd: *Agrártörténeti Szemle*, XIX/1977, 3–4, 434–509.
44. MOL, EOKL, F. 52., 144. kötet, 881–910.
45. MezgSt, I., 599; MStK, US, I. Budapest, 1902, 385; Uo., 41. Budapest, 1913, 798–799.
46. MNM, EA, EA. 749, Székely Dénes: *Monográfia – Csíkjenőfalva*, 1895 (Székely 1895), 2.
47. SzOKL, Új sorozat, III., Budapest–Bukarest, 1994 (SzOKL, US, III.), 232.
48. Szabó Miklós: *Adalékok a maroszeői paraszti gazdálkodás XVIII–XIX. századi történetéhez (1750–1820)*. *Agrártörténeti Szemle*, XXXIV/1992, (Szabó 1992), 1–4, 231.
49. Imreh 1973, 245.
50. Uo., Székely 1895, 2.
51. CsSzM, Jenőfalva jkv, 6314–6416, 6318, passim.
52. Bíró Vilmos (Jenőfalva, Árok-köze, 167 sz.) közlése.
53. Mezg. Stat. II., Budapest, 1897, 470–471.
54. Gábor Imréné és Gábor Áron ingatlanjainak 1943. szeptember 28-án megejtett becsüje szerint; Bíró Vilmos közlése.
55. Imreh 1973, 245; Székely 1895, 2.
56. RNL, CsI, Fel-Csík-szék Lvt., nr. 1., 11; Szopos Endre (Jenőfalva, Árok-köze, 147) közlése.
57. Jenőfalva közb. jkv., 1919. okt. 21-i és 1922. aug. 27-i jkv.; NBA, Egyht. jkv., 1933. szeptember 10-i, 1936. március 25-i és 1940. ápr. 10-i jkv.
58. Bíró Vilmos közlése.
59. RNL, CsI, Fel-Csík-szék lvt., nr. 2., 37.
60. Imreh 1973, 245; Jenőfalva ügyv. jkv., 1853–1879, 1872, 90–91; özvegy Szopos Gergelyné, Bálint Vilma közlése.

61. Imreh 1973, 245; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314–6316, 6318, passim; Jenőfalva ügyv. jkv., 1853–1879, passim; RNL, CsI, Felcsíkszék lvt, nr. 2., 130–131.
62. Hankó Vilmos: *Székelyföld*. Budapest, 1896 (Hankó 1896), 35–44.
63. Mezg. Stat. I., 598–599; MOL, EOKL, F. 52, 144. kötet, 881–910; Jenőfalva jkv. 6314, 93; 6315, 81.
64. Domokos Pál 1978, 268.
65. MOL, EOKL, F. 50., 47-es téka, 88–93.
66. Uo., F. 49., 8655-ös film, 135; Székely 1895, 2, 13; Endes 1938, 377.
67. Székely 1895, 2, 13.
68. MOL, EOKL, F. 51., 25. csomó nr. 705/1785; F. 52., 144. kötet, 881–910; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 89, 91.
69. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 89; *Gazdasági Értesítő*, 17–18/1890, 501.
70. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 84.
71. *Gazdasági Értesítő*, 17–18/1890, 394, 500.
72. Jenőfalva ügyv. jkv., 1853–1879, 98; Székely 1895, 2.
73. MOL, EOKL, F. 52., 144. kötet, 881–910.
74. Mezg. Stat. I., 598–599.
75. *Gazdasági Értesítő*, 17–18/1890, 503, 505; Endes 1938, 377.
76. Domokos Pál 1977, 268.
77. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314–6316, 6318, passim.
78. Uo., 6314, 2.; 6316, 30.
79. NBA, Egyhjtkv., 1934. szept. 9-i jkv.
80. Uo., 1934. ápr. 2-i jkv.; NBA Katholikus Népszövetség jkv. (Kath. Népsz. jkv), 1933. jan. jkv.
81. Imreh 1973, 149.
82. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 1., 6316, 108–110.
83. Uo., 6316, 108–110.
84. Jenőfalva Ügyv. jkv. 1872 és 1878. jkv-i.
85. Imreh 1973, 158; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 47.
86. Imreh 1973, 158, 175.
87. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 93.
88. Uo., 6316, 16, 59.
89. Kőváry László: *Székelyhonról*. Kolozsvárott, 1842 (Kőváry 1842), 164.
90. RNL, CsI, Fel-Csík lvt., F. 27/I, 15.
91. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 59.
92. NBA Egyházmegyei Pénztárnaplója 1730 (NBA, Egyh. PénztN 1730), 99; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 90.
93. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 71.
94. Uo., 6314, 90.
95. Uo., 6314, 75; 6318, 6.
96. Uo., 6314, 92, 101.

97. Domokos Pál 1978, 268.
98. NBA, Egyh. PénztN 1730, 99.
99. Domokos Pál 1978, 268; MOL, EOKL, F. 52., 144. kötet, 881–910; Jenőfalva Ügyv. jkv., 1878. október 5-i jkv.
100. Domokos Pál, 1978, 268.
101. MOL, EOKL, F. 50, 47-es téka 88–93; F. 52., 144. kötet, 881–910.
102. Mezg. Stat. I., 599; MStK, US, I, 385.
103. NBA, Egyht. jkv. 1936. március 25-i jkv.; Bíró Vilmos közlése.
104. Jenőfalva Ügyv. jkv., 1873. nov. 26-i jkv.; Néhai Szopos Gergely, illetve Bíró Vilmos közlése után.
105. Imreh 1973, 245; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6316, 59; NBA, Egyh. PénztN 1730, 386; Jenőfalva Ügyv., jkv., 1853–1879, passim.
106. Kóváry 1842, 164–165.
107. MOL, EOKL, F. 52., 144. kötet, 882–910; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 32; NBA, Egyh. PénztN 1730, 99, 395; NBA Templom Számadásaira vonatkozó Jegyzőkönyv 1861 (NBA, Számjkv 1861), 68.
108. NBA, Egyh. PénztN 1730, 91–105, 345–354; NBA, Számjkv 1861, 17; *Inventáriumok*: 1881 – Demeter Borbála, 1897 – Ágoston Teréz; 1917 – Márton Rozália; 1920 – Simon Vera; 1926 – Bíró Marcella; 1928 – Both Juliana; 1941 – Gyenge Amália; 1944 – Bíró Rozália; 1945 – Szabó Vilma; 1949 – Szekeres Rozália stb. Eme adatokkal egybehangzó özv. Szopos Gergelyné Bálint Vilma és Bíró Vilmos véleménye.
109. Mezg. Stat. II., 470–471; Jenőfalva közb. jkv., 1919. okt. 21-i jkv.; 1922. aug. 27-i jkv; NBA, Egyht. jkv. 1933. szept. 10-i jkv.
110. Özv. Szopos Gergelyné Bálint Vilma közlése.
111. Vitos Mózes: *Csikmegyei Füzetek*. Adatok Csikmegye leírásához és történetéhez (Csikmegyei Füzetek), XIV, 483–485.
112. MOL, EOKL, F. 50., 47-es téka, 88–93.
113. Uo., F. 52., 114. kötet, 881–910.
114. Endes 1938, 374.
115. Szabó 1992, 243; RNL, Marosvásárhelyi Igazgatóság, MU.R. 612, 387–411, 431–457, 529–541; Csikmegyei Füzetek, XIV, 483.
116. Endes 1938, 464.
117. Bíró Vilmos közlése.
118. Rugonfalvi Kiss István: *A nemes székely nemzet képe*. II. Debrecen, 1939 (R. Kiss 1939), 45.
119. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 29, 38, 41, 43a, 91.
120. Jenőfalva közb. jkv., 1910. ápr. 2-i jkv., 1919. febr. 2-i jkv., 1919. jún. 1-i jkv.
121. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 75/39, 77.
122. Uo., 6315, 40a.
123. Jenőfalva közb. jkv, 1921. április 21-i jkv.

124. CsSzM, Jenőfalva jkv, 6314, 68, 74.
125. Uo., 9/17, 92/48.
126. Uo., 68.
127. Uo., 75/39, 89.
128. Jenőfalva közb. jkv, passim.
129. SzOKL, Új Sorozat, IV. 699–700.
130. Domokos Pál 1978, 268; MOL, EOKL, F. 49., 8655-ös film, 135; F. 50, 47-es téka, 88–93; Mezg.St.I., 559; MStK.US, I. 385; Uo. 41., 798–799.
131. Uo.
132. CsSzM, Jenőfalva jkv, 6314, 9, 68; 6315, 40a.
133. MStK.US, 41, 798–799.
134. Jenőfalva Közb. jkv., 1921. ápr. 24-i jkv.
135. Pál-Antal 1996, 26–30.
136. Uo., 27.
137. SzOKL, V. 104–105.
138. Uo., 151.
139. Uo.
140. MOL, LS. 107/1634, 105–108, 156, 164–165; Uo., 1685, 597–598.
141. Uo., LS. 1685, 597–598.
142. Uo., LS. 107/1643, 95–102.
143. Benkő 1853, 37–38.
144. Uo., 40.
145. Uo., 40–41.
146. Domokos – Pál 1978, 268.
147. MOL, EOKL, F. 50., 47-es téka, 88–93.
148. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 9, 14, 57, 77, 89, 112; 6315, 46, 66.
149. Uo., 6314, 85/44.
150. MOL, EOKL, F. 50., 47-es téka, 88–93.
151. Uo., F. 52., 144-es téka, 881–910.
152. CsSzM, Jenőfalva jkv. 6316, 104–108; 6318, 74.
153. Uo., 6318, 21, 75.
154. Jenőfalva ügyv. jkv., 1872, 11, 71.
155. Uo., 1875. dec. 8-i jkv.
156. *Nagyboldogasszony Egyháza Népszövetségi tagjai* (NBA, Egyh. Népsz.), 1910, 1925.
157. Szabó Miklósné Szopos Marcella közlése.
158. Jenőfalva ügyv. jkv., 1873, 24.
159. *Csikjenőfalva Erdőbirtokossági Társulat Iktató könyve* (Jenőfalvi ErdBirtTárs Ikt), 1946, 52–54; 1947, 37, 59.
160. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 116.
161. Uo., 6314, 82; 6315, 29a/1804.
162. Uo., 6314, 82.

Dr. Szabó Miklós

ÖNKORMÁNYZAT: FALUTÖRVÉNYEK, FALUGYÜLÉS, ELÖLJÁRÓK, FALUSZÉKE

A teljes jogú székely szabadok emberi voltát a székely falu önkormányzata, azok a jogi-közigazgatási keretek biztosították, amelyek lehetővé tették, hogy maguk szabjanak törvényt, maguk állítsanak vezetőt, válasszanak falusbíró, hitest, polgárt, nótáriust és egyéb tisztségviselőt, hogy a közösség és a falutagok érdekeit védjék, miközben ezek elmondhatják véleményüket, bizonyíthatják igazukat éppen tanúkkal is, elvárhatják jogos sérelmeik orvoslását, megesett káruk megtérítését.

E kérdésben a valósabb múlt felvázolásán munkálkodva, a szerző úgy érzi, hogy a székely történelem nagy ismerője, Imreh István fogja a kezét, segít formálni szavait. A jeles kolozsvári történész, aki *A rendtartó székely falu* című, 1973-ban megjelent könyvében mondanivalóját – többek között – éppen Jenőfalva egykori jegyzőkönyveinek adataira építi fel, ugyanis nem kevesebb, mint hatvan esetben idézett a jelzett jegyzőkönyvekből, mivel úgy véli, annak sorai igen érzékletesen tükrözik a letűnt történelmi múltat. Jenőfalva önkormányzatáról mi is csak a Csíkszeredai Székely Múzeumban őrzött jegyzőkönyvek felhasználásával írhatunk hitelesen.

FALUTÖRVÉNYEK, FALUGYÜLÉS

A Jenőfalvát tárgyazó okiratok viszonylag korán, 1406-tól beszélnek a helység bírójáról (judex) és az őt segítő két „hív” (fidelis) férfiről, akik a helység lakói közötti egyenetlenség megoldásánál, és annak megszüntetéséért megkötött egyezség írásba foglalásánál vettek részt a közösség képében.¹

E törvényből kikövetkeztethetően Jenőfalva közössége már e korai századokban is működő önkormányzattal rendelkezett; a falusbíró két hütösével (esküdtjével) védelmezte a közlakosok érdekeit az Olt vize megosztásának ügyében. Azt már lehetetlen volt megállapítani, hogy a jelzett évben a falusbíró hány hütös segítette általában munkájában, vagyis e célra hány „hív férfit” választott a község. Legkevesebb kettőt, mint ahogy a fenti példából és az 1555-ben Udvarhelyen összefoglalt „régí székely törvények”-ből megállapítható és kimutatható 1571-ben is, amikor Csík-, Gyergyó- és Kászonszék falvait a falusbíró és két esküdt képviselte a fejedelmi biztos előtt.² De hiszen az is igaz, Bethlen Gábor 1614. évi hadiszemléjén készült lajst-

romból az deríthető ki, hogy például Jenőfalván a gyalogpuskás falusbíró (judex) Pete István mellett hét (három lófő és négy gyalogpuskás) esküdtet (jurati) választottak a falu élére. 1703-ban Kőmíves Dániel falusbírót hasonlóan 7 esküdt segítette a falu vezetésében.³

Az említett adatok azt mindenképpen igazolják, hogy Jenőfalva önkormányzata a XV–XVII. századokban már fungált, és léteznie kellett falugyűlésnek, falutörvényeknek, faluszékének, tisztségviselőknek is.

Az önkormányzat legfontosabb intézményéről, a *falugyűlésről*, az általa hozott *falutörvényekről* (constitutio), intézkedési területeiről, gyakorlatáról azonban a hagyományos világ korai századaiból közvetlen adataink nincsenek. Mindössze a XVIII. századból maradtak fenn ilyen jellegű használható adatok. Igaz, egy 1803. június 6-i adat szerint – amikor a falu új jegyzője, Kosza János „három protocollumot és hat könyvet”, valamint 84 iratot vett át elődjétől, Szekeres Antaltól – létezett a ma is ismert 1772–1800. évi, valamint az 1800-tól vezetett falujegyzőkönyv mellett régebbi is⁴, amelyek bizonyára tartalmaztak falutörvényeket is.

Jenőfalva máig fennmaradt jegyzőkönyveiből tudjuk, hogy a falutörvényeknek megfelelően *falugyűlést* évente legkevesebb kétszer tartottak „dolog időn kívül”, azaz a késő őszi és téli hónapokban, hogy megválasszák – rendszerint november hónapban – a községi vezetőket (falusbíró, esküdték, polgár, határbírók stb.), hogy felfogadják a gazdasági rendtartáshoz szükségelt pásztorokat (a juhok, ökrök, tehének, növendékek, lovak és sertések mellé), bérbe adják a falu közkaszálokat, havasait, hogy éjjeli öröket állítsanak stb.⁵

De szerintünk a falugyűlést összehívták akkor is, amikor 1668-ban előkészítették és elkészítették az „örökségek regestrumá”-t, amikor pl. 1749-ben „a Becsületes falu a szabad helyeket egymás között felosztatta”.⁶ Rendkívüli esetekben a „dolog idő” szüneteiben, a tavaszi vetések és a kaszálás kezdete közti időben is, amikor a szükség úgy kívánta, ha történetesen új falutörvényt (constitutio) fogadtak el (például 1811. június 9-én, vagy 1835. május 3-án), illetve amikor például 1807. június 7-én a *Székaszó útja* és a *Kósa hídjá* megjavítása halaszthatatlanná vált, továbbá 1816. június 18-án, amikor apaállatról (bika) kellett sürgősen gondoskodni.⁷

A falugyűlés választotta *tisztségviselőket* (bíró, esküdték, polgár, határbírák, kút-bírák stb.), valamint a tízesek esküdtjei biztosították a falutörvények betartását, a faluszéke működését, ama törvények betartását, melyek megszabták a falu gazdálkodási rendjét, az ősi foglалás módját, a nyílföldek felosztását, a határhasználatot, a vetésmezőt, szénafüveket és legelőket védő kertek és határkapuk állítását, karbantartását, a határ letiltását-felszabadítását, a nyájaknak és csordáknak a havasokra való kihajtási és lehozatali ideje meghatározását, a nyájak és csordák őszi legeltetési rendjét, az erdőlést, a tiltott erdők védelmét, községi utak, hidak, közutak, itatóhelyek stb. karbantartását, a tisztek és a falutagok, illetve a falutagok egymáshoz való viszonyát, a tulajdonjog tiszteletét, a keresztény erkölcs betartását, a fiúágon birtoköröklés jogát, a törvények áthágóinak, különösen pedig a kártevők (tolvajok, rablók,

orgazdák) büntetését stb.⁸ Feltételezésünk szerint e törvényeket és szokásjogokat éppen azokban a „protocollumok”-ban mutathattuk volna ki, amelyek 1803-ban, amint említettük, még léteztek, de időközben elvesztek. A rendelkezésünkre álló, 1772-től vezetett falugyűlési jegyzőkönyvek pedig inkább e törvények betartására avagy áthágóinak büntetésére vonatkozó adatokat tartalmaznak. Falutörvények hozatalára mindössze 1811-ben, 1835-ben és 1838-ban került sor. Ezek is jobbára a már létező törvényeket kívánták hatékonyabbá tenni a juhok legeltetésének rendje, a vetésmezőt és szénafüveket oltalmazó kertek, illetve az erdei szálláshelyek és csűrök védelme terén, vagy éppenséggel a kötelezettségeiket (éjjeli szolgálat, hidak, pallók, utak stb. helyreállítása) elmulasztó falutagokat kívánták megzabolázni. Ennek érdekében újraszabták a kiróható pénzbüntetéseket, és meghatározták a határbírók, pásztorok és a community részesedésének mértékét e pénzekből.⁹ Végeredményben a gazdasági rendtartást szolgáló törvények működőképessé tételéről intézkedtek.

ELÖLJÁRÓK

A falu tisztségviselőinek választása – amint jeleztük – ősi szokás szerint folyt századokon át. A XVII. századtól fennmaradt Felcsík széke törvénykezési iratai és a jenőfalvi XVIII–XIX. századi jegyzőkönyvek tanúságaként, az önkormányzat központi alakja a falusbíró volt,¹⁰ még akkor is, ha őt a community más tisztségviselői és a tízesek esküdtszei segítették is. A falusbíró rátermettségétől, gazdai alkattól függött a falugyűlés, a falu széke és a község más intézményeinek működése. De ő felelt az állami és a községi adók begyűjtéséért is. Katonai szemlére a falusbíró és esküdtek vitték a communityt. Bizonyára rájuk hárult a külső ellenség, mindenekelőtt a tatár betörők elleni védekezés biztosítása, a „vigyázók” és „lesők” (felderítők) állítása.

A Habsburg-uralom a XVIII. század kezdeteitől új terheket rótt a helységek választott vezetőire. Télen-nyáron „feles lovas és gyalog militiat” (katonaságot) tartottak a csíki helységekben, nyilván Jenőfalván is. Felcsík széke jegyzőkönyvei szerint például Péter András falubírósága idejében a „quantumot” (katonai adót) Jenőfalva három éven át nem tudta fizetni. A község kölcsönt vett fel. A falusbíró vállalt érte kezességet. Mivel a kölcsönt nem tudták határidőre visszafizetni, a bíró szarvasmarháit, juhait lefoglalták és elhajtották. Péter András 1709. október 23-án Felcsík székén perelt az ügyben sikertelenül.¹¹ Ugyanakkor hol árvíz (1727), hol szárazság (1748), hol „marhadög” (1749), hol meg pestis pusztította a falut. Csoda, ha a helység nem tudta fizetni adóját? Márpedig, ha a falusbíró nem teljesítette e kötelezettségeket, megalázó büntetésben részesítették. 1758. július 8-án például Vizi András

falusbíró, mivel a „falu Strását nem állított és nem tartott sem nappal sem éccaka”, 12 forint pénzbüntetésre vagy 12 „lapát csapásra” ítélték.¹²

A határőrezredek felállításával, amikor a faluszék határozatát egyre gyakrabban bírálja felül és semmisíti meg a Szenttamáson székelő századparancsnokság, amikor a tisztek kényük-kedvük szerint parancsoltak falugyűlést tartani „dolog időben” is, amikor a falu jóvedelmét egyre gyakrabban sajátította ki a „katonai rész”, a falusbíró tisztség különösen terheessé lett.¹³ Nehézsége akadt a falusbírónak annak folytán is, hogy a határőrség felállítása után néhány évre, a határőrezredekkel kimaradtaknak – 1764-ben összesen 32 hadköteles férfi és családja –, külön falusbíró és esküdteket kellett állítania. Így a helységben – mint máshol is – két falusbíró (a „katona bíró” és a „provincialisták bírója”, vagyis a széki polgári hatóság igazgatása alatt maradtak bírójá) létezett. A két bírónak a „Mixta communitas” ügyében állandóan egyeztetnie-egyezkednie kellett a falu ügyeinek intézésében, ami ellentéteket, sürölődásokat, pl. 1812-ben a „Székaszó erdő” miatt „zenebonát” és elég gyakran hatástalan önkormányzatot eredményezett.¹⁴

Ilyen körülmények között a falusbírói tisztség Jenőfalván is egyre terheesebb lett, és a falutagok már az előzőekben is, de a XIX. század elején minden kétséget kizáróan megkíséreltek menekülni a bíróság viselésétől. 1808. december 30-án kelt jegyzőkönyvből olvashatjuk, hogy a jenőfalvi kisebb Karda József felvállalva a cömmunitas képviselőt a Gyergyótekerő-patakkal folytatott perben, kikötötte, hogy „míg él Evilágban a falus Bíróság in perpetu (örökösen) el Enged/tessék/ a fent megígért szolgálattyaért”.¹⁵ Az 1815. november 6-án kelt faluszéki végzésből azt tudjuk meg, hogy Barabás Mátyás lovas katona azzal a feltétellel vállalta el a határbírói tiszteket, hogy „a falusi bíróságtól ment legyen, hogy soha a communitas reá ne szoríthatssa”.¹⁶ És a példák sorát lehetne folytatni.

1848-tól, illetve a határőrség felszámolásával (1851) megszűnt a kettős falusbíróság. Elkezdődik a falu közigazgatásának polgári átalakítása. Jenőfalván azonban fennmaradt a földművelés nyomás-vetésmező kettős rendszere és az ezzel együtt járó nyomáskényszer, megmaradtak a közlegelők, havasi legelők, a közerdők stb. A falusbíró hatáskörét polgári törvények szabták meg, de igazgatnia kellett a communitas továbbéléséből fakadó ügyeket, bár azokat megosztotta a néhány évtized múlva kialakuló közbirtokossági hatóságokkal.

A falusbíró az új fejlődési szakaszban a polgári állami közigazgatásban fennmaradt községbíróként. Feladatkörét az 1871. évi XVIII. törvénycikk szabályozta. Eszerint szolgálnia kellett az adózás biztonságos működését, az adó begyűjtését, a rend és békeesség, valamint a közbiztonság szavatolását, a törvények betartását. A közösség választott vezetőjeként örködött a falu gyep- és havasi legelői, erdei, azaz közbirtokai kezelési rendjének betartása, a falu útjai, hídjai stb. karbantartásának biztosítása felett; megszervezte a tűzveszély elhárítását. Ugyanakkor nyomozást, vizsgálatot rendelt el, és továbbra is irányította a faluszéke működését. Sőt, intézte a falutagok bizonyos ügyleteit is.¹⁷

Jenőfalva egykori községháza, ma kultúrotthona

Ezekben az évtizedekben Jenőfalván fokozódik a faluközösség felbomlása és a helység egyre inkább szabad törpebirtokosokból álló települési közösséggé alakult. A közbirtokossági intézmény kialakulása, amely – úgy tűnik – Jenőfalván a XIX. század végén és a XX. század elején zajlott le, alakította sajátosan és szűkítette tovább a falusbírói intézmények hatáskörét.¹⁸

A polgári intézmények kialakulásával a helység önkormányzati intézménye a képviselő testület lett, melynek tagjait részben választották, részben kijelölték. Ennek élén a *főbíró* állott, akit az *albíró* és *polgárok* segítettek, illetve a *pénztárnok* és a *jegyző*, ez utóbbi a polgári állam szakképzett tisztviselőjeként. A jegyző nemcsak „falutollvivő”, hanem állami anyakönyvvezető is.¹⁹

A községi előljárárság és a közbirtokosság vezetősége Jenőfalván sajátosan összefonódott. 1922-ig ugyanis a helység főbírája egyben a közbirtokosság elnöke, a jegyző annak jegyzője, pénztárnoka annak pénztárnoka, sőt, a képviselőtestület 12 tagja a közbirtokosság választmányi tagjaiként tevékenykedett. Közbirtokossági tevékenységükért nem kaptak fizetést.²⁰

A kivédhetetlen pusztításokkal és következményekkel járó első világháború után a községbírói intézmény egyre inkább a román állam községi hivatalává fokozódott le, bár az, és a közbirtokosság foggal és körömmel védte Jenőfalva érdekeit.²¹

A polgárosodás kora említésre méltó községbírói között kell említenünk Kálmán Józsefet (1864-től bíró), Szekeres Pétert (1872–1879 között állott a falu élén), Márton Istvánt (1909-ig bíró és közbirtokossági elnök), Szopos Ferencet (1910–1917 között vezeti a falut és a közbirtokosságot), Ferencz Józsefet (1918–1920), Karda Istvánt (1920–1921), Kozma Áront, akik idejében elválasztják a főbírói és közbirtokossági elnöki megbízatást stb.²²

FALUSZÉKE

A mindenkori hivatalban lévő falusbíró házánál vagy ritkábban valamelyik esküdtnél gyűlt össze a bíróból és esküdtekből álló *faluszéke*, a felsőbb rendeletek szerint a három forint alatti ügyekben, a valóságban azonban minden olyan ügyben, amellyel a falutagok hozzá fordultak. Ugyanis 1777-ben Péter András és Péter Anna perlekednek egy döglött tehén öt forintra becsült bőréért. 1782. május 4-én Kálmán Péter falusbíró házánál folyt törvénykezés Bíró András és Bíró János között négy forint adósság miatt. 1794. június 18-án egy tizenkét forintért elzálogosított háromvékás szántóért perelt Ágoston István és Karda István a faluszékén. 1808-ban ellenben egy negyven forint értékű földért perelte Bíró András Erös Istvánt.²³ Nyilván, tárgyalta a faluszéke a becsületsértés, a rágalmazás (diffamálás), véletlen kártevés, rosszindulatú kártevés, lopás, orgazdaság, verekedés, vagyonmegosztás, vetéskert rongálása, „tilalmas erdőbeni” erdőlés, „élő erdő irtásával” szerzett föld „fructusának” (termésének) elsajátítása, „trágyázás hasznának” megfizetése, pásztorkodás közbeni kötelezettség (sajt, orda) nem teljesítése stb. miatt indított pereket is.²⁴

A törvénytevési eljárásnak sajátos ügykezelési rendtartása volt. A panaszos (felperes) feladta ügyét a faluszékén. „Nyolcad napra” bizonyítást kellett felmutatnia ügye megítéléséhez. Ezalatt a communitas esküdtjei megkísérelték összebékéltetni az ügyfeleket. Ha ez sikerült, „kézbe adás mellett, megegyezett akarattal” a pereskedők összebékéltek, perüket pedig megszüntetettnek nyilvánították. Ha a perlekedők nem békéltek meg, a faluszéke időt szabott az ügy kivizsgálására, illetve bizonyágtételre – büntárgy, tanúk feladása, írásos bizonyítékok beadása, helyszíni megfigyelés („in face loci”), megszemlélés formájában. Ha kártevés ügyében folyt a per, az okozott kárt jelenteni kellett. A kártevőnek fel kellett ajánlania a kártérítést. A perlekedőket a „hütös bíró pecsétes írásá”-val vagy – a határőrezredek felállítását követően – „a campania tisztjei parancsára” hívták perbe, azaz szólították fel megjelenésre.²⁵

A faluszékét alkotó „bíró és hütösök” előtt az ügy természete szerint 3–5–12 „bizonyítást” kellett bemutatni, vagy olyan tényekkel bizonyítani a felperes igazát, amelyeket az alperes kénytelen elfogadni. 1783-ban, amikor Karda József és Szekere-

res András a „Kedves fiúkat” faluszékére adták „a falu helyiből felfogott föld” miatt, azon okon, hogy a szóban forgó föld közelében mások is (többek között ők is irtottak „élő erdőt”, a „Kedves fiúk” nem kevesebb, mint „14 bizonyosságokkal”) igazolták, hogy a vitatott föld mellett „örökös földjük vagyon”, és így joguk van ahhoz.²⁶ A helyszíni („in face loci”) bizonyításkor – mint a „Kedves fiúk” esetében – a bizonyosságot tevőknek meg kellett esküdniük hitükre, hogy az igazat „mutatják meg”.²⁷

A faluszéke ítéletét („Deliberatum”) a „Bírák és hűtös emberek” képében mondták ki. Az ítélet ellen *Felcsík székén*, később a „Század Székén”, onnan pedig a „Nemes Székhez” vagy „ad Forum Militare Csíkszereda” (a Csíkszeredai Ezred Székére) lehetett fellebbezni. Az ítélet végrehajtására a faluszéke meghatározott időt – úgy tűnik, nyolc napot – szabott.²⁸ A faluszéke esetenként elutasította a törvénytevés feladatát. Így, 1812. április 18-án a Katona Istvánné Benes Katalin és Benes János közti öröklési perben a faluszék kijelentette, „a Testamentum szerint ami a Jóság részit nézi, ehhez nem szólhatunk, hogy részt ítéljünk, mivel nem is a Falu székit illeti, minthogy hatalmában nincs”.²⁹

A polgári állam nem szüntette meg a község bíráskodási-törvénytevő hatáskörét, legfeljebb pontosította és leszűkítette azt, illetve nevét *Jenőfalva Község Bírószágára* változtatta. A bíróságot a főbíró, két esküdt és a jegyző alkotta (1853), majd a főbíró, öt esküdt és a jegyző. A hozott határozatot írásban kézbesítették. Ezt a *Hivatal Könyvbe* tételesen feljegyezték. A pertvesztett a határozatot nyolc nap alatt köteles volt végrehajtani, és a perköltséget megtéríteni.³⁰

A Jenőfalva Község-bíróságán perelt ügyek legfeljebb nagyságrendben tértek el a fentiekben már felsorolt ügyek jellegétől. Talán többször kísérelték meg a „békés kiegyenlítést”, „az egymásközt költ egyezményt”, vagyis a felperes és alperes kibékítését. A kivizsgált és letárgyalt peres ügyeket *Ügyleti Jegyzőkönyvben* tartották nyilván. Az igazságszolgáltatás polgári átszervezése 1871-ben – amint az kiderül az említett jegyzőkönyvből – a faluszéke, falu bírósága tevékenységét tehát alapvetően nem érintette.³¹ Legfeljebb az ügyleti jegyzőkönyv neve változik *Bíráskodási jegyzőkönyvre*, a közbirtokossági birtokok károsítása, a közhatóságok megsértése, a közcsend, közbiztonság stb. érdekeit illető perekben pedig egyre gyakrabban hangzik el olyan ítélet-határozat (különösen Szekeres Péter főbíróóságában, az 1872 körüli években): „az iskola javára fizet 5 forintot”, vagy „a ... bejövendő összeg a Községi iskola-pénztárba tétessék”.³²

KÖZBIRTOKOSSÁG

A „falu helye”, a communitas által közösen használt erdők, legelők, szántók használatának rendjét századokon át a helység önkormányzati szervei szabták meg, biztosították annak működését. A XIX. század végén – az 1880-as évektől kezdődően – és a XX. század elején a polgári közigazgatás körülményei között e birtokok hasznosításának feladata a közbirtokosság néven ismert intézményre hárult. Az 1912. évi adatok szerint Jenőfalván a közbirtokosság tulajdonában „a belhatárban 205 hold gyeplegelő, a második határ részben pedig 2108 hold gyeplegelő és 1513 hold legelő-erdeje” volt.³³

Az intézményt az 1898. évi XIX. törvénycikk alapján és annak megfelelően szervezték meg a XX. század elején. Amint annak jegyzőkönyveiből megtudjuk, 1909. március 24-én a közbirtokosság már teljes jogkörrel és beiktatott vezetőséggel működött. Talán nem tévedünk, ha annak alapítási idejét – mint Csíkmadarason – legkésőbb 1908-ra tesszük. A jelzett napon ugyanis 164 taggal – bizonyára többségi „arányrésszel” gyűlt össze a közbirtokosság „rendkívüli közgyűlése”, úgy tűnik, bizonyos sürgős ügyek elintézésére. E napon a testületnek már érvényes szerződése volt fakitermelésre az „*Unio*” *Erdőipari Részvénytársasággal*. Sőt, a jelzett vállalat már sodronypályát üzemeltetett a vágterülethez.³⁴

A rendkívüli közgyűlés döntött a tagok vágterületéről, az erdőlés módozatairól, a tagok fajutalékáról, felszabadítva a „fahordási tilalmat”. Vizsgálta a közgyűlés és határozott a szénafüvek közötti, illetve oldalkertek ügyében „amint azt őseink is birtokolták”, a tehén-, a kecske- és a sertéscsorda, valamint a hámos lovak nyomásmezőbeni legeltetéséről, továbbá a havasi legeltetésről „a régi rendszeri alapon”, a Hosszú-havas „fatömegének” értékesítéséről, a havasi legelők tagosításáról és tisztogatásáról, csemetefák ültetéséről, „a meggyengült állattenyésztés” fellendítéséről stb. Mindez azt mutatja, a jenőfalvi közbirtokosság 1909-ben már tapasztalt intézményként működött. De erre utal egy 1897-től vezetett „törzs-alap főkönyv” is.³⁵

A közbirtokosság a század elején működő vezetőtestülettel rendelkezett: *elnöke* a falu főbírája, *jegyzője* a helyi jegyző, *pénztárnoka* a községi pénztárnok, *erdőgazdája* a helység erdőbiztosa lett. Sőt, a választmányi tagok a községi képviselőtestület tagjaiból kerültek ki; *erdőpásztorait* pedig a falu fogadott erdőreiből jelölték ki. Az elnököt tisztsége betöltésében négy bizalmi férfi segítette tanácsosként. A közbirtokosság saját költségvetéssel, pénztári forgalommal rendelkezett.³⁶ A testület tisztségviselőit évente, majd háromévenként választották újra, illetve erősítették meg hivatalukban. Kezdetben nem kaptak fizetést. 1913-tól azonban az elnök, a jegyző és pénztárnok minimális fizetést kapott.³⁷

Erdők, legelők és szántók kerültek a közbirtokosság kezelésébe. A helységben nem létezett száz holdon felüli – az 1871. évi LV. törvénycikk értelmében – arányosításra jogosult nagybirtok. Így a közbirtokosság Jenőfalván nem veszített területei-

ből. Ugyanakkor, a *bébirók* arányrészeinek visszavásárlása mellett döntve, 6682 hold területet nyert 10 698 korona ellenében.³⁸ Az *arányrészeket* a belsőségek és a falu határában fekvő birtokok nagysága szerint határozták meg. A jutalékosztás azonban az adóterhek nagysága arányában történt. Az arányrészeket az esetenkénti szavazásnál vették figyelembe. A közbirtokosságnak – amint az a választmány 1919. szeptember 8-án tartott gyűlésén is elhangzott – az egész falu „1–2 kivételével mind tagja volt”. 1944/1945-ben 623 tagot tartottak számon.³⁹

A közbirtokosság vagyoni állománya azonban nem maradt érintetlen, hiszen az 1921. évi földreform-törvény szerint létrehozott agrár-bíróság határozata alapján Jenőfalván a *Három-kútnál* 139 hold területet sajátítottak ki a „békásai lakosok” részére, míg a tekerőpataki határon található *Zsedán-havasán* és *Fábián-farkán* lévő erdőből 172 holdat a tekerőpatakiak számára.⁴⁰ Összesen tehát 311 hold erdőtől fosztotta meg az említett földreform a jenőfalvi közbirtokosságot, teljesen törvénytelenül. Az agrár-bíróság döntését megfellebbezte ugyan a választmány, de a kisajátított erdőrészeket csak 1943-ban nyerték vissza. A veszteség érdemben nem befolyásolta a közbirtokosság életét, vezetőtestületének tevékenységét, annak minőségét.

A közbirtokosság első éveiben gyakran hívták össze a választmányi és a közgyűlést. 1912-től „rendes őszi közgyűlést” és 1–2 rendkívüli közgyűlést tartottak. Választmányi gyűlést pedig valahányszor arra szükség volt; 1919–1923 között például évente 16–18 esetben is.⁴¹

Mind a választmány, mind a közgyűlés figyelmének központjában a falu közvagyonának, különösen „fatömegének” hasznosítása állott. Az erdőkitermelés méreteit, szempontjait befolyásolták a közbirtokosság elkerülhetetlen kiadásai – egyházi iskola fenntartása, az egyházi személyek javadalmazása, a legelőjavítás, csemetékert fenntartása és az erdősítés, az állatállomány feljavítása új tenyészállatfajták beszerzésével stb. Felmerültek azonban – nem lebecsülendő meggondolásként – olyan tények is, hogy elsősorban a „régiként őserdőt” (pl. a Vete-háton) kell kitermelni, mert itt sok „a bogár pusztítása folytán” kiszáradt és a „széldöntötte fa”.⁴²

A közbirtokosság hatáskörébe tartozott a juhnyájak, tehén- és növendékcsordák, sertések, kecskék, hámas lovak stb. legeltetési rendjének – a havasra való kihajtásának, behozatalának ideje stb. – megszabása és az őszi legeltetési rend ellenőrzése, az erdők védelme, kártevések megakadályozása stb. Ez utóbbit szem előtt tartva 7 polgárt, 2 határbíró, 8 határpásztort, valamint 2 erdőszolgát alkalmaztak. A tagokat a *tízsekben* – Országútja, Árok-köze, Köves-utca és Olt-melléke tízes – egy-egy esküdt, sőt két-két esküdt igyekezett bevonni a közbirtokosság ügyeinek megoldásába. Elnökei közül ismerjük Márton Istvánt (1909–1910), Szopos Ferencet (1910–1918), Ferenc Józsefet (1918–1919), Erős Jánost (1919–1920), Karda Istvánt (1920–1921), Kozma Áront (1921), Zsok Istvánt (1941).⁴³

*

Nagy körültekintéssel karolta fel a közbirtokosság a havasok tisztogatását már 1909-ben. A községi előljárással teljes összhangban a falu népességét vonták be „közmunka” formájában. Kezdeményezte az állatállomány felerősítését. 1912-ben az eladósodott községet segítő a kikölcsönzött pénzalapok kamatlábját 4%-ról 6%-ra emelték. Hozzáfogtak a „legelő-erdők” hasznofájának értékesítéséhez, de olyan intézkedéseket is foganasítottak, melyek a társadalmi nyugtalanságot hivatottak csillapítani (ártatlanul 152–152 koronára büntetett „szegény emberek” elleni kereset „erdőbirtokoskénti” törlése).⁴⁴

Az ilyen jellegű intézkedésekkel párhuzamosan folytatta azokat az erőfeszítéseket, melyek mindenkor feladatként álltak az erdőbirtokosság előtt: legelők és legelő-erdők feljavítása, valamint a nehéz pénzügyi helyzetben lévő községi önkormányzat támogatása, például az egyház segítségével. Ennek során foglalkozott a Hosszúhavas 1842 hold „túl koros faállományának” értékesítésével.⁴⁵

Megzavarta a közbirtokosság munkájának folyamatosságát az I. világháború, melynek során 1916-ban Jenőfalva havasai „harcszíntérre” váltak, s azokon „legeltetni nem lehetett”. Nehezítette a közbirtokosság helyzetét, hogy az utóbbi években „a tehén létszám annyira el van szaporodva...”⁴⁶, mint még soha, és a drágaság is egyre fokozódik. Ilyen körülmények között a választmány és közgyűlés felkarolta a legeltetés, de az 1916. évi román betöréskor kártszenvedtek ügyét is. Mintegy harminc gazdát segített épületfával.⁴⁷

A háborús vereség, a front összeomlása és az 1918. évi „őszirózsás forradalom” körülményei között a vagyonbiztonság hallatlanul megromlott. Jenőfalva erdőit is prédálta, aki érte. A közbirtokosság az újonnan alakult hatalmi szervek – nemzetőrök – segítségét kérte a prédálók ellen. Közreműködésükkel „erdővédőrséget” szervezett. Vizi János, Farkas Antal, Péter Márton, Márton Tamás, Márton Ferenc és Szentes Márton nemzetőrök jelentkeztek erdővédőrségi szolgálatra fizetés ellenében. Feladatuk jobb ellátása céljából az erdőlést csak a hétfői, szerdai és szombati napra engedélyezték.⁴⁸

A közbiztonsági ügyek intézésébe bevonták a „katonaviselt fiatal embereket”, hogy „a nép minél szélesebb rétegben legyen képviselve” és érdekelve a község vagyona védelmében. Ennek megfelelően emelték a közbirtokossági választmány tagjainak számát tizenkettőről huszonnégyre. Azzal, hogy külön bizottságot szerveztek a közbirtokosság pénzének felhasználása tárgyában, növelték a tagság felelősségérzetét. Kedveztek a tagságnak azzal is, hogy minden önálló gazda „egy-egy tőfát”, a marhával-szekérrel nem rendelkezők pedig egy-egy szekér fát kaptak. Sőt, a kérvényezőknek épületfát is kiutaltak.⁴⁹

Ugyanakkor a választmány vizsgálta a „földhöz juttatandó katonák névjegyzékének” kérdését is. Ennek érdekében a képviselőtestület tagjaiból és katonákból „bizottság”-ot jelöltek ki. A háború borzalmait átélő katonák elégedetlensége a hatalomváltás és a közbirtokosság választmánya, illetve a községi vezetőség figyelmesége körülményei között lassan-lassan oldódott, megszűnt. 1919 kora tavaszán a

közbirtokosság már a „békeidők” megszokott rendjének megfelelően intézkedhetett a havasok bérbé adása ügyében, illetve a kaszálók letiltása, a nyájak és csordák legeltetése, a tenyészállatok takarmányozása és felújítása, az utak javítása, a havasi legelők és kaszálók karbantartása és védelme kérdésében.⁵⁰

Figyelemre méltó, hogy 1919 tavaszán-nyarán, az Erős János elnöksége idején, a közbirtokossági választmány arra is gondolt, hogy az iskola épületében a jenőfalvi gyermekeknek „nyári menedékházat”, azaz napközi otthont állítson fel a birtokosság költségén. A román államhatalmi szervek szorításába került jenőfalviak társadalmi érzékenységre válaszolt e gesztussal a közbirtokosság.⁵¹

Aggodalmuk, nemzeti érzékenységük határozataikban is érződik, hiszen kétségbe vonták annak jövőbeni lehetőségét, hogy állami engedéllyel árverezés útján értékesíthetik a továbbiakban is erdőségeik „fatömegeit”, és felvetik az „árverés nélküli szabad kézből való eladásra” az áttérést, leszögezve: „ez nem törvényes, de szükségyszerű”.⁵² Ugyanakkor méltányolva, hogy a helység tanítói nem kaptak fizetést hónapok óta, 1000–1000 korona kamatmentes kölcsönt nyújtottak nekik. Sőt, a közbirtokosság magára vállalta az iskola épületének és a tanítói laknak a kijavítását is. Az 1919. október 5-i választmányi gyűlés pedig nyíltan fogalmaz: „a beállott jeleni állapotokkal tisztában van. Tudatában van annak, hogy nemzeti érdekeinknek megvédése minő áldozatokat kíván. A községben lévő római katolikus jellegű elemi iskolának fenntartása szükséges, miért is a működő tanítók és tanítónő fizetése” előteremtésében részt vállal.⁵³

A vagyonbizonytalanság elhúzódása arra készítette a közbirtokossági választmányt, hogy tovább erősítse „karhatalmi” szervüket, és 1920-ra már újabb „erdőszolgákat” vettek fel; egyben erősítették a határbírák ellenőrzését. Megkísérelték egyidejűleg a biztonságosabb legelőhasználati módot (a bérbé adás helyett a felesművelést) követni. Amikor pedig felsejlik, hogy idegenek a birtokosság bizonyos területéinek megszerzésére törekednek, tíztagú bizottságot választanak érdekeik megvédése céljából. Kísérletük azonban sikertelennek bizonyult, hiszen a *Járási Agrár Bíróság*, a fentiekben már említett birtokokat – a Három-kútnál 139 holdat, míg a Zsedán-havas és Fábian-farka (Iván-feneke?) területéből 172 holdat – törvénytelenül elvette a közbirtokosságtól.⁵⁴

Az ország gazdasági talpra állásával lassan-lassan csak tűrhetőbb állapotok bontakoztak ki. A közbirtokosság is biztonságosabb körülmények között láthatta el feladatait a közbirtokok védelmében és hasznosításában, a legeltetés rendjének biztosításában, a tenyészállatok nemesítésében, az erdősítés terén. Sőt, az 1922/23-ban elvesztett birtokokat is sikerült 1943-ban visszaszerezni. Ugyanakkor jelentős vagyongyarapítást ért el, hiszen Eperjesen istállót és házat emeltetett, a Három-kútnál pedig fűrészgár-telepet üzemeltetett 1946 körül. Egyben támogatta épületfával a Jenőfalván megalakult *Gazdakört*, modern vasekék és más munkaeszközök beszerzését.⁵⁵

A Jenőfalvát is megsanyargató II. világhégés és az azt követő beláthatatlan következményekkel járó változások körülményei közt is tovább élt a közbirtokosság,

1947. október 16-ig mindenképpen, de talán 1948-ig, és jó gazda módjára látta el feladatait.

A hagyományos társadalom e sajátos maradványa a polgári viszonyok között is megőrizte gazdai jellemvonásait és megtartó erejét. A változások fagyos, dermedtő szele ellenére átmentette mindazt, amit a jenőfalvi emberi közösség megmaradása érdekében szükségesnek tartott: a közösségi összefogást, együttműködést, az új és hasznos befogadásának képességét, emberséget az embertelenség körülményei között.

JEGYZETEK

1. Benkő 1853, 39.
2. Imreh 1983, 46.
3. SzOKL, ÚjSor. IV., 533–534; Domokos Pál 1978, 268.
4. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314–6315, passim; különösen pedig 6415, 27a.
5. Uo., 6314–6318, passim, különösen 6315, 108/1803.
6. Uo., 6314, 26, 33, 60, 70 stb.
7. Uo., 6314, 47a; 6316, 14.
8. Uo., 6314–6316, 6318, passim.
9. Uo., 6315, 67a; 6316, 108; 6318, 2.
10. Tevékenységére vonatkozóan lásd: CsNL, Fel-Csík széke jkv., nr. 1., 11, 14, 19, 119, 122; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 37–111 stb.
11. CsNL, Fel-Csík széke jkv., nr. 1., 122; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314–6318, passim.
12. CsNL, Fel-Csík széke iratai, nr. III/70, III/82, VII/53; Uo., Fel-Csík széke jkv., Nr. 3., 121.
13. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 52/1784, 52, 81, 89/1791; 97/1794; 6315, 68a/1811.
14. Szádeczky 1908, 815–816; CsSzM, Jenőfalva jkv. 6314–6318, passim; különösen 6315, 78a, 79.
15. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 56.
16. Imreh 1973, 95.
17. Dr. Kampis János: *A községek önkormányzati igazgatásának összes szabályai*. Budapest, 1909 (Kampis 1909), 145–147; Jenőfalva Ügyv. jkv., 1853–1879, passim.
18. Jenőfalva közb. jkv., 1909–1910. évi jkv.
19. Kampis 1909, 145–147.
20. Jenőfalvi közb. jkv., 1909–1922. évi jkv., passim.
21. Uo., NBA Egyháztanács jegyzőkönyve. 1929 (NBA, Egyht. jkv.), 1929–1940. évi jkv.

22. Jenőfalva közb. jkv., 1909–1922. évi jkv., passim.
23. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 9, 41, 97; 6315, 52a.
24. Uo., 6314–6318, passim.
25. Uo., 6314, 19, 20, 43, 101.
26. Uo., 6314, 48.
27. Uo., 6314, 21, 23, 29, 30, 33, 43, 44.
28. Uo., 6314, 19, 45, 46.
29. Uo., 6314, 65.
30. Jenőfalva Ügyv. jkv., 1853–1879, passim. Lásd főleg: 1853. évi jkv. A *Hivatali Könyvét* 1854. március 18-án már vezették.
31. Jenőfalva Ügyv. jkv., 1871–1879, passim. Az *Ügyleti Jegyzőkönyvet*, talán, 1865–1872 között vezették.
32. Uo., 1853–1879, passim. Különösen: 1873, 27; 1874. május 3-i és 1875. szeptember 26-i jkv stb.
33. MNM, EA 6339, Földes, 12. Jenőfalva közb. jkv., 1912. november 26-i jkv.
34. Pál Antal 1996, 94; Jenőfalva közb. jkv., 1909. március 24-i jkv.
35. Jenőfalva közb. jkv., 1909. március 24-i jkv.
36. Uo., 1909. május 21-i jkv.; 1910. december 23-i jkv; 1913. december 23-i jkv.
37. Uo., 1913. december 23-i jkv.
38. Uo., MNM, EA 6339, Földes, 7–8.
39. Pál–Antal 1996, 94; Jenőfalva közb. jkv., 1919. szeptember 8-i; *Csikjenőfalva Közbirtokosságánál fennálló adósságok. Kimutatás a tagokról, a régi hátralékokról.* 1944/1945.
40. Jenőfalva közb. jkv., 1922. szept. 6-i jkv. és 1923. június 17-i jkv.
41. Uo., lásd a szóban forgó évek jegyzőkönyveit.
42. Uo., 1919. október 5-i jkv.
43. Uo., 1909–1925 közti jkv., passim.
44. Uo., 1909. március 24-i jkv.; 1912. január 20-i jkv.
45. Uo., 1912. november 26-i jkv.; 1913. február 21.; 1913. április 3-i jkv., 1913. április 18-i jkv.; 1913. október 1-jei jkv.
46. Uo., 1917. május 18-i jkv., 1918. március 7-i jkv.
47. Uo., 1918. május 5-i jkv., 1918. június 30-i jkv.
48. Uo., 1918. december 15-i jkv.
49. Uo., 1919. február 17-i jkv., 1919. március 19-i jkv.
50. Uo., lásd az 1919. évi jkv.-et.
51. Uo., 1919. június 27-i jkv.
52. Uo., 1919. augusztus 17-i jkv.; 1919. szeptember 8-i jkv.
53. Uo., 1919. szeptember 8-i jkv.; 1919. október 5-i jkv.; 1920. december 5-i jkv.
54. Uo., 1922. szeptember 6-i és 1923. június 17-i jkv.
55. *Jenőfalvi ErdBirt. Társ Ikt*, 1943, 73. Bíró Vilmos közlése egybevág a jelzett forrás adataival.

Dr. Szabó Miklós

JENŐFALVI ÉLETMÓD

Az előzőkben már szoltunk a falu belterülete kialakulásáról, szerkezeti sajátosságairól. A belsőség, régiesen üléshely, vagyis a nemzetségi telek – a család és nagycsalád élettere – épületeiről, a jenőfalvi ember otthonáról, mely menedéket adott eső és hó, hideg és hőség ellen, ahol kipihente a mezei munka és erdőlés fáradalmait, ahol étkezett, aludt, tartotta felvevő gúnyját, használati tárgyait, vagyontárgyait stb., a jenőfalvi házról még beszélünk kell.

A BELSŐSÉG ÉS HÁZ

A rendelkezésünkre álló források szegényesek a századokkal korábbi belsőségekkel, házzal kapcsolatos adatokban; legfeljebb a XVIII–XIX. századiakra utalnak szórványosan. A napjainkig fennmaradt maradványokból és kevés írásos utalásból következtethetünk arra, hogy a jenőfalvi belsőség vagy üléshely tágas volt. Lehetővé tette, hogy több nemzedéket összefogó nemzetségi család kényelmesen megéljen azon.

A XVIII. század közepén Bíró Mihály és Bálint, ifjú és idős Gegő Péter, Mihály András és István, Nagy András és Ferenc, Pál István és János, Szabó János és Bálint, Szekeres András és János, Szekeres István és Mihály stb. laktak és éltek egy-egy ilyen nemzetségi telken.¹ Az 1800-as évek elején idős és ifjú Kálmán József, Kosza András és Imre, Vizi Mihály, Márton, Máté és Bálint hasonlóan egy-egy üléshelyen éltek.² Nyilván, a jelzett szokás létezett az előző századokban is, és fennmaradt az napjainkig, hiszen Albert Tibor és Ernő, Bálint Károly, József és Attila, Farkas Vilmos, Áron és Zsolt, Farkas Zoltán és Tibor, Gyenge Árpád és Zoltán, de sokan mások is, két-három nemzedék él egy-egy belsőségen ma is.³

A belsőségre, üléshelyre néha bejáró-kijáró utca vezetett, és tágas kétszárnyú kapun, illetve külön kiskapun lehetett bejutni arra. Készítettek Jenőfalván híres-neves galambdúcos *székelykaput* századokkal korábban már. Ennek egy példányát ismerjük 1813-ból.⁴ A helységben valami hasonlót lehet ugyan látni, de díszpéldánya a Nagyboldogasszony templom előtti téren újabban készített építmény.⁵

Régebb az üléshely belsejében, később az utca szintjén, bejáratával déli fekvésűen állott a *ház*, melynek szerkezete koronként és a tulajdonos anyagi állapota szerint változott. Vele szemben bizonyos távolságra épült a *sütőház*. A belsőség mé-

Jenőfalva legrégebb háza. Mestergerendáján olvasható:
„Márton Dimén építette feleségével IMRE Rozáliával 1848. Évben”

Farkas Áronné Bőjte Marcella 1874-ben épített háza

1901-ben épült ház.
Tulajdonos: Péter Vilmos

1914-ben épült ház. Tulajdonos: Vizi Vitus

Özv. Szopos Ágostonné
Gábor Anna 1897-ben
épült kúriája

Özv. Szász Istvánné Kozma Veronika 1869-ben épült háza

1897-ben épített kúria. Építész: Benes

Jenőfalvi galambdúcos kapu. Készült 1813-ban.
A Csíkszeredai Székely Múzeumban őrzik

1941-ben épült ház. Tulajdonos: Márk Ferenc

1983-ban épült ház.
Tulajdonos: Farkas István

Galambdúcos kapu a jenőfalvi
Nagyboldogasszony templom feljáratánál. Épült 1986-ban

lyén, rendszerint keresztben feküdt a *csűr* vagy *csűröskert*. A csűr meghosszabbításaként vagy külön, egy vonalban a házzal, de attól távolabb épült fel az *istálló* és a *baromkötőhely*. Vele átellenben állott a *disznópajta*, *kocsiszín*, *fásszín*.⁶

A belsősegen esetenként két lakóház is állott. 1726-ban Both Benedeknek egy jószágán álló két háza, csürje és istállója ügyében folyt perlekedés.⁷ 1750-ben idős és ifjú Gegő Péter, Szabó János és fia Bálint éltek egy telken, de külön-külön házban. 1806-ban Vizi Mihály és Bálint, illetve Vizi Máté és Márton laktak ugyanazon belsősegen külön-külön házban és sütőházban, de a csürt és istállót közösen használták. 1808-ban Bíró Andrást és Albertet említik így megosztott jószágon, egy belsősegen.⁸

Jenőfalvára is érvényes bizonyára Szamosközi Istvánnak a székely házról 1598–99-ben tett megfigyelése, miszerint azt *fából* és *sövényből* építették, paticsal betapasztották és mésszel fehérre meszelték, illetve búzaszalmával vagy náddal fedték be.⁹

A következő századokban inkább boronafából építették a házakat. A boronákat régebb – még a XIX. században is – néhol gömbölyűnek hagyták, később négyszögűre faragták; vékony léceket szegeltek rá, és azt bevakolták, illetve meszelték. A mestergerendára felírták az építetők nevét, valamint az építés évét, amint azt Jenőfalva egyik legrégebbi házában is láthatjuk: „Márton Dimén építette feleségével Imre Rozáliával 1848. Évben.”¹⁰

1848 után, a század utolsó évtizedeiben Jenőfalván is kezdik kőből és téglából építeni a házakat. Kozma Márton és Szopos Zsuzsánna 1869-ben épített kőházat, valóságos kúriát. A Szopos család kúria jellegű házat 1897-ben emelték.¹¹ Székely Dénes egykori tanító jegyezte fel 1895-ben, hogy a házakat fából vagy kőből rakják „aszerint /ahogy/ egyik vagy másiknak anyagi viszonyai engedik”.¹² 1900-ban ennek ellenére túlnyomórészt még fából készült házakról beszélnek a hivatalos statisztikák. A 439 nyilvántartott házból pedig mindössze 12-t fedtek cseréppel, a többit zsindellyel, hagyományosan.¹³

A családok anyagi állapotának függvényében, de szokásoktól is befolyásoltan a házakat *egy-három helyiséggel* építették, ahogy ez kitűnik az említett régi házak szerkezetéből, valamint Székely tanító leírásából.¹⁴ A házat az udvar felől, gyakran éppen az utcai oldalon is *tornác* övezte, több *faragott oszloppal* és egy méternyi magas *cifrázott deszkából épített oldalával*.¹⁵ Az oszlopokat jenőfalvi szokás szerint egyetlen gömbölyűre faragott középtest uralja.¹⁶

A jenőfalvi lakás díszje a *nagy-*, másként *elsőház* vagy *tisztaház*, melyet kivételes alkalmakkor, vendégfogadáskor, vendégeskedéskor használtak. A másik helyiséget *lakóháznak* hívták. A család itt tartózkodott többet; itt főztek, étkeztek, aludtak. A hármasszobás lakásban középen volt az *eresz* (pítvar); innen nyílt a bejárat a nagyházba, illetve a lakóházba. A két helyiségből álló ház esetében külön volt bejárata mind a nagyháznak, mind a lakóháznak. A fennmaradt régi házak után ítélve, a lakóházból lehetett a *kamarába* bejutni. A ház ajtaja deszkából, zárja vasból ké-

szült. Ablaka néha „12 tányérú” is volt, vagyis üvegből készült már a XVIII–XIX. században.¹⁷

A korai századokban, a székely szokásoknak megfelelően, bizonyára a jenőfalvi házaknak sem volt füstelvezető kéménye. A XVIII. században azonban – amint az egy 1791. évi iratból kitűnik – „vesszőből font kürtök” vezették el a füstöt.¹⁸

A lakás *bútorzatát* ládák, pad-ládák vagy ládás padok, padok, asztalok, székek, a „cserepes”, vagyis a cserépkályha stb. képezték mind a XVIII. században, mind a következő elején.¹⁹ Ez utóbbi század végén jegyezték fel, ugyancsak padok, székek, asztal, ágyak, kendőszeg stb. népesítették be a jenőfalvi lakást. Asztal és szék általában éppen két fajta is volt: egy törpe asztal, törpe székekkel, illetve magas asztal magas székekkel. Amikor magában volt a család, „a törpe asztalt teszik a közepére, melléje kereken a kis törpe székeket”, így eszik együtt a család, tudjuk meg egy korabeli feljegyzésből, akárcsak Kászonban.²⁰ Ha idegen érkezett a házhoz, magas székekkel kínálták meg, „és étkezéshez terítéskor minden tányér előtt ott van a kés, a villa és kanál”.²¹ A vizet „kancsó alakú vizes edényben”, úgynevezett „bokályban” kínálják, és „csoprok”-ból isszák.²²

A XIX. század végén és az első világháború előtt a festett bútor terjedt el Jenőfalván is: a festett, fiókos kaszten, sifon (szekrény), asztal, ágy stb. Talán csak a kendőszeg, mely 2–3 méter hosszú s ugyanannyi szélességű volt, nem volt festve. Nyilván, hiszen ezen tartották a tányérokat, edényeket.²³ Az 1897 novemberében Márton Demjénhez férjhez adott Ágoston Teréz „parafernalis vagyónában” felsoroltak „karos padot”, egy nagy ládát, egy kisebb ládát, egy ágyfát, asztalt, fogast, karosszéket stb. Gidró Anna 1905-ben kasztent, kanapét, ágyat, karosszéket és „két darab kis ülő szék”-et is kapott férjhezmenetelekor.²⁴

A századfordulón Jenőfalván a festett bútorok mestere – Vámszer Gézától tudjuk – Vizi András volt, aki valósággal elárasztotta a felcsíki falvakat világoskék alapszínű, virágmintás bútorokkal. Az első világháború után azonban az egyszínű, barnára festett bútorok terjedtek el.²⁵ Ez időben (1920) a Gyenge Istvánhoz férjhez menő Simon Vera asztalt, karospadot, ágyfát, karosszékeket, kasztenos ládát és kis-székeket kapott „parafernalis vagyónként”. Kosza István felesége, Bíró Rozália 1944 végén üvegest, sifont, két hálóágyat, két karospadot, asztalt, négy karosszéket, víz-széket, mosdószéket, edénytartót, szövőszéket, kis székeket stb. kapott tanúságaként a régi és új szokások együttélésének.²⁶

Úgy tűnik, Jenőfalván a sütökemence elég korán kiszorult a házból, azaz ereszből – ha egyáltalán építettek ereszt (pítvart). A XVIII. században mindenesetre már általános a *sütőház* építése. 1790–1810 körül Vizi Mihály, Márton, Máté és Bálint üléshelyén éppen két sütőházat említenek az iratok.²⁷ Ebben állt a kenyérsütő kemence „kürtővel”, előtte a „plattal”, amelyen főztek.²⁸ Bizonyára már az előző századokban, de manapság a sütőház mindenképpen betölti a „nyári konyha” szerepét is. Ritkán, éppen olyan tágas volt a „sütőház”, hogy könnyen „lakóházzá” tudták alakítani.²⁹

A *csűr*, melyet néha monumentálisan szélesre és magasra építettek boronából, és melynek néhány példánya ma is látható, a gabona – búza, rozs, árpa, zab – tárolására és kicsépelésére szolgált. A csűr rendszerint két részre, *odorra* oszlott. A két odort a *lésza* kötötte, illetve köti össze. A lészán szénát tárolnak. A gabonát szállító szekér a két odor közé állt be, hogy mindkét odorba vethessék le a terút. Esetenként a csűr tágas *csűröskertben* állott. Ilyen esetben a gabonát *asztagokba* rakták és tárolták cséplésig.³⁰

Az *istálló* az állatok *menhelye* volt. Azt rendszerint vastag deszkával *padolták*; az állatok alá szalmát vetettek *alomnak*. Az istálló *hiúján*, illetve *hídján* a gazda *szénatermését* tárolta.³¹

A *szekér*- vagy *kocsiszín* – néha a csűr részeként – a szekerek, szánok stb. tárolóhelye volt, miként a *fásszín* az *aprófa* – felvágott fa – szárítására és tárolására szolgált.³²

Az 1800-as évek első felében a belsősegeken kezdték kialakítani a gyümölcsösöket vad alanyra oltott alma-, körte- stb. fákkal, ugyanis előzőleg csak néhol ültettek almafákat. A ház előtt virágoskert díszelgett. A bejárati kiskapu oldalán ülőpadot helyeztek el.³³

A második világháború után a kollektivizálás erőszakos túlhajszolási körülményei közt az iparban elhelyezkedő, de a szövetkezetben is dolgozó jenőfalviak régi házaikat felújították, átépítették vagy éppen újakkal cserélték fel. Ennek során városiasodásra emlékeztetően többszobás, konyhás és kamrás, illetve fürdőszobás házak jelentek meg.

A bútorzat ezekben egyre inkább a gyári úton előállított, városban honos berendezések mintájára alakult és alakul, kizárólag a vagyoni helyzet függvényében.

RUHÁZAT ÉS ÉTKEZÉS

A jenőfalvi családok ruházkodására kihatottak az éghajlati viszonyok, de befolyásolták azt a férfiak katonai kötelezettsége teljesítésének követelményei, gazdasági, jogi állapotuk, életkoruk stb.

Jellemző azonban általában, hogy ruháik, lábbelijük alapanyagát századokon át maguk állították elő. A férfiak, a nők, gyermekek és idősek mind nyári, mind téli öltözetének alapanyagát a kender és len, a gyapjú és az állati bőr – bárány-, juh-, borjúbőr stb. – képezték a régmúlt és közelebbi idők századaiban egyaránt. Legfeljebb a ruhadarab jellege, szabása, színezése és díszítése alakult a változó ízlés és divat szerint. A leányok, asszonyok, gyermekek, férfiak, illetve idősebbek *ruhatárát* bemutatni nem tudjuk; legfeljebb megvillantunk egy-egy jellegzetesebb ruhafélét. Szegényes forrásaink csak ezt teszik lehetővé.

Apor Pétertől tudjuk, hogy az erdélyi fejedelemség korában a székely leányok és asszonyok – akár lófő, akár szabad, akár darabont, éppenséggel jobbágy volt – „tél- len zekében, nyárban... kendőt kerítvén nyakok körül, úgy mentek a templomba”, nyilván, rokolyában és csizmában.³⁴ Vagyis, Apor szerint a nők öltözetét nem befo- lyásolták nemzetségi, rendi betagozódások. Természetesen, ruházatuk nemcsak ezekből állott. A fennmaradt peres iratokból tudjuk, hogy Jenőfalván a XVII. szá- zadban viselték a ködmönt is. A XVIII. században ellenben divatváltás kifejezője- ként említjük, hogy ezen kívül cifra mentét, gyolcs rokolyát, pártát kezdtek a szé- kely nők viselni. Apor említi azt is, hogy „nagy kontyot raktak”, azt tüvel, gyakran ezüsttüvel, sőt aranyozottal ékesítették.³⁵ A jobb módúak – egy parafernum szerint – éppen selyem rokolyát, selyem vállkendőt, keszkenyőt, főkötőt, a férfiak bárány- bőrrel bélelt, angol szövetből készített mentét viseltek, sarut, csizmát hordtak.³⁶

A XIX. században „ruházatukban” találunk fehér gyolcs rokolyát, alsó rokolyát, „felvevő fejér egy s más”, szöttes és karton rokolyát „elülkötöstől”, flanel szoknyát elülkötöstől, flanel vagy posztó „kurtit”, több szöttes és bolti „vizitkát”, fehér és festett derékbundát és hosszú bundát, több „főre valót” (fejkendőt), több inget, ing- aljat, hárászkendőt, nagykendőt, új csizmát és másokat.³⁷ Ezeket a ruhanemüket bi- zonyára felcsíki szokás szerint színezték és díszítették.

A férfiak – a peres iratokból kiszűrhetően – századokon át „fejér egy s más”, harisnyát, zekét, illetve süveget viseltek; lábbeliként munkaidőben bocskort, ünne- peken pedig csizmát hordtak. Igaz, 1807-ben például Kálmán József és Mihály apjuknak „cipőköt” is biztosítottak.³⁸ Télen – ahogy azt jelzik a XIX. század végén is – condrát, bundát vettek fel, nyáron ellenben a „fejér egy s más”-ra inget, mel- lényt (lájbit), harisnyát, lábravalóul pedig bocskort vagy csizmát viseltek.³⁹

A századforduló utáni évtizedekben alapvetően ugyanazokat a ruhadarabokat öltötték magukra. A leányok és asszonyok öltözéke azonban díszesebb lett, és a csizma helyett kezdtek száras cipőket viselni. A gyermekek – fiúk és leánykák egyaránt – nagyjából a felnőttekéhez hasonló ruhadarabokat hordtak, de élénkebb színben, a fennmaradt fényképek után ítélve.⁴⁰

Nem tudjuk kimutatni, mikor kezdték viselni Jenőfalván az úgynevezett *székely ruhát*, mely egyfajta nemzeti viseletként fogható fel. Maguk szőtték gyapottfonal- ból. Ezek, különösen a szoknya színezése korosztályonként változott. A leányok és fiatal nők szoknyájának színösszetétele lehetett:

- piros-fekete;
- búzakékes: piros-fekete-búzakék;
- zöldes egyes: piros-zöld-barna-fekete.

Az idősebb nők szoknyájának alapszíne a barna-fekete volt. A székely ruha má- sik darabja a *fehér gyolcsing*, a fehér vagy színes *kötény*, a piros-fekete, zsinórokkal díszített, kerekített nyakú mellény.⁴¹

A székely szöttes szoknya másik jenőfalvi változata az úgynevezett *színire járós koszorúhímes szoknya*, melyben a szövés mintája koszorú alakú fekete-piros, zöld-

Jenőfalvi női és kislányöltözet
a XX. század elején

Iparos család öltözet
a XX. század elején

Székelyruhás asszonyok, férfiak és fiú Jenőfalván 1986-ban

Székelyruhás asszonyok Jenőfalván 1995-ben

fekete, illetve barna-fekete színezetben alakult, aszerint hogy milyen korú volt a nő, akinek készült. Ugyancsak szöttek és viselték a lapos-egyenes szövésű szoknyát, melynek elnyújtott a mintája. Ennek színezete is változott a nők életkorának megfelelően, ahogy azt már jeleztük.⁴²

A székely ruha és a többi szöttek viseletének általános érvényű szabálya volt, hogy nem illett és nem illik *bőjt idején* élénk színű rokokyát és kendőt viselni.

A XX. század elején a vasút kiépítésével Jenőfalva is közelebb került a városhoz. Ez lassan-lassan éreztette hatását a viseletben is. A készített hagyományos ruhadarabok között egyre gyakrabban tűnnek fel a „bolti anyagok”-ból készített ruhák, sőt a cipő, a nadrág, a nyakkendő, nem is beszélve az utóbbi évtizedek divatcikkeinek özönéről.

*

Az állattartó és földművelő ember étkezését a foglalkozásból származó termékek sora és jellege, a kiterjedt faluhatár vetéskertjein, szénafüvein vagy erdei kaszálóin való gyakori tartózkodás, sőt e kaszálókra való kiköltözés befolyásolták meghatározóan. A jenőfalviak ételeinek alapanyagát a földművelésből, állattartásból, halászatból és gyűjtögetésből nyert termékek képezték. Ezeket kiegészítették a csekereskedelem és piaci bevásárlással beszerzett termékek, mint például a törökbúza és rizs.⁴³

Jenőfalva határa kiterjedt lévén, a mezei munkálatok idején a határban reggeliztek, ebédeltek, este pedig otthon igen kiadós vacsorát fogyasztottak. Amikor pedig erdei szénafüveken esett munka, nyilván azt fogyasztottak, amit tarisznyáltak, vagyis kenyeret, szalonnát, túrót, hagymát, esetleg főtt tojást. Az erdei szénafüvek kaszálásakor, szárításakor és hazaszállításakor éppenséggel kiköltöztek az itteni *szállás helyekre*, ahol alkalmazkodniuk kellett az erdei körülményekhez. Ez esetben is a száraz étel került előtérbe, bár főtt ételt is készítettek és fogyasztottak jócskán.⁴⁴

A letűnt századokból nem maradt ránk nyoma annak, hogy mit és hogyan főztek, készítettek. Az bizonyos, a rozskenyér és a rozsos búzakenyér képezte minden étkezés állandóját. Ugyanez mondható el a tejről (édes és *savanyó* tejről), de szinte a túróról, szalonnáról és tojásról is. Gyakran fogyasztottak disznóhúst frissen vagy füstölve, borjú- és marhahúst, de bárány és birkahúst is, melyeket legkülönbözőbb módon, sültve vagy főve készítettek és ettek kenyérral, kásával, a XIX. századtól már pityókával stb.⁴⁵

Jenőfalván nem termeltek törökbúzát. Ennek ellenére a XVIII. században már minden bizonnyal – lehet azonban már korábban is – étkeikben szinte állandóan jelen van a *puliszka*, melyet törökbúzalisztból készítettek. A XIX. század végén a puliszka túróval vagy tejjel „a legkedvesebb eledele a székely embernek; jól se lakik, ha ezt nem ehetik”. Régente, amikor még ismeretlen volt a törökbúza, talán vettek haricskát, és főztek *haricskapuliszkát*, mint ahogy egyes ételeik alapanyagát képezte a *köles*, a *lencse* és a *borsó* is.⁴⁶

A XVIII. század végén és a XIX. század elején meghonosodott Jenőfalván is a pityóka (krumpli, burgonya), mely lassan-lassan az itteni népesség mindennapi eledelévé nőtte ki magát, és amelyet fogyasztottak és fogyasztanak ma is sülvé, főve húseledek mellé, ugyanakkor gulyásként és többféle levesként.⁴⁷

Közkedvelt eledelket készítettek káposztából, káposztával, melyet a vetésmezőn külön káposztáskertben termesztettek nagy sikerrel. Savanyítva a hírnevessé vált *székely töltött káposztát* és más ételféléket készítettek belőle.⁴⁸

Ugyancsak gyakran használják ételeikhez – levesbe, főzeléknek stb. – a zöldségféléket, murkot, petrezselymet, hagymát és egyebeket.⁴⁹

Nem sikerült kimutatni, mennyire gyakran fogyasztottak *halat*, de az mindenképpen eledelükhöz tartozott. E mellett szól egy peres ügy: 1731-ben került sor Szentés Ferenc és Pál Istvánné Bíró Anna között pereskedésre, mivel utóbbi az előbbi „varsáját felverte” és két hét folyamán a halat mind kiszedte belőle.⁵⁰ Bár az ügy egyedinek tűnik, talán nem került volna sor ilyen pereskedésre, ha nem fogyasztanak halat gyakorisággal. Hasonló módon mondható el az erdei gomba fogyasztásáról, jóllehet annak felhasználásáról önálló ételként vagy pótlékként csak a helység mai lakói tudnak tájékoztatni.⁵¹

A XIX. század előtt az erdei gyümölcsök mellett csak almát termesztettek Jenőfalván. Gyümölcsöt csak csere és vásárlás révén fogyaszthattak. 1820 körül kezdtek a katonai részen lévők „parancsolat mellett” természetesen más gyümölcsfát is, és így a század folyamán meghonosodott a körtefa, szilvafa, meggyfa.⁵² A gyümölcs fogyasztása így kezdett nagyobb teret kapni.

Végeredményben, a sajátos éghajlati és gazdálkodási viszonyok között a jenőfalviaknak gyakran kellett száraz ételt fogyasztaniuk, és ennek következtében étkezésük nem mindig lehetett kellően változatos. Ez részben enyhült a XIX. század folyamán a pityóka és a gyümölcsfélék elterjedésével.

A XX. században az étkezés terén is a „városiasodás” jelei mutatkoznak, hódítanak teret.

HÁZI SZÓTTESEK, VARROTTASOK ÉS MÁS HÁZI HASZNÁLATI TÁRGYAK

Mint szerte Erdélyben, Jenőfalván is a fiatalasszony kapta hozományként – bútorai mellett – szótteseit, varrottasait, konyhai és egyéb használati tárgyait, melyeket bevettek a parafernumba, jenőfalviasan perefenumba, vagyis inventariumba. Helységünkben 1733-tól ismerünk ilyen régi parafernumot.⁵³

A megismert inventariumokban feltüntetett használati tárgyak sora változott tulajdonosaik anyagi helyzete, igényei és hozzáértése szerint, illetve a városiasodás

hatásaként. Az inventariumok legfontosabb részét az „ágyi gúnya” alkotta, vagyis az ágyneműfélék. Mindenképpen jelen van abban a *derékalj*, néhány *cserge* és *festékes*, *párnák* és ezek kellékei, a *huzatok*, *lepedők*, valamint azok elhelyezéséhez szükséges *láda*, esetleg „nagy láda”.⁵⁴ A módosabbak azonban a XVIII. század elején (1733) már *paplanokat*, *derékaljat vászon hajjal*, *vánkost* (párnát), *vánkos hajjat*, *festékest*, *abroszokat*, „asztal keszkenyőt” (szalvéta), *takaró kendőket* stb. kaptak hozományba.⁵⁵

A XIX. század végétől ismert nagyobb számú inventariumok szerint bővült a szőttesek, varrottasok sora: a csergék, derékaljak, festékesek, vánkosok, vánkos hajjak mellett megjelentek az *ágytakarók*, „*színre járó lepedők*”, *babalepedők*, *törököző kendők*, *takaró kendők*, *ágylepedők*, *búzaszárasztó lepedők*, *tarisznyák*, *zsákok* stb., amint az Márton Demjénné Ágoston Terézia inventáriumából kitűnik.⁵⁶

A századfordulót követően a szőttesek és varrottasok között feltűnnek a „bolti lepedők”, de megmaradnak a házi készítésű szőttesek és varrottasok is.⁵⁷ A helységen átvonuló első, illetve második világháború után nem sokat változott a szőttesek és varrottasok sora. Egy 1949. március 24-i inventarium szerint Szekeres Róza írja: „átvettem Édesanyámtól” két szalmazsákot, két búzaaszalót, egy derékaljat, két csergét, egy ványoltas lepedőt, két falvédőt, három gyapjúlepedőt, egy „színre járó lepedőt”, egy gyolcslepedőt, két kender lepedőt, hat fejbánkost, egy díspárnát öt gyolcs huzattal, egy „színre járó huzatot”, négy szőttes vánkoshuzatot, négy abroszt, egy kastakarót, egy bolti takarót, öt gyapottas kendőt, hét darab kender kendőt, négy gyapottas szalvétát, két darab kender szalvétát, tíz köblös zsákot, két kisebb zsákot, negyven sing „házföld terítőt”, vagyis szőnyeget és egyebeket.⁵⁸

A leányos anya gyereke megszületését követően rövidesen elkezd készíteni, gyűjteni az „ágyi gúnyát”. Ebbe gyakran bekerültek a nemzedékről nemzedékre örökölt szőttesek és varrottasok is. A „hozomány” gyarapítása csak a leány megkérésekor fejeződött be. Ekkor ugyanis két idegen tanú jelenlétében megírták a leány „parafernális levelét” vagy inventariumát, melybe a tanúk feljegyezték, és egyben felértékeltek a kapott tárgyak, szövevények, állatok, földek értékét.⁵⁹

Az esküvő, illetve lakodalom után a fiatalasszony, nyilván folyamatosan tovább gyarapította „ágyi gúnyáját”, szőttesei és varrottasai sorát mindaddig, amíg ő is hozzá nem kezd újszülött leánya kistaférungozásához.

*

A háziasszony konyhai és egyéb használati tárgyainak sorát is a menyasszonyi hozomány alapozta meg. A tulajdonképpeni bútorok mellett ugyanis a férjhez adott leány kapott evőeszközöket, az ételek alapanyagának tárolásához, a főzéshez, a takarításhoz, mosáshoz stb. használatos tárgyakat is.

A már említett 1733-ból fennmaradt inventáriumban – egy jobb módú jenőfalvi „egregius”-ról van szó – ónkanalat, réztányért, réztálat, rézcsészét, tepsit, serpenyőt, üstöt, nyárspecsenye süttőt, tűzhelyre való vasmacskát és egyebeket említenek.⁶⁰ Az

egyszerű közzékelyek inventáriumainak evőeszközei, edényei más jellegűek, nyilván, egyszerűbbek, ha úgy tetszik, szegényesebbek.

Székely Dénes jenőfalvi tanító – általában beszélve – 1895-ben konyhafelszerelésként tányérokat, kést, villát, kanalakat, bokályt, csuprokat, edénytartóként pedig kendőszeget említ.⁶¹ Ágoston Terézia 1897-ben azonban csebret, „medencét”, laskaserítőt, ollót, tormareszelőt, vízivó kannát, tölcsért, szűrőt, levesmerő kanalat, gyertyatartót, hat fakanalat, hat pléhkanalat, négy villát kapott hozományba. Azt bizonyára kiegészítették a lakodalomkor ajándékba kapott evőeszközök.⁶² Mákszem Veronka, Péter Barabásné ellenben a reszelő, kanna, laskaserítő stb. mellett kapott két findzsát, egy tálcát, négy poharat, hat darab kanalat, hat villát, négy kést is.⁶³ Rövidesen bevonult e tárgyak közé a vasaló és a kávéőrlo is.⁶⁴

Nem jelenik meg csak a későbbi inventáriumokban, de használatuk sejthető az évszázadokkal korábban keletkezett irományokban is az olyan tárgyaknak, mint a mosogatócseber, dörzsölő teknő, sajtár (sétár), sarvaló, köpülő, dagasztó tekenő és medence.⁶⁵

Amikor a lakodalom körül a férjhez menő leány családja a „pernet” – más vidéken talán „ágyvitel” a neve – felrakja szép csinosan az ökör- vagy lószékérre, hogy azt a falu lássa, megszemlélje, különösen pedig, amikor azt házában helyére rakja, valóságos díszbemutatójává válik az a szötteseknek és varrottasoknak, de egyben tükröképet ad – Gazda Klára szavaival – „a vizsgált közösségek és tagjaik életformájáról, gondolkodásáról, a ruházkodásról vallott nézeteiről is,”⁶⁶ egy olyan világról, amelyben a népi szorgalom és hozzáértés teremtett értékeket és nem a városi konfekciótermékek és sorozattermékek kizárólag pénzfüggvényű özöne.

Egyébként is, a ház a nő birodalma Jenőfalván. Szöttesei, varrottasai, konyhai felszerelése, de tisztasága, rendje a nőt, a háziasszonyt dicsérte és dicséri. E helységben a nő azonban nemcsak feleség, háziasszony, hanem a családfő férfi legfőbb segítsége volt az állattartásban és földművelésben, különösen ha arra gondolunk, hogy a férfiak hadba vonulásakor a nőnek, a feleségnek kellett vezetnie a gazdaságot, nyilván ő látta el anyai teendőit is. Ez annyira beidegződött a családok gondolkodásába, hogy gyakran ő a gazdaság ügyeinek-bajainak számontartója, igazgatója a határőrség felszámolása után is.

JEGYZETEK

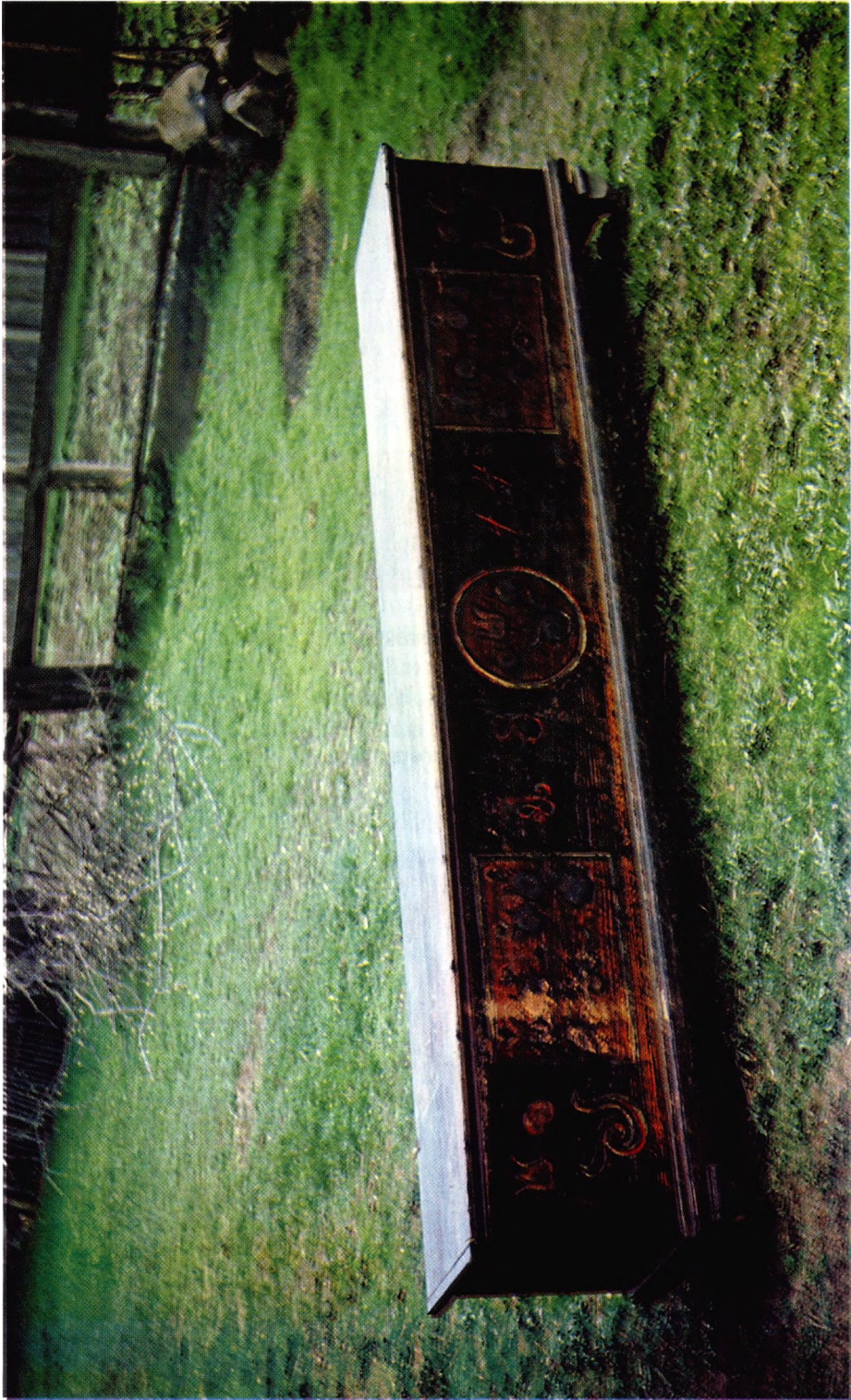
1. MOL, EOKL, F. 50, 47-es téka, 88–93.
2. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 32, 44, 48a.
3. Feleségem, Szabóné Szopos Marcella gyűjtése.
4. Székely 1985, 1; Vámszer 1977, 119.
5. A szerző személyes tapasztalata szerint.
6. Székely 1895, 1.

Jenőfalvi festékes

Jenőfalvi varrottasok

Jenőfalvi tulipános láda

7. RNL, CsI, Felcsík szék lvt., II. 6.
8. MOL, EOKL, F. 50., 47-es téka, 88–93; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 44, 53a.
9. Szamosközi István: *Történelmi maradványai 1566–1603*. Magyar Történelmi Emlékek II. Írók. II. k., 1598–1599. Budapest, 1876, 378.
10. Lásd a Nyirfa utca 382. szám alatt. A jelenleg özvegy Farkas Áronné Böjte Marcella lakta háznak a mestergerendáján ez áll: „Építette Gyenge Márton és Mészáros Juliska 1874. június 12-én.”
11. Lásd a Főút 581. szám alatt, illetve Szopos Veronika közlése.
12. Székely 1895, 1.
13. MStK, US. I. Bp., 1902, 385.
14. Székely 1895, 1; özv. Farkas Áronné Böjte Marcella háza és Vizi Tamás, illetve Vizi Albert 1884-ben épült háza.
15. Feleségem, Szopos Marcella szerint, de lásd Antal Áron, Főút 577. szám alatti házát is.
16. Saját megfigyelésem szerint. Lásd a közölt fényképeken is.
17. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 29/1803.
18. Uo., 6314, 94.
19. Uo., 6314, 58; 6315, 29; RNL, CsI, Felcsík széke I, 171/1722.
20. Székely 1895, 1–2; Dr. Kós Károly, Szentimrei Judit, Dr. Nagy Jenő: *Kászoni székely népművészet*. Bukarest, 1972 (Kós –Szentimrei – Nagy 1972), 143.
21. Székely 1895, 1–2.
22. Uo.
23. Uo., 1.
24. A parafernum a szerzőnél másolatban.
25. Vámszer 1977, 157.
26. Az idézett parafernumok a szerzőnél másolatban.
27. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 44.
28. Vámszer 1977, 163.
29. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 3 és a szerző tapasztalata szerint.
30. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 32.
31. Székely 1895, 2; Jenőfalva ügyv. jkv., 1875. június 15-i bejegyzés.
32. A szerző megfigyelése szerint.
33. MOL, EOKL, F. 52., 144. kötet, 881–910. A szerző tapasztalata is ezt tanúsítja.
34. Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae*, Bukarest, 1978 (Apor 1978), 59.
35. RNL, CsI, Felcsík széke jkv., I, 67; Apor 1978, 59.
36. RNL, CsI, Felcsík széke jkv., II. 130–139; IV/70/1735.
37. Imreh 1973, 230–233; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 71/37; 6315, 48a, 70a; Székely 1895, 2; Márton Demjénné Ágoston Teréz inventárium.
38. RNL, CsI, Felcsík széke lvt., I., 29, CsSzM, Jenőfalva jkv, 6315, 48a, 70a; Székely 1895, 2.
39. Uo.; RNL, CsI, Felcsík széke jkv., I., 88.

40. Jenőfalva ügyv. jkv., 1875. szeptember 26-i feljegyzés; a fennmaradt fényképek is ezt igazolják.
41. Özv. Szopos Gergelyné, Bálint Vilma és Szabó Miklósné, Szopos Marcella után.
42. Uo.
43. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6316, 18, 59; RNL, CsI, Csíkszék Lvt, IV., 70.
44. Imreh 1973, 235; CsSzM, Jenőfalva jkv., 6315, 58; Székely 1895, 1–2; ugyanezeket tapasztaltuk csíkjénőfalvi tartózkodásunk alatt.
45. Székely 1895, 2.
46. MOL, EOKL, F. 50., 25. csomó, 705/1785; F. 52., 144. kötet, 881–910.
47. MOL, EOKL, F. 52., 144. kötet, 881–910; Székely 1985, 2.
48. Uo.
49. Jenőfalva ügyv. jkv., 1872, 98 és az 1873. szeptember 2-i bejegyzés.
50. RNL, CsI, Felcsík szék, I. 125.
51. Szabóné Szopos Marcella közlése.
52. MOL, EOKL, F. 52. 144. kötet, 881–910; Mezg. Stat. I., 598–599.
53. RNL, CsI, Felcsík szék 2, 130–131.
54. CsSzM, Jenőfalva jkv., 6314, 77/40; 6315, 33a.
55. RNL, CsI, Felcsík szék 2, 130–131.
56. Másolatban a szerzőnél.
57. Péter Barabásné Mákszem Veronika inventáriumának másolatban a szerzőnél.
58. Bíró Istvánné Szekeres Róza inventáriumának másolatban a szerzőnél.
59. Székely 1895, 3; valamint az idézett inventáriumok.
60. RNL, CsI, Felcsík szék lvt., 2, 130–131.
61. Székely 1895, 1–2.
62. Másolata a szerző tulajdonában.
63. Uo.
64. Ábrahám Mártonné Bíró Anna 1941. február 2-án kelt inventáriumának másolata a szerző tulajdonában.
65. Lásd a jelzett inventáriumokat.
66. Gazda Klára: *A székely népviselet*. Budapest, 1998, 14.

Dr. Szabó Miklós

JENŐFALVIAK A NAGYBOLDOGASSZONY EGYHÁZMEGYÉBEN

A jenőfalviak egyházi élete egyidős a székelyek egyházi szervezetével. Csak-hogy ennek kialakulásáról, a székelyföldi úgynevezett Szent István-i egyházi szervezetről vajmi keveset tudunk. Ha az 1332–1333. évi egyházi szervezetet elfogadjuk eredetinek, akkor a következő szentegyházias falvakat találjuk a *Csiki alesperességben*: Delne, Gyergyó, Kászon, Mindszent, Rákos, Szentkirály, Szentkozmas – Damján, Szentlélek, Szentmárton, Szentmihály, Szentsimon, Szenttamás és Tarkő (Torku).¹ 1333-ban említik még Szentjános egyházát is. Azt egyesek éppen Jenőfalva egyházával azonosítják.² Tegyük hozzá, tévesen, hiszen Szent-János temploma létezik napjainkban is a Delne és Csicsó közti Torda-völgyben.³

TARKŐ – NAGYBOLDOGASSZONY

Tekintettel arra, hogy *Tarkő egyháza* rövidesen eltűnik a Csiki alesperességben működő egyházak soraiból, és megjelenik *Nagyboldogasszony egyháza*, melyet már 1406-ban említenek,⁴ azt kell mondanunk, hogy a két szentegyház azonos. Kezdetben Tarkő néven, majd Nagyboldogasszonyként élte életét.

Tarkő–Nagyboldogasszony egyházmegye a korai századokban Karcfalva, Jenőfalva, Dánfalva, Oltfalva és Madaras keresztényeit egyesítette anya-, illetve leányegyházként.⁵ 1742-ben azonban Madaras, 1914–1921 között pedig Dánfalva, Oltfalvával egyetemben önállósult.⁶ Az egyház 1332-ben a *Csiki alesperesség* legnépesebb egyházmegyéjének tekinthető. Teljesen érthetően, hiszen öt falu hívei tartoztak oda. Ezt alátámasztandó, említjük azt aényt, hogy Tarkő – Nagyboldogasszony 1332-ben két garast, azaz tizenhat báni dénárt fizetett *pápai dézsmában*, Rákos, Szentmihály és Szentsimon egy-egy garast, vagyis nyolc báni dénárt, Delne, Gyergyószentmiklós, Mindszent, Szentmárton, Szentkirály és Szentkozmas–Damján három-három báni dénárt, Kászon és Szenttamás két-két báni dénárt, míg Szentlélek egy báni dénárt adott.⁷

1332–1333-ban Tarkő – Nagyboldogasszony papja, Miklós (sacerdos Nicolaus) volt.⁸ Meddig és hogy töltötte be tisztjét? Nem tudjuk. Azt sem ismerjük, kik követték és milyen eredményesen gondozták híveik lelkét? Feltételezzük, hogy mind elő-

dei, mind utódai lelkiismeretesen és buzgósággal munkálkodtak egyházukban és híveik között. Fáradozásuk több irányú lehetett. A XV. század elejére impozáns templomot emeltek híveik közreműködésével. Az egykori – a II. világháború előtt még létező – *Domus Historia* szerint a templom 1444-ben már állt.⁹ Vámszer Géza szerint az új templomot a XV. században építették; azt Nagyboldogasszonynak ajánlották, és így ő lett annak védőszentje. Csakhogy a templom ezt a nevet viselte már 1406-ban is, amikor *Lőrincz* volt a plébános, és ő állt a *Csíki alesperesség* élén is.¹⁰ Szerintünk a templom nem egyik napról a másikra épült meg, hanem fokozatosan, hosszabb időközben. Bizonyos formában állott az már 1406 előtt, és azt fel is szentelték, ezért viselheti már 1406-ban a Nagyboldogasszony nevet. Később azt gótikus módban átépítették. Ekkor emelhettek – a *Domus Historia* szerint 1475-ben – a szentségtartó fülkét is, és ekkor készülhetett el keresztelőkútja késő gótikus mintára.¹¹

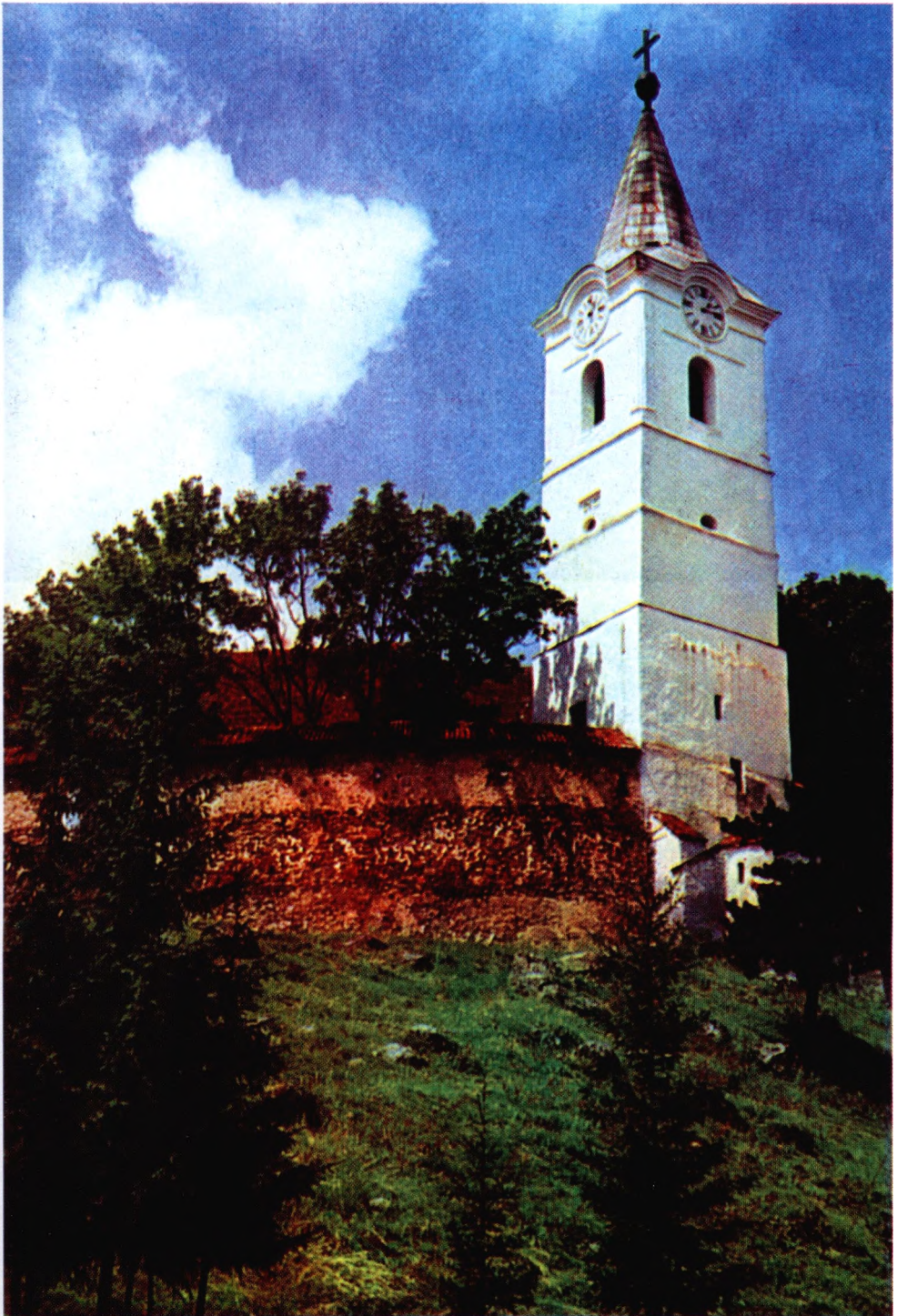
A XV. század végéről (1495) ismerjük Nagyboldogasszony *Bertalan nevű plébánosát* (Bartolomeus plebanus de Nagyboldogasszon), aki egyben Csík- és Gyergyószék alesperese is volt, és akárcsak a század elején itt működő Lőrinc plébános, a jenőfalviak világi ügyében – az Olt vize megosztásának ügyében kirobbant viszály rendezésekor – írásban rögzítette a hozott ítéletet, és az arról kiállított oklevelet *alesperesi pecsétjével* hitelesítette.¹²

A templom kegszerei között található egy 1540-ből származó kehely, melynek alján talán Nagyboldogasszony egy másik papjának neve olvasható, a Tamás papé (Dominus Tomas, presbiter, natus de Nochboldogassan, A.D. 1540).¹³ Ő adományozta a templomnak a késő gótikus módban, de reneszánsz virágmintákkal díszített kehelyt. Az adományozó elárulja magáról, hogy Nagyboldogasszony egyházmegyéjében született.¹⁴

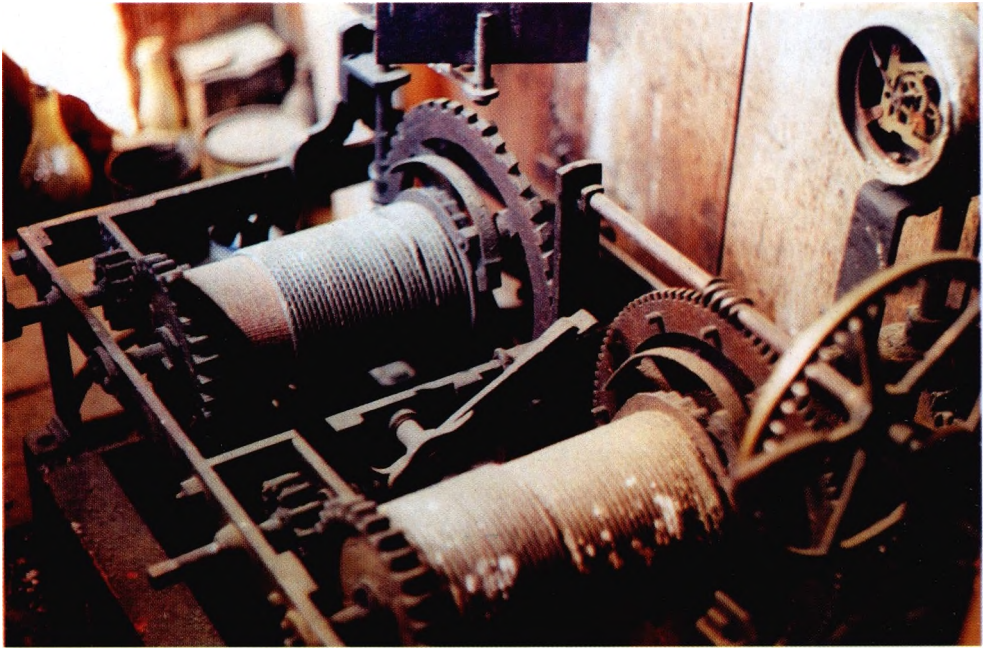
A kehely, jellege után ítélve, iskolázott, a szép iránti érzékkel megáldott gazdagabb egyházi személyé volt. Vámszer következtetése, hogy Tamás pap csíkkarcfalvi születésű volt, megalapozatlan, mert származhatott az egyházmegye bármelyik helységéből, hiszen 1540 körül Nagyboldogasszony egyházhoz öt falu tartozott, amint láttuk. Tehát származhatott akár Jenőfalváról is, de nyilván Madararól, Dánfalváról vagy Oltfalváról is. Szerintünk, kár erőltetni Tamás pap születési helyének kérdését. Van ennél a feliratról kikövetkeztethető fontosabb tény is.

Közismert, hogy a falusi plébániákon már a középkorban folyt oktatás. A plébániák papjai oktatták, tanították a hívek gyermekeit, a tehetségesebbeket pedig hozzászolgálták, hogy tovább tanuljanak, és egyházi értelmiségi (papi, iskolamesteri stb.) pályára lépjenek. Nos, a Nagyboldogasszony egyházmegye valamelyik helységében született Tamás pap egyike azoknak, akik tehetséges tanulóknak bizonyultak, és a papi pályát választották életcéljuknak. Így került talán vissza saját szülőegyházmegyéjébe, esetleg máshová papnak. Adományával bizonyára háláját kívánta leróni egyházával szemben.

Tamás pap nem egyedülként áll a fentiek igazolására. Gergely „boldogasszonyi születésű székely” hasonló pályát futott be, csak valamivel később. Ő róla azt tud-

Nagyboldogasszony temploma. Épült a XV. század elején. Újjáépült 1796-ban

A templom óraserkezete

Nagyboldogasszony templomának
kelyhei a XVI. századból

juk, hogy külföldön, Braunsbergben és Vlnóban tanult 1590–1597 között a jezsuiták papnöveldejében.¹⁵ Vele egyidejűleg, vagyis 1591–1593 között végzett tanulmányokat a jezsuiták braunsbergi kollégiumában a „boldogasszonyi székely Ambrus” is, aki azonban nem bírta elviselni a jezsuita szerzetesrend szigorát, és távoznia kellett a papnöveldeből.¹⁶ Valamivel később, vagyis 1605-ben a „nagyboldogasszonyi István, erdélyi nemes” Olmüczben tanulta a „papi tudományokat”.¹⁷

Mindebben nincs semmi rendkívüli, hiszen sokan mások is megjárták ezt az életutat. A figyelemre méltó az, hogy e néhány adatból kikövetkeztethetően a nagyboldogasszonyi plébánosok a híveik lelki gondozása mellett, színvonalas oktatást biztosítottak már a középkorban, különösen pedig a reformáció felívelése korában, amikor a római katolikus egyházat súlyos veszteségek érték a Székelyföldön is. Egyben ellentmondanak ezek az adatok az Antonio Possevinóra hivatkozó Endes Miklós állításának, mely szerint Báthori István trónra lépésekor, tehát 1571 körül Nagyboldogasszony egyházának nem volt működő papja.¹⁸ Mégpedig azért, mert a fennebb felsorolt, külföldön tanult „nagyboldogasszonyiak” 20 év körüliek lehettek külföldi tanuláskor idején, éppen 1570 körül kaphattak indítást a tanulásra a Nagyboldogasszony egyházában működő plébánostól.

MEGPRÓBÁLTATÁSOK

A nemzeti fejedelmek korában mintegy másfél századon át nem tolongtak a katolicizmus pártolói, patrónusai Erdélyben. A Mindenszentek és Erdélyi családokon kívül a fejedelmi tanácsban nincs a katolikusoknak pártfogója. 1556-tól nem is volt püspökük, mindössze generalis vicariusuk (püspöki helytartó) működését engedélyezték. E korban – mintegy másfél századon át – csak Csík-, Gyergyó- és Kászonszék tartotta a lelket az erdélyi katolicizmusban. Évtizedeken át Csíksomlyóról igazgatták az erdélyi katolikus egyház ügyeit, hiszen pl. 1642–1678 (?) között a somlyói ferences barátok (Szalainai István, Domokos Kázmér stb.) álltak annak élén.¹⁹

Az a tény, hogy Nagyboldogasszony egyházában 1600 körül „jegyzőkönyveket” (?) vezetnek, és hogy a *csíki esperesi széket* a XVII. század második felében a nagyboldogasszonyi plébános, Csíkszenttamási Gergely töltötte be (1654–1669 között mindenképpen), arra enged következtetni, hogy ez az egyház volt jenőfalvi, karcfalvi, dánfalvi, oltfalvi és madarasi híveivel a jelzett korban a csíki katolicizmus egyik bástyája.²⁰

E kor nagyboldogasszonyi papjainak nem kis szerepe volt abban, hogy a templom és falai (vártemplom?), melyben több tarackot tartottak – 1810-ben e tarackok csöveiből öt mozsárágyút készítettek²¹ –, valóságos templomerődként működött, és az egyházmegye falvai átvészelték a török-tatár dúlásokat, emberi közösségeik pedig

begyógyították a települések sebeit. Sőt, Gergely pap korában jelentős lépést tett az itteni falvakban az írásbeliség bizonyító szerepe. Ezt látszik igazolni, hogy Jenőfalván 1668-ban „registromba” (lajstromba) vették a „székely örökségeket”. E registromra gyakran hivatkoztak az elkövetkező századokban tulajdonviszonyi perekben a jenőfalviak.²²

A XVII. század végétől bekövetkezett erdélyi változások kedveztek az egész erdélyi katolikus egyházi tevékenység megélénkülésének, egyházközségei megerősödésének. Másfél évszázad után rendszabályokat hoztak a főesperesekről, plébánosokról, tanítómesterekről, megyebírákról – ezek és az egyházközségek választásáról –, az egyházmegyei tanács törvénytevéseiről, a megye belső és külső jószágainak kezeléséről, a templomi üléshelyek rendezéséről, az írásbeli ügyintézés – anyakönyvek és számadási naplók vezetése –, a templomi pénztárak kölcsönügyleteinek stb. rendjéről.²³ Mindezeknek a katolikus keresztényi erkölcs, általában az egyházak megerősítését, a hívek lelki gondozása folyamatosságának biztosítását kellett szolgálnia.

Csikban, amely megmaradt az erdélyi katolicizmus központjának továbbra is, megpezsdült az egyházközségek élete. Elindult egy folyamat, amely a hívek hitbeni megerősödésére, keresztényi erkölcsé hagyományos rendjének visszaállítására, az egyház anyagi állapotának megjavítására, megrongálódott egyházi épületei, templomai újjáépítésének szorgalmazására irányult. Ennek ösztönzői, mozgatói a püspökök, illetve püspöki helytartó (Mártonffi György és Antalfi János), akik megerősítve a korábbi szabályokat, felléptek a botránkozató személyek, a káromkodók és szentségtelők ellen, a „szombat vagy ünnep estven kalákában táncolók” és a „vasárnapi miséket” és az „ünnepnapokat” elmulasztók ellen, vagyis a keresztény erkölcsben élés érdekében.²⁴

Nagyboldogasszony plébánosai és káplánjai – a fennmaradt források tükrében – nem tértek le az egyházi személyekre kötelező erkölcsi ösvényről, így a papi nőtlenség hagyományos útjáról sem az előző századokban (1592. évi megállapítás), sem a XVII. században, amikor a papok nőülése, úgymond, divatozott. Ez időben a tizenkét csíki katolikus papból mindössze a nagyboldogasszonyi és keresztelőszentjánosi maradt nőtlen. És bizony, a szentléleki plébános, Benkes János és mások még néhányan 1652-ben sem tértek vissza a papi nőtlenséghez.²⁵

HITBEN MEGERŐSÖDVE

Nem tudjuk nyomon követni, miként szolgáltatták ki a nagyboldogasszonyi plébánosok a kereszteni szentségeket, és híveik milyen mértékben éltek vele; milyen járandóság illette a plébánost a keresztelés, esketés, temetés stb. elvégzéséért vagy szentmise mondásáért. Tény azonban, hogy Nagyboldogasszony egyházában sem kepe, sem stóla ügyben a XVIII. században nem merült fel szabálytalanság. Egyéb-ként, a plébános járandósága házas embertől és cselédes özvegytől két kalangya búza, két vagy több kalangya zab, az egyedül maradt özvegytől pedig feleannyi, míg a szegényektől évi kétnapi munka volt. Ez Nagyboldogasszony egyházmegyében, melyhez több száz család tartozott, bőséges jövedelmet képezett. Legfeljebb annak begyűjtése okozott időnként gondot.²⁶

Kedvezően bontakozott ki a katolikusok iskolaügye is. Mártonffi György püspök 1717. évi csíksomlyói végzése figyelmeztetik kötelezettségeikre az iskolamestereket (magister, tanító).²⁷ Megszabták járandóságát, mely feleannyi volt, mint a plébánosnak.²⁸ 1721-ben büntetés terhe alatt kötelezik a híveket, hogy gyerekeiket iskolába járassák. Elrendelik azt is, hogy a kántorok a mestereket megtanítsák énekelni, hogy a maguk során a gyermekeket egyházi énekekre oktathassák. Iskolamestert csak a plébános és esperes beleegyezésével lehetett alkalmazni. Szorgalmazták az iskolaépületek karbantartását, ahol pedig nem létezett, annak sürgős felépítését.²⁹

Nagyboldogasszony egyházának a XVIII. század elején – 1726-ban minden kétséget kizáróan – különálló „oskolai épülete” és két tanítója volt. Egyikük éppen Jenőfalván lakott.³⁰

Az egymázmegye támogatta a fentebb említett püspöki végzések megvalósítását; különösen az építkezésekre vonatkozókat. E téren kezdik az egyházmegye jövedelmének és kiadásainak írásbeli számontartását. Az anyagi gyarapodásban kedvezőnek bizonyult Antalffi János csíki esperes, püspöki helytartó és püspök (1706–1728) ötszáz forintos adománya,³¹ melyet kölcsönpénztár létrehozására használhattak fel. A karcfalvi születésű Mártonffi György püspök (1713–1723) és kormányzati tanácsos 1721-ben „szent misére” tett alapítványt,³² gyarapítva az egyházmegye vagyonát. Az így összehozott anyagi eszközöket a templom céljaira kívánták felhasználni.

Talán Csedő Pál plébános (1728–1734) volt az, aki megfogalmazta a templom újjáépítésének gondolatát, és ennek megfelelő gazdasági intézkedéseket fogantatott. Így az egyházi tanács munkáját hatékonyabbá kívánta tenni, azt kiépítette nagy körültekintéssel. A tanács élén a megyebíró (főmegyebíró, főkurátor) állott, akit az egyházmegyét alkotó falvak részéről egy-egy vicemegyebíró (almeagyebíró) és három-három esküdt segített munkájában.³³ Azt a gyakorlatot követték, hogy a megyebírót ha munkájában igaz, becsületes és gondos gazdának bizonyult, megtartották nemcsak a rendeletileg megszabott három évre, hanem többre is.³⁴

Ugyanakkor szerződésben szabályozták a templom havasa, a Tarkő- vagy Terkő-havasa használati rendjét (1714), tekintve, hogy a jelzett havast „emberemlékezetet felyül múltó időktől fogva” bírta a templom. A szerződés szerint a havas jövedelmét évről évre „forgandólag” a karcfalvi, jenőfalvi, dánfalvi és madarasi hívek kapták meg.³⁵ E jövedelem arányában kellett a híveknek támogatni a templom újjáépítését.

Feltételezzük, hogy az Antalffi János püspöki helytartó adományozta összeget felhasználva létesítette az egyházmegye a kölcsönpénztárt, mely lehet korábban is, de 1730-tól minden bizonnyal 6%-os kamattal, kezes állítása mellett kisebb-nagyobb összegeket kölcsönzött a híveknek, sőt, más egyházmegye híveinek is. Az ügylet haszonnal járt mind az egyház, mind a hívek számára. Az 1730-as évek feljegyzéseiből kitűnik, hogy 1738-ban 68 jenőfalvi, 66 dánfalvi, 52 madarasi és 41 karcfalvi egyháztag vett fel kölcsönt a pénztárból. Az egyházmegyének pedig 1749-ben már 1509 forint tőkepénze volt.³⁶

Az egyházi tanács meghatározta a jenőfalvi határban a Kápolna-hágóban és a Kerek-fenyőnél lévő egyházi birtokok művelési rendjét, oly módon, hogy egyik évben Jenőfalva, a másikban Karcfalva, a harmadikban Dánfalva művelje azt „forgandólag”. Megszabta a természetett gabonaneműek sorrendjét is; úgyszintén a cséplés idejét, a termelt gabona eladási árát stb.³⁷

Hasznosítani kívánta az említett egyháztanács a templom előtti lapályos teret, ahol vasárnaponként és ünnepnapokon örmény kereskedők szoktak „sátrat húzni”. Nos, a kereskedőkkel kötött szóbeli, majd később írásos egyezmény alapján a kereskedők egy-egy forint díjat kellett fizessenek.³⁸

A TEMPLOM ÚJJÁÉPÍTÉSE. ÚJ PAPIKAK ÉS HARANGOK. ISKOLAÜGYEK

Az egyházmegye plébánosait és az egyházi tanácsot egyaránt próbára tette a templom újjáépítése, mely elkezdődött már a XVIII. század első felében. A források 1749-ben beszélnek először „a Templom körül való” építkezésekről karcfalvi Borsos Miklós megyebíró idejében.³⁹ Folytatódtak a munkálatok a jenőfalvi Kosza József főmegyebíró idejében (1765–1782) is, amikor átrendezték a „templomi állóhelyek” rendjét, hogy a gyóntató szék mindenki által látható helyre kerüljön, és amikor több széket helyeztek el a templomban, hogy több ülőhely legyen ott.⁴⁰

A templom több évtizedig tartó újjáépítésére azonban Németh József plébános (1790–1802) és Betze Mátyás plébános (1802–1826), illetve a jenőfalvi Karda József főmegyebírósa idején (1793–1811) került sor.⁴¹ Az előkészítő munkálatok (cserép- és téglavetés, mészégetés, vas, lécszeg stb. beszerzése) beindult már 1794-

ben. Ekkor az egyházmegyének 2963 forint tőkepénze volt, mely 174 katonaló, illetve 84 ökör árának felelt meg.⁴² 1797-ben a kőművesek már javában dolgoztak a falakon, az oltáron, az ablakoknál. 1801-ben „Dér Barnabás pictor” a nagyoltár átfestésén dolgozott, de 1808-ban sem készült el azzal. Végül is, 1810-ben fejezte be a rábízott munkát, és a „prédikáló szék”, a „Nagy Oltár” és a „lateralis oltár” átfestésének feladatát.⁴³

Így zárult tulajdonképpen Nagyboldogasszony templomának újjáépítése, midőn az alapvetően barokk külsőt kapott, bár – a szakemberek úgy tartják – a szentély, a sekrestyeajtó stb. megőrizte gótikus jellegét.⁴⁴ A templom tornyának újjáépítésére ekkor még nem kerülhetett sor.

A templom átépítésével párhuzamosan elvégeztek nyilván más halaszthatatlan feladatokat is. Így 1793-ban építenek a tanítónak istállót, csürt és egyéb mellékhelyiségeket. Rendeztetik az egyházmegye levéltárát, beköltették könyveit.⁴⁵ Gondos gazdának bizonyult mind a munkálatokat irányító plébános, mind a megye főbírája. Az építkezések azonban kimerítették az egyházmegye pénzforrását. Ideiglenesen felfüggesztették még a kölcsönpénztár működését is. Az 1820–1830-as években azonban sikerült újra kamatoztatható tőkepénzt összegyűjteni, és működtetni azt.⁴⁶

Csakhogy, alig zárultak le az építkezések, elrepedt Nagyboldogasszony egyik harangja. Újat kellett öntetni helyette. Az egyházmegye 1820. április 3-án döntött az ügyben, elfogadva Kiss János sepsiszentgyörgyi harangöntő ajánlatát egy öt-hat mázsás harang megöntésére, kikötve azonban, hogy „a harang legyen csinos, tisztességes, jó matheriából való és szép hangú”.⁴⁷

Néhány év elteltével újabb megpróbáltatással kellett az egyházmegyének szembenéznie. Feltételezzük, hogy szélvihar rongálta meg súlyosan a templom fedelét, és így az egyházmegye „feles építésbeli költségeket kéntelenített ezen esztendőben tenni” – olvassuk az egyházmegye számadáskönyvében 1824-ben. A munkálatokat Betze Mátyás plébánosságában és a karcfalvi Karda Mihály főmegyebíróságában (1823–1833) ejtették meg.⁴⁸

Közben változtak a plébánosok, a megyebírók és ezzel az igények meg az egyházmegye vagyonának gyarapítására irányuló elgondolások. Török Ferenc plébános idejében (1826–1835), illetve az említett Karda Mihály főmegyebíróságában harmadában-felében műveltetik az egyházi földeket. A Terkő-havas hasznát is „kotya-vetye” útján gyümölcsöztetik. Sikeresnek kellett lennie az újításoknak, hiszen az egyházmegyének újra van hasznosítható tőkepénze, bár közel sem annyi, mint az előző század végén.⁴⁹

A gyarapodás elegendőnek tűnt ahhoz, hogy a Nagyboldogasszony egyházba jött új plébános, Potyó Ferenc beköszöntése után rövidesen, azaz 1836-ban felvethesse „új parochiális ház” építésének gondolatát. Az ügygel foglalkozó megyegyűlés megalapozottnak véleményezte a kérést, és kimondta, hogy a költségek egyötödét Karcfalva, kétötödét Jenőfalva és ugyanennyit Dánfalva viselje.⁵⁰ Ennek nyomán épült fel a későbbiekben többször felújított, de végeredményben ma is álló papi lak.

Ezzel egyidejűleg szembe kellett néznie az egyháztanácsnak a madarasiak által 1836-ban indított perrel. Pál-Antal Sándortól tudjuk⁵¹ az ügyel kapcsolatban, hogy Madarast „ki akarták szorítani” a Terkő-havas hasznából, azon a címen, hogy amikor a helység kivált az egyházból, vagyis az 1743-ban aláírt szerződés szerint Madaras „ex toto kivette részét”. A perben a püspökség döntött, kimondva, hogy a fenti helységet továbbra is megilleti négyévenként a szóban forgó havas haszna, vagyis fenntartotta az 1714. évi egyezséget.⁵²

Potyó Ferenc plébánosságában és felcsíki főesperességében, illetve Kozma Márton (jenőfalvi) megyebíróságában, úgy tűnik, az iskola ügye került előtérbe. Ezekben az években fejlesztik tovább az oktatást Nagyboldogasszony templom iskoláiban. Ekkor ugyanis már nem csupán vallást, evangéliumhirdetést oktatnak, hanem írást, olvasást, nyelvtant, fejbeni és írásbeli számítást, levélírást, valamint szentmisei segédkezést. Ugyanakkor, a tanulók ösztönzésére bevezették a tanulók minősítését. Eddig is a pap őrködött az oktatás folyamata fölött, most azonban megkapta az iskola igazgatója minősítést (Parochus est Scholae Localis Director).⁵³

Ismételten szorgalmazták az egyházmegye gazdasági talpra állítását. Figyelmük az alapítványok tőkepenzeinek kezelésére irányult, a Tarkő-havas hasznának bevétele és a jenőfalvi egyházi földek (a 48 vécás Kápolna-hágói és a 3 vécás Kerekfenyőnél lévők) gazdaságos megműveltetéséről gondoskodva.⁵⁴

Emellett az egyházmegye és tanácsa erőfeszítéseit az vette igénybe, hogy 1863. szeptember 3-án Nagyboldogasszony templomának tornya – talán villámcsapás miatt – leégett, és a harangszék, valamint a harangok leestek és összetörték. Az egyházmegye haladéktalanul a templom segélyezése mellett foglalt állást. 1400 forintot ajánlott fel a károk elhárítására, s új harangok öntésére, melyet Segesváron vállaltak fel a szakemberek.⁵⁵

Az egyháztanácsban ekkor a jenőfalvi Erős István látta el a jegyzői tiszteket, míg hitesként Márton György, Kálmán József, Antal István, Kozma István és Antal András működött közre az egyházmegye ügyeinek intézésében. Gondosan kezelték a gazdasági ügyeket, és még arra is jutott pénz, hogy előfizessenek az *Iskolai és Egyházi Lapra*, majd a *Népiskola*, az *Egyházmegyei Értesítő*, *Egyházmegyei Közlöny* és *Népiskolai Tanügy* kiadványokra.⁵⁶ A jenőfalvi Antal András megyebíró működött különösen előszeretettel, amiért az 1870-es években többször is újraválasztották tisztségében, akárcsak Szekeres Árpádot az egyházmegye jegyzői tisztségében az 1860–1880-as években.⁵⁷

Nevüket azért is számon kell tartanunk, mert az 1867-es kiegyezés utáni békésebb, biztonságosabb és gazdagodásra alkalmasabb évtizedekben meghonosították a *húsvéti* és *úrnap*i ünnepek alkalmával a templom mozsárágyúinak díszlövésre való használatát. Először 1872-ben ünnepeltek ilyen módon, ettől kezdve pedig a század végéig minden évben nagyokat durrantottak a jelzett ünnepek alkalmával.⁵⁸

Egyidejűleg virágzott a „szent mise” alapítás szokása. Csupán 1861–1869 között hat alapítványt hoztak létre. Sokan adományoztak a „templom alapra” is. Figyelem-

re méltó, hogy csupán 1887-ben 81 jenőfalvi család, 61 dánfalvi és 59 karcfalvi család adományozott. Ugyanezt tapasztalhatjuk egyébként az „ájtatos alap” ügyében is. 1889-ben a 212 adományozó közül 41,9% jenőfalvi, 30,1% dánfalvi és 27,8% karcfalvi volt. Az említett alapok gondos kezelését Kovács Simon plébános és főesperes biztosította.⁵⁹

A századforduló után Rancz János plébános és főesperes a világi vezetéssel, vagyis az egyházi tanáccsal egyetértésben intézte a templom ügyeit. Ő azonban 1909-ben meghalt. Az új plébános, dr. Kászonyi Alajos azonban újítként azt kéri, hogy a fakepét fizessék természetben, de mivel községi erdő nincs, váltsák meg azt, és fizessenek 400 koronát. 1910-ben ilyen értelemben egyezséget is kötöttek, megszabva, hogy az árak alakulása szerint növeljék vagy csökkentsek a megváltási díjat. A megváltási összköltséget a közbirtokosság átvállalta.⁶⁰

Kászonyi Alajos plébános, aki mellett Sorbán József káplán működött, újítként lépett fel más ügyekben is. 1910-ben létrehozta a budapesti központtal működő *Katolikus Népszövetség* közművelődési egyesület helyi szervezetét, mely Nagyboldogasszony egyházában különösen nagy népszerűsége tett szert. Jenőfalváról 126 személy lépett be. Bár a háború alatt tevékenysége lankadt, 1916-ban 135 jenőfalvit, 113 dánfalvit és 71 karcfalvit találunk az egyesületben, 1925-ben pedig, miután azt újjászervezték, a tagok között 254 jenőfalvi, 188 pedig karcfalvi volt.⁶¹

SAAS ANTAL PLÉBÁNOSSÁGÁBAN

A hatalomváltás után új tartalommal telítették az egyesület tevékenységét. Ebben a plébános Saas Antal mellett Albert Vilmos és Csipák Lajos tanárok szorgoskodtak különösen. A megváltozott körülmények között az említettek „az egyház védelmében, a lelki élet fejlesztésében, korunk szociális kérdéseinek a megoldásában...”⁶² körvonalazták feladatukat. Az ügyek fő előmozdítója Saas plébános volt, bár az egyesület élére világít választottak Ferenc József nyugalmazott tanító személyében. Amint látni fogjuk egy külön alfejezetben, a közművelődési egyesület felelősségteljesen és igen sikeresen vállalta fel Nagyboldogasszony temploma hívei (most már csak jenőfalviak és karcfalviak) közművelődésének előmozdítását a két világháború között.⁶³

Saas Antal plébános erős kezűnek bizonyult. Törődött a papi, kántori és harangozó lak, illetve gazdasági épületek felújításával, cseréppel való befedésével, a papi és kántori kert, a temető kerítése megjavításával szintúgy, mint a hívek lelki gondozásával, az iskolák védelmével, sőt, a közművelődéssel is.⁶⁴ Amikor pedig a közbirtokosság gazdasági nehézségei miatt felmondta az egyházi kepe felvállalását,

Saas plébános és az egyházi tanács kidolgozta a kepefizetés új rendjét: a híveket vagyoni állapotuk függvényében kötelezték fizetni a képét.⁶⁵

Talán változott az egyházi birtok állománya is, hiszen 1932-ben a „Lessőd melletti papi szántó”-ról, illetve Lukács Juliska hagyatékaként „egy szeredai ház”-ról beszélnek a korabeli írások.⁶⁶ A század negyedik évtizede más „újdonságokat” is hozott, különösen tanulságosakat, melyeket Saas plébános és az egyháztanács egyaránt megfogalmazott. Megértették – többek között –, hogy az egyházat és iskolát, illetve egyéb intézményeiket csak összefogva lehet védelmezni. A hívekkel is megértették, hogy a falvak, az egyház „önvédelemre van utalva”, és állni kell a szellemi és anyagi harcot – ahogy azt megfogalmazta az 1933. március 5-i egyházközségi gyűlés is.⁶⁷ Ezt a „harcot” a karcfalviak mellett a jenőfalvi hiteseknek – Szekeres István, Szopos Ágoston, Kozma Áron, Gábor István, Todor Péter, Kozma József, Kosza Áron, Erős János és Szopos József – kellett különösen „állnia”.⁶⁸

A lelki gondozás új módját, a „népmiszsiót” honosították meg. 1933. március 11–22. között aranyosgyéresi és vizaknai plébánosok tartották azt sikerrel. Ugyanakkor, a helységnek a „szabad gazdálkodásra” való áttérés után, 1934-től új bérleti viszonyt vezettek be a templomi és papi földeken is. Azokat a jelzett évtől négy évre adták bérbe.⁶⁹

Miközben országos szinten a román nacionalisták a „Katolikus status” megszüntetéséért indítottak támadást, és így helyette megalakult a *Püspöki Egyházmegyei Tanács*, Nagyboldogasszony templomát is megkísérelték vagyonától megfosztani. Csak feltételezzük, hogy az úgynevezett Lukács-hagyományról van szó. Az egyháztanács úgy döntött, hogy a szükséges mindennapi karbantartás (pl. a papi lak fedélzetének kijavítása, óvodai játszótér kialakítása a papi telekből, kántori nyári konyha s fászsín becserepezése stb.) mellett egy nagyobb építkezésbe kezd, mégpedig a magyar kultúrát szolgáló építkezésbe. Az építkezésekhez szükséges „téglaveetéshez” már 1935 tavaszán hozzáfogtak. A következő év elejére végül körvonalazódott, hogy a templomra hagyott, úgynevezett Lukács Juliska hagyatékát – egy szeredai házat – eladják, és abból felépítenék Karcfalván a *Katolikus Népházat*, mely otthont adna a katolikus egyházi iskolának is.⁷⁰

A katolikus magyarok ellen indított támadás formái változatosak voltak: a szülőket megbüntették, hogy miért nem küldik gyermekeiket állami iskolába. Saas plébános az 1936. március 22-i egyházközségi közgyűlésen állapította meg: „bámulatos volt a szülők kitartása hitvallásuk mellett”. Közben a román hatóságok meg akarták szerezni a katolikus iskola épületét. Védekezni csak úgy tudtak – a perlekedés mellett –, hogy ha új épületet emelnek az iskolának, mégpedig 1936 őszére. Ennek érdekében új egyházi adót vetnek ki a hívekre. És azok ezt vállalták is. Ugyanakkor a *Tanítók Önsegélyző Egyletétől* vesznek fel kölcsönt a kiadások fedezésére.⁷¹ Az iskolának is a *Katolikus Népházban* kellett helyet kapnia.

Az építkezések levezetésére építési bizottságot hoztak létre. Ez a maga során pályázatot hirdetett az építkezésre; Benes Benjamin építész kapott megbízatást a

Népház felépítésére. A munkálatok elvégzésében részt vett az egész egyházmegye, ugyanis kalákával oldották meg mind a kőhordást, mind a téglahordást. A jenőfalviak 58 személyt adtak a kőhordásra, 40-et pedig a téglahordásra. A munkálatokból kivették részüket még az iskolások is, akiket Szász József tanító és Horváth Erzsébet tanítónő irányítottak a kézi munkával végzett munkálatokban.⁷²

1937 őszére „tető alá került” a *Népház*. Kissé megkésve, de megkezdődött abban a tanítás is. Igaz, nagy erőfeszítések árán, de az egyházmegye hívei legyőzték a nehézségeket. Közben hadakozni kellett azért is, hogy az állami hatóságok által megfélemlített szülők ne állami, hanem egyházi iskolába járassák gyermekeiket. Saas Antal plébánost, aki ilyen céllal győzködte a szülőket, fel is jelentették, a bíróság pedig 5000 lej pénzbüntetésre és egyévi felfüggesztett börtönbüntetésre ítélte.⁷³

Az új *Népházat* és *iskolát*, melynek földszintjén üzemhelyiséget alakítottak ki, 1938. április 24-én vette át az építési bizottság.⁷⁴ Gidró Alajos főmegyebíró idejében és a jenőfalvi Szopos Ágoston helyettes megyebíróságában mintegy másfél év alatt így épült meg a *Népház*, amelyben helyet kapott az iskola is. De egyidejűleg szénatartót emeltek a papi csűr mellé, valamint fásszint; kijavították a kántor nyári konyháját, sertésólját, a harangozói lakást, a templomban pedig a szószék feljáratához tetőzetet építettek. Sőt, a régi iskola „munkatermét” átalakították lakásnak, melybe az óvónő költözött. Munkateremnek egy tantermet foglaltak le.⁷⁵

1939. június 30–július 2. között nevezetes eseménynek volt szemtanúja Nagyboldogasszony gyülekezete. A templomban egyházgyűlést tartottak, és azon fellépett a katolikus iskola énekkara, a lányok énekkara és az óvodások, összesen mintegy 150 tanuló. A messze szóló siker Saas Antal plébános érdeme volt, őt dicsérte.⁷⁶

Az esemény nem is maradt következmény nélkül. Az államhatalom besúgói jelentést tettek a hatóságoknak. Megint bűnöst kerestek, és azt a plébános személyében találták meg. Hadbírószám elé citálták, de bűnösségét nem tudták indokolni, és kénytelenek voltak felmenteni.⁷⁷ A hívek az építkezést és az ünnepséget egyaránt saját ügyüknek tekintették. Amikor 1939 nyarán felvetődött, hogy a *Népházban* színpadot kellene kialakítani, ugyanazzal a lelkesedéssel vettek részt a munkálatokban mind a jenőfalviak, mind a karcfalviak; pénzt adtak, deszkát ajándékoztak, vászont szőttek a díszletekhez. Az Orbán-cég éppenséggel villanyvilágítást biztosított.⁷⁸

A *Népház* adott otthont az *olvasó-körnek*, mely külön, padokkal berendezett fűtött helyiséget kapott. A plébános szavait átvéve, a magyar „katolikus keresztény népművelés ügye” magával ragadta Nagyboldogasszony egyházának híveit, köztük a jenőfalviakat.⁷⁹

Az egyházi hatóságok bizonyára levonták a következtetéseket Saas Antal plébános ügyéből, és úgy döntöttek, hogy áthelyezik főesperesként Udvarhely megyébe. A döntést 1939. szeptember 3-án vette tudomásul az egyházi tanács, mely Saas plébános érdemeit elismerve és méltatva vett búcsút szeretett papjától, aki közel két küzdelmes, példamutató évtizedet hagyott maga mögött.⁸⁰ Alaposan megmunkált földbe hintette Saas plébános a hit magvait, melyek gazdag termést hoztak mind a

gyülekezet többségét alkotó jenőfalviak, mind a karcfalviak öröme, nem különben az erdélyi magyar közművelődés hasznára.

Távozása után Erdélyi András helyettes plébánosként vette át Nagyboldogasszony egyháza nagyszámú híveinek lelki gondozását. Az egyházmegyében Gidró Alajos főmegyebíró – 21 éves régiséggel – biztosította a folytonosságot és a plébánosválasztás, illetve az esedékes püspöki vizitáció előkészítését.⁸¹ Az 1940. április 21-i egyházközségi gyűlés, melyben az egyház tulajdonát képező vetőgép és kapálógép sorsáról döntöttek – azokat eladták, mivel a gazdálkodók nem nagyon vették igénybe –, kimondták azt is, hogy ezután a közgyűlésekre hívják meg a községi bírót és a közbirtokossági elnököt. Ebből arra következtettünk, hogy a hívek nehezen váltak meg a vetőgéptől és a kapagéptől, éppenséggel fájlalták azt.⁸²

ÚJRA MAGYAR ÁLLAMISÁGBAN

A plébánosváltást 1940. szeptember 8-ra tervezték. Amikor azonban arra hatósági engedélyt kértek volna, a katonai parancsnok szó szerint elkergette a nagyboldogasszonyiakat. Nyilván, ismerte már az Észak-Erdély sorsát illető bécsi döntést, amiről a nagyboldogasszonyi híveknek még nem volt tudomásuk. Az engedélyt végül mégis sikerült megszerezni, és a „papválasztás” eredménye egyértelmű volt: a már megismert és megkedvelt Erdélyi Andrásra esett a választásuk.⁸³

Az új államhatalmi helyzet új feladatokat rótt a plébánosra, kántortanítóra, világi vezetőkre és hívekre egyaránt. A román állami iskolát bezárták, de bővíteni kellett az egyházi iskolát, melynek új tanítóra volt szüksége. A harangozó is méltatlankodott: követelte vissza az óvónői lakást. A kántortanító panaszkodott, hogy túlterhelt. Nem tud foglalkozni külön a jenőfalvi és külön a karcfalvi ifjúsággal. Kérte a kántori és tanítói munka szétválasztását. Megújításra várt az iskolaszék, mert az csak karcfalviakból állott, mivel Jenőfalván a román hatalom alatt nem működött egyházi iskola. A plébános nem fogadta el Szász József kántortanító kérését. Ezért az felmondott. Munkakörét az egykori kántor, Ferenc Lajos vette át.⁸⁴

A román hatalom alatti évtizedek tanulságai lassan-lassan megfogalmazódtak az egyháztanács és a hívek tudatában is. Ezek közé tartozott az is, hogy „az a miénk, ami az egyház őrzése alatt áll”, de az is, hogy akik felvállalták a katolikus *Népház* és *katolikus iskola* ügyét, felépítették és fenntartották azt, „nevüket minden időkre beírták az egyházközség történelmébe”. E tanulságoknak szellemében választották meg tiszteletbeli egyháztanácsosnak Gidró Alajos leköszönt főmegyebírót, aki két évtizedes gondos gazdai munkát hagyott háta mögött.⁸⁵

Az új feladatok és helyzet függvényében döntött az egyháztanács a világi vezetők megválasztásáról. Gidró Alajos javaslatára megyebíróvá választották Szopos

József jenőfalvi lakost; főgondnok az ugyancsak jenőfalvi Ferenc József lett. Jenőfalváról tanácsosok lettek Székely Ferenc jenőfalvi falujegyző, Zsok István jenőfalvi közbirtokossági elnök, Kosza János jenőfalvi albiró, továbbá Ferenc Lajos, Bíró András, Mózes Tamás, Gábor Áron, Kosza Áron, Kedves József, Gál Károly és Ágoston Albert jenőfalvi hívek.⁸⁶ Az egyházi tanács töltötte be az iskolaszék tisztjét is.

Felújították a *Takarékpénztár* tevékenységét is a *Szentimre alapból*, a „*Templom alapból*” és Gábor Jánosné hagyatékából. Az ez ügyekben döntő egyháztanácsi ülés felvetette egy *polgári fiúiskola* alapításának gondolatát. Támogatásra letek a közigazgatási hatóságok részéről is, de azt az egyházi hatóságok csak megkésve engedélyezték, és így az csak 1942 őszén nyithatta meg kapuit.⁸⁷

Az új, megváltozott időket jelzi az is, hogy a magyarországi *Szajol helység* (Szolnok vm.) és Jenőfalva testvéri kapcsolatokat kezdett 1941 júniusában beindítani. De az is, hogy a plébános irodai célokra írógépet, Werheim-szekrényt, majd telefont kért és installált. Nemkülönb az is, hogy már 1942 elején az egyháztanácsi beszélgetésekben felrémlik a háború „fenyegető veszélye”.⁸⁸

Érdekes mozzanata a jenőfalviak egyházi életének a kántortanító választása. 1943. december 12-én, azt követően, hogy Somogyvári János kántortanítót behívták katonának, a kántortanító választásának vitáján Zsok István közbirtokossági elnök a jenőfalviak véleményét emígy összegezte: „székelyföldi születésű ember legyen az új kántortanító, aki ismer minket, szokásainkat, hagyományainkat és a felnőtt ifjúsággal is foglalkozik”.⁸⁹ Amikor a tanfelügyelő esperes a katonának behívott Somogyvárit javasolta mégis, a jenőfalviak kedvelte Hadnagy Sándor ellenében, Gidró Alajos Somogyváriról így szólt: „ismerjük milyen, nem nekünk való”. Hadnagy lett a kántor.⁹⁰ A háborús veszély 1943-ban már nemcsak katonai behívók özönével szólt bele az egyházközség életébe, hanem azzal is, hogy az említett év őszén a hadsereg (a IX. honvéd hadtest) a Tarkó-havason 166 hold havasi legelő átadását kérte katonai célokra.⁹¹

A háború veszélye egyre érzékelhetőbb, bár 1944. április 23-án még a plébános úgy véli – tegyük hozzá, nem a legmeggyőzőbben –, hogy „a mai megpróbáltatások között nem állunk vigasztaló világosság nélkül”⁹², de ez a „vigasztalás” csak hitbelieknek bizonyult. Aztán az események felgyorsultak. A plébános és egyházi tanács – a későbbi feljegyzések tanúsága szerint – rézládákat készíttetett, abba csomagoltatta az egyház anyakönyveit, irattárát és kegszereit. Azokat Szopos József egyházgondnok és Szopos József Jánosé egyháztanácsos megőrzésére bízta. A rézládákat az egyházgondnok Árok-közei gazdaságának gyümölcsösében ásták el. A front és a hadak elvonulását követően azokat beszállították a papi lakra. Dr. Csipák Lajos kanonok, megbízott plébános 1945. augusztus 26-án örömmel jelenthette az egyháztanácsban: „a templomi felszerelés az elmúlt idők viharai dacára, úgyszólván gondviselészerű csodaképpen teljesen épen és hiánytalanul meg van”, sőt „gyarapodást mutat”.⁹³

Erdélyi András plébános azokkal tartott, akik „nyugatra” menekültek, bár a lakosság jelentős része csak „az erdőkbe vonult”. 1944. július 16-án jegyezték be utolsó részvételét az egyházi tanácsban. Ezt követően 1944. december 9-ig nem is tartottak egyháztanácsi gyűlést.⁹⁴ A „hívek nyája” pásztor nélkül maradt. Szopos József megyegondnok „tartja a lelket” az egyháztanácsban, mely megkísérli egyenesbe hozni Nagyboldogasszony szentegyház ügyeit, többek között Tarkő-havasa hasznának kezelését,⁹⁵ de bizonyára a plébános helyettesítését (a szenttamási plébános helyettesített talán), új plébános választását stb. 1945. május 31-én Szentpéteri András plébános, 1945. július 18-tól pedig dr. Csipák Lajos kanonok megbízott plébánosként állt az egyházközség élén, és végezte a hívek lelki gondozását.⁹⁶

A falun átvonuló front borzalmait nem hagyták érintetlenül sem Karcfalva, sem Jenőfalva hívő lakosságát. A háborúban elhaltak sokasága, a visszatérő hatalmi szervek visszaélései nyomán elpusztultak, a „front támogatására” végzett „rekvirálások”, kényszerszolgáltatások, a falu határában kivégzett magyar katonák sírhantjai csak érzékeltetik a veszteségeket.⁹⁷

ÚJ VILÁGBAN?

A beköszöntő „új világ”-ra mi sem jellemzőbb, mint az 1945. május 31-én tartott egyháztanácsi ülés, ahol megjelentek, és nyilván beleszóltak az egyházi ügyek intézésébe a karcfalvi és jenőfalvi községi bírák, jegyzők, de a pártelnökök és párttitkárok is.⁹⁸ Szerencsére a helyi hatalmi szervek többé nem vettek részt az egyháztanácsi üléseken.

Az egyháztanácsban Szopos József megőrizte egyházgondnoki tisztjét. Tanácsosok lettek a jenőfalviak közül: Kozma József, Kosza Áron, Farkas János, Kosza János, Márton András, Bíró József és Szopos József Jánosé. Dr. Csipák Lajos kanonok, megbízott plébános törekszik a megszokott életmederbe vezetni az egyházközséget, bár előrelátóan jelzi: „még igen nehéz válságos idők következhetnek” az egyházközségre.⁹⁹ Előrelátása, sajnos, igaznak bizonyult.

Rövidesen állandó, választott plébánost köszönhetett az egyházközség Nagyboldogasszony szentegyházában Lestyán Ferenc személyében. A hívek lelki gondozását Ferenc Márton kántortanító segítette. A rátermett világi vezetőség pedig az egyházközség iskola- és gazdasági ügyeit intézte gazdailag.¹⁰⁰

A drágaság, munkaerőhiány stb. kihatottak az egyház ügyeire, a hívek vallásosságára, sőt, az egyháztanács tevékenységére is; ez utóbbi csak másodszori összehívásra gyűlt össze, hogy tagjait megújítsa; nem sikerült együttműködni a közbirtokosság vezetésével kepe-ügyben; tolvajok garázdálkodtak a templomban.¹⁰¹

Jóllehet, Lestyán Ferenc plébános 1948 évét Boldogasszony évének nyilvánította azzal a szándékkal, hogy felgerjessze a hívek vallásos érzületét, és hogy azok csoportosan vegyenek részt e szentség imáadásában, az egyházközség ügyei nehezen tértek a hagyományos mederbe. A világi hatalom egyre fenyegetőbben avatkozott bele Nagyboldogasszony vagyoni ügyeibe. Megtiltják Tarkó-havasa bérbe adását, bár az egyház hiánytalanul eleget tett a beszolgáltatási követeléseknek. Ugyanakkor a hívek némelyike (László József és Gál Márton) önhatalmúlag járt el az egyházi földek művelésében; bevetették az egyházi földeket, de nem fizették a szokásos bérletet.¹⁰²

Kivédhetetlen csapás érte Nagyboldogasszony egyházközséget is az állam részéről az 1948. évi tanügyi reform ama intézkedése nyomán, mely felszámolta az egyházi iskolákat, és az állami iskolákból kitiltotta a hitoktatást. Továbbá azzal, hogy az egyháziak fizetését csak a hívek „önkéntes adományaiból” lehetett fedezni.¹⁰³ Sőt, az egyházi földeket is csak önkéntes vállalkozással lehetett megművelni. Erre Karda Ágoston, Kozma János, Kozma Vilmos és Kedves Albert vállalkoztak Jenőfalváról.¹⁰⁴

Az elkövetkező évet bérmálás és Márton Áron püspök vizitációja tette emlékezetessé. Az alkalmat Lestyán plébános „a lelki megújulás és felemelkedés ünnepévé” szerette volna tenni. „Áron püspök” szavai, miszerint „Az Egyháztanácsnak a hűséges és készséges munkáért elismerésemet nyilvánítom”, az államhatalom és pártszervek, illetve helyi szakszervezet, nemkülönben a hitetlenség térhódításának szorításában vergődő plébánost és egyháztanácsot kívánta erősíteni, helytállásra buzdítani, hiszen az egyre ellehetetlenült.¹⁰⁵ Ugyanis jogtalanul elvették a kántori lakást, majd a papi javakhoz tartozó „nagykert” (papi kert) déli részét a karcfalvi „községi” vezetőség, illetve a pártszervezetek sportpálya céljaira (...) önhatalmúlag lefoglalták.¹⁰⁶ A karcfalvi „Földmunkás Szakszervezet” pedig az egyházi földeket osztotta fel önkényesen, bár utólag vállalta, hogy törvényes bérletdíjat fog fizetni a lefoglalt földekért. Csakhogy erre nem került sor. A szentegyház tulajdonát képező *Tarkó-havasára* a „vármegyei legelő-bizottság” tette rá kezét. Intézkedései nyomán a havas a *COMCAR* használatába került, talán, bérleti díj ellenében.¹⁰⁷

A papi kert és az egyházi földek ügyében folyó küzdelemben a helyi községi és pártszervek megtorló intézkedésektől sem riadtak vissza. Úgy vélték, a plébánosra és az egyháztanácsra kell csapást mérni. Szopos József egyházgondnokot szemlélték ki áldozatul. Ő volt ugyanis a „papi kert” elidegenítésének leghatározottabb ellenzője. 1952 októberében, amikor már javában folyt a karcfalvi „kollektív gazdaság” szervezése, az állambiztonsági szervek letartóztatták, és szörnyű módon megkínózták Szopos Józsefet.¹⁰⁸ Annyira megfélemlítették, hogy megveretéséről még családjában sem mert beszélni. Sérüléseibe – bizonyára máját verték össze – belepuszult. 1952. október 26-án – amint Nagyboldogasszony új plébánosa bejelentette – „egyheti komoly betegeskedés után elhunyt”. Ugyanakkor így méltatta Nagyboldogasszony egyházközség mártírját a plébános: „Derék, lelkiismeretes férfiú

volt”, 12 évig megyebíró, „drága kincse, öröme és boldogsága volt családjának (...), dicsősége egyházunknak”, (...) munkás, magánéletében jó embertárs volt.¹⁰⁹

Az eseményekben érintett Lestyán Ferenc helyét Mosonszki Henrik plébános vette át. Szopos József megyebíró megkínzása és halála megtörte mind Mosonszkit, mind az új megyebírót, Szopos József Jánosé ellenállását. Igaz, úgy tűnik, megrettentek a helyi vezetők is. Az egyháztanács azonban ritkábban ült össze, rövidesen pedig csak egy „szűk körű bizottság”-ra bízta az egyházmegye ügyeinek intézését.¹¹⁰

MEGNYOMORÍTVÁ, DE HITBEN ERŐSÖDVE

1956 nyarán Ambrus József lett plébános Nagyboldogasszony szentegyházában. Jó megfigyelő, éles szemű alkat lévén, rövidesen felmérte az egyházközségben kialakult helyzetet. Amikor véleményét az egyházi tanács elé terjesztette, nem volt elnéző, sőt. Ha meglátásait történelmi távlatból nézzük, éppenséggel sötétben látta a kialakult állapotot. Szerinte az egyházközségben – ez nyilván érvényes mind Karcfalvára, mind Jenőfalvára – gyakoriak lettek a vadházasságok, fellépett a próbaházasság, az isteni és társadalmi törvényeket gyakran hágják át, keresztleletlen gyerekek vannak, divatosá lett a leányszöktetés; sok a züllő, verekedő, bicskázó, késelő fiatal, elterjedtek a „fekete korcsmák”, vagyis az italozás, a családi perpatvarok stb. Így összegezett: „gennyesedő fekélyek rágják népünk lelkét és lassan-lassan örlik, a biztos pusztulásba sodorják, ha megálljt nem tudunk teremteni”.¹¹¹

Ugyanakkor úgy vélte Ambrus plébános, hogy a hithez való ragaszkodás biztos jelei is felfedezhetők, ugyanis tömeges a hitoktatásra a beiratkozás. Egyetlen hét alatt a 402 érintett közül mintegy háromnegyede jelentkezett hitoktatásra.¹¹² Sikerült a híveket bevonni a szentegyház kifestésébe; szent missziót tartottak; renoválták a templomkerítést; az 1958. évi húsvéti ünnepeken pedig nagy számú fiatal vett részt. A hitoktatásra feliratkozott 399 fiatal közül mindössze hat maradt távol állandó jelleggel.¹¹³

Emlékezetes eseményként maradt meg az egyházközség életében egykori plébánosuk, Saas Antal főesperes fölszentelése 50. évfordulójának megünneplése, melyet 1959. augusztus 15-én tartottak, és amikor az ünnepelt szolgáltatót szentmisét.¹¹⁴

A hívek valláshűségének erősödése nem a diktatúra enyhülésének volt az eredménye. Ellenkezőleg, hiszen egyes helyi „kiskirályok” néha éppen rálicitáltak a megyei hatóságok intézkedéseire. A karcfalvi Vörös Zászló kollektív gazdaság vezetői (Kató Ferenc elnök, Lukács Ignác brigádos, Kató Félix és Bálint Lajos tanácsstagok) kierőszakolták a papi kert átadását. Igaz, átengedtek ugyanakkora kinti területet

cserébe.¹¹⁵ Csakhogy a határbeli területeket nem lehet a belsőségiék értékéhez hasonlítani.

Az államhatalom fokozódó nyomása és az erőszakos kollektivizálás körülményei között az egyház, a templom vonzóereje megnőtt. Ennek ellenére akadtak olyanok, akik egyéni ambícióból egy gyereknek adott „nyakleves” miatt törvényszékre adták plébánosukat, amiért 1961 áprilisában Ambrus Józsefnek távoznia kellett az egyházmegyéből.¹¹⁶

A jenőfalvi hívek azonban nem fordultak el egyházuktól, függetlenül attól, hogy plébánosuk képzett, nyelveket tudó, jó szónok és társasági ember volt, mint Rácz József, avagy szerényebb, befelé forduló, de az egyház vagyonát, temetőkertjét lélekkel gondozó, mint Székely Gergely. Amikor szükség volt, készséggel támogatták a szentegyház felújítását, a harangozói és kántori lak lábra állítását vagy új harang beszerzését Fábián Zoltán idejében.¹¹⁷

Ugyanakkor felerősítették a „rózsafüzér társulatok” tevékenységét, melyek a lelki áhítatosság ápolása mellett az utcaközösségek belső összetartási erőforrásává lettek. Egyidejűleg, az egyházmegye kezdeményezésére létrehozták a *Keresztény Segítség Alapítványát* az idős, magányos rászorulókat támogatására, az *öregnek napja* évenkénti megszervezése érdekében. Az egyházmegye erőteljesebben fordult az ifjak felé, akiktől Csíkjenőfalva magyarságának jövője függ. Ma már a fiatalok nem tartanak szüreti bált, a 18 évesek nagykorúsítását úgy, hogy ne kérnék hozzá az egyház áldását.¹¹⁸

A jenőfalviak többsége egyházukat legfőbb lelki támaszuknak, közösségi erőforrásuknak tekinti, mint általában a letűnt századok foragatagaiban.

Az egyházközség plébánosai¹¹⁹

<i>A plébánosok neve</i>	<i>Szolgálatuk éve</i>	<i>Megjegyzések</i>
Lőrinc	1406	
Bertalan	1482–1495	
Tordai Fábián	1585	
Bethlehemi Mihály	1591	
Szenttamási Gergely	1658–1674	
Philippovisz Pál	1674–1684	
Jánosi Mátyás	1698–1702	
Lázár	1702–1729	
Csedő Pál	1729–1741	Lestyánnál: András
Sándor Gergely	1741–1770	
Lukács János	1770–1776	
Rokai Antal	1776–1779	
Bodor István	1779–1782	Lestyánnál: 1780-ig
Némethi József	1782–1802	

Betze Mátyás	1802–1826	Lestyánnál: Márton
Török Ferenc	1826–1835	
Potyó Ferenc	1835–1862	
Keresztes Márton	1862–1888	
Kovács Simon	1888–1908	Lestyánnál: Mihály
Rancz János	–1909	
Dr. Kászoni Alajos	1908–1921	
Saas Antal	1922–1939	
Erdély András	1939–1944	
Lestyán Ferenc	1945–1952	
Mosonszki Henrik	1952–1955	
Ambrus József	1956–1961	
Rác József	1961–1972	
Bodó Péter	1972–1975	
Székely Gergely	1975–1990	
Fábián Zoltán	1990–	

JEGYZETEK

1. MonVatH I/1, 112.
2. *Documente privind istoria României. C. Transilvania. Veacul XIV. III. (1330–1340)*. București, 1954, 199; Vámszer Géza: *A csikkarcfalvi és Jenőfalvi vártemplom. Uő: Életforma és anyagi műveltség. Néprajzi dolgozatok, gyűjtések, adatok*. Bukarest 1977 (Vámszer 1977), 240.
3. Endes 1937, 62.
4. Benkő 1853, 37.

A Dr. Balázs Lajos összeállította és szerkesztette, igen mutatós, *Csikszentdomokos. Monográfia* című kötetben *A falu neve* alfejezetben olvashatjuk, hogy a helység „állítólagos első településmagjának neve Torku volt”, vagyis Tarkő-Terkő. Ugyanott arról is szó esik, hogy Tarkő „egyházközséget” Nagyboldogasszony és Szenttamás társaságában jegyezték fel 1333-ban.

Nos, ez így nem állítható, hiszen mint jeleztük, *Szent-János* nem azonos Nagyboldogasszonnyal, az ma is létező templom a Delne és Csicsó közti Torda völgyben. Az is közismert, és ezt a kötet 60. oldalán Bálint Lajosra hivatkozva el is mondják, Szentdomokos korábban és sokáig Szenttamás leányegyháza volt. Ez így igaz, de éppen ez mond ellent megcáfolhatatlanul annak, hogy 1333 körül Szentdomokos-Tarkő önálló egyházközségként, tizedet fizető pappal jelenjen meg.

Másrészt, 1332–1333-ban Tarkó Miklós nevű papja tizedben *két garast*, vagyis 16 báni dénárt fizetett, *kétszer annyit*, mint Rákos, Szentmihály és Szent-simon, *több mint ötször* annyit, mint Delne, Gyergyószentmiklós, Mindszent, Szentkirály, Szentkozmás, és *nyolcszor* többet mint Szenttamás stb. Önként adódik a kérdés, nem azt igazolja ez, hogy az öt falut (Jenőfalvát, Karcfalvát, Dánfalvát, Oltfalvát és Madarast) egyesítő Nagyboldogasszony egyházzól van itt szó? Egyébként is: Tarkó rövidesen eltűnik a felcsíki szentegyház falvak közül, és 1406-ban megjelenik Nagyboldogasszony. Ez is azt bizonyítja, Tarkó azonos Nagyboldogasszony egyházával.

5. Benkő téves olvasatként Oláhfaluról beszél. Benkő 1853, 37.
6. Endes 1937, 339.
7. MonVat. I/1, 112; Györffy György: *A pápai tizedlajstromok demográfiai értékelésének kérdéséhez*. Mályusz Elemér emlékkönyv, Budapest, 1984, 150.
8. MonVat. I/1, 112, 116, 132.
9. Vámszer 1977, 240–246.
10. Benkő 1853, 37.
11. Vámszer 1977, 244, 297.
12. Benkő 1853, 37.
13. Vámszer 1977, 245.
14. Uo.
15. Szabó Miklós – Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700*. Szeged, 1992 (Szabó–Tonk 1992), 7/44.
16. Uo., 90/908.
17. Uo., 256/2579.
18. Endes 1937, 63.
19. Uo., 143.
20. Uo., 143, 145; Ferencz Béla: *Csík vármegye monográfiája*, Csíkszereda, 1935 (Ferencz 1935), 67–68.
21. NBALvt, Pénztárnapló 365/1810-i bejegyzés.
22. CsSzM, Jenőfalva jkv, 6314, 77/40/1782, 62/1785.
23. Lásd: NBALvt, passim.
24. Veszely Károly: *Erdélyi egyháztörténelmi adatok*. I. 6, Kolozsvár, 1860 (Veszely 1860), 80–81.
25. Uo., 306–307.
26. NBALvt, passim; Veszely 1860, 78–79.
27. Veszely 1860, 58.
28. Uo., 78–79.
29. Uo., 87–88.
30. Benkő 1853, 42; CsSzM, Jenőfalva jkv, 6415, 11/1801.
31. NBALvt, Protocollum Episcopaliū Edictorum Parochiae Nagy-Boldog-Asszonyiensis... 1808. augusztus 8-tól (PEE PNBA/1808, 300–305).

32. Uo.
33. Veszely 1860, 313, 368; Beke 1853, 125; Endes 1938, 334; NBALvt, Pénztárnapló, 50/1749, 65, 103, 113.
34. Uo.
35. NBALvt, Pénztárnapló, 313.
36. Uo., 29, 41, 49.
37. Uo., 91, 99/1776.
38. Uo., 17.
39. Uo., 50/1749.
40. Uo., 65.
41. Uo., 105, 113, 115.
42. Uo.
43. Uo., 365, 439.
44. Vámszer 1977, 241–244.
45. NBALvt, Pénztárnapló, 113, 128.
46. Uo., 326.
47. Uo., 311, 326.
48. Uo., 211, 410.
49. Uo., 338, 393.
50. Uo., 242.
51. Pál-Antal 1996, 302.
52. NBALvt, Pénztárnapló, 313.
53. PEEP NBA/1808, 1837/1838. évi bejegyzések.
54. NBALvt, Szám. jkv, 16.
55. Uo., 28, 34–35.
56. Uo., 21, 64, 76, 117, 149.
57. Uo., 64, 81.
58. Uo., 74, 77, 117, 125, 149, 274, 344, 373.
59. Uo., 300–305, 324–337, 340–370.
60. Jenőfalvi Közb. jkv, 1910. febr. 21-i jkv; 1920. febr. 1-i jkv.
61. A Csíkboldogasszonyi Egyházközség Népszövetségi Tagjai 1910-től (Népsz. tagjai), 1910, 1916 és 1925. évi tagok.
62. NBA Kath. Népsz. jkv, 1928. május 17-i jkv.
63. Uo., 1928–1939. évi jkv.
64. NBA Egyht. jkv, 1929. október 21. – 1939. szeptember 3. közötti jkv.
65. Uo., 1932. június 5-i jkv.
66. Uo., 1932. évi jkv.
67. Uo., 1933. március 5-i jkv.
68. Uo.
69. Uo., 1933. március 11. és március 22. jkv.; 1934. apr. 2, szept. 4. jkv.
70. Uo., 1932. júl. 31-i, 1936. jan. 27-i jkv.

71. Uo., 1936. márc. 22-i, 1936. júl. 12-i jkv.
72. Uo., 1936. nov. 29-i jkv.
73. Uo., 1937. júl. 13-i jkv.
74. Uo.
75. Uo., 1938. aug. 14-i jkv.
76. Uo., 1939. júl. 16.
77. Uo.
78. Uo.
79. Uo.
80. Uo., 1939. szept. 3-i jkv.
81. Uo., 1940. ápr. 21-i jkv; 1940. szept. 7-i jkv.
82. Uo., 1940. ápr. 21-i jkv.
83. Uo., 1940. szept. 8-i jkv.
84. Uo., 1941. jan. 19-i jkv.
85. Uo., 1940. dec. 17-i és 1941. febr. 15-i jkv.
86. Uo., 1941. febr. 23-i jkv.
87. Uo., 1941. május 4-i, 1942. március 29-i, 1943. márc. 14-i jkv.
88. Uo., 1941. jún. 8-i, 1942. aug. 16-i, 1943. júl. 4-i jkv.
89. Uo., 1943. dec. 12-i jkv.
90. Uo.
91. Uo., 1943. okt. 3-i jkv.
92. Uo., 1944. április 23-i jkv.
93. Uo., 1945. augusztus 26-i jkv és Szopos Gergely családtagjainak adatai.
94. Uo., 1944. júl. 6-i és dec. 9-i jkv.
95. Uo., 1945. ápr. 8-i, ápr. 15-i, ápr. 22-i jkv.
96. Uo., 1945. május 31-i, júl. 18-i jkv.
97. A-jenőfalviaktól szerzett adatok alapján.
98. Uo., 1945. május 31-i jkv.
99. Uo., 1945. aug. 26-i jkv.
100. Uo., 1945. okt. 14-i jkv.
101. Uo., 1946. május 30-i, 1947. jan. 12-i, 1947. szept. 28-i jkv.
102. Uo., 1948. febr. 8-i, május 23-i, okt. 10-i jkv.
103. Uo., 1948. okt. 10-i jkv.
104. Uo.
105. Uo., 1949. május 25-i jkv.
106. Uo., 1949. júl. 12-i jkv.
107. Uo.
108. Szopos Gergely és felesége, Bálint Vilma közlése.
109. Egyháztanácsi jkv., 1952. okt. 26-i jkv.
110. Uo., 1953–1956 közötti jkv.
111. Uo., 1956. szept. 30-i jkv.

112. Uo.
113. Uo., 1958. jún. 8-i jkv.
114. Uo., 1959. aug. 30-i jkv.
115. Uo., 1961. március 4-i és március 8-i jkv.
116. Fábíán Zoltán plébános és Jéré Gizella közlése nyomán.
117. Fábíán Zoltán plébános adatai nyomán.
118. Antal Csaba nyugalmazott tanító közlése.
119. Beke Antal: *Az erdélyi egyházmegyei papnövelde történeti vázlata*. Károlyfehérvár, 1870 (Beke 1870), 125, 265; Lestyán Ferenc: *Csiknagyboldogasszony egyházközsége*. Ms. 6.; PEEP NBA/1808, 115; Fábíán Zoltán adatai nyomán.

Dr. Szabó Miklós, Salamon Lajos, Antal Csaba, Vízi Erzsébet

OSKOLAMESTERI ÉS NÉPOKTATÁS

A szentegyházak plébánosai már a középkorban is oktatták, tanították híveik gyermekeit. Ez a megállapítás érvényes Jenőfalvára is, bár közismert, hogy sem a régmúltban, sem a közelmúltban nem képezett, és nem képez ma sem önálló egyházközséget. Nagyboldogasszony szentegyháza azonban ugyanúgy a jenőfalviaké volt, mint a karcfalviaké. Az iskolamesterek mind Jenőfalva, mind Karcfalva gyermekeit oktatták, nevelték. Változás csak a román államhatalom alatt, akkor következett be, amikor az oktatást és iskolát Jenőfalván kivonták az egyház hatásköréből.

Egy sajátos vonása a jenőfalvi oktatásnak, azaz iskolának, hogy a Székelyföld és végeredményben egész Erdély sok más magyar helységéhez hasonlóan Jenőfalva kitarított katolikus hite mellett napjainkig. Az oktatás és iskola ennek megfelelően alakult Jenőfalván is, a mindenkori plébános felügyelete alatt.

OKTATÁS A KÖZÉPKORBAN

Nagyboldogasszony plébánosa a XV. század elején – amint láttuk az előző fejezetben – Lőrinc volt, akit úgy említenek az okiratok, mint „Plebanus de Nagy Boldog Asszony ac Vice Archidiaconus Sedium Csik et Gyergyo”¹. Egyházi hivatala alapján vagy Lőrinc pap, vagy egy „magister scholae” (oskolamester) biztosította az oktatást az egyházközségben. Csakhogy ezt igazoló okiratokkal nem rendelkezünk. Azonban az a tény, hogy egy bizonyos *nagyboldogasszonyi születésű* Tamás pap 1540-ben egy kelyhet adományozott Nagyboldogasszony templomának, arra enged következtetni, hogy ebben az időben a templom plébánosai valóban már oktatták híveik gyermekeit. Sőt, azok között voltak olyanok is, akiket magasabb tudományokra is felkészítettek, és tovább iskoláztatták; ők pedig elsajátítva a papi tudományokat, visszatértek szülőföldjükre. Ezek egyike vagyont is gyűjthetett, és nem akármilyen kelyhet adományozott szülőegyházának.²

A XVI. század végén már oskolamester tanította a hívek gyermekeit. Egyik ilyen mestert név szerint is ismerjük. Egy 1585. március 20-án kelt okirat szerint ugyanis Tordai Fábrián nagyboldogasszonyi plébános, Pál deák szenttamási és *Lőrinc deák nagyboldogasszonyi iskolamester* egy perben tanúskodnak.³ Ezt az igen jelentős adatot, vagyis iskolamester működését Nagyboldogasszony egyházában – amint már jeleztük – igazolja az is, hogy az említett század végén és a következő század első

éveiben *három* „boldogasszonyi születésű” tanult külföldön papi tudományokat.⁴ Márpedig színvonalas nagyboldogasszonyi oktatás nélkül – többek között latin tudás nélkül – ezek az ifjak nem készülhettek volna fel „papi tudományok” tanulására.

Az *oktatás folytonosságára* utal az a tény, hogy egy 1649. március 28-án kelt okirat Rákosi Benkő István „nagyboldogasszonyi iskolamestert” említi Csíkbán *közbíróként*.⁵ Azt pedig, hogy a jenőfalviak is részesedtek az oktatás áldásaiban, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy jenőfalvi „Mathe alias Litterati István” Szenttamáson lett és dolgozott iskolamesterként 1673-ban. Sőt, felvette a Litterati (Írás-tudó) nevet is.⁶

Nem tudjuk igazolni okiratokkal, csak feltételezzük, hogy a korai századokban a templomban, esetleg a plébánosi lakban, vagy az oskolamesteri lakban folyt az oktatás.

Az írásbeliség bizonyító ereje és szerepe a XV. századtól Jenőfalván is megerősödött. E században okiratban rögzítették az Olt vize megosztásának ügyében kelt egyezségüket.⁷ Valószínű az is, hogy már korábban is, de amint jeleztük más fejezetben is, 1668-tól mindenképpen lajstromolták a „székely örökségeket”.⁸ De a lófőknek, szabadosoknak egyaránt viselniük kellett a falusbírói, jegyzői (deáki), közbírói, ülnöki stb. tisztségeket. Sőt, állati termékeikkel, gabonájukkal, fával és egyebekkel kereskedniük is kellett.⁹ Ez pedig írástudást is igényelt.

A XVIII. század elején éppen a karcfalvi származású, vagyis Nagyboldogasszony iskolamesterétől indíttatást nyert Mártonffi György püspök vette gondjaiba az iskolákat.¹⁰ Intézkedik, hogy iskolamestert, vagyis tanítót csak a plébános és esperes engedelmével és beleegyezésével fogadhassanak az egyházközségek.¹¹ A plébánosok kötelességévé tette, hogy gondozzák az iskolaépületeket. Ha pedig nincsen iskolaházuk, akkor halaszthatatlanul építtessenek.¹²

Nagyboldogasszony egyházának 1726-ban már minden bizonnyal volt iskolaháza. Sőt, az említett évben a nagyboldogasszonyi iskolamesterek már abban (in Aedibus Scholarum) készítettek és adtak ki hiteles másolatot XV. századi oklevelekről.¹³

Az oktatást szívügyének tekintő püspök 1721-ben kötelezi híveit, hogy gyermekeiket iskolába járassák. Az iskolamesternek feleannyi fizetséget kellett biztosítani, mint a plébánosoknak. Az egyházközség gondoskodott a tanítói lak és az ahhoz tartozó gazdasági épületek karbantartásáról is.¹⁴

Nem lehet pontosan kimutatni, mit is tanítottak a korai, illetve a XVII–XVIII. századokban. Mártonffi György midőn kötelességük teljesítésére figyelmezteti az iskolamestereket, elrendeli, hogy írásra és jó erkölcsökre (bonos mores) oktassák a gyermekeket. Egyidejűleg a kántorok feladatává tette, hogy foglalkozzanak az iskolamesterekkel, hogy azok a maguk során egyházi énekekre oktathassák az iskolásokat.¹⁵ Ezekből az következtethető ki, hogy imádságokra, egyházi énekekre, vallásérkölcsekre és írásra mindenképpen oktatták az iskolásokat, az értelmesebbeket pedig „deáki”, azaz latin nyelvre és grammatikára.

A határőrezredek korában (1790) „az I. Székely nemes Regiment” területén az altisztek képzését – többek között – az úgynevezett „nemzeti” iskolákban végezték. Ilyen iskolák voltak Csíksomlyón, Gyergyószentmiklóson és Szárhegyen. Nos, az 1790/1791. évi iskolai év alkalmával a határőrezred parancsnoksága figyelmeztette a plébánosokat, hogy a jelzett iskolákba csak azokat a gyermekeket veszik fel, akik a parókiák „filialis iskoláiban” megtanultak magyarul írni és olvasni.¹⁶ E rendelkezésből arra következtethetünk, hogy magyarul írni és olvasni megtanították a gyermekeket Nagyboldogasszony egyházközség iskolájában is.

Az oktatás tartalmát illető első pontos tájékoztatást a reformkorból kaptuk. Nagyboldogasszony egyházközség levéltárában a felsőbb rendeletek között található leirat szerint 1837/1838-ban az alábbi tantárgyakat oktatták:¹⁷

- vallástan (Doctrina Religionis);
- evangélium hirdetés (Expositio Evangeliorum);
- olvasás és írás (Lectio tam typi, quam scripturae);
- írás, nyelvtan és diktálás (Scriptura, Ortographia et Dictandum);
- szóbeli és táblai számvetés (Arithmetica mentalis et numerica);
- levélírás (Epistolographia);
- templomi szolgáló (Ministratio).

A tanulók előmenetelét, szorgalmát pedig jó, közepes és közepesen aluli (bonus, mediocris, inframediocris) osztályzatokkal minősítették.¹⁸ Úgy tűnik, ezekben az években vezették be az iskolai anyakönyveket, nyilvántartásokat, továbbá a kötelező iskolai helyzetjelentések készítését.

Nagyboldogasszony egyházának egyik neves iskolamestere volt a gyergyószentmiklósi *Csibi Márton*, akit e minőségben említenek 1714. július 15-én, de akit ott találunk 1726. június 2-án is. Tanítóként említik ugyanakkor és ugyanott rákosi *Csibi Gergelyt* is.¹⁹ Egy 1801-ben felmutatott, de 1718-ban írt szerződés tanúsága szerint Csibi Márton deák, „Scholae Magister” nős ember volt, és házasságából született leánya Kristály Antalhoz ment nőül. A jenőfalvi Gyenge István tőle váltott ki egy jenőfalvi jószágot, „rajta épületekkel és malomhellyel együtt”.²⁰ Mindezekből arra következtetünk, hogy Csibi Márton iskolamester éppenséggel Jenőfalván lakott.

NÉPISKOLAI OKTATÁS

Az 1848/49-es forradalom előestéjén a római katolikus iskolaügy kezdett nagyobb hangsúlyt kapni. Lényegileg megérlelődött a népiskolai oktatásra való áttérés lehetősége. A forradalom idején bekövetkezett pillanatnyi megtorpanás után a katolikus iskolaszervezés megújul. Az 1854. évi iskolaügyi szabályozás körülményei között elrendelik – az 1808-tól kiépített osztrák iskolarendszert követve – 6–12 éves gyermekek kötelező beiskolázását, és a 13–15 évesek ismétlőiskolára utalását.²¹ Hogy Nagyboldogasszony egyházközségben bevezették-e már ekkor a népoktatást, vagy nem? Nem sikerült megnyugtatóan tisztázni. Az bizonyos azonban, hogy az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk megjelenésekor az *Erdélyi Katolikus Status* is nyomban elrendeli, hogy a már érvényben lévő rendszabályokat hozzák összhangba az 1868. évi Eötvös-féle törvény előírásaival. Az 1869. évi 2200-as számú körlevélben pedig ugyanaz a felsőbbség kimondja az egyházi és iskolai tanácsok, illetve iskolaszékek megszervezését.²²

Az Eötvös József nevéhez fűződő népoktatási törvény érezte hatását, nyilván Jenőfalván is. 1871-ben ugyanis külön iskolát alapítottak itt is. 1872-ben pedig egyházi tanácsi és iskolaszéki gyűlés döntött arról, hogy Jenőfalván új iskolaépületet építsenek. 1874-ben fejezték be az új, kőből, fából és cseréptetővel készült iskola épületét, melynek két osztályterme és három munkaterme volt. Abban új padokat helyeztek el. Ugyanakkor külön iskolaszéket alakítanak Jenőfalván az iskolaügyek intézésére. Ekkor, úgy tűnik, már az *Erdélyi Katolikus Status* elfogadta tankönyvek-ből tanulhattak az iskolások.²³

Rövidesen kis könyvtár alakult ki az iskola kebelében. Ebben bizonyos számú könyv mellett olvashatóak voltak az egyházmegye megrendelte *Iskolai és Egyházi Lap*, a *Népiskola*, az *Egyházmegyei Értesítő*, az *Egyházmegyei Közlöny*, a *Népiskolai Tanügy* stb. című kiadványok.²⁴

A jenőfalvi iskolaépület megépítése lehetővé tette a beiskolázott gyermekek számának növelését, a *tulajdonképpen népiskolai oktatás meghonosítását*. Igaz, kevés adat áll rendelkezésünkre ennek bemutatására. Az 1859/1860-as évből fennmaradt adatok nem jellemzőek, hiszen a fennmaradt források mindössze 18 fiút és 16 leányt tartanak számon a beiskolázottak között.²⁵ Csakhogy ez az adat szerintünk egy olyan időből származik, amikor a hiányzás Csikmadarason is 84%-os volt.²⁶ A jelenség okait kutatva, azt találjuk, hogy az említett évben általunk ismeretlen járványos betegség tizedelte az iskoláskorúakat; Jenőfalván az említett iskolai évben 17 hasonló korú halt meg. Ezért lehetett ilyen alacsony az iskolalátogatás.²⁷ Egyébként ez történt 1882/1883-ban is, amikor 1882 októberétől 1883 februárjáig kényszerszünetelt az oktatás.²⁸

Az új iskolatörvény megjelenését követően az iskolalátogatás a következő képet mutatja:²⁹

Iskolai év	Beiskolázottak száma		Megjegyzések
	6–12 évesek	13–15 évesek	
1868/1869		38 fiú és leány	az egyházközségben
1870/1871		50 fiú és leány	
1874/1875	34	80	csak Jenőfalván
1877/1878	164	70	
1882/1883	170	?	
1884/1885	158	31	

Az iskolakötelezettek száma nyilván nagyobb volt, mint a beiskolázottaké, beiratkozottaké. Ugyanis elég nagy volt a különböző okok miatt felmentettek aránya. Nem a legjellemzőbb, de mégis figyelemre méltóak az alábbi két év adatai:³⁰

- 1882/1883-ban 26%-os a felmentettek aránya;
- 1884/1885-ben 39,2%-os a felmentettek aránya.

A táblázat adatait értékelve, az iskolalátogatottsági arány nyilván magasabb volt, mint az előző évtizedekben, évszázadokban. A mai beidegződéseink szerint elfogadhatatlannak tűnhet, a korabeli viszonyokat figyelembe véve azonban azt kell mondanunk, hogy az 1868-as iskolatörvény fő célkitűzése, a népiskolai oktatás alapvetően megvalósult.

Jenőfalván mint minden más katolikus egyházi iskola esetében, az iskola felügyelője és igazgatója továbbra is a helyi plébános volt, de beleszólt az iskolaügyekbe az egyházközség világi vezetősége, az egyházi iskolai tanács, illetve az iskolaszék. Ennek jenőfalvi tagjai megyebíróként Antal András, tanácstagként pedig Szekeres Árpád, Kozma József, Kovács Lajos és Nagy András. Később (1881) pedig az kibővült Bőjte István, Kosza Albert, Kovács Péter és Szekeres Mihály jenőfalvi tanácsstagokkal.³¹ Felsőbb szakfelügyeletet a Csík megyei királyi tanfelügyelő biztosított mindenkor.

1880. július 25-én a Jenőfalván megejtett ellenőrzés után Éltes Elek tanfelügyelő felszólította a helység iskolaszékét és elöljáróságát, hogy a következő tanévre intézkedjen még egy tanítói állás létesítéséről, mivel egyetlen tanító 60, esetleg 80 gyermeknél többet nem oktathat.³² Veress Péter mellé ekkor alkalmazták második tanítónak Ferencz József okleveles tanítót.³³

Az 1868-as oktatási törvénynek megfelelően bővült a tantárgyak száma Jenőfalván is. Vallási imádságok és énekek mellett általános az olvasás, írás, számtan tanítása, de helyet kapott a történelem, földrajz, természettan, polgári jogok, testnevelés és kertészet, illetve heti egy órában az egészségtan is, 1884-től.³⁴ A polgári népoktatás tanterve alaposan kidolgozottnak bizonyult, és szinte egy századon át megállta helyét az erdélyi népoktatásban.

Igaz, ekkor még Jenőfalván a testnevelési órákat az iskola udvarán tudta Veress Péter tanító megtartani. A „kertészeti” órákhoz azonban ideális faiskola állt a tanító

rendelkezésére; az iskolának ugyanis 372 gyümölcsfás ültetvénye volt.³⁵ Amint már jeleztük, tankönyvekből ekkor már nem volt hiány az iskolában; a tanítók azokat figyelemre méltatva oktathatták tanulóikat.

A tanszemélyzet javadalmazását az előző századok gyakorlatának megfelelően az egyház biztosította. A plébánosnak járó fizetség felét kapták a kepeből, de azt kiegészítette a faluközösség vezetősége megfelelő összeggel, melyet a tandíjakból, büntetéspénzből és különböző helyi illetékekből nyert.³⁶

A tanítókról való gondoskodás nem mindig volt azonban folyamatos és körültekintő. A kepe és egyéb fizettségek begyűjtése az egyházi tanácsosok és iskolaszéki tagok feladata volt. Ezek pedig nem mindig teljesítették kötelezettségeiket, és így nyilván a tanítók sem kapták folyamatosan járandóságukat. Veress Péter tanító például 1875. augusztus 8-án egyenesen a püspökhöz fordult panaszával, jelezve: „A fizetésemet többszöri kérésre sem kapom meg soha rendes időben.”³⁷

Amikor 1880-ban a községi elöljáróság vállalta új tanítói állomás létesítését, az új tanítónak 200 forint havi fizetést, ingyen szállást és tűzifát szavaztak meg. Ugy tűnik, államilag kiegészített fizetésről van szó, hiszen azt 1884-ben már 250 forintra emelték.³⁸

A népiskolai oktatás felépítése, tanterve, oktatási módszerei és eredményessége tekintélyt szereztek az iskolának Jenőfalván. Ebben az időben születtek az igazi népoktatói karrierok, pályák. Veress Péter okleveles tanító, aki 1875-től tanított a helységben, elismerést és tiszteletet nyert a lakosság soraiban. 1919-ig működött tanítóként, de nyugalmazott „oskolamesterként” még 1925-ben is sikerrel tevékenykedett a *Katolikus Népszövetségben*. Hasonló mondható el a második tanítói állomásra alkalmazott Ferencz Józsefről, aki 1884-től szolgált Jenőfalván, és nyugalomba vonulása (1910) után ő viseli az említett egyesület, a *Népszövetség* elnöki tisztjét.³⁹

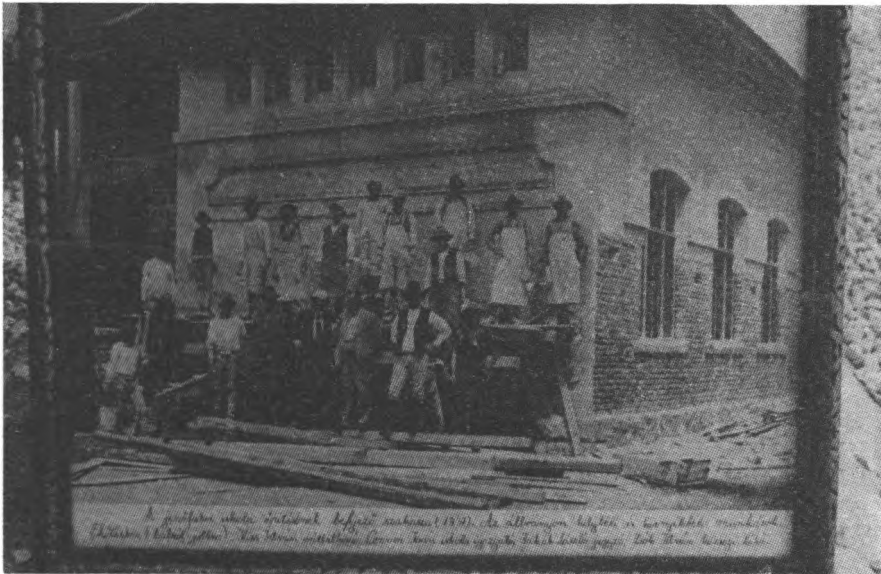
A XX. század első éveiben már harmadik tanító is működik Jenőfalván. 1909-ben, amikor Paláncz Sándor tanító összeállította az 1909/1910-es tanévre szóló órarendet, és amikor 221 gyerek járt az I–VI. osztályba, valamint 49 az ismétlő osztályokba,⁴⁰ az I. osztályban vallást, írást, olvasást, beszéd- és értelemgyakorlatot, illetve számtant tanítottak. A II–VI. osztályokban e tantárgyakon kívül oktattak nyelvtant, földrajzot, történelmet, természettudományt, rajzot, éneket, testgyakorlatot és kertészetet.⁴¹

Harmincperces órákat tartottak, és azok reggel 8 órakor kezdődtek, 11 órakor pedig véget értek. Délután 14 órától 17 óráig tanítottak. Csütörtökön szünidő volt; vasárnap délelőtt szentmisét hallgattak csoportosan. Az ismétlő iskola I–III. osztályában télen heti 5 órát, nyáron 2 órát tanítottak egy-két délután. A tanév szeptember 24-én kezdődött, és május 20-án zárult.⁴²

A XX. század elején már „államsegélyes és állami nyugdíjra jogosult” okleveles tanítókat találunk Jenőfalván, vagyis biztosabb anyagi viszonyok között élő és oktató népnevelőket, akik oktatói feladatuk mellett részt vállaltak a *Katolikus Népszövetség* kulturális egyesület művelődési munkájában is. Veress Péter, Ferencz József

Az 1874-ben épült egyházi iskolaépület. Később óvoda működött benne.

1937-ben új épületet kapott az állami elemi iskola

A csikjenőfalvi népisiskola I. osztályának 1909. évi órarendje

ORATERVE		Ó R A R E N D J E						
Tanulmány		Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
1. Vallásos élet tárgyai								
1. Irtás és katekizálás								
2. Egyháztörténelem								
3. Szevasztás								
II. A nemzeti élet tárgyai								
1. Olvasás								
2. Nyelvem magyarázat								
3. Irtás, fogalmazás								
4. Beszéd és érvelés								
5. Földrajz								
6. Történelem								
7. Világi jogok és köz.								
8. A magyar nép élete és jelise								
9. Számolás és mérés								
10. Természettudományi képek								
11. Természettudományi képek								
12. Gazdasági tudományok								
13. Egyszerűségi tudományok								
14. Műveltség								
15. Jók, bűnök								
16. Közmunka								
Heti órák száma összesen:								

8-9 I. óra olvasás	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber
9-10	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber
10-11	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber
11-12	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber
2-3	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber
3-4	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber
4-5	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber	Wéber

Sze. 1909. évi. Csikjenőfalvi Népisiskola igazgatója: Wéber Péter

A csikjenőfalvi egyházi iskola I. osztályának órarendje 1909-ben

A csikjenőfalvi evang. luther. népiskola II-IV osztályának 1909/10 tanévi

ORATERVE		O K T A B E R N O V E M B E R																									
Osztályok		Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Pentek	Szombat	Vasárnap																			
I. Vallásos élet tárgya.	1. Biblia és katekizmus	I. Mennas	II. Szentján	II. Mennas	I. Mennas	II. Mennas	III. Szentján	III. Mennas	IV. Szentján	IV. Mennas	V. Szentján	V. Mennas	VI. Szentján	VI. Mennas	VII. Szentján	VII. Mennas	VIII. Szentján	VIII. Mennas	IX. Szentján	IX. Mennas	X. Szentján	X. Mennas	XI. Szentján	XI. Mennas	XII. Szentján	XII. Mennas	
II. A nemzetiség tárgya.	1. Nyelv																										
	2. Nyelvnyelvi magyarázat																										
	3. Irod. foglalkozás																										
	4. Beszéd és éneklés																										
	5. Földrajz																										
	6. Történelem																										
	7. Földrajzi rajz és térkép																										
	8. A magyar nép eredete és jellege																										
	9. Számolás és mérés																										
	10. Törvényszabályok																										
	11. Természettudomány																										
	12. Csak a legfontosabbak																										
	13. Egyszerű számítás																										
	14. Rendszer																										
	15. Helyi és országos																										
	16. Könyvtár																										

1909. október 29. dátummal

Mag. Kiskönyvtárosok Szövetsége

Mag. Kiskönyvtárosok Szövetsége

A csikjenőfalvi egyházi iskola II-IV. osztályának 1909/1910. évi órarendje

és Paláncz Sándor, majd a katonáskodó fiatalabb tanítókat helyettesítő György Berta tanítónő az oktató-nevelői és művelődési munkában végzett munkáért érdemelte ki a helység lakossága megbecsülését. Székely Dénes, aki – úgy tűnik – 1884/1885 és 1895/1896 között tanított Jenőfalván, azzal tűnt ki, hogy rögzítette a jenőfalviak népszokásait, hiedelmeit, leírta ruházatukat, lakásuk berendezését stb., amivel maradandó érdemeket szerzett a székely-magyar néprajzi emlékek összegyűjtésében.⁴³

AZ EGYHÁZI NÉPOKTATÁS VÉGÓRÁI

Az első világháború pótolhatatlan emberi és anyagi veszteségeket okozott Jenőfalván általában, az 1916. évi román betöréskor pedig különösen.⁴⁴ A háborút lezáró békeszerződések, pontosabban a Magyarországra kényszerített *trianoni békeszerződés* (1920) éppenséggel a magyar államot csonkította meg visszafordíthatatlanul. *Trianon káros szelleme* talán leginkább az oktatás területén érezte hatását.

A jenőfalvi iskolában ezekben az években Györgypál Berta, Dobai Albert és Péter Antal tanított „államsegélyes” tanítóként. Az iskola felügyelete és igazgatása Kászoni Alajos plébános kezében összpontosult.⁴⁵ A háborús évek és az azt követő drágaság miatt a tanerők fizetségükből – jóllehet azt többször is emelték – nem tudtak megélni. Az egyházi képét a tízesek esküdtjei egyre nehezebben gyűjtötték be. A lakosság is nélkülözött.⁴⁶ A közbirtokossági választmányt is foglalkoztatta a kialakult helyzet, hiszen felelősséget vállalt mind a község, mind az egyház és iskola támogatásában. 1919. augusztus 17-i ülésén sajnálattal állapította meg, hogy Györgypál Berta tanítónő és Péter Antal tanító még 1919. március havi bérüket sem vették kézbe. Gyorssegélyként kiutalt nekik 1000–1000 koronát, de a kérdés alapvetően megoldatlan maradt.⁴⁷

Látva, hogy a község vezetősége tehetetlen, hiszen a lakosság is nélkülözik, képtelen az illetékeket fizetni, a közbirtokossági választmány azt is felvállalta, hogy az iskolában és a tanítói lakon elvégezteti a javításokat, és beállít még egy termet oktatási célokra.⁴⁸ Csakhogy az iskola ügye jóval bonyolultabbnak, összetettebbnek bizonyult.

Kiindulva abból, hogy a közbirtokosságnak végeredményben – kevés kivétellel – a helység minden családja részese, tagja, úgy vélte, a helység „nemzeti érdekei” megkívánják, hogy az iskola ügyét felvállalja a közbirtokossági választmány: „A községben lévő római katolikus jellegű iskolának fenntartása szükséges”, és ezért „a működő tanítók és tanítónő fizetését 1919. október 1-től biztosítani fogja, a községtől fizetendő illetményekkel együtt”.⁴⁹

Az 1920-as év azonban újabb bonyodalmakat okozott. Dr. Kászonyi Alajos, Nagyboldogasszony plébánosa, nem törődve az iskola körüli nehézségekkel, ismé-

telt fakepe-követeléseket támasztott. A közbirtokosság azonban hajthatatlan maradt, ragaszkodott a papválasztáskor megkötött egyezményben vállalt kötelezettségeihez. A drágasági pótlékot azonban megszavazta, bár nem olyan mértékben, ahogy a plébános kérte.⁵⁰ Az egyházmegye rövidesen követelte megint a plébános, a kántorok és harangozó fizetésének emelését. A közbirtokossági választmány azonban 1920. március 14-én hozott határozatában is hajthatatlan maradt az egyházi személyek fizetésemelési követelését illetően.⁵¹ Igaz, az iskola, a kántori és tanítói lak karbantartásától továbbra sem zárkózott el. Így döntött a közbirtokosság tagságának 1920. április 12-én megtartott rendkívüli közgyűlése is, és csak a drágasági pótlékot volt hajlandó folyósítani. A nehéz anyagi viszonyok ellenére a közbirtokosság felvállalta az 1920/1921-es új tanév költségeit is, de csak az előző év szintjén és a téli fa biztosításával.⁵² A pénzügyi bizonytalanság, Dr. Kászonyi Alajos értetlensége miatt a községi vezetőség megmakacsolta magát. Mivel a tanítók sem tudták vállalni a nincstelenséget, a községi előljárók végül is 1921. október 9-én átadták az iskola épületét a hozzá tartozó telekkel, faiskolával, konyhakerttel (kertészettel), valamint a csikmadarasi II. határrészben lévő 67 hold „Szálka-havas” használati jogával a román államnak.⁵³

A későbbi plébános, Saas Antal úgy jellemezte a döntést, hogy Jenőfalva képviselőtestülete félt az iskola fenntartásával járó költségek előteremtésével járó nehézségektől, ezért adta fel 1921-ben iskolájukat.⁵⁴ Meglátása a történész mai szemével is helyesnek bizonyul.

A román állam képviselőjében Nicolae Comenciu tanfelügyelő jelent meg, hogy átvegye az iskolát és vagyonát. Ez alkalommal egyezményt írtak alá, melyben a tanfelügyelő vállalta, hogy az iskola tannyelve a magyar marad, és megmaradnak a magyar tanerők is. Az egyezményt az említett tanfelügyelő, Jenőfalva részéről pedig Kozma Áron községi bíró, Fazakas Ferenc jegyző, valamint Sipos Ferenc, Erős Antal, Gábor István, Kozma Márton és Mojzes Tamás képviselőtestületi tagok írták alá. Azt Dobai Albert tanító jegyzőkönyvvezetőként ellenjegyezte.⁵⁵

Az állam – amint a későbbiekben annyiszor – szószegőnek bizonyult Jenőfalvával szemben. Várható volt más is?

A későbbiekben, amint egy 1926. június 3-án beterjesztett folyamodványban olvashatjuk, Jenőfalva részéről – bizonyára egyházközségi tanácsosként – Erős Antal, Márton Lajos, Ferencz Ágoston, Gábor István ifjú, Márton András, Ferencz Mihály, Ferencz József, Szopos Ágoston, Márton János és Antal József, a püspök közbejárását kérték, hogy az állami közegeket rábírja vállalásuk betartására, azaz, hogy alkalmazzanak Jenőfalván magyar tanítókat. Kilátásba helyezték, hogy ellenkező esetben a község kénytelen nagyobb áldozatok árán is római katolikus iskoláját visszaállítani.⁵⁶

Majláth püspök felterjesztette a panaszt az illetékes minisztériumba, de az – mint várható volt – elutasította azt, azzal az indokkal, hogy a magyar tanítók alkalmazásának kötelezettsége „az állam számára nem származik egyetlen törvény szövegéből

sem”.⁵⁷ A kapott választ megküldték Nagyboldogasszony plébánosának, aki vég-eredményben a községi vezetőségre hárította a felelősséget az egész ügyben. Így minden maradt a román állam akarata szerint.

A jenőfalvi iskolához még a helyi iskolaszék által kinevezett tanítók – Péter Antal és Dobai Albert – átmentek 1921-ben az állami iskolához. Rövidesen azonban olyan román tanítókkal váltották fel őket, akik nem tudtak magyarul. A román állam nyomást gyakorolt az egyházi kezelésben maradt iskolákra is, kötelezve azokat, hogy a naplókát és bizonyítványokat kizárólag románul vezessék, illetve állítsák ki, hogy az oktatást a „királysági” (regati) szabályrendeletek és tanterv szerint biztosítsák. A tanítóknak román nyelvvizsgát kellett tenniük. Sőt, csak úgy maradhattak meg állásukban, ha hűségesküt tesznek a román államnak. 1923-ban bevezették a felekezeti iskolákban is a román nyelv kötelező oktatását.⁵⁸

Az állami iskolában 1924-ben alkalmazták az Anghelescu-féle iskolatörvényt. Ez nem azzal vált nevéssé, hogy létrehozta a 7 osztályos, kötelező, ingyenes állami oktatást – ami kétségtelenül érdeme a törvénynek –, hanem azzal, hogy elrendelte a *román nyelvű oktatást* a kizárólag magyarok látogatta iskolákban is.⁵⁹ Ezzel pedig újabb kálváriát indított el a magyar falvakban. Jenőfalván rövidesen csak románul tudó, ortodox vallású tanítókat alkalmaztak. Ezek közül brutalitásával tűnt ki Clemens Ignatiu, aki a románul nem értő és gyengén felkészült tanulókat 1925-ben úgy összeverte – Szentes Mihály, Bíró Ferenc, Antal Árpád, György János, Nagy József és Szöcs József iskolásokat –, hogy azok az orvos megállapítása szerint nyolc napon túl gyógyuló sérüléseket szenvedtek az ütlegetések nyomán.⁶⁰

A magyarul nem tudó, nem beszélő román tanerők visszavonásáért sikertelenül lépett fel az országos *Magyar Párt* is.⁶¹ A román demokrácia csak a magyar kérdésig terjedt.

Hasonló körülmények között működött Jenőfalván az óvoda is, melynek alapítására kísérletet tettek 1919-ben is, de csak 1929/1930 táján indult be.⁶²

A II. VILÁGHÁBORÚ ÁRNYÉKÁBAN

A *bécsi döntés* megváltoztatta Észak-Erdély állami hovatartozását. Visszatértek a magyar állami hatóságok, köztük a tanügyiiek is. Az újra kiépített magyar állami oktatási rendszer alapvető sajátossága abban rejlett, hogy az oktatás nyelve újra a jenőfalvi lakosság anyanyelve lett, hogy kiépítette a 7 osztályos oktatási rendszert. Ennek megfelelően alakult a népiskolai tanterv és az alkalmazott tanerők száma. Az iskolának tulajdonképpen 8 tanerős tantestülettel kellett volna működnie, de egy 1941. január 17-én kelt jegyzőkönyv tanúsága szerint csak 6 tanító biztosította az oktatás folyamatosságát.⁶³

A szakember- (tanító-) hiányt súlyosbították a *világégés* következményei, hiszen a férfiakat rövidesen behívták kiképzésre vagy átképzésre, majd a keleti frontra küldték. A 12 éven felüli fiúkat levante-képzésre rendelték, a leányokat pedig betegápolásra oktatták.⁶⁴

Ennek ellenére az oktatás tartalma és hatékonysága merőben megváltozott. A kisiskolások számára is érthető anyanyelvi, matematikai, természettani, földrajzi, történelmi, alkotmánytani, egészségügyi, kézimunkai, rajz, ének és gyakorlati (kerészeti, gyümölcsstermesztési) ismeretek elsajátítása nyilván könnyebb volt, mint román nyelven. Javult az iskola látogatottsága is.⁶⁵

A világháború azonban rövidesen érezte hatását, mégpedig már 1942-ben, és nemcsak a fronton elesett apák, férjek, testvérek hozzátartozóinak küldött hivatalos értesítések, a karcfalvi állomáson átbogó csapatszállító vonatok, különösen pedig a „keletről” jövő sebesültszállító vonatok nyomasztó, lehangoló hatásával, hanem az egyre jobban érezhető munkaerőhiányban, majd 1944 tavaszán éppen az oktatás felfüggesztésével.⁶⁶

A tomboló front 1944 őszén vonult át a falun. Az oktatás nyilván megkésve és súlyos anyagi helyzetben, a tanerők hiánya, a férfiak hadifogságba és „büntető táborok”-ba hurcolása miatti munkaerőhiány, megváltozott államhatalmi és ideológiai-politikai viszonyok között, röviden a „román világ” visszatérte körülményei között indult meg, indult volna meg, ha a gyermekeket a szülők nem kényszerültek volna munkába fogni.

A „fasiszták megbüntetésén és eltávolításán” munkálkodó *tisztogató bizottságok* minősítése, az állampolgárság (román) el- vagy nem veszítése függvényében alkalmazták a tanítókat. Kevés volt a szakképzett diplomás tanerő; hiányoztak a tankönyvek, tanszerek. Az 1945/1946-os tanévben beiskolázott 276 tanuló mellé mindössze 6 tanító jutott valamennyire is elfogadható képzéssel. Így aztán szaktudás és tapasztalat hiánya miatt, valamint a nagy létszámú osztályok alakítása következtében igen-igen akadozott az oktatás. A „háború utózájában” gyakran „elvadult” gyermekek oktatásával és nevelésével nehezen birkóztak meg. És ezek az állapotok még tovább súlyosbodtak, hiszen az 1946/1947-es tanévben 230 beiskolázott tanulóval mindössze 4 tanító tudott foglalkozni.⁶⁷ Az eredmények nyilván ennek megfelelően alakultak; az oktatás hatékonysága visszaesett.

A visszatért „román világ” első megszorító intézkedései már 1946 őszén tapasztalhatók, ugyanis bevezették újra a román nyelv kötelező oktatását, Románia történelmének és földrajzának oktatását. Megjelentek az új „román világ” politikai-ideológiai feladatai is, hiszen a tanerőket már ekkor az írástudatlanság felszámolásáért indított „harcra” rendelték nagy buzgólkodással. Lényegi változásokat azonban a tanügyi reform hozott.

A TANÜGYI REFORM UTÁN

Az 1948-as tanügyi reform megszüntette a felekezeti iskolákat, oktatást, és kizárólagossá tette az állami oktatást. A nagy múltú egyházi iskolákra, vagyontárgyaikra, ingatlanaikra a román állam tette rá kezét. A vallás- és vallásérköcsoktatást számúzték az iskolából. Jenőfalva iskolája sem képezett kivételt; azt is „megreformálták”, hiszen az V–VII. osztályt Karcfalvára helyezték át, és csak 4 osztállyal és 4 tanerővel, illetve óvodával maradt fenn.⁶⁸

Néhány évtizeden át, úgy tűnik, az új iskolarendszer Jenőfalván is megszilárdult, a felemelkedés útjára lépett. Az iskola az alapvető anyanyelvi ismeretek (írás, olvasás, szépírás, nyelvtan), matematikai alapműveletek, természettan, ének, rajz, kézimunka és alkotmánytan oktatásában – a vallásoktatás kiiktatásától eltekintve – még nem tért el a hagyományos oktatás tartalmától. A tanerők szorgalma függvényében alakuló beiskolázás, iskolalátogatás, a szülőkkel való kapcsolat kiépítése eredményeket hozott az oktatásban és nevelésben. Az iskola végzettjei sikeresen állták meg helyüket a karcfalvi felsőbb osztályokban. Sőt, a jenőfalvi iskolában indítást nyert tanulók közül 22 mérnök, 12 tanár, 8 egészségügyi szakember, 7 pap, 5 tanító, 5 óvónő, 4 gyógyszerész, 2 táncos, 1 jogász, 1 állatorvos stb. került ki.⁶⁹

Az ötvenes évek második felében Jenőfalván is felgyorsultak a „mezőgazdaság szocialista átalakítására” irányuló erőszakos intézkedések. Faluhelyen azok központja az iskola lett, és ebben eszközként használták fel a tanerőket. Ennek ellenére ezek az iskolások érdekeit tartva szem előtt, és szakmai öntudatuk által hajtva, az oktatás hatékonyságát úgynevezett iskolán kívüli tevékenységgel kísérelték meg fokozni. Osztályok közötti versenyeket szerveztek, gyalogtúrára vitték a tanulókat a környék megismeréséért, majd járművekkel távolabbi vidékekre. Rendszeresítették a gyárak, üzemek, emlékházak látogatását. Bekapcsolódtak a csiki művelődési mozgalomba. Évente legkevesebb kétszer iskolai rendezvényeket tartottak, gazdag műsossal. A helység néprajzi tárgyainak megmentése és összegyűjtése szándékával iskolai múzeumot alapítottak.⁷⁰

A pionírszervezeten belüli úgynevezett ateista nevelés és tevékenység azonban gyakran lelki és jellembeli ficammal járt Jenőfalván, mint általában, bár a „mozgalmas sok hűhót” elkerülte az iskola, ugyanis az iskolaközpont Karcfalván volt. Felsőbb sugallatra azonban a falu párttitkára e munkát ellenőrizendő itt is meg-megállt hallgatóni a tanítási órák alatt az osztályok ajtóit előtt.⁷¹

A központosítási és ésszerűsítési túlbuzgóságok a hatvanas évek második felétől torz szülemények megjelenéséhez vezettek. Az osztályok működését csak akkor engedélyezték, ha a tanulók létszáma 17-en felül volt. Ez a gyakorlat a beiratkozási és jelenléti statisztikai adatok állandó manipulálását igényelte, nem mindig a jenőfalvi iskola hasznára. Ez a jenőfalvi és a központi (karcfalvi) iskola tanszemélyzete közti feszültséget, súrlódásokat eredményezett.⁷²

Az elmondottak tükröződnek a beiskolázott tanulók létszámának alakulásában is:⁷³

Év	Tanulók száma
1946/1947	230
1959/1960	163
1977/1978	123
1987/1988	62

A táblázat mondanivalója nem egyértelmű. Az tükrözheti ugyan a „gyermekáldás” elkerülésére irányuló, divatozó törekvéseket, de bizonyára az említett jelenséget is.

A mindenkori iskolaigazgatók nyilván jó gazdának bizonyultak az iskola ügyeinek intézésében, az iskola épületének karbantartásában, időnkénti felújításában.⁷⁴

*

Jenőfalva „iskolatörténetére” rányomta „bélyegét” az a tény, hogy az Nagyboldogasszony egyházközséghez tartozóan indult, azzal élt-halt évszázadokon át. Önállóan csak a polgári népoktatás kibontakozásával működött mintegy fél évszázadig, Erdély államhatalmi helyzetének megváltozásával pedig olyan irányba torzították az oktatást, mely természetellenes volt, és mely sértette a helység székely-magyar lakosságának érdekeit.

A II. világháború után kibontakozó oktatás is sok természetellenes, a lakosság érdekeit sértő, erőltetett elemet tartalmazott. Ennek ellenére, a tanerők erőfeszítéseinek köszönhetően eredményes oktató-nevelői munka folyt Jenőfalván.

A kötelező népoktatás bevezetéséért és kiterjesztéséért folyó küzdelem sok odaadást, szeretetet, nép iránti hűséget igényelt a tanerők részéről. Úgy tűnik, nem eredménytelenül.

„Oskolamesterek” és tanítók⁷⁵

Név	Működési időszak	Megjegyzések
Lőrinc deák	1585	Nagyboldogasszonyban
Rákosi Benkő István	1649	"
Matheus Létay	1690	"
Csibi Márton	1714–1726	"
Csibi Gergely	1726	"
Abos István	1767	"
Boros János	1767	"
Márk József	1794	"

Szabó István	1794	Nagyboldogasszonyban
Aichler Sándor	1823–1830	"
Veress Lajos	1868–1869	"
Bodor Márton	1870–1871	"
Veress Péter	1875–1919	Jenőfalván tanít
Ferencz József	1881–1910	"
Székely Dénes	1884–1895	"
Paláncz Sándor	1898–1913	"
Györgypál Berta	1903–1923	"
Ferencz Márton	1918–1919 ?	"
Péter Antal	1918–1920	"
Györke Árpád	1921–1934	"
Beke Etelka	1922–1923	"
Bartha Anna	1923–1924	"
Bartha Jolán	1923–1924	"
Tréger Margareta	1923–1924	"
Ábrahám István	1924–1925	"
Ábrahám Rozália	1924–1925	"
Ignăţiu, Clemens	1924–1925	"
Ionescu, Theodor	1924–1927	"
Răchieriu, I. (?)	?	"
Greculescu, Silvia (?)	?	"
Bălan, Margareta (?)	?	"
Marcu, I. (?)	?	"
Gherman, I. Em.	1934–1935	"
Şarpe, I.	1934–1939	"
Costin, Al. M.	1935–1939	"
Călin, El.	1935–1939	"
Bărac, V.	1936–1937	"
Cozma, Ioan	1936–1939	"
Mihai, Ana	1937–1938	"
Bărsan, V.	1938–1939	"
Dima, V.	1938–1939	"
Dobay A.	1938–1939	"
Mircescu, Eremia	1938–1939	"
Cofariu, H.	1939–1940	"
Comănici, A.	1939–1940	"
György Al.	1939–1940	"
Györke Margit	1939–1940	"
Kánya L.	1939–1940	"
Ştefănescu ?	1939–1940	"

Szöcs András	1939–1940
Szöcs Matild	1939–1940
Török Magda	1939–1940
Szöts István	1940–1948
Betegh Ida	1941–1943
Dénes Margit	1941–1943
Dr. Földes Zoltán	1941–1943
Fröhlich Margit	1941–1943
Dr. Keresztesiné Cser Julianna	1941–1943
Laber Margit	1941–1943
Lehotai Ilona	1941–1943
V. Miklós Gergely	1941–1943
Orbán Árpád	1941–1942
Ráduly Ilona	1941–1943
Szövényi Ilona	1941–1943 (?)
Tamás Imre	1941–1943 (?)
Éltes Zoltán	1944–1945
Ambrus Ida	1945–1947
Bálint Barna	1945–1948
Jakabos Irén	1945–1946
Kozma János	1945–1953
Ferenc Márton	1946–1947
Kedves Áron	1946–1947
Kövér Ilona	1946–1947
Magyari Dezső	1946–1947
Tarcsi Ilona	1946–1947
Antal Joachim	1947–1951
Antal Edit	1947–1948
Szöts István	1947–1948
Todor Júlia	1947–1948
Boda M. Katalin	1948–1949
Boda M. Rozália	1948–1950
Ferencz Ilona	1948–1949
Hádnagy Sándor	1948–1950
Imre Veronika	1948–1949
Szekeres Lenke	1948–1949
Keresztes Julianna	1949–1950
Szatmári Anna (Györgypálné)	1949–1953
Kozma Gizella	1950–1952
Pálffy Irén	1950–1953
Borsodi Lenke	1951–1953

Hanzi János	1951–1956
Szőcs Ilona	1951–1954
Fodor Irma	1952–1957
Ferencz Lajos	1952–1960 (?)
Bálint Gyula	1953–1960 (?)
Fülöp Margit	1953–1955
Bálint Gizella	1954–1960
Molnár Sándor	1955–1960
Barabás Vilmos	1957–1958 (?)
Bartók Zsófia	1957–1960
Salamon Lajos	1957–1992
Salamon Mária	1957–1987
Eröss Orsolya	1960–1991
Ferencz Éva	1960–1962
Pátay Mária	1960–1961 (?)
Ghemelea Sára	1974–1977
Böjte Veronika	1977–1980
Lukács Ilona	1981–2000
Bartha Jolán	1987–1988
Vizi Erzsébet	1992–
Ambrus Irma	1997–
Cherches Laura	1998–

Óvónők⁷⁶

<i>Név</i>	<i>Működési időszak</i>
Csóti Irma	?
Lakatai Irén	?
Kopacz Erzsébet	?
Keresztes Julianna	?
Benő Erzsébet	1949–1953
Antal Róza	1951–1953
Megyaszy Olga	1953–1954
Barabás Katalin	1954–1986
Császár Julianna	1962–1970
Csüdör Ilona Lenke	1970–1971
Jaszenovics Teréz	1972–1979
Bács Veronika	1977–1981
Antal Magdolna	1979–
Kuna Ágota	1981–1987

Mihály Matild	1987–
Antal Irén	1993–1994.
Pál Judit	1995–1998
Salamon Gabriella	1994–

JEGYZETEK

1. Benkő 1853, 37.
2. Vámszer 1977, 245.
3. Sándor Imre: *A csíkszentsimoni Endes család levéltára (1544–1847)*. Kolozsvár, 1910 (Sándor 1910), 5.
4. Szabó–Tonk 1992, 7/44, 90/908, 256/2579.
5. Sándor 1910, 31.
6. Uo., 43.
7. Benkő 1653, 37, 39.
8. CsSzM, Jenőfalva jkv. 6314, 62/1785, 77/40/1782.
9. SzOKL, Új Sorozat, IV. 533–534; Sándor 1910, 7–8, 13, 22, 31, 34, 43, 52, 164; Sándor Imre: *A Csíkszentkirályi Sándor család levéltára I. 1539–1756*. Kolozsvár, 1914 (Sándor 1914), 51.
10. Veszely 1860, 58.
11. Uo., 87–88.
12. Uo.
13. Benkő 1853, 42.
14. Veszely 1860, 87–88; NBALvt, Pénztárnapló, 113, 128.
15. Veszelyi 1860, 87–88.
16. CsSzM, 6314, 85/1790. okt. 31.
17. NBALvt, PEEPNA, 1837/38.
18. Uo.
19. Benkő 1853, 42; Sándor 1910, 58.
20. CsSzM, Jenőfalva jkv. 6415, 11/1801.
21. NBALvt, PEEPNA, 1854. évi bejegyzések.
22. Veszely Károly: *Az Erdélyi róm. kath. püspöki megye autonómiája...*, Gyulaférfévár, 1893 (Veszely 1893), 438–442, 446, 450.
23. NBALvt, Számadási jkv. 77.
24. Uo., 64, 117, 121, 149.
25. Salamon Lajos: *A jenőfalvi iskola monográfiája*. Ms. (Salamon Ms), 2.
26. Ördögh Imre: *Negyedévezredes oktatás Csíkmadarason*. Pál–Antal 1996, 229.
27. RNL. CSI. Anyakönyvek gyűjteménye, 47. sz. Index Baptisorum Romano-Catolicae, A–I, 1–54.
28. Salamon Ms, 4.

29. Uo., 2–3.
30. Uo.
31. NBA Lvt, Számadási jkv. 81, 125.
32. Salamon Ms, 4.
33. Uo.
34. *Magyar Törvénytár. Az 1864–1871. évi törvénycikkek.* Budapest, 1896 (MTt 1864–1871), 451.
35. Csíkjenőfalva, Elemi iskola, lvt. A csíkjenőfalvi népiskola I. osztályának 1909/10. tanévi Óraterve és Órarendje. (= Elemi isk. lvt.)
36. Jenőfalva ügyv. jkv., 1872, 176; 1873, 3, 27; 1874. jan., 3; 1875. szept. 26; 1876. nov. 18.
37. Salamon Ms, 4.
38. Uo.
39. Népsz. tagjai, 1910–1925-ben; Népsz. jkv. passim.
40. Elemi isk. lvt., 1879. aug. 28-i statisztikai kimutatás; Statisztikai kimutatás az 1910/11. iskolai évre.
41. Uo.
42. Uo.
43. Népsz. tagjai, 1910–1925-ben; Népsz. jkv. passim.; MNM EA, 749; 3715. Olosz Katalin néprajzkutató szíves közlése alapján.
44. Csíkjenőfalva Közb. jkv. 1918. május 31, 1919. március 9.
45. Elemi isk. lvt, 580/1920.
46. Csíkjenőfalva Közb. jkv. 1919. május 4.
47. Uo., 1919. augusztus 17.
48. Uo., 1919. szeptember 8.
49. Uo., 1919. okt. 5.
50. Uo., 1920. február 1.
51. Uo., 1920. március 14.
52. Uo., 1920. ápr. 12, 1920. május 9, 1920. szept. 5, 1920. dec. 5.
53. Lestyán Ferenc: *A hitvallásos iskolák 1920–1940 között.* Ms. 35–36 (Lestyán Ms.).
54. Uo., 36–38.
55. Uo., 35–36.
56. Uo., 36–37.
57. Uo., 38.
58. NBA Lvt, *A felcsíki esperesi kerület tanfelügyelői ügyviteli naplója 1921. október 1-től* (Tanf. jkv.), 13/1922, 32/1923, 46/1924.
59. Uo., 69/1926.
60. Lestyán Ms, 39.
61. Tanf. jkv., 94/1926.
62. Uo., 54/1929, 12, 18, 51, 59/1930.

63. Lásd az elemi iskola levéltárában.
64. A jenőfalviak közlése szerint.
65. Uo.
66. Néhai Szopos Gergely elbeszélése nyomán.
67. Salamon Lajos szerint.
68. Salamon Ms. 6.
69. Ezek nevei Antal Csaba és az adatközlések szerint a következők:

Mérműkök, almezműkök és technikusok

1. Ábrahám István	Kedves László ifj.	Eröss Elemér
Bara József	Kelemen Levente	Gábor Mária Izabella
Böjte Gyárfás	Kozma Ernő	Kedves Árpád
Eröss Zoltán	Péter Irma	Kedves László
Ferencz András	Péter Zoltán	Szekeres Károly
Ferencz Ibolya	2. Gyenge Vilmos	Szentes Balázs
Gábor Gergely	Jéré Vilmos	Szentes Dénes
Gábor Tibor	Mihály Ferenc	Szentes Károly
Gegő Tibor	3. Antal Attila	Szopos Emil
Gidró Zoltán	Bara Dénes	Zágoni Jenő ifj.
Gyenge Csilla	Baricz Gergely	Zsók József
Hajdú Gabriella	Bács Áron	
Karda Imre	Berszán Csaba	

Tanárok, tanítók, kántorok, óvónők

1. Ábrahám Emma	Márton Gizella	Simon Vilma
Barabás Emőke	Szentes Emese	Tóth Margit
Barabás Vilmos	Tamás Katalin	3. Farkas Áron
Böjte Edit	Zágoni Jenő	Szekeres Károly
Farkas Ibolya	2. Antal Csaba	Szentes László
Hajdú István	Ágoston Ilona	4. Bács Veronika
Hajdú Zoltán	Ágoston József	Böjte Magdolna
Kedves Ágoston	Bodor Erzsébet	Ferencz Veronika
Kedves Ince	Eröss Gizella	Gyenge Teréz
Kelemen Ágnes	Farkas Edit	Kozma Matild
Kosza Mária	Gegő Jeremiás	Páll Rozália
Kozma Emil	Kedves Melinda	
Kozma Hajnal	Kedves Rozália	

Orvos, gyógyszerész, egészségügyi technikus

1. Both Károly	Böjte Erika	Kosza Gabriella
2. Eröss Judit	Dobos Attila	Kozma Mónika
Zágoni Elemér	Kedves Aranka	Mákszem Gizella
3. Bálint Gizella	Kedves Gabriella	Mákszem Rozália
Bíró Zsuzsa Mária	Kedves Margit	Pál Hajnal

Pap, jogász, közigazdász, vegyész, állatorvos, állateg. technikus

1. Gábor Zoltán	Páll Dénes	Zágoni Ágnes
Kosza István	Vizi Zakariás	Zágoni Elemér
Kosza József	2. Jéré Elemér	5. Kelemen Hunor
Márton Antal	3. Gegő Katalin	6. Kosza Levente
Márton László	4. Leveles László	

Antal Csaba nyugalmazott tanítótól, illetve a karcfalvi iskola igazgatóságától nyertük ezeket az adatokat.

70. Salamon Lajostól szerzett adatok.

71. Ua.

72. Ua.

73. Ua.

74. Ua.

75. Elemi isk. Lvt, Anyakönyvek és Előmeneteli naplók, passim.

76. Jaszenovics Teréz: *Felcsik óvodatörténete a múlt és jelen tükrében*. Ms. 1998, 6, 23–24.

Dr. Szabó Miklós, Salamon Lajos, Antal Csaba

KÖZMŰVELŐDÉSI ÉLET

A székelyek katonai kötelezettségei és az azokat éltető szabadságjogok közösségi jellegűek voltak. A közösségi szellemet alakító, formáló és megtartó természetűeknek bizonyultak. A mostoha természeti viszonyok között folytatott állattartás, földművelés, a vetésmező védelme, erdőlés, építkezés stb. ugyancsak erőteljesen táplálta az együttműködési – szomszédsági, közösségi, utcai, tízesi és faluközösségi – szellemet, az úgynevezett „kalákázást” az élet mindennapjaiban, nyilván gazdasági érdekektől vezetettve, de a lelki oldódás, az önkifejezés, kitárulkozás, a vigadalom, a nótázás és tánc kedvelése miatt is.

Jenőfalva falugyűlési jegyzőkönyveiből tudjuk, hogy e gyűlések, különösen „a falu helyeinek” – szénafüveinek és havasi legelőinek – hasznát bérbe adók vagy eladók is szokásosan „áldomással” értek véget, hiszen így oldódtak fel a tárgyalások során felgyülemlett feszültségek, hangulatok.¹

E szokások századokkal korábban is jelen voltak általában Felcsíkon, amint ezt hangsúlyoztuk a szokásokat elemző fejezetben.² Az alkalmi vigadalmak mellett a farsangiak jobban sikerültek.³ A farsangi vigasságok, lakodalmak folytak a XIX–XX. században is. Néha éppen tiltott időben is sor került azokra. 1873-ban Zerkula Györgyöt és hegedűs társát, Nyáskuj Istvánt megbírságotla a falu széke, mert „a vallási és egyházi törvényünk ellenére táncvigalmat” csináltak, és „a csend felzavarását idézték elő”. 1876-ban 18 jenőfalvi ifjú legényt büntettek meg hasonló okok miatt.⁴

A kalákázásokhoz és farsangi mulatozásokhoz hasonlatosak, bár szokás- és rítuselemeiben különböztek, az élet nagy eseményeihez és az egyházi jeles ünnepekhez kapcsolódó vendégségek, vigasságok (húsvéti locsolás, tűzijáték, kirakóvásár a Nagyboldogasszony napi búcsúkor, karácsonyi betlehemezés, istvánózás, jánosozás stb.).⁵

Pusztá létezésükből arra következtethetünk, hogy a jenőfalviakban századokkal korábban is erős hajlam élt az önkifejezést szolgáló nótázásra, táncra, mókázásra, még ha azokban kimutatható a párszerzés ösztöne is. Ki is élték ezt a hajlamot spontán. Majd – amikor erre kellő ösztönzést és irányítást kapott Jenőfalva népe – a kialakuló falusi világi értelmiség szervezésében a közművelődési rendezvényeken mutatta meg ilyen irányú hajlamát, miért ne, tehetségét. A XIX. század végére már igen gazdag hagyománya volt a jenőfalvi nótá- és tánckincsnek. Felfigyelt erre a helység „tanítóácsija”, Veress Péter, majd Székely Dénes is, akik megkísérelték e kincset halhatatlanná tenni.

Székely Dénes 1895-ben leírta a jenőfalvi szokásokat, Veress Péter pedig Bartók Bélával teremtett kapcsolatot. Bartók 1907-ben a Csíkban végzett gyűjtőmunkája

alkalmával lejegyezte *A nagy hegyi tolvaj* ballada jenőfalvi változatát, majd ugyanitt harminc magyar dalt érdekesített felvételle.⁶

A közművelődési rendezvényeket feltérképezni ma már igen nehéz. Feltételezhető azonban, hogy már a XIX. század hetvenes éveiben alakultak ezt szolgáló intézmények.

A KATOLIKUS NÉPSZÖVETSÉG

Az országszerte meginduló „székely” szellemi erjedés – *Székely Történelmi Bizottság* (1874), *Székely Egyesület* (1876), a *Székely Oklevéltár* kiadása, a *Székely Nemzeti Múzeum* (1877), az *Erdély-részi Magyar Közművelődési Egyesület* (1885) megalakulása stb. – bizonyára éreztették hatásukat Nagyboldogasszony egyházmegye falvaiban is. Ekkortájt építenek új iskolát, létesítenek iskolakönyvtárt, hoznak létre Jenőfalván önálló iskolát stb. Az eseményeket, történéseket ma már nyomon követni nem tudjuk. Eredményeiről azonban már többet mondhatunk el.

A XX. század elején katolikus művelődési egyesület alakult Nagyboldogasszony egyházmegyében. Az a tény, hogy 1910-ben már 126 jenőfalvit tartottak számon az egyesület tagjai között, arra enged következtetni, hogy annak szervezési munkálatai már jóval korábban megindultak. Az egyesület a *Katolikus Népszövetség* nevet viselte, és központja Budapesten volt. Tevékenységére vonatkozólag 1910-től rendelkezünk adatokkal. Jenőfalvi tagjainak létszáma az alábbiak szerint alakult:⁷

Év	Tagok száma
1910	126
1912	87
1913	109
1914	122
1915	129
1916	135
1925	254
1929	114
1930	143

Amint a táblázat tükrözi, az egyesület tevékenysége iránt az érdeklődés hullámzó, de állandó volt. Erre utal az egyesületi tagok létszámának alakulása.

Ez a jelenség azonban – szerintünk – nem annyira az érdeklődés növekedésével vagy csökkenésével magyarázható, hanem az időnkénti *csoportvezetők* életképesség-

gével, rátermettségével. 1929-ben például, amikor Pál József, Mihály András és Vizi Tamás voltak a csoportvezetők, a tagok száma így alakult:⁸

- Pál József csoportjában 34 tag volt;
- Mihály András csoportjában 41 tag volt;
- Vizi Tamás csoportjában 39 tag volt.

Nyilván, attól is függött a tagok létszáma, hogy milyen *önművelődési formákat* választottak az egyházi és világi személyek közül kikerült helyi vezetők, illetve a *Katolikus Népszövetség* irányítói. A művelődési egyesület központja 1918 előtt Budapesten működött. Az államhatalmi változás után ez a kapcsolatrendszer megszűnt. 1923-ban azonban Albert Vilmos és Dr. Csipák Lajos római katolikus főgimnáziumi tanárok kezdeményezésére a művelődési egyesületet újjászervezték, és az igen életképesen és sikeresen működött 1940-ig. 1934-ben a *Katolikus Népszövetség* központi igazgatója Márton Áron, a későbbi neves püspök volt.⁹

Az egyesület kezdeteiről és tevékenységének első szakaszáról kevés adat áll rendelkezésünkre. Hiányosak ismereteink az egyesület 1923–1928 közötti szakaszáról is. Ismertebb ellenben annak III. tevékenységi szakasza, amikor az egyesület jegyzőkönyvei beszédes adatokat szolgáltatnak e tekintetben. E szakaszra vonatkozó forrásokból kikövetkeztetve, az egyesület tevékenységi formái a következők voltak:¹⁰

- ismeretterjesztő előadások;
- énekkari munka:
 - férfi énekkar;
 - ifjúsági énekkar;
 - iskolások énekkara;
 - óvodások énekkara;
 - zenekar;
- színjátszó csoport;
- tánccsoport;
- szavalókör;
- könyvtár;
- multságok.

Az ismeretterjesztő előadások keretében neves értelmiségi személyeket kértek fel előadást tartani. Így Domokos Pál Péter tanítóképezdei tanár *Kultúránk megtartása, az Új magyar zene és Kodály* témákról beszélt. Saas Antal plébános *a gazdaságról, talajművelésről, a műtrágyákról, házi szárnyasokról, a növények életéről*, illetve *a szabad gazdálkodásról* értekezett. Dr. Élthes Endre orvos *egészségügyi kérdésekről*, Szász József zeneakadémiát végzett kántor-tanító *a kuruc költészetéről*, Antal Áron *a székelyek történetéről*, Baumgarten László *a tanuló ifjúság jövőbeli teendőiről*, Ferenc József nyugalmazott tanító *a méhészetéről és konyhakertészetéről*, Folgel Jakab állatorvos *az állategészségügyről*, Baka János főállatorvos *a szarvasmarha-betegségekről*, Beczásy Zoltán *a testnevelésről* tartott előadást, nagy érdeklődés mellett.¹¹

Külön figyelmet érdemel az 1934. december 26-án, azaz karácsony másodnapján tartott ünnepség, melynek díszvendége a *Katolikus Népszövetség* központi igazgatója, Márton Áron volt. A későbbi neves püspök alkalmi, de a székelységet érintő igen időszerű és fájdalmas kérdéstről érkezett. Az ünnepség jegyzőkönyvvezetője így összegezte beszédének lényegét: Márton Áron „... gyönyörű beszédében rámutatott a székelység legnagyobb veszedelmére, az ivás, bicskázás, egymás jelentgetése káros következményeire (...). A mostani időkben – folytatta a főigazgató – józanul ítélő, becsületes, tiszta erkölcsű ifjúságra van szükség, amely férfikort érve, bátran tud harcolni a sok támadással szemben, mely éri fajunkat, évszázados kultúránkat és drága anyanyelvünket”.¹²

A szívre és értelemre ható előadás – legalábbis pillanatnyilag – mélyen meghatározta, érintette Karcfalva és Jenőfalva népét, hiszen az „síri csendben hallgatta végig Márton Áron beszédét”.¹³

Az ünnepség színe-javát a jenőfalviak szolgáltatták. Szavalt Szopos Gizella és Szopos Gergely, akiről a jegyzőkönyv vezetője feljegyezte: „... mindig készségesen állott a kultúra szolgálatába, példát adva legénytársainak.” A vegyes énekkarban, melyet Szász József kántortanító vezényelt, 14 jenőfalvi is jelen volt. Verset mondott még Márton Károly „igen ügyesen”, továbbá Márton István; tárogatón játszott Ferenc Márton és Szász József.¹⁴

Az egyesület munkáját Saas Antal plébános mutatta be és értékelte.

Az énekkarok programjában többnyire népdalok szerepeltek; azokat 2–4 szólamban adták elő. A színjátszók többnyire népszínműveket, életképeket és vígjátékokat mutattak be.¹⁵

A népszövetség közművelődési munkája sikeresen szolgálta mind az önművelődés, mind az összetartás és a káros jelenségek elleni küzdelem ügyét. Felfigyeltek rá az állami hatóságok is, és – amint az 1934. évi feljegyzésekből kitűnik – „a tagozat zavartalan működését közbelépésével többször megakadályozták”.¹⁶ Az előadások engedélyezésének megszerzése egyre nehezebben sikerült. Saas Antal plébános vezetésével azonban legyőzték az ilyen akadályokat is.

A karcfalvi *Katolikus Népház* felépítése 1936/1937-ben e sikeres népművelési munka szellemében fogant és valósult meg.

Az 1940. évi államhatalmi változás a közművelődés lehetőségeit bővítette. Sor került hangosfilm vetítésére is. A II. világháború – a férfiak hadba vonulása – azonban szűkítette is azokat. Szász József, aki két évtizeden át oly lelkesen vezette az énekkarokat, sőt, szólóénekesek hangszeres kíséretét is biztosította, 1941 elején eltávozott a kántortanítói állomásról.¹⁷ Ezt követően több kántor váltotta egymást: Ferenc Lajos (1941), Somogyvári János (1942), Pázmándi József (1943), Hadnagy Sándor (1943. december 12-től), de egyik sem foglalkozott érdemben a közművelődés ügyével.¹⁸

A *Katolikus Népszövetség* kezdeményezte és szervezte közművelődési tevékenységet gazdagította az olvasókör.

AZ OLVASÓKÖRBEN¹⁹

Kezdetei visszanyúlnak talán a XIX. századra. Tevékenységét valamennyire tükrözi egy ránk maradt 1912–1942 években vezetett pénztárnapló, melyből azonosítható taglétszáma, felszerelése és rendezvényei is, illetve a megrendelt hírlapok és folyóiratok címei.

Bizonyára a fentiekben bemutatott *népszövetség* megalakulásának körülményei között alakult meg Nagyboldogasszony egyházának olvasóköre, mely Karcfalván működött, de a jenőfalviak is bekapcsolódtak tevékenységébe. Külön alapszabályzata volt, és külön jogi személyként működött. 1921-ből fennmaradtak nyomai annak is, hogy kétféle (kerek és négyszögű) pecséttel rendelkezett.

A jenőfalviak által is látogatott karcfalvi olvasókör negyedszázados évfordulójára készített meghívó

Az említett forrásból megtudjuk, hogy 60–70 tagja volt Karcfalváról és Jenőfalváról. Viszonylag gazdag felszereléssel rendelkezett. Biliárd, sakk, dominó, asztali kugli, rádió stb. biztosította a tagok szabadidejének kellemes eltöltését. De rendelkezett az olvasókör hangszerekkel, jelmezekkel, melyeket műsoraik szervezésében vettek igénybe.

Az olvasókör vezetői teaesteket, táncestélyeket, színelőadásokat, közös rádióhallgatást, szabadtéri majálisokat szerveztek és tartottak. Mindenekelőtt azonban könyveket és folyóiratokat, valamint napilapokat bocsátottak az érdeklődők, elsősorban a rendes tagok számára. Ezzel olyan művelődési lehetőségek alakultak ki, amelyek meghaladták a hagyományos falu kereteit.

1936–1938-ban felépült Karcfalván a *Katolikus Népház*, ahol az olvasókör is helyet kapott; műsorait itt tarthatta meg.²⁰

A II. VILÁGÉGÉS UTÁN

A front elvohulását követően rövid időn belül (1944. december 9-én) Kedves Áron személyében új kántortanítót kapott Nagyboldogasszony egyházmegyéje.²¹ Itt tevékenykedett tanítóként Bálint Barna, igazgató-tanítóként Kozma János, akik lelkesen támogatták a közművelődést. 1946. július 19-én például Berczik Árpád *Parasztkisasszony* című művét adták elő nagy sikerrel. Ez kedvezett a művelődési élet újjászervezésének.²² Csakhogy a jenőfalvi világi értelmiség állandó váltogatása hátrányosan hatott.

1948 elején hazatért a hadifogságból és elfoglalta állását az 1943 decemberében kántorra választott Hadnagy Sándor. Úgy tűnt, rendeződnek a közművelődési állapotok. A tanügyi reform azonban beleszólt annak alakulásába. A kántortanítót ugyanis „száműzték” az iskolából, a „hivatalos” közművelődési életből. A lakosság azonban igényt tartott a közművelődésre. Önszerveződéssel kezdett az éledezni; támogatták azt néha éppen a helység iparosai (pl. Gidró Lajos tímár). A mozgalom élére Ferencz Lajos tanító és Bartha Anna helyettes tanítónő állott. Megszervezték a *Hazatérők karácsonya* előadást, mely emlékezetes maradt napjainkig az idősebb nemzedékek számára. A hadifogságból megtértek köszöntése, felrázása és nevettezése céljából ötletes jelenetekkel léptek fel a férfiak, többek között Gegő István, Kedves József és Bíró Dénes.²³

Ettől kezdve megélnékül a közművelődési élet; állandósultak a rendezvények, melyeket az asszonydalcsoport énekszámai, táncok, monológok, zenekari számok, szavalatok stb. töltöttek ki. Előadták *A falu rossza*, *Piros bugyeláris*, *A bor*, *A vén cigány*, *A gyimesi vadvirágok*, *Énekes madár*, *Sári bíró*, *A csizmadia mint kísértet*, *A lelenc* stb. színműveket, de próbálkoztak igényesebb darabok előadásával is

(Gergely S.: *Vitézek és hősök*; Mo-
lière: *A képzelt beteg*). A színmű-
veket betanító Todor Júlia, Bartók
Zsófia, Barabás Vilmos és Katalin,
Salamon Lajos és Mária, Eröss Or-
solya és mások méltán érdemelték
ki a jenőfalviak elismerését. Sala-
mon Lajos visszaemlékezése szer-
int fiatalok és házások (Kedves Já-
nos és Margit, Kedves Albert, Szopos
Demjén, Király József, Gábor
Áron és Teréz, Gyenge Demjén,
Gidró Lajos és Júlia, Kosza Vilmos
és Marcella, Bíró Ferenc és Anna,
Szopos Mihály, Gábor Tibor, Gyen-
ge Zoltán, Gyenge István és Anna,
Bíró Dénes és Vilma, Bőjte Lajos
és Valéria, valamint Bíró Sándor,
Gyenge Zoltán és Barabáss Zsolt
gyermekszereplőként, illetve Kató
József, Imets József, Karda Károly,
Antal András, Farkas Rozália és
Gyenge Istvánné „Kicsi” Anna mo-
nológ előadóként) szívvel-lélekkel
vállalták a közművelődés előmoz-
dítását. Gyenge Istvánné „Kicsi”
Anna szerint még „szénáért menve
is tanulták szerepüket, este... meg a
testi fáradtság sem számított”.²⁴

*Meghívó az 1936-ban születettek 50 éves
találkozójára*

50 ÉVESEK TALÁLKOZÓI²⁵

Mint a hegyi forrás, valahol felfakadt egy gondolat: az 50 évesek találkozója. Az egyház berkeiben meghirdették valamelyik székely faluban, talán éppen Csíkjenőfalván megtartották, aztán egy másikban, egy harmadikban, és rövidesen mozgalmá duzzadt, formálódott. Erős érzelmi tartalommal telítődve, a szülőföldről való ragaszkodás, az emlékek ápolása, az egymáshoz való tartozás, kötődés hordozója lett egy lelketlen világban. Kosza András visszaemlékezései szerint 1972-től tartották meg az 1922-ben születettek, az 50 évesek találkozóját Jenőfalván.

Azt sem lehet tudni, kik voltak a kezdeményezők, talán Szöcs (Bíró) István, talán másvalaki. Az kétségtelen, ez is önszerveződésként indult. Dalcsoportok és színjátszók léptek színre. A helyben élők öt-hat hetet áldoztak rá, hogy dalokat, táncokat, színműveket, verseket stb. adhassanak elő. Már a felkészülés is értelemmel telítődött, hiszen ilyenkor felelevenítették az emlékeket, a kedves gyermekkori csínyeket, ifjúkori történeteket. Mindenképpen oldódtak a gátlások, feszültségek, formálódott az összetartás, testben-léleken együvé tartozás érzése és tudata. Az idegenbe távozottaktól és a találkozóra megjelentektől megkapták az első elismerő tapsokat. Aztán előadták a műsort a kultúrházban, sőt, megismételték azt esténként más helységekben is. Mindig önzetlenül, mindig sikerrel.

Lassan-lassan hagyományápoló, közösségformáló erővé alakult, erősödött az 50 évesek találkozájának mozgalma. A helyi világi és egyházi értelmiség ráhajlott a mozgalom támogatására, felkarolására. Barabás Vilmos és Katalin, Salamon Lajos és Mária, illetve Székely Sándor vállalta fel a mindenkori 50 évesek támogatását. Kár, hogy a mozgalom terebélyesedésével – ma már tartják a 40 évesek találkozóit is – az sekélyesedett is. Az 1943-ban születettek 50 éves találkozója után már nincs igény avagy készség a „műsorok” szervezésére, és megelégszenek a szervezők azaz, hogy „osztályfőnöki órán” a gyermekek, az unokák köszöntsék az ünneplőket.

ZENEKAROK

A nótázáshoz, tánchoz szükség volt zenére is. Említettük, hogy valamikor a múlt század utolsó harmadában Zerkula György és társa, Nyáskuj István „húzták a talp alá valót” Jenőfalván. Valamivel később már valóságos fúvószenekar végezte ezt a munkát.

Barabás Vilmos úgy tudja, a '30-as években alakult Jenőfalván a fúvósok zenekara, 5–6 taggal (Barabás József, Barabás Dénes, Kozma József, Albert István és Gegő Ágoston részvételével).²⁶ A II. világháborút követően a hadifogságból hazatért Kozma Vince és Kosza József vonóskettőst alakítottak; lakodalmakban, táncmulatságokon zenéltek. Ma már az idősebbek helyére új nemzedék lépett: Bíró Elemér, Kosza Áron, Márk József és Márton József, valamint néhány szomszéd falusi.²⁷

Az 1990-es évek elején alakult egy 3–4 fős *ifjúsági zenekar* és 6–7 párból álló *tánc csoport*, mely felcsiki és maroszéki táncokat tanult be és adott elő Jenőfalván, a környékbeli falvakban, sőt, Magyarországon is. Amint azt Tamás János elmondta, feldúsított programjukkal részt vettek a *Tatros Forrásánál* folklórfesztiválon is, és kiérdemelték a „közönség vastapsát is”.²⁸

Bálint Zoltán kántor vezetésével egyházi zenekar is alakult nagy bizakodással.

Külön színfoltot képezett a művelődési életben a tűzoltók 1984-ben szervezett műsoros estje, melynek során sikeresen szórakoztatták a falu népét.²⁹

JEGYZETEK

1. CsSzM, Jenőfalva jkv. 6314–6318, passim.
2. *Szokások és hiedelmek hatalmában* kíséreltük meg 1650-től adódó közvetett és közvetlen adatokkal bemutatni e kérdést.
3. Lásd ugyanott.
4. Ügyviteli jkv. 27/1873 és az 1876. november 18-i bejegyzés.
5. E kérdéseket csak általánosságban érintettük közismert voltuk miatt.
6. Szöllősy András: *Bartók Béla összegyűjtött írásai*. I. Budapest, 1966, 33–35, 197, 229, 237, 334, 347.
7. Népsz. tagjai 1910–1925-ben; Népsz. jkv, passim.
8. Uo., 1929. április 7-i jkv.
9. Uo., Népsz. jkv, passim.
10. Uo.
11. Uo.
12. Uo., 1934. december 26-i jkv.
13. Uo.
14. Uo.
15. Uo., 1928–1939, passim.
16. Uo., 1934. január 26-i jkv.
17. NBA Lvt, Egyht jkv, 1941. január 19-i jkv.
18. Uo, 1941–1943, passim.
19. *Az Olvasókör pénztárnaplója 1912–1942*, Zágoni Elemégnél.
20. NBA Lvt, Egyht jkv. 1938. augusztus 14-i jkv; 1939. július 16-i jkv; 1941. április 14-i jkv.
21. Uo., 1944. december 9-i jkv.
22. RNL, Csl, Jenőfalva lvt, 9-es iratcsomó, 1946. július 14-i irat.
23. Gyenge Istvánné „Kicsi” Anna visszaemlékezései után. Lásd: Salamon i. m. 13–14.
24. Uo., 18; Salamon utólagos közlése.
25. Salamon Lajos és Barabás Vilmos közlése után.
26. Barabás Vilmos és Kosza András egybevágó közlése után.
27. Kosza András közlése.
28. Tamás Lajos közlése.
29. Erős Árpád után. A tűzoltókkal kapcsolatos néhány adat: a lakosság ősidőktől fogva építkezéshez boronafát használt. Zsindellyel (dranyica) fedett, boronafából készült házak és gazdasági épületek népesítették be a falut. Amíg az üléshe-

lyek (telkek) tágasnak, szellősnek bizonyultak, tűzesetek is ritkábban estek meg. Később a nép gyarapodásával azonban beépítették a telkek szabad helyeit. Ezért a tűzveszély nagyobb lett. Elhárítása érdekében a falu vezetősége intézkedéseket fogantatosított. 1791-ben elrendelik például a „vesszőkürtők” (kémények) lebontását és újak építését. A falu „örházánál” állandóan készenlétbe helyeztek 3 kádat és 12 sajtárt (sétárt). 1828-ban vashorgokat, kádat, lajtorjákat kellett készenlétbe helyezni a „falú őrző házában” tűzelhárítás céljából.

Tapasztalatból tudhatták, hogy a tűzeseteket a „vesszőből font kürtő” okozza, ezért 1853-ban elrendeli a falu vezetősége „pléhkürtők” állítását.

A XIX. század közepén kezdett kibontakozni a tűzkármentesítés, mely célból Csík-székben is társaságokat alakítottak. Ezzel egyidejűleg kezdett szervezettebb jelleget öltetni a tűzoltóság. Annyi bizonyos, a XX. század elején már jól szervezett csoport működött Jenőfalván, bár a lakosság kezdett átállni cserépfedeles, téglá- és kőházak és gazdasági épületek emelésére. Ez azonban nem jelentette a szervezett tűzoltóság feloszlását. Annak vezetését több évtizeden át Zágonyi Jenő látta el. 1950–1978 között ellenben Eröss Árpád teljesítette ezt a feladatot. 1978 után ötévenként váltakozva Szopos Ágoston, Kozma Mihály és Márton Barabás teljesíti kötelességtudóan ezt a megbízatást. Lásd: Jenőfalva jkv. 6314, 94/1791; 6316, 62/1828; Ügyviteli jkv. 181/1853; Eröss Árpád közlése.

Az 1936-ban születettek az 50 évesek találkozásán

Az 50 évesek köszöntése 1986-ban Jenőfalván

Az 1945-ben született jenőfalviak 50 éves találkozója

Dr. Szabó Miklós

TÖRTÉNELMI HELYNEVEK

A helység bel- és külterületének (vetésmezőinek, közlegelőinek, közerdőinek), „falu helyeinek”, kútjainak, forrásainak, itatóhelyeinek, útjainak, hídjainak, egyszóval életterének kialakulása folyamán névvel illette ezeket, ésszerűen kikövetkeztethető vagy csak alkalmasszerűen adódó okból. Ezért a nevek a természettel folytatott küzdelemnek egy-egy állomásaként foghatók fel.

Nem minden történelmi helynév maradt fenn. Ennek ellenére azokat térképre vetítve, mutatják, hogy terjedt, hogy alakult a falu bel- és külterülete a székelyek csíki megtelepedése után. Utalnak a székely-magyar nyelv sajátosságaira is, ha hozzáértő szakember, nyelvész faggatja őket.

A helynevek bizonyos részét összeírták a XIX. században, amikor 1864-ben Pesthy Frigyes országos méretű mozgalommal kívánta a helységek előljárói – falusbíró, jegyző és néhány esküdt – bevonásával összegyűjteni Magyarország-szerte azokat.¹ Jenőfalván Kálmán József bíró, Eröss István jegyző, illetve Szentes József és Vizi János közreműködésével írták össze 39 határ-, határrész-, hegy-, patak- stb. nevét a *Naphaladó forduló határban*, valamint a *Napkeleti határon*.² Ma Pesthy Frigyes gyűjteménye a Budapesti Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található és olvasható.³

Nem sikerült a csíkjenőfalvi helynevek más összegyűjtőjét azonosítani, ami nem zárja ki azt, hogy nem létezhet ilyen.

A történelmi helyneveket a Jenőfalva múltját illető oklevél és más kiadványokból, levéltári forrásokból gyűjtöttük össze. Egyesek több évszázados múltra, mások kevesebbre tekintenek vissza. Mindeniknek van azonban valami „üzenete” a mának, ha azokat hozzáértően kíséreljük meg faggatni.

A helyneveket *első okirati említésük évének sorrendjében* mutatjuk be. *Amikor egy adott évből több történelmi helynévvel van dolgunk, ábécé-sorrendben* tüntetjük fel azokat. Minden esetben megkíséreljük magyarázni a helyneveket.

Faggassuk csak őket:⁴

1406: – *Csorgó-utca* – „vicos Csorgo”. „... ha valami akadályt vagy fogyatkozást csinálna a víz a Csorgó utcán...” A későbbiekben az *Arok-köze* utcának nevezett helynévről és az ott folyó vízről van szó.

– *Palló* – „infra pontem vulgo pallo”, vagyis „a hidon, közönségesen pallón alól...”. Az *Arok-köze* utca végén, az Olton ma is átvezető híd helyén állhatott.

1650: – Az *Avasban* a jenőfalvi Markó Mihálynak volt szántóföldje, melyet Szekeres Péter használt.

- Az *Ikó*-ban Fogarasi Tamás bírt az említett évben három szekérre való szénafüvet. 1812-ben az *Ikó*-ban szénafüvet bírt Vizi Gergely és Szekeres János. Ma is létező határrész.
 - „*Kerek-fenyő vápán*” földje volt Barlok Péternek, Karda Györgynek és Löcz Máténak. *Kerek-fenyő homloka* nevezetű helyen „csíkjenőfalvi Szopos Márton és Szopos György egy darab szántó földet bírnak zálog titulus alatt” 1800-ban Péter Ferencről és Bencze Klárától. Ma is létező határrész.
 - *Kerekes Domb*-on Pál György fia bírt szántóföldet, mely Löcz Máté öröksége volt.
 - *Köd Pataka* nevű helyen szénafüvei voltak Löcz Máténak. 1785-ben a „Köld patakán túl az Ajnád felé menő úton felyül” lévő földért Kosza József és Karda István perelt. Csík-szerte közismert hegyvonulat.
 - *Lessődön felül* – „a durma (?) láb”-ban Bíró Istvánnak volt földje.
 - *Magyaros*-on – „egy járás földet” bírt Barlok Péter. 1774-ben a „két Magyaros között lévő szántó föld”-ért pereltek egyes jenőfalvi gazdák. 1777-ben Zsok Péternek a „Magyaros-oldal-on a Gyergyó-felé forduló határban” volt szántóföldje.
 - *Mocsár-kert* – az „Erdő-felé fordulóban” volt Löcz Máténak földje.
 - *Nyílás oldalá*-ban volt kaszálója Löcz Máténak. 1818-ban a *Nyílás homlokán* szántóföldek voltak. A *Nyílás háta* mellett a Köd felé forduló határban 1810 „tavaszul egy földben Lent vetett volt Szekeres strása mester”, de azt Ágoston Istvánné elvitte.
 - *Szadok kútra menőben* – „egy darab föld volt zálogon Löcz Máté adományában”.
- 1771: – *Tercs* – határrész a Gyergyó felé forduló határban. 1777-ben a *Tercs* nevű helyen Antal Péter és András foglaltak egy földet, „melynek szomszédságában Kálmán Balás földje” és a „falu helye” volt. 1806-ban Kedves József *Tercs tetején* esett zabbeli káráról megbékélt a kártevőkkel. 1848-ban a *Tercs útja* menti kertek felállítását szorgalmazzák.
- 1772: – *Heveder*-ben – szántóföldön osztozkodott Kálmán Balás és Péter, illetve Péter János. 1833-ban a „*Heveder oldalán széltől* döntött nyárfák”-ról határoztak az előljárók.
- 1775: – *Egres-kút* – a szántóföldekért folyt per a jenőfalviak között.
- 1776: – *Kápolna-hágó* – az egyházi földek helye. 1806-ban a *Kápolna-hágó* nevű helyen lefoglalták a szántóföldeket.
- 1777: – *Balás kútja* – a Mihály testvérek megosztják itteni földjüket.
- *Bende* nevű hely-en lévő földjüket Mihály József és Mihály Mihály megosztják.
 - *Botos-Fa* nevű helyen a Gyergyó felé forduló határban Gegő István tartott egy szántóföldet. 1780-ban a *Botos-fa nevezetű helyen* Kosza József földjét

elfoglalta Gegő István. 1806-ban Kedves József Botos-fa nevű helyen „zab-beli károk” miatt perlekedik.

- *Csere-kert*-en lévő földjüket a Mihály testvérek megosztják.
 - *Göcze nevű helyen kaszálók*-at bírt pl. Szekeres Lőrinc. A *Göczében a Kozsák csűrín felül* 1803-ban kaszálók voltak. Ma is létező határrész.
 - *Hegyes Bükk*-ben ellopták Gegő József szénafüvét.
 - A *Herke* nevű helyen a Mihály testvérek megosztották földjeiket.
 - A *Kis-Hágodon* Farkas János zabját megkárosították. 1807-ben „a Székaszó utyát *Küs Hágod alatt* a fel-tizes helyre állítja...”
 - A *Komló nevű helyen* a Gyergyó felé forduló határban a Mihály fivéreknek szénafüheyeik voltak.
 - *Közép Láb* – A „Lesőd-féle forduló Mezőben a Nagy úton alól a Közép láb nevű helyen” szántóföldjei voltak Kálmán Péternek és Both Benedeknek.
 - *Lessöd* – A „Lesőd-felé forduló Mezőben...”. Feltételezhetően *vigyázó hely* jellege volt a régmúlt időkben, amikor a tatárok betörése állandó veszélyt jelentett. 1779-ben szántóföldek voltak a „Lesőd felé fordulóban”. 1787-ben Imre Péter perel Szekeres Mihállyal a „Lesőd-felé fordulóban” lévő „Harmad Láb”-ban lévő földekért.
 - A *Nagy-úton alól* a „Lessöd felé forduló Mezőben a Nagy úton alól a Közép-Láb nevű helyen” szántóföldeket bírt Kálmán Péter és Both Benedek. A „Nagy-út Hídján fellyel” a Lessöd vize kilépett 1830-ban árkából, és az utat átvágta.
 - *Rácza* – a juhnyáját a „Rácza magassába terelték át” a „veszedelmes helyről”. 1782-ben a „Ráczás nevű helyen” lévő „darabocska szénafü” helyért perel Karda György és Gyenge Márton. 1793-ban a „Rátza mejéke nevezetű helyen” lévő szántóért folyt per Emre András, János és Péter között.
 - *Szagos-alma* – a „Gyergyó-felé forduló határban, a Szagos alma nevű helyen” szántóföldje volt Vizi Andrásnak, Kozma Györgynek, az Antal fiaknak és Bíró Mártonnak. 1778-ban a „Szagos Alma alatt az Antalok”-nak volt szántóföldje. 1786-ban Vizi Imre perelte Kozma Györgyöt „egy szántó föld végett, amely vagyon Gyergyó-felé forduló határban Szagos Alma nevű helyen”..., ahol 1786-ban árpát termeltek.
- 1778: – *Magos beli hely* – A Szentesek Magos-beli helye négy részre osztatott.
- *Porgos* – a „Porgos tetein” Szász Albertnek és Szekeres Mihálynak volt földje. 1782-ben Szász Albert és Bíró Tamás pereskedtek egy „darab szántó végett”, mely vagyon „a Gyergyó felé forduló határban *Porgyas farka* nevezetű helyen”. 1802-ben jenőfalvi Bíró József és dánfalvi Erős Albert pereskedtek „két darab szántó földért, melyek vannak a hegy felé fordulóban a jenőfalvi határon *Porgyas teteje* nevezetű helyen”.
 - *Szentes kútja* – „Szentes kúttya” nevű helyen Szentes Ferenc „orotást tett”.

- Meghagyták neki azt. 1803-ban a *Szentes Kútja*-ban a juhlegeltetés tiltatik. 1816-ban a „Szentes kúttya” tetején irtották az erdőt.
- *Székaszó pataka* – Szopos Józsefné egy belső jószágot követelt Imre Istvántól. A falu ítélőszéke „párt ítelt”. 1802-ben „a Székaszó pataka felől való részen” vitás föld van, melyet egyaránt igényel Karda István, Márton István és Márton Péter.
- 1779: – *Felső Hágó* – a Gyergyó felé menőben a *Felső Hágóban* szántóföldek fekdtek.
- *Tóth komlaja* – a „Tót Komlaja felé a Szász csűrűhez közel” legeltették 1779-ben a sertés csordát. 1846-ban a „Tóth komlaján” régi foglalások voltak.
- 1780: – *Árok között* – Albert Lászlóné és a Szopos fiúk szomszédságában két belsőségért folyt per.
- *Felső Szentes kútja* – „szénafüvek a felső *Szentes kúttyában*” egy pereskedésben.
 - *Hosszú nevű hely* – a Gyergyó felé forduló határban a „Hosszú nevű helyben” szénafüvet loptak el.
 - *Kiis Köd oldala* – Mihály András perli Erős Mihályt és Gáspárt a *Kis Köd oldala* nevű helyen található darab földért, mely 40 év óta tulajdona volt. 1783-ban Karda Tamás perli Mihály Andrást a „Kiis Köld oldalán” levő szántóért és kaszálóért.
 - *Lessőd pataka* – Gidró József elszántotta „a falu helyit” a „Lessőd pataka mellett”.
- 1781: – *Hosszú havas* – a hat falu havasában, a „Hosszú Havas”-ban legeltetett „meddő csorda” melletti pásztorokat perlik egy elhalt tinó bőre miatt.
- *Két kőhordó* – Ferenc Mátyás perli Szekeres Mihályt a „két kő hordó nevezetű helyen a Gyergyó felé forduló határban” lévő szénafüért.
- 1782: – *Fenyő hát* – Szentmihályi Kósa János perli Karda Györgyöt a „Fenyő háton lévő földért”.
- *Gyertyán* – a szentmihályiak megkaszálták a falu helyét a „Gyertyán” nevezetű helyen. 1785-ben a *Gyertyánon* a *Nyíres Erdőből* „mint falu erdeiből” irtott föld az irtást végző „öröksége” lett. 1803-ban Szentés János bérelte a helyet 4 forintért.
 - *Seprőd* – a határbíró perli Kosza Józsefet egy zabföldért, mely a Gyergyó felé fordulóban a „Seprőd nevezetű helyen” van, és melyet a „falú orotásából” foglalt. 1848-ban a *Seprőd*-öt felosztják a falu polgárai között.
 - *Vasas Mocsár* – Kozma György perli Gyenge Istvánt a „Vasas Mocsár nevű helyen” lévő kaszálóért, mely „a falu erdeje” és a Gyenge fiúk öröksége mellett volt.
- 1783: – *Falura Jövő* – Mihály András pere Szekeres Gergely ellen egy szántóföldért, mely a „falura Jövő nevű helyen” találtatik, vagyis az „kender föld”.

- *Kender föld* – a „Falura Jövő” helyen feküdt.
- *Nagy Szeg* – Jenőfalva faluszéke a helyszínen ítékezett a „Nagy Szeg nevezetű helyen”. 1840-ben a *Nagyszeg* sáncán híd állott.
- 1784: – *Kápolna Hágó* – Szenttamási Kovács Máté perli jenőfalvi Szekeres Gergelytől a jenőfalvi Gyergyó felé forduló határban a „Kápolna Hágóban” lévő szántóföldjét.
- *Oldal* – Kozma János perli Bíró Pétert a Gyergyó felé forduló határban „Oldal nevezetű helyen” lévő szántóföldjét. Ugyan 1784-ben madarasi Bíró Albert perli jenőfalvi Bíró Pétert „egy darab szántó föld iránt”, mely van a jenőfalvi „Erdő-felé forduló határban *Oldal* nevezetű helyen”.
- 1785: – *Árok köze* – Kovács Máté gyalog katona perli Antal Andrást és Albertet „egy kis szénafű” végett, mely vagyon az „Árok Köze” nevezetű helyen Mihály András mellett.
- *Fenyő Melyéke* – Kosza József perli Gegő Istvánt egy szántóföldért, mely van „a Gyergyó felé fordulóban a *Botos-fa* nevezetű helyen”, a „Fenyő Melyéke” szomszédságában.
- *Külső Hágó* – Gyenge Benedek perli testvéreit, Andrást és Istvánt, a „Külső Hágóbeli és a Tőke Tanorokból” járó részéért.
- *Nyíres Erdő* – a Gyertyánon a „Nyíres Erdőből” „mint falu erdeiből maga fejszéje által foglalt” föld az irtást végzőé lett „székely örökségként”.
- *Szélmány teteje* – Szekeres Gergely perli Both Albertet és Benes Tamást egy szántóföldért, mely vagyon a Gyergyó felé forduló határban a „Szélmány Tetején”. 1848-ban a falu helyét felosztották a *Szélmányon*.
- *Tőke Tanorok* – Gyenge Benedek perli testvérét, Andrást és Istvánt egy „Külső Hágóbeli” földért és a „Tőke Tanorokból a maga részéért”.
- 1786: – *Baksáné nevezetű hely* – a Lesőd-felé forduló határban „Baksáné nevezetű helyben az jámbor falunak, Jenőfalvának Kőd-felé hátra járó útja” kérdésében helyszíni per folyt. 1804-ben Nagy Ferenc perli bírót Albertet egy szántóföldért, mely vagyon a „Baksáné nevezetű helyen” a „Mező felől való fordulóban”.
- *Kis Kőd homloka* – Kálmán Péter perli Gegő Andrást „egy föld véget, mely föld vagyon a Kőd-felé fordulóban *Kis Kőd homloka* nevezetű helyen”.
- *Kőd-felé hátra járó út* – Jenőfalva helyszíni pert folytatott a Lessőd-felé forduló határban Baksáné nevezetű helyen a „Kőd felé hátra járó út”-ért, melyet régente kiköveztek.
- 1787: – *Gyertyános alja* – Mojzes János perli Mihály Andrást egy szántóföldért, mely vagyon a „Gyergyó-felé forduló határban *Gyertyános alja* nevezetű helyen”.
- *Harmad Láb* – jenőfalvi Imre Péter pere Szekeres Mihály ellen egy földért, mely vagyon a „Lesőd-felé fordulóban *Harmad Láb* nevezetű helyen”.
- 1793: – *Erdő felől való forduló* – Emre András perli Emre Jánost és Pétert a „Rátza

mejéke nevezetű helyen lévő szántó és széna miatt”, mely található az *Erdő felől való fordulóban*, vagyis a Gyergyó felé forduló határban.

- 1794: – *Alsó bükk* – 1794-ben „tilalmas maktermő bükk” volt.
- *Bükk havasa* – az altíz juhait a *Bükk havására* viszik legeltetni.
 - *Felső bükk* – 1794-ben „tilalmas maktermő bükk” volt. 1801-ben a gyergyószentmiklósi Csergő József vallja, hogy a „Felső bükk” Jenőfalva határához tartozik.
 - *Fodor Komlaja* – a falugyűlés rendtartása szerint a juhokat Nagyboldogasszony napja után a Bükk-havasáról lehozhatják a *Fodor Komlajába*.
 - *Gábor mezeje* – 1794-ben a falunak „tilalmas maktermő bükkje” volt.
 - *Magas bükk* – 1794-ben „tilalmas maktermő bükk” volt.
 - *Osztoros* – a falugyűlés rendtartása szerint az „al-tíz” juhait Boldogasszony napja után szabad lehozni az *Osztoros nevezetű havasra*. 1807-ben az *Osztoros* nevezetű havasi legeltetésről határozott a falu. 1808-ban Erős Mihály és Boka (?) János bérelte ki az *Osztoros* nevezetű havast.
 - *Székaszóbeli kocsoma* – azon a területen feküdt, ahol a falunak „tilalmas maktermő bükk”-je volt.
 - *Terkő v. Tarkő havas* – „Jenőfalva, Karcfalva, Dánfalva és Madaras forgólag járnak”. Nagyboldogasszony temploma havasa volt emberemlékezet óta, melynek hasznát az említett falvak kapták meg.
- 1795: – *Bükk pataka* – a falu „tilalmas maktermő bükk”-je volt itt. 1801-ben Gegő András és József perli Jére Andrást és Bernárdot egy irtvány miatt, mely a Bükk-patakán volt. 1811-ben a falu tilalmas makktermő helye volt.
- 1799: – *Gyértyánnak kaszálója* – eladta a falu a jelzett évben Vizi Andrásnak 4 forintért.
- *Lessőd mejéke* – a falu eladta a jelzett évben Vizi Andrásnak. 1808-ban kaszáló, melyet Vizi András vett bérbe 5 forintért.
 - *Maros mellett lévő kaszáló hely* – jenőfalvi Imre András kaszálta, illetve bérelte. 1800-ra Gyenge István kapta meg. 1803-ban bérbe adták a „Maros mellett lévő falu-helyre fruktusát”, azt Maton Ferenc vette árendába. 1806-ban az „ennek előtte való esztendőben a *Maros mellett való helyről* Contractusra léptek volt Karda István és Karda József eö kegyelmekkel...” Ugyanaz a hely *Maros melyéke*-ként jelenik meg 1808-ban. 1811-ben pedig *Maros vize mellyéke*-ként említik.
 - *Sullós Mező* – falu helye volt, melyet Vizi András vett bérbe 6 forintért. 1803-ban „a Communitás Gyűlésében kiadatott használatra”. 1808-ban a *Sullós mező* kaszálóhely, melyet Karda István arendált.
- 1800: – *Magas nevezetű hely* – Szekeres Gergely és Szász Mátyás gyalog katonák két szénafüvet bírtak a „Magas nevezetű helyen”. 1812-ben úgy említik, mint a „Fodor Komlaja” egyik része.

- *Szabó vápája* – Gyenge Andrásnak „árpa béli kára történt *Szabó vápája* nevezetű helyen”.
- 1801: – *Balás Mihály mezeje* – 1801-ben a gyergyószentmiklósi Csergő József azt vallja, hogy „Balás Mihály mezeje” Jenőfalva határához tartozik.
- *Falu útja* – adának Kovács Györgynek egy „particula lak helyet”, melynek „vicinusa a Kába Márton utcájára által járó Tizes Utya, felyül... a közönséges *falu utya*, a mely Szembe fel jár az Ot (Olt) vizére...” 1847-ben a „falu uttyán” a Mártonok malmára menő árkon híd, és azon alól itatóhely volt.
- *Kába Márton utcája* – Jenőfalva egyik utcája, melyre rájárt a Tizes útja.
- *Kozmák utcája* – jenőfalvi Nagy János kérelmez a faluban egy házhelyet „a fel-tizes résziben in vicinitate a Kozmák utcája...”
- *Olt vizire keresztül járó út* – jenőfalvi Nagy János kért a helységben egy házhelyet, mely „az Ot (Olt) vizire keresztül járó uton felyül...” volt.
- *Vadkés-töve* – a falu erdejéből irtott itt Gegő András és József, de Jéré András és Bernárd is, ezért perre jutottak a „Vadkés-töve... alias бүк pataka” nevű helyen lévő irtványért. 1811-ben a *Vadkés-tövén* a falu tilalmas makktermő бүкkje volt.
- 1802: – *Korcsona ház a Székaszóban* – Székaszóban „az Korcsoma-ház felé fordulva” volt egy szénafűhely, melyért Karda István perli Márton Istvánt és Pétert.
- *Szász fű* – a jenőfalvi Imre András „pretendálja... *Szász fű* nevezetű helyen elkárosodott szénáját” a határpásztorokon, mert nem tudja, ki károsította meg.
- *Székaszó* – Karda István perli Márton Istvánt és Pétert a „Székaszó nevezetű helyen a közönséges falu erdeiből egy darab kaszáló”-ért. 1806-ban a Székaszóban „szénafűhelyek” voltak lefoglalandók. 1807-ben „az Erdő-felé fordulóban vagyon két Tizes utya, *Székaszó* és Kosa hidgya környéke...” 1833-ban *Székaszó* a „falu particulája”, vagyis falu helye volt. 1840-ben *Székaszó hidja*-ról van szó, bizonyára a Székaszó-patakján épült hidat kell alatta érteni.
- *Templom nyakon* – a „hegy felé fordulóban”, „a templom nyakon” lévő szántóföldért pereskednek.
- 1803: – *Bűkk erdeje* – sertéscsordát legeltettek itt Bíró András kisebb és Mészáros István pásztorságában. 1815-ben a *Bűkk* Erdejében ledőlt fák kitermeléséről határoznak.
- *Csergő* – a *Csergő* kaszálójának „esztendeig való haszna” adatott Becze Györgynek 4 forint 30 krajcárért. 1833-ban a *Csergő* falu helye volt.
- *Hámor vize* – a „hámor vizen felyül a juhok legeltetése tiltatik”. A XVI–XVII. században vasércfejtés helyét, az okiratilag még bizonyítatlan vasöntöde helyét nevezik így.
- *Hideg kút* – Gyenge István és Gyenge Benedek „uramék’ elkárosodván egy

- darab lábjak az alsó Ködben *Hideg kút* nevezett helyen”. „Hatodfél kalangya zab”-ról van szó.
- *Szőffü – Szörfü* – „a Csík Jenőfalvi Imre András Szőffü nevezetű helyen lévő kára” megbecsültetése ügye.
- 1804: – *Csergős kút* – a „Gyergyó felől” való „szélyében” a „Szentések helyi” közelében feküdt.
- *Szentések helyi* – a falu határának „Gyergyó felől való szélyiben”, az országútja mellett feküdt.
- 1805: – *Czigány kút* – Ha gyergyai idegenek a *Czigány kútnál* a falu helyén „tilalmas bükkünköt” vágnák, minden szál fáért 6 forintot fizessenek. 1820-ban a „Czigány Kútnál” Szopos József „pergős Ökre” zabbeli kárt tett.
- *Hámor Nevezetű hely* – „a jenőfalvi határban a *hamor nevezetű* helyről” gyalog katona, Bíró Elek egy szán szénáját a Jenőfalván élő Tordai Ferenc ellopta. 1820-ban a Hamor nevezetű helyen Nyaskul Péter marhái 12 kalangya zab-kárt tettek.
 - *Iko Nyíre* – a Gyergyó felé forduló határban a falu útja közelében feküdt.
 - *Muhos égése* – az ilyen nevezetű részen a „forgandó havasokból”, azaz a Terkő-havasból Karda József 80 forintért bérbe vette. Közben azt a falu „idegen berszányoknak” adta árendába, amiért Karda protestál.
 - *Naskalat* – a falu juhait legeltették, és a jenőfalviak „a Naskalatból túrót hoztak”. 1807-ben „a vonó ökröknek nyugovó helyek Naskalatban” volt. 1833-ban is falu havasa volt a *Naskalat*.
 - *Szász fű* – e helyen a csíkjenőfalvi Gyergyó felé forduló határon „körös-körül a közönséges falu marha legeltetője” volt.
- 1806: – *Barabás Kutyánál* – Erős Péter a *Barabás kútjánál* esett zabbeli káráról megegyezett Bíró Lőrincsel és Bíró Istvánnal.
- *Egres Kút* – Vizi Antal és Vizi István elvárják „az *egres kútnál* (esett) zabbeli kilencz kalangya károkat, az mely károkból az befogott ökrös emberek tartoznak megfizetni...”
 - *Gelencze – Kelencze* – e határrészben található „szántó földek” lefoglalandók adósság miatt.
 - *Geredény* – Antal István a *Geredényen* való zabbeli kára ügyében megbékélt Gyenge Benedekkel.
 - *Hosszú Bükk* – e helyen található „szénafű helyek” lefoglalandók adósságban.
 - *Kerekes* – „Jenőfalvi Szabó Márton az *kerekesi* zabbeli káráról megbékélt 2 véka zabban...”
 - *Tarvész havas* – „az forgandó havasokból a közönséges jenőfalvi részre jut, minden bizonyval Tar vész nevezetű havas...”
- 1807: – *Kósa hidja* – „az Erdőfelé fordulóban vagyon két tizes útja Székaszó és *Kósa hidgya* környéke, mely mind a két út egész veszedelem alá került...”

- *Szeles kútja* – Csíkjenőfalvi Bíró Sándor kiváltá „az *Szeles Kutyában* lévő szénafü helyit...”
- 1808: – *Rejtek mező* – havas Jenőfalván, melyet a jelzett évben Karda József strázsamester vett árendába 26 forintért.
 - *Safruj nevezetű havas* – Jenőfalva havasa, melyet Karda István bérelt ki 16 forintért.
- 1812: – *Kábák helye* – a Fodor Komlajában a Szoposok völgye iránt, az országútja felé volt a *Kábák helye*.
 - *Közép tizes* – Szekeres Gergely perli Péter Mihállyal együtt Kozma Márton a falu „*Közép tizes*” résziben lévő jószág határköve miatt.
 - *Szoposok völgye* – „szabad ne legyen az esztenával alább lejönni... a *Szoposok völgyin...* a Fodor Komlajából”.
- 1814: – *Köves-csere teteje* – Antal Péter káplárnak „egy darab zabja elkárosodott” itt, vagyis 8 kalangya zabja. 1848-ban a „Köves cseré”-ben felosztják a falu helyét.
 - *Bükk-far teteje* – a Botos-fa határrészben fekszik; Kozma Dimány ökrei ott kárt tettek.
- 1819: – *Iván feneke* – havas, ahova idegenek telepedtek be.
 - *Kő-csompó* – a jenőfalvi Ágoston István árváinak volt itt földje.
 - *Szalok oldala* – Antal József perli Imre András, mivel az beleszántott földjébe a *Szalok oldalán*.
- 1821: – *Kába alias Altizes utca* – kapu vagy vetegető-t állítottak, de azt bekertelték.
- 1822: – *Küszürő Kőpatakon* – lakott egy „Rideg alias Kerekes János nevezetű Olla Ember”. 1841-ben a *Küszürű Szádokban* lakó Kerekes oláh ványolót épít a falunak.
- 1830: – *Kéztéd út* – a Baksáné helyén nevezetű részen találtak a *Kéztéd út*. A jelzett út a kenderföldek között volt.
- 1833: – *Békás mellyéke* – a falu havasa volt.
 - *Rakotyás gödre* – osztatlan „falú particulája”, vagyis helye volt a jelzett évben.
 - *Vete-havasa* – falu havasa, legelője és erdeje volt.
 - *Vigyázó Sarok* – a „falú particulája”, osztatlan falu helye volt. Eredete a külső támadók felderítéséhez kapcsolódhat.
- 1838: – *Határ Uttza* – Csíkjenőfalva és Szenttamás között, elválasztó utca volt.
 - *Nyires sarok* – az Osztoros-ban tiltják „az összes nyírfák” levágását. Ennek kapcsán említik a *Nyires sarkot*.
- 1840: – *Benes hídja* – Jenőfalván karbantartásra váró híd.
 - *Bíró boltja alatti híd* – javításra várt.
 - *Hántson-híd* – Jenőfalván Zsok András belsőségénél található híd, mely javításra várt.
 - *Kába József hídja* – javításra váró híd.

- *Kósa hídja* – a *Kósa* nevezetű helyen található híd, mely javításra, karbantartásra várt.
- *Kozmák kertjénél híd* – Jenőfalva belterületén lévő, javításra váró híd.
- *Lessőd hídja* – a „napkeleti határban”, a Lessőd-patakon épült, javításra váró híd.
- *Nagyszeg sára hídja* – javításra váró híd Jenőfalván.
- 1841: – *Florák malma* – „Kerekes János oláh” a *Küszürű Szádokban* készít egy ványoló malmot a „Florák malmán alól”.
- *Hidegség melyéke* – Nagy István jobbágy lakott a „Hidegség melyékén”.
- 1842: – *Kecske Bükk* – a Hosszú havas „Ketske Bükk” nevű helyét bérbe adja a falu.
- 1845: – *Baksáné gödrén* – a napkeleti határban „Baksáné gödrén” a „privatusok” utat foglaltak el.
- 1846: – *Mocsáron lévő szénafű helyek* – a kertelésükön 145 jenőfalvi lakos dolgozott a jelzett évben.
- 1848: – *Alszezi határ* – 1848-ban az *Alszezi határ*-ban található falu helyét felosztották a falu lakosai között.
- *Bogoz-domb* – 1848-ban a *Bogoz-dombon* található falu helyét felosztották a helység lakói között.
- *Gyertyános* – 1848-ban a *Gyertyános*-on található falu helyét a jenőfalvi lakosok között felosztották.
- *Lok vize* – Jenőfalva nyugati határa a *Lok vize*ig terjedt 1848-ban.
- 1864: – A Pesthy Frigyes összegyűjtötte határnevek a következők Jenőfalván: *Alsó-hágó; Alsó-Gyertyán hegy; Botos-fa* határrész; *Bükkfar; Bükk-pataka; Bükk-vész; Csíkmagasa*-legelő és bükkös erdő; *Dénes-határrész; a Dénes-beli forrás*, mely az Oltba szakad; *Felső-Gyertyán-hegy; Felső-hágó*-határrész; *Göcze* kaszáló; *Gyertyános; Heveder* határrész; *Ikó*-határ a *Köves Mezőben*; *Kánásrakotya* – oldalas rész; *Kerek fenyő* – dombos, rakotyás rész; *Kereszt-teteje* – meredek oldal a napkeleti határban; *Két kút* – az *Osztorosban*; *Kő-csompó* – hegy a napkeleti határban; *Kőd melyéke* – gyengén emelkedő hegy; *Kőd pataka*, szénafüves hely; *Köves Mező*, határrész a naphaladti határban; *Magyaros oldal*, határ a Gyergyó-felé forduló határban; *Maros melyéke*, legelő és erdős rész *Csíkmagasában*; *Met (?)*, határrész a *Heveder-Dénes* határban; *Mocsár*, határ és mocsaras hely a naphaladti határban; *Nagy-hágó*, határrész; *Nagymező*, határrész a napkeleti határban; *Naskalot* havasa – legelő és erdő; *Nyílás* – meredek oldal a napkeleti határban; *Nyisztor* – emelkedett, hideg hegy, erdő és legelő; *Óbükk* – száraz szántó-és kaszálóhely; *Osztoros* – hegy, erdő és legelő; *Porgyas-határrész* a Gyergyó felé forduló határban; *Sándrika* – kaszáló és legelő a *Köves Mezőben*; *Suka Sés és Rez-havas*, ahonnan a Bükk pataka ered; *Szászfű* – határrész a naphaladti határban; *Szelmán* – határrész ugyanott; *Szentes kútja* – a Göczében lévő rész; *Tercs* – határ a Gyergyó felé forduló határban.

- 1872: – Az 1872. évi katonai térképen feltüntetett helynevek: *Alsó-hágó, Demeter-mocsara, Dereglye-homloka, Dereglye-pataka, Felső-hágó, Gelencze-oldala, Gyertyán-tető, Hő-völgy, Kápolna-hágó, Kereszt-teteje, Kis-Kőd pataka, Kőd-pataka, Lessőd-pataka, Lok-pataka, Magyaros-oldala, Mocsár, Porgyas-tető, Rácza-pataka, Széles-teteje.*
- 1943: – Az 1943. évi katonai térképen feltüntetett helynevek: *Botos-fa határrész, Bükk-pataka, Cigány-kút, Csik-magasa, Dénes-pataka, Fábián-hegy, Fábián-pataka, Gyertyános, Gyertyán-tető, Hosszú-bükk, Hosszú-bükk pataka, Hőviz, Kápolna-hegy, Kis-Kőd pataka, Lessőd-pataka, Lok-pataka, Magas-tető, Mély-patak, Mogyorós, Nagy-hágó-tető, Nagyvész-patak, Nyílás-tető, Ostoros, Ráca-patak.*

JEGYZETEK

1. Pesthy Frigyes gyűjteménye a Budapesti Országos Széchényi Könyvtár Kézirat-tárában, 51/52/13-as film, 252/52.
2. Uo.
3. Uo.
4. Adataink a felhasznált forrásanyagból származnak.

Összeállította: Dr. Szabó Miklós
Adatszolgáltatók: Kelemen János, Kelemen Levente, Szopos Endre,
Bíró Szócs István és mások

CSÍKJENŐFALVA MAI HELYNEVEI

Tulajdonképpen folytatnunk kell a *Történelmi helynevek* fejezetet, csak hogy forrásként ezúttal nem okiratok, faluszéki jegyzőkönyvek, feljegyzések, térképek szolgáltak, hanem a helység kül-belterületét is alaposan ismerő Kelemen János agrár-mérnök, Bíró Szócs István 65 éves jenőfalvi lakos, Szopos Endre 57 éves gazda, illetve az említett mérnök fia, Jenőfalva szülötte, Kelemen Levente és mások. A helység mai helyneveit ismertetve, nem kívánunk kimerítő részletezésbe bocsátkozni.

A jelzett helynevek bemutatásához, ismeretéhez három, mégpedig a *helység belterületét*, a *napkeleti határt*, valamint a *napnyugati határt* ábrázoló térképet használunk. A térképeken feltüntetett számjegyek egy-egy helynevet jeleznek az említett egységenkénti csoportosításban. A helyneveket 2000-ben írtuk össze, de azok eredete, megjelenése visszanyúlik a letűnt századokba. Ezért többségüket megtaláljuk a *történelmi helynevek* között is.

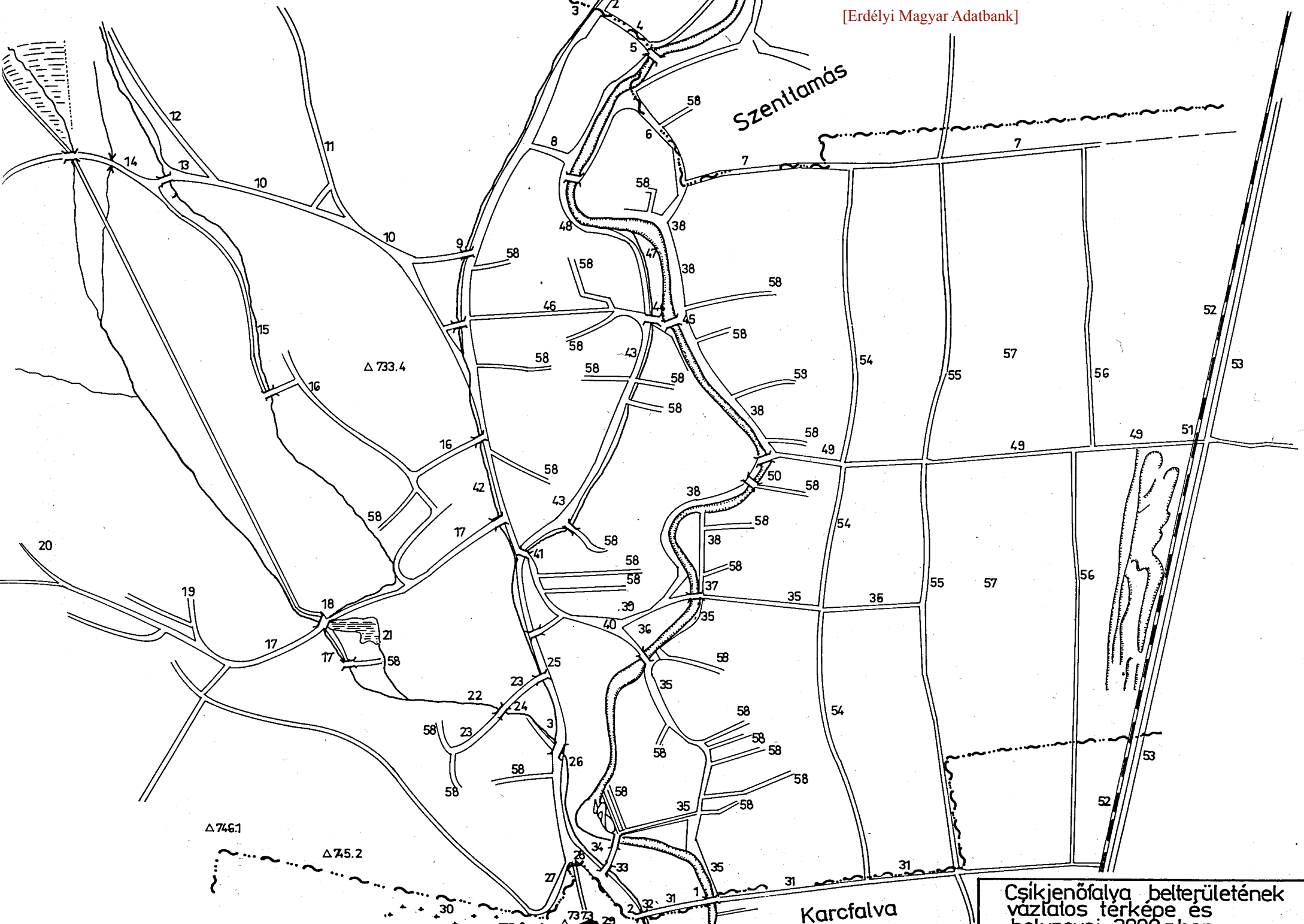
Nem tartjuk feladatunknak a helynevek értelmezését. Ezt a nyelvészek elvégzendő feladatának tekintjük.

CSÍKJENŐFALVA BELTERÜLETÉNEK HELYNEVEI

Ebben az alfejezetben a helység belterületeinek vizeit, útjait, utcáit, hídjait, helyeit és középületeit mutatjuk be. Nem nevesítettük meg a bejáró, illetve kijáró és vízrejáró utcákat, a családok házhelyeit, telkeit, hídjait.

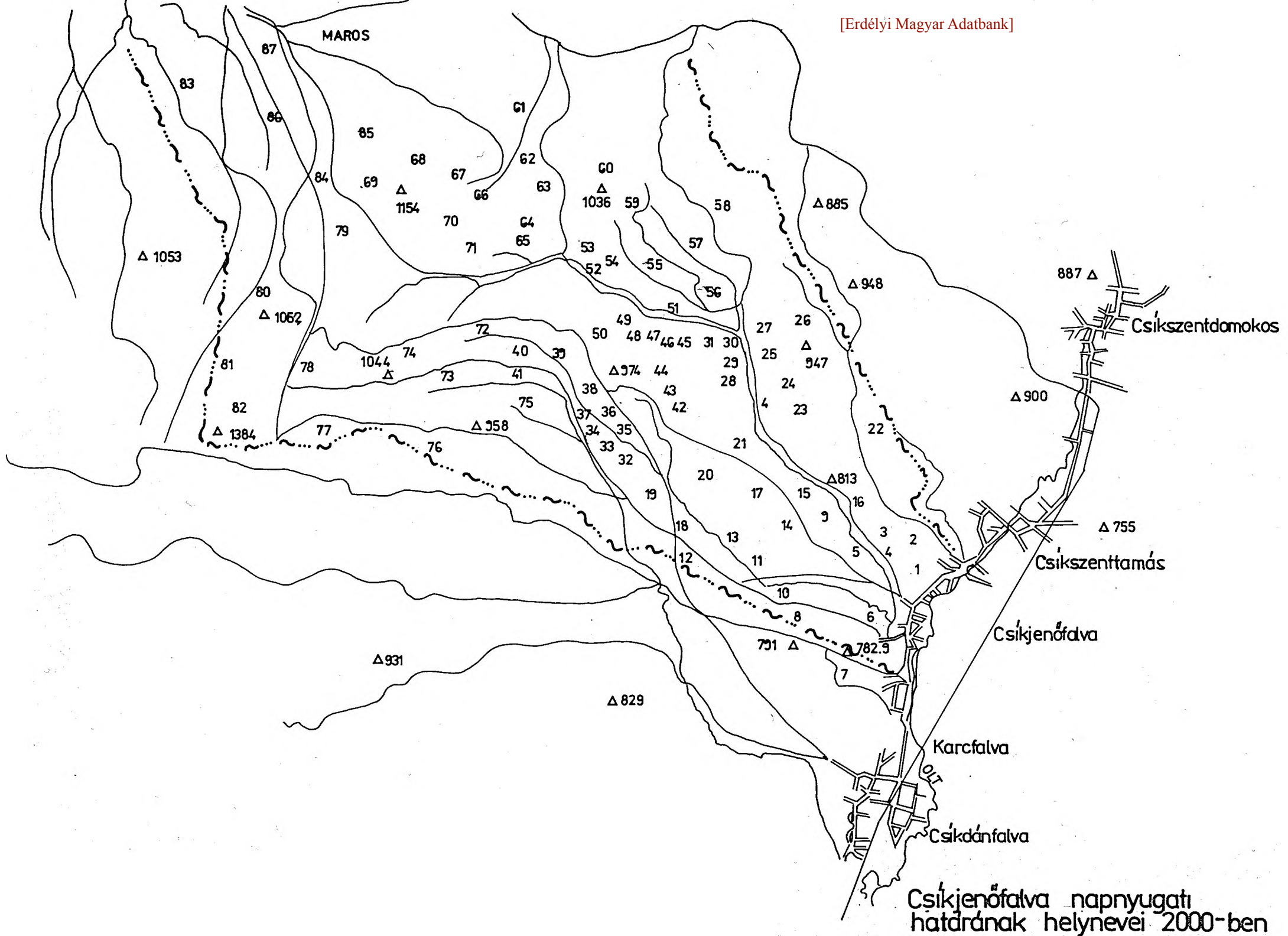
A belterület helyneveinek is megvan a sorsuk. Megjelennek, eltűnnek tartósan századokon át, vagy csak bizonyos ideig, majd eltűnnek, esetleg más név alatt jelennek meg. Így 1937-ben a falujáró néprajzkutatók még említik Jenőfalván a Gyenégék, a Kábák és Szoposok utcáját, melyek ma már nem használatosak a helynevek között. Eltűnőben van a „Kósa tava”, a „Kollektív istállója”, a „Bika istállója” stb., és megjelenőben vannak a „Gáter”, a „Mészégető” helynevek, de lehet, mások is.

Szenttamás

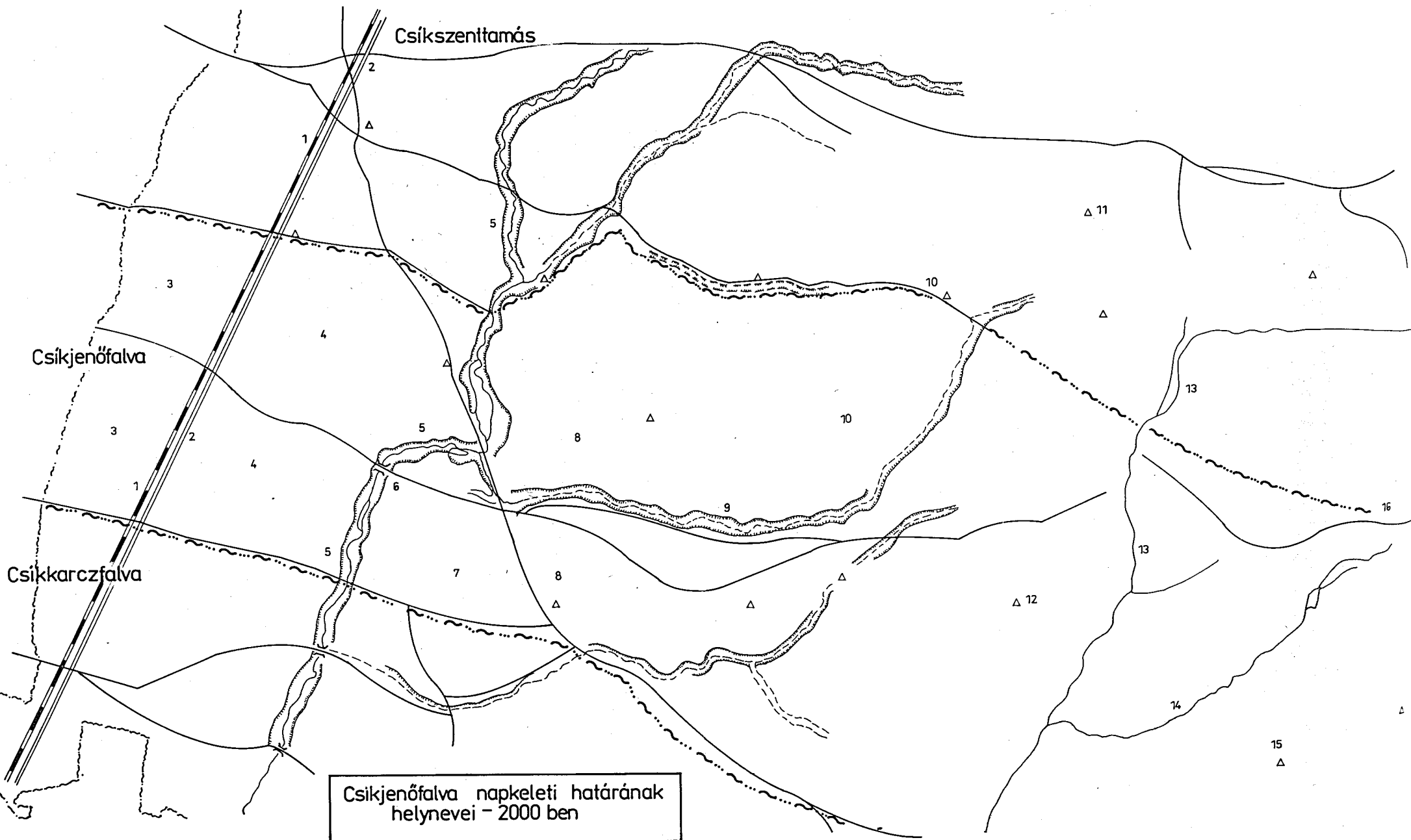

Karcfalva

Csíkjenőfalya belterületének
vázlatos térképe és
helynevei 2000-ben

Csíkjenőfalva napnyugati határának helynevei 2000-ben

Csikjenőfalva napkeleti határának helynevei - 2000 ben

Íme a belterület helynevei:

1. Olt folyó (Ót vize).
2. Falu útja (Ország útja).
3. Hővíz (Hévíz).
4. Felső Határ utca.
5. Határ utca hídja.
6. Mutatók utcája.
7. Nyírfa utca.
8. Kicsi utca vagy Márton Károly utcája.
9. Felső hegy mejéke hídja.
10. Felső hegy mejéke utca.
11. Csergő utca.
12. Borvíz utca.
13. Csorda gyűjtő hely.
14. Kis Hágód felé.
15. Borvíz pataka.
16. Alsó hegy mejéke.
17. Kósa utca.
18. Kósa hídja.
19. Bika istálló.
20. Kollektív istállója (újabban *Gáter és Mészégető*).
21. Kósa tava (helye).
22. Székaszó pataka.
23. Mártonok utcája.
24. Mártonok hídja.
25. Hővíz hídja (Hévíz hídja).
26. Kőhíd.
27. Balagáné útja.
28. Templom feljárója.
29. Templom (Nagyboldogasszony temploma).
30. Temető.
31. Alsó Határ utca.
32. Alsó Határ utca hídja.
33. Templom alatti palló.
34. Olt hídja a templom alatt (Ót hídja a templom alatt).
35. Köves utca.
36. Kálmánok hídja.
37. Benesek hídja.
38. Olt melyéke (Ót mejéke).
39. Iskola és óvoda.
40. Salánki utca vagy Iskola utca.
41. Nyikák hídja.
42. Kultúrotthon – Régi községháza.
43. Árok köze.
44. Kicsi híd.
45. Nagy híd.
46. Kozmák utcája.
47. Porond.
48. Porond felé.
49. Vizik utcája.
50. Vizik hídja.
51. Vasúti átjáró.
52. Vasút.
53. Műút.
54. Kenderes kerti első út vagy Mezőszéli út.
57. Kert vége.
58. Kijáró-bejáró, illetve vízre járó utcák (összesen 33 ilyen utca van).

A NAPKELETI HATÁR HELYNEVEI

1. Vasút (Gyergyószentmiklós–Csíkszereda vasút).
2. Műút (az 12-es Gyergyószentmiklós–Csíkszereda út).
3. Kenderes kert vagy Kert vége – szántó.
4. Közép láb – Harmad láb – határrész, szántókkal.
5. Lessőd patak – patak és határrész szántókkal és kaszálókkal.
6. Lessőd hídja.
7. Urkon – határrész szántókkal.
8. Alsó hágó – szántó.
9. Baksáné gödre – szénafüvek.
10. Felső hágó – szántó.
11. Nyílás – határrész szántókkal és kaszálókkal.
12. Kereszt teteje – határrész szántókkal és kaszálókkal.
13. Kis Kőd patak – kaszálókkal körülvett patak.
14. Kőd pataka – patak és határrész kaszálókkal.
15. Gyertyános – határrész kaszálókkal.
16. Kőd – hegy erdei kaszálókkal.

A NAPNYUGATI HATÁR HELYNEVEI

1. Csergő – határrész szántókkal.
2. Kápolna hegy – határrész szántókkal.
3. Porgyas – határrész szántókkal.
4. Egere járó – határút a Borvíz patak mentén.
5. Borvíz patak – patak és határrész kaszálókkal.
6. Székaszó pataka.
7. Temető nyaka – határrész szántókkal.
8. Magyaros oldal – határrész szántókkal.
9. Borvíz oldal – határrész kaszálókkal.
10. Magyaros tető – határrész szántókkal.
11. Kerek fenyő – határrész szántókkal.
12. Bogozdomb – határrész szántókkal.
13. Ráca pataka.
14. Gelence – határrész szántókkal.
15. Kis hágó – határrész szántókkal.
16. Borvíz – forrás.
17. Nagy hágó – határrész szántókkal.

18. Fenyő-hát – határrész szántókkal és kaszálókkal.
19. Fenyő mejéke – határrész szántókkal és kaszálókkal.
20. Botos fa – határrész szántókkal és kaszálókkal.
21. Bükk-far – határrész kaszálókkal.
22. Szelmány – határrész szántókkal.
23. Egres-kút – határrész kaszálókkal.
24. Kőves csere – határrész legelővel (reglővel).
25. Nagyhegy alja – legelő (reglő).
26. Nagy-hegy – hegy legelőkkel.
27. Dorma – legelő (reglő).
28. Malom utca – határrész kaszálókkal.
29. Falu laposa – legelő (reglő).
30. Hámor hídja – híd a Bükk patakán.
31. Hámor – határrész kaszálókkal.
32. Nagyszeg sara – határrész kaszálókkal.
33. Húvölgy – határrész kaszálókkal.
34. Demeter mocsara – határrész kaszálókkal.
35. Kánás rakotya – határrész szántókkal és kaszálókkal.
36. Szagos alma – határrész szántókkal és kaszálókkal.
37. Seprőd – határrész kaszálókkal.
38. Vész pataka.
39. Nagy vész – határrész kaszálókkal.
40. Ráca magasa – erdős határrész kaszálókkal.
41. Dereglye – határrész kaszálókkal.
42. Gyertyános – határrész legelővel és kaszálókkal.
43. Cigánykút – legelő (reglő) és kaszálók.
44. Hegyes bükk – határrész legelővel (reglővel) és kaszálókkal.
45. Alsó Tercs – erdős hegy.
46. Tercs verme – legelős rész.
47. Felső Tercs – erdős hegy.
48. Bartha oldala – határrész kaszálókkal.
49. Kuti kamlaja – legelő (reglő).
50. Heveder – határrész kaszálókkal.
51. Bükk pataka.
52. Borvíz – borvízforrás.
53. Vadkéstöve – határrész erdővel és kaszálókkal.
54. Erzsébet völgye – határrész kaszálókkal.
55. Szentes kútja – határrész kaszálókkal.
56. Eszem oldala – határrész kaszálókkal és legelővel (reglővel).
57. Göcze pataka.
58. Göcze – erdős rész kaszálókkal.

59. Tóth kamlaja – határrész kaszálókkal és erdős részekkel.
60. Magas tető – erdő és erdei kaszálók.
61. Bükk oldala – erdő.
62. Szász kútja – határrész kaszálókkal.
63. Mély patak – a Marosba szakadó patak völgy erdővel és kaszálókkal.
64. Gábor mezeje – kaszálókkal.
65. Gábor pataka.
66. Sullós (Surlós) – határrész kaszálókkal és legelővel (reglővel).
67. Székaszó – erdő kaszálókkal.
68. Csík magasa – erdős hegy.
69. Rez – erdő kaszálókkal.
70. Szeles kútja – erdő kaszálókkal.
71. Hídlás – erdő kaszálókkal.
72. Dénes pataka – patak völgy kaszálókkal.
73. Hocczú bükk pataka.
74. Hosszú bükk – erdő kaszálókkal.
75. Sándrika pataka – patak völgy kaszálókkal.
76. Ikó nyíre – legelő (reglő) és kaszálók.
77. Pete vesze oldala – erdei kaszálók.
78. Fábián pataka – patak völgy legelővel (reglővel).
79. Cigánykút – legelő (reglő) és kaszálók.
80. Fábián – erdős hegy.
81. Burok sarok – erdő és erdei legelők (reglők) az Osztorosban.
82. Osztoros – erdőség erdei legelővel (reglővel).
83. Fekete szenete pataka – a Kilyénfalvi Osztorosból eredő, de a jenőfalvi részeken átfolyó, Marosba szakadó patak.
84. Sáros patak – a Marosba ömlő patak.
85. Marosi bükk – erdő a Maros közelében.
86. Nagyponk pataka – a Kilyénfalvi Osztorosból eredő patak, mely áthalad a jenőfalvi részeken a Maros felé.
87. Fenék – határrész erdei kaszálókkal a Maros mellékén.

A MÁSODHATÁR HELYNEVEI

A másodhatár helynevei még tisztázatlanok, hiszen maga a terület visszaszerzése még folyamatban van. Az ismert helyneveket névsor szerint soroljuk fel.

1. Eperjes – a Hosszú havas része.
2. Háromkút – havas a Nagyhagymásban.
3. Határ patak – patak a Hosszúhavasban.

4. Hosszú havas – a Csíki havasok része.
5. Iván feneke – erdő a Békásokban.
6. Istók sarka – erdőrész az Eperjesben.
7. Kókút – erdőrész az Eperjesben.
8. Megye havasa – a Csíki havasok része.
10. Naskalat – a Gyimesek völgye és Csík közötti havas, gazdag erdei legelőkkel.
11. Szálka – erdőrész az Eperjesben.
12. Vete – a Háromkút teteje.
13. Vete pataka – patak a Háromkútban, illetve Vetében.

Dr. Szabó Miklós, Szabó Marcella

CSALÁDNEVEK ÉS KERESZTNEVEK A MÚLTBAN ÉS JELENBEN

Nem a nyelvtudomány szabályai és mércéi szerint kívánjuk a kérdést vizsgálni, hiszen nem vagyunk jártasak e tudományágban. Azt szeretnők nyomon követni, a Jenőfalvát illető írásos források alapján, hogy miként alakultak a családnevek és személynevek a századok folyamán. Van-e a változásoknak valamilyen mondanivalója a történetkutató számára, vagyis milyen gondolkodásbeli, életmódbeli és életformai átalakulásokat tükröznek, miként „divatoztak” azok a változó belső és külső hatásokra? Voltak-e változásoknak a család belső élete alakulásából fakadó okai, miként azt Szabó István vagy éppen ihletője, a neves francia történész, M. Bloch látja?¹

A Jenőfalvára vonatkozó források e kérdésben is nem kevesebb, mint hat évszázadra visszamenőleg biztosítják a vizsgálati lehetőségeket, ugyanis 1406-ból, illetve 1495-ből már maradtak fenn jenőfalvi családnevek és személynevek. Imre István sokszor említett *Kászonszéki krónika 1650–1750* ² című munkájával e téren is előtűnk jár, bár a jenőfalvi névanyag nemcsak gazdagabb, hanem eltérő is a kászonszéki névanyagtól.

Ha a rendelkezésünkre álló első névanyagot vesszük mintacsoportnak, és az észlelteket összevetjük a következő századok névanyagával, igen érdekes következtéseket fogalmazhatunk meg.

A jenőfalvi nevekből csak úgy tudunk kikövetkeztetni bizonyos sajátosságokat, ha azokat a felcsíki falvak összefüggéseiben vizsgáljuk, mivel századokon át, és ma is, e helységek befogadták és beolvasztják a férjhezmenőket és beházasulókat, „vejenek szállókat”. Ezért ugyanazon családneveket elég gyakran felleljük Jenőfalva mellett Szenttamáson, Szentdomokoson, vagy éppen Karcfalván és Dánfalván is. Nyilván a családnevek kialakulásának meghatározói, sajátosságai is hasonlóak, éppenséggel azonosak voltak, bár megkülönböztethetünk hangsúlyozottabban jenőfalvi jelenségeket is.

A családnevek kialakulása már a székelyek csíki megtelepedése után, vagy éppen korábban is elkezdődhetett, mindenképpen korábban, mint a „laksági” (vármegeyi) részekén. Ezért jelennek meg már 1406-ban kéttagú nevek, és ezek a nevek (Atos, Barlok, Benedek, Gegő, Kajtár, Ladó) fennmaradtak a következő századokban. Sőt, Gegő és Kajtár családneveket viselők ma is élnek szép számban Jenőfalván.³

A családnevek kialakításának sajátos székely útjai-módjai már az 1406. évi okiratban biztonsággal kimutathatók, ugyanis megjelennek az egyházi és világi személynevekből egyenesen hangelvonással, esetleg becenevükből képzett családne-

vek (Atos = Atanáz, Barlok = Barlabás, Barabás, Benedek, Demeterfi stb.), szintűgy, mint a ragadvány jellemnevekből képzettek, melyek az emberi természethez, viselkedéshez, magatartásmódoz kapcsolódóak (Kajtár = kontár, mihaszna; Markos, Márkos, Márkus = erőss).⁴

A XV. század végétől (1495) és a következő századokban a családnevek alakulásának e módjai mellett még kimutathatók a származási és megtelepedési helynevekhez és foglalkozási nevekhez kötődő családnevek (Fabri = kovács, Varga = csizmadia, Hajdó–Hajdú = marhapásztor, Szabó = szabómester, Vizi = víz mellett lakó).⁵

Az 1569 körüli jenőfalvi „lófők” között a névanyag többségében (62,5%) keresztnevből származtatott (Atos, Balás, Bálint, Benedek, Gergely, Ladó = Lodomir, László, Lőrincz, Miklós és Péter), valamivel kevesebb mint egyharmada (31,25%) jellemnevekből (Fodor = göndör; Kába = erőszakos, indulatos; Markos–Márkus = erőss; Móre = juhászbojtár, szolga; Szentes = vallásos, ájtatos, kegyes), és kisebb hányada (6,25%) egyéb jellegű.⁶ Az 1602. évi Basta-féle összeírásban ellenben a „szabad székelyek” családnevének eredete szerint az alábbi kép tárul elénk:⁷

– Személynevből vagy hangelvönással becenévből alakított nevek (Ambrus, Antal, Barra–Barabás, Demeter, Dénes, Gegő–Gergely, Imreh és István) alkotják a névanyag 47,05%-át;

– A személyi jellemnevekből alakított nevek (Kajtár, Karda–Garda = kötélgyártó, Kába, Kosza = kósza, kószáló, esetleg Kozma és Szentes) alkotják a családnevek 29,4%-át;

– A foglalkozásra utalók a családnevek (Bíró = bíróságot viselő, Hajdó–Hajdú = marhapásztor, Deák = írástudó, kántortanító, Varga) 23,5%-át teszik ki.

Összevetve a lófők adatait a „szabad székelyekével”, ez utóbbiak esetében a családnevek forrása változatosabb, mint az előbbieket esetében tapasztalható. Nagyobb számban jelennek meg a foglalkozásra utaló nevek, e rendi csoport társadalmi helyére, szerepére és kötelezettségeire utalóan.

Amikor az erdélyi fejedelmek, mindenekelőtt Bethlen Gábor, katonáérdekből kiindulva megerősíti a székely katonai rendeket, a lófők és szabad székelyek családneveinek eredete még változatosabbá váltott.

Az 1569–1614 közötti családnevek eredete:⁸

A név eredete	Lófők esetében		„Szabad székelyek” esetében	
	1569-ben	1614-ben	1602-ben	1614-ben
személynévi	62,5%	42,10%	47,05%	45,45%
jellemnévi	31,2%	31,57%	29,40%	18,18%
foglalkozási	–	10,50%	23,50%	22,72%
helynevből és lakhelyből	–	5,27%	–	4,54%
népi eredet	–	–	–	4,54%
egyéb	6,25%	10,50%	–	4,54%
Összesen	99,95%	99,94%	99,95%	99,97%

A táblázatból kimutathatóan, a századok múlásával a családnevek eredetében nagyobb lett a mobilitás. Ugyanakkor az is kiolvasható a táblázatból, hogy a szabad székelyek esetében jelennek meg az új, ez esetben pl. etnikai származásból eredő nevek.

A hagyományos feudális rendi tagolódást tükröző 1750. évi adóösszeírás névanyagát vizsgálva, azt tapasztaljuk, hogy a családnevek alakulásában nagyobb a változatosság. Ez a kép mégis sajátosan „székely jellegű”, és merőben különbözik a vármegyei jobbágy és zsellér népesség családnévi anyagától.⁹ Azt látjuk, a kevés (2) kismemes családnéve jellemnévből alakult ki. A lófők, gyalog-puskások és „szabadok” (37) esetében a családnevek szinte kétharmada (59,45%) személynévből és becenévből alakult (Antal, Ádám, Ágoston, Bara, Barabás, Bálint, Both, Ferenc, György, Imre, Jakab, Kálmán, Kozma, Márton, Máthé, Mihály, Miklós, Mózes, Pál, Péter, Szopos = Szop, Zsok = Sok–Saul). Mintegy egynegyedük (21,62%) jellemnévből származtatott (Eröss, Fodor, Gyenge, Kedves, Kosza, Markos, Nagy és Szentés). Egytizednyi (13,51%) foglalkozási ragadványnevet (Bíró, Karda, Katona, Szabó és Szekeres) viselt, 2,7% lakhelyi (Vízi) eredetből alakított, és ugyanannyi (2,7%) etnikai eredetből (Szász) keletkezett.¹⁰

A XVIII. század közepén összeírt 12 jobbágy, zsellér és szolga nemcsak társadalmi helyzetében különbözött a szabad népességtől, hanem családnévében is. Mindenekelőtt abban, hogy több mint felük (58,3%) román volt, és ezt tükrözi családnévanyaguk is (Barczán, Borbuly, Dancsuly, Fenya, Guuczuly, Pop és „Oláh”). A magukkal hozott román nevekben (Barczán, Pop) foglalkozásra utalás is van.¹¹

Az elkövetkező századokban nehezebb nyomon követni a családnevek alakulását. 1779–1857 között Jenőfalván a családnevek száma úgy megnövekedik, hogy elemzésük e helyen lehetetlen. A fenti években használt 140 családnévnek azonban több mint fele a következő évtizedekben el is tűnik már. Ma családfői ágon 94 családnév van jelen a helységben. A Jenőfalván *ma élő családok névsorát* vizsgálva azt látjuk, hogy élnek itt *hatszáz éves családok* (Gegő, Kajtár), a négy-kétszáz éves családok pedig nem számítanak rendkívüli esetnek. A Gegők és Bírók éppenséggel a helység legnépesebb *atyafiságai* (vérrokonsági családok) közé tartoznak. Egyébként 1999-ben nagyságrend szerint az atyafiságok a következő képet mutatják:¹²

Az atyafiság neve	A hozzátartozó családok száma	Első említésük éve
Bíró	44	1602
Farkas	38	XVIII. század
Márton	36	1643
Vízi	29	1602
Gyenge	23	1643
Gegő	22	1406
Kedves	22	1715
Kosza	21	1569

Az atyafiság neve	A hozzátartozó családok száma	Első említésük éve
Antal	17	1602
Jéré	16	XVIII. század
Eröss	15	1750
Szopos	14	1703
Szentes	13	1569
Kozma	11	1703
Mihály	10	1750
Szekeres	10	1750
Barabás	9	1614
Ferencz	9	1750
Gábor	9	XIX. század
Karda	9	1569
Simon	9	XIX. század
Szőcs	9	XIX. század
Bara	8	1569
Albert	7	1602
Ábrahám (Abrán)	7	1569
Ágoston	7	1750
Péter	7	1569
Kába	6	1569
Szabó	6	1614
Szász	6	1614
Bálint	5	1569
Összesen 31 atyafiság	454 család	

Amint a táblázatból kitűnik, *Jenőfalva népességének döntő többsége a történelmi székely családok sarja*, ami nemcsak megbecsülést és tiszteletet érdemlő jelenség, hanem felelősséget és kötelességet megkívánó valóság: felelősséget Jenőfalva népességének megtartásáért, megmaradásáért és gyermekáldás elfogadásával történő gyarapításáért, jövőjéért.

*

A XV–XX. századi névanyagot összességében vizsgálva nyilvánvaló, a jenőfalvi családnevek alapvetően kialakultak már a XV–XVII. században, többségükben személynevekből, becenevekből, kis részük pedig jellem-, foglalkozási, illetve lakhelyi és etnikai származáshoz kapcsolódó nevekből. A családnevek állandósulása mögött bizonyára a „székely örökség” (sajátos magántulajdon) kialakulását, a jelzett

örökségnek csak fiú ágon (esetleg leány-fiúsítás révén) történő öröklését, öröklési jogának bizonyíthatóságát kell sejtenuk.

Új családnevek alakultak azonban még a XVII. században is. Ez tettenérhető a kötetünkben található családnévanyagban is.¹³

– János Varga (1602) – Varga Jeremiás (1614) – Jeremiás Mózes (1643);
– Varga Péter (1614)

– János Deák (1602) – János Deák béna (1614) – János Benedek (1643);
– Damok (Domokos beceneve) Antal (1614) – Antal Domokos Gergely (1643).

A családnevek alakulásának folyamatát kiegészíti az a tény, hogy új családnevek jelentek meg Jenőfalván a „vejnek szállás”, azaz benősülés eredményeként. Ha csak az 1750. évi adóösszeírás adatait vesszük figyelembe, az Ádám, Ágoston, Both, Eröss, Ferencz, Kálmán, Kedves, Kozma, Márton, Szekeres, Szentes és Szopos családokat látjuk érintve e kérdésben.¹⁴ Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy nemcsak Szenttamásról, Szentdomokosról, Karcfalváról, Dánfalváról stb. nősültek be Jenőfalvára. Igaz a jelenség fordítottja is. „Szállottak vejnek” e helységekre Jenőfalváról is. Voltak azonban sajátos esetek is.

1406-ban az Olt vize miatti pereskedésben megjelenik a jenőfalvi Kajtár Tamás neve. 1602-ben említik Jenőfalván Kajtár Miklós szabad székelyt, 1614-ben ugyanott, a „szabadok” között Kajtár Jánost, Kajtár Mihályt és Kajtár Miklóst, a zsellérek között pedig Kajtár Istvánt. 1643-ban Kajtár Gergely „lófő”, Kajtár István „gyalogpuskás”, Kajtár János, Kajtár Miklós és Kajtár Pál „elhalt gyalogpuskások” családjai, Kajtár Mihály és Tamás „árva gyermekek”, valamint Kajtár Mihály „béna”, illetve „alkalmatlan lófő” található az összeírt jenőfalviak között. A XVIII. század közepén nem találunk Kajtár nevezetűt Jenőfalván. Ma a helységben élő Kajtár családok pedig úgy telepedtek be Szenttamásról.¹⁵

A családnevek alakulásáról szólva ezért hangsúlyoztuk már kezdetben, hogy azt csak a felcsiki falvak összefüggéseiben lehet a valóságnak megfelelően vizsgálni.

Bethlen Gábor és I. Rákóczi György katonai intézkedései, melyek megerősítették a székely katonarendeket, akaratlanul befolyásolták a székely családnévanyagot is, növelve a mobilitás esélyeit.

*

A személy vagy keresztnév természetes társai az alakulóban lévő vagy kialakult család- vagy vezetékneveknek, még akkor is, ha ez utóbbiak személynevekből alakultak ki. A keresztségben kapott személynevek egy életre szóltak, viselőik azt sírba vitték. Megválasztásukban a szülőké és keresztszülőké volt a döntő szó, de végeredményben az aszerint határozott meg, hogy milyen hagyományok, felfogások-meggondolások irányították, irányítják a kor, illetve a faluközösség és a család szellemét, az „uralkodó divatot”.

Érdemleges következtetések megfogalmazásához először bemutatjuk a különböző korokban használt keresztneveket. Íme 1569 körül mit látunk:¹⁶

Antal	– 4
Máté	– 3
Márton	– 3
Bálint	– 3
Lukács	– 2
György	– 2

A jelzett összeírásban még a következő neveket találjuk: Balás, Benedek, Bernát, Demeter, Domokos, Gergely, Imre, Kelemen, Mátyás, Mihály, Péter, Simon és Tamás.

Amint láthatjuk, a gyakrabban előforduló, de az egyszer-egyszer adott keresztnemek között is elsősorban bibliai személyneveket találunk, bár mintegy egyötödük esetében adtak világi személyneveket is a keresztségben. Talán nem tévedünk, ha hasonló szokást tételezünk fel a női keresztnemek adásában is.

1602-ben a leggyakrabban megjelenő keresztnemek az alábbiak:¹⁷

János	– 8
Imre	– 3
Tamás	– 3
Bálint	– 2
Ferenc	– 2
István	– 2
Márton	– 2
Mihály	– 2
Pál	– 2

Kereszteltek még az 1602. évi összeírás tanúságaként egy-egy személyt az alábbiak szerint: Ambrus, András, Antal, Ábrahám, Balás, Dániel, Demeter, Gergely, Jeremiás, Máté, Miklós, Péter.

1614-ben a jenőfalvi férfiak esetében a leggyakrabban előforduló keresztnemek így következnek:¹⁸

János	– 14
Márton	– 9
Mihály	– 7
Tamás	– 7
István	– 6
Péter	– 6
Pál	– 4
György	– 3
Imre	– 3
Ambrus	– 2
András	– 2
Bálint	– 2
Gergely	– 2

1643-ban, illetve 1750-ben ellenben az alábbi sorrendet állíthatjuk fel:¹⁹

János	– 23	János	– 19
István	– 15	István	– 15
Mihály	– 15	Péter	– 9
Péter	– 12	Mihály	– 8
Gergely	– 10	András	– 7
György	– 8	György	– 7
András	– 6	Ferenc	– 6
Bálint	– 5	Tamás	– 6
Márton	– 5	Mátyás	– 5
Máté	– 5	Márton	– 4
Balás	– 4	Antal	– 2
Mátyás	– 3	Bálint	– 2
Tamás	– 3	Ilyés	– 2
Pál	– 2	Imre	– 2
Jakab	– 2		

A bemutatott minták közül *az első* a reformáció előtti névadási gyakorlatot, szokást tükrözi, míg a többiek a reformáció forгатagát kiállt katolikuságát, egy olyan világban, amikor Erdély önálló fejedelemségként élt, választott uralkodói pedig János, majd István stb. Ezek esetében, de másoknál is az egyházi személynevek szerencsésen egybeestek a világiakkal. Ez okozhatta a nagy hasonlóságot az 1614. évi, illetve 1643., valamint 1750. évi nagyságrendi névsorok között.

Az alábbiakban egy olyan névsort mutatunk be, amely felöleli az 1779–1857 közötti években a Jenőfalván keresztelt férfi és női nembeliek többségét. A leggyakrabban adott keresztnevek tehát a teljesebb valóságot tükrözik:²⁰

Az 1779–1857 között adott keresztnevek és viselőik száma:

János	136	Lajos	16	Teréz	146
József	133	Tamás	16	Anna	132
István	130	Ábrahám	11	Rozália	111
András	51	Demjén	11	Erzsébet	99
Mihály	51	Félix	11	Borbála	95
Péter	51	Ágoston	10	Julianna	80
Albert	43	Miklós	10	Katalin	69
Ferenc	41	Elek	9	Krisztina	48
Márton	36	Sándor	9	Zsuzsánna	45
Gergely	32	Mátyás	6	Lucia	36
Ignác	29	Ádám	5	Marcella	34
Antal	24	Balázs	5	Ágnes	8
Imre	22	László	5		
György	17				

A táblázatra pillantva, azt lehet mindenekelőtt megállapítani, hogy a hagyományos bibliai nevek igen-igen keverednek olyan nevekkel, melyeket a világi uralkodók (Mária Terézia, illetve József) is viseltek. Egyébként e két név gyakorisága értelmetlen lenne. Meghonosodásuk tartós maradt Jenőfalván. Visszatért és újra közkedvelt lett a Gergely és Antal. Meghonosodik az Ignác, a Lucia és Marcella nevek használata. Úgy tűnik, a nevek adásában hagyományos még a bibliai nevekből választani, de egyre gyakoribb az újítás, különösen egyes családokban, mint például a Gegőknél, Ferenceknél, Kedveséknél stb.²¹

Jenőfalva mai lakóinak keresztnévét vizsgálva szükségesnek véltünk bizonyos időszakokat megkülönböztetni aszerint, hogy a politikai hatalom közvetett hatása mennyire befolyásolta az egyszerű embereket a névadásban. Ennek megfelelően külön vizsgáljuk az 1975 előtt születettek neveit, külön a diktatúra erősödése éveiben (1975–1989), és ugyancsak külön az 1990-től érvényesülő névadási gyakorlatot.²²

Az 1999-ben élő, 1975 előtt születettek és kereszteltek nevei:

József	54	Levente	6	Rozália	55
Vilmos	47	Mihály	6	Anna	54
István	44	Ernő	6	Veronika	45
László	38	Elemér	5	Mária	44
Zoltán	36	Demjén	5	Erzsébet	37
Károly	31			Margit	33
Áron	28			Gizella	31
Dénes	24			Irén	27
János	22			Ilona	26
Ferenc	20			Vilma	23
Tibor	18			Teréz	23
Ágoston	17			Juliánna	21
Árpád	17			Regina	17
Antal	14			Magdolna	16
Márton	13			Katalin	15
Imre	12			Ibolya	13
Gergely	11			Piroska	13
András	11			Amália	13
Jenő	11			Emma	11
Csaba	10			Éva	8
Attila	10			Matild	7
Vince	10			Jolán	6
Sándor	9			Zsuzsánna	6
Barabás	8			Ida	6
Géza	7			Etelka	5

Az egyszerű jenőfalvi gazdálkodót e századunkban ért külső hatások (uralkodói nevek, szövetséges hatalom uralkodójának neve, a honfoglalás ezredik évfordulójának múltba tekintő vizsgálódása, de egyházi nagyjaink neve is stb.) befolyásolták a névadási gyakorlatban, mind a férfiaknál, mind a nők esetében. Kevesebb esetben, de él azonban a hagyomány is.

A Ceaușescu-diktatúra éveiben (1975–1989) sajátosan alakult a névadási gyakorlat, mintegy védekezésként a torzítások, nevek elírása, románosítása ellen.²³

Az 1975–1989 között adott nevek:

László	17	Katalin	18
Attila	12	Ibolya	9
Csaba	12	Erika	8
Zoltán	12	Erzsébet	6
Ernő	9	Mónika	6
Levente	9	Annamária	5
Róbert	8	Csilla	5
István	6	Hajnal	5
Szabolcs	6	Mária	5
Imre	5	Melinda	5
Loránd	5	Beáta	4
Tibor	5	Emőke	4
Elemér	4	Enikő	4
Ervin	4	Éva	4

A táblázatból egyértelműen kitűnik – különösen a férfi keresztnévknél – a régi magyar nevek felé fordulás. Egyfajta tudaterősítés, önfenntartási ösztön, megmaradási módozat? Talán egyszerre mindenik, egy olyan korban, amikor az egyszerű magyar embert is nyomorgatták a legválogatottabb eszközökkel, például a nevek eltorzításával is.

Egy ilyen korszak után azt lehetne várni, hogy a névadás gyakorlatában a gyermekáldást vállalók visszatérnek a hagyományos magyar, ha úgy tetszik, székely nevekhez. A kérdés megválaszolását előzze meg inkább egy újabb névsor, mely tükrözi az 1990–1999 közötti gyakorlatot.²⁴

Az 1990–1999 között kereszteltek:

László	7	Emőke	6
Szabolcs	7	Timea	5
Zoltán	7	Csilla	5
István	6	Beáta	4
Arnold	5	Andrea	4
Levente	5	Bernadett	3

Norbert	5	Kinga	3
Andor	4	Noémi	3
Attila	3	Renáta	3
Hunor	3	Szidónia	3
Nándor	3	Angela	2
Róbert	3	Angyalka	2
Szilárd	3	Elvira	2
Zsolt	3	Enikő	2
Ádám	2	Erzsébet	2
Ákos	2	Hajnal	2
Balázs	2	Katalin	2
Csaba	2	Krisztina	2
Ervin	2	Mária	2
József	2	Melinda	2
Loránd	2	Mónika	2
Szilveszter	2	Orsolya	2
Tihamér	2	Szilvia	2
Zsombor	2	Zsuzsánna	2

Valóság, a táblázatból kiolvasható egyértelműen a régi magyar nevekhez való visszatérés egyféle szándéka, de a „divat” előtti behódolás is, amikor az erdélyi magyar és székely-magyar névadási gyakorlattól idegen nevek (Arnold, Norbert, Andor, Róbert, Apolka, Szilamér, Tímea, Beáta, Bernadett, Renáta, Szidónia stb.) terjednek el.

A személynevek, illetve keresztnévek alakulásában a századok folyamán többféle tendencia tapintható ki Jenőfalván. A korai századokban alapvetően a bibliai személynevek adása dominál. Ez többféle módon is érvényesülhetett. Adatainkból az szűrhető ki, hogy többnyire a szülők, nagyszülők, nagybácsik stb. viselte egyházi személynevek (apostolok, szentek, egyházi vezetők neveinek) előnybe részesítésével érvényesült. De oly módon is, hogy az újszülött születési napjához legközelebbi egyházi személynévre keresztelték azt. Jelen volt azonban a világi magyar nevek adásának gyakorlata is, és ez a gyakorlat érvényesült a XVIII. század második feléig, amikor bejött Mária Terézia császárnő, illetve József császár, valamint más világi nevekre való keresztelés szokása. Ez a szokás fennmaradt századunkig, részben azért is, mert a József név egyben bibliai személynév.

A millenniumi szellemiség is kihatott a névadási gyakorlatra, mégpedig az Árpád és Zoltán név elterjedéseként. Kimutatható a monarchia nagy szövetségesének neve, a Vilmos név elterjedése, bár tovább élnek a hagyományos szokások is, igaz, csak a népesség kisebb hányadánál. Ezek a tendenciák jelen vannak századunk közepéig, amikor a nevek torzító, románosító megnyilvánulásaival szembeni védekezésként visszatérnek a régi magyar nevekhez, különösen a férfinevek adásában.

Az 1990 utáni úgynevezett demokráciában fennmaradt ugyan a magyar nevekre való keresztelés szokása, de egyre jobban érződik a „divat” hatása e téren is.

JEGYZETEK

1. Szabó István: *A jobbágynevek kialakulása. Uő: Jobbágyok-parasztok. Értekezések a magyar parasztság történetéből.* Budapest, 1976, 223–236.
2. Imreh–Pataki 1992, 332–333.
3. Benkő 1853, 37–39; lásd a *Csikjenőfalva lakói 1999-ben* fejezetet.
4. Kázmér Miklós: *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század.* Budapest, 1993 (Kázmér 1993), passim.
5. Uo.
6. Benkő 1853, 37–39; Kázmér 1993, passim; SZOKL II, 269–270.
7. SZOKL V. 221–222.
8. UdvLvt, Összeírások, 50/1614, 470–471.
9. MOL, EOKL, F. 50, 47-es téka, 88–93.
10. Uo.
11. Uo.
12. Lásd a *Csikjenőfalva lakói 1999-ben* fejezetet.
13. Vö: SZOKL V, 221–222; UdvLvt, Összeírások, 50/1614, 470–471; MOL, LS, 107/1643, 105–108, 156, 164–165.
14. MOL, EOKL, F. 50, 47-es téka, 88–93.
15. Benkő 1853, 37–39; SZOKL V, 221–222; MOL, LS, 10/1643, 105–108, 156, 164–165.
16. SZOKL II, 269–270.
17. Uo., V. 221–222.
18. UdvLvt, Összeírások, 50/1614, 470–471.
19. MOL, LS, 10/1643, 105–108, 156, 164–165; Uo, F.50, 47-es téka, 88–93.
20. RNL, Csi, Egyházi Anyakönyvek Gyűjteménye Nr. 134, Index Baptisorum Romano-Catolicae, Csik-Nagyboldogasszonyensis ab Anno 1779–1857, passim.
21. Uo.
22. Lásd a *Csikjenőfalva lakói 1999-ben* fejezetet.
23. Uo.
24. Uo.

Dr. Szabó Miklós

SZOKÁSOK ÉS HIEDELMEK HATALMÁBAN

Az őstermelésben dolgozó ember beleszületik Jenőfalván is a szokások és hiedelmek világába. Ebben a világban egymással összefüggésben, kölcsönhatásban lévő szokáselemek, rítusok és hiedelmek uralkodnak, melyek nyilván nem kizárólag egyetlen faluközösség jellemzői Felcsíkban sem. Összehasonlítva azokat a szomszédos helységek szokásaival és hiedelmeivel, illetve azok elemeivel, mindenképp és elkerülhetetlenül az okozati összefüggések kerülnek előtérbe. Szerintünk nem annyira a falvak közelsége, hanem a lelki azonosság, vagyis a közös katolikus hitvilág, a szokások és hiedelmek áthonosíthatósága az azonos valláserkölcső és kultúrájú közösségek között, többnyire a férjhezmenetel és a „vejnek szállás”, a közös birtoklás és bebírások útján-módján.

Az utóbbi években megjelent fel-csíki (szentdomokosi és szenttamási vonatkozású) kitűnő néprajzi szakmonográfiák eleve kizárják, hogy a Szentdomokostól közhajtásnyira, Szenttamástól pedig tyúklépésnyire fekvő Csíkjenőfalva falutörténetében megkíséreljük külön fejezetben bemutatni azt a szokás- és hiedelemvilágot, amelyet Balázs Lajos három kötetben mutatott be nagy szaktudással és részletező kutatómunkával, vagy éppen azt, amit Hajdu Farkas-Zoltán sok szenttamási vonatkozással tár elénk.¹

Amire mi vállalkozhatunk az a történeti néprajz körébe sorolható, ha éppen lehet egy ilyen tudományágról beszélni. Ugyanis a Jenőfalvára vonatkozó tömérdek iratanyag, valamint Székely Dénes egykori jenőfalvi néptanító 1895-ben megírt kis „néprajzi monográfiája” alapján bemutatathatunk annyi és olyan szokáselemet és rítust, amelyek lehetővé teszik, hogy általánosabb következtetéseket fogalmazzunk meg Jenőfalva múltbeli és jelenkori szokás- és hiedelemvilágára vonatkozólag.

*

A kérdést hármas csoportosításban képzeljük felvázolhatónak. Ezek:

- a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó szokások;
- az egyén és faluközösség viszonyrendszerében az egyéni élet fordulópontjait (születés–keresztelés, házasodás–férjhezmenetel, családalapítás és a halál) megszámlálható szokások;
- az egyházi ünnepekhez és vasárnapokhoz kötődő szokások és hiedelmek.

A kérdés vizsgálatát megkönnyíti az a történetírói hadállás, hogy Jenőfalván legkevesebb egy század távlatából vizsgálhatjuk a szokások és hiedelmek változását, ha úgy tetszik: tartósságát-állandóságát, ami kevésbé adatott meg a fentebb már említett néprajzos kollegáinknak.

A gazdasági tevékenységhez kapcsolódó szokások központjában a közösen végzett munka áll, tehát van egy ésszerű gazdasági célja, melyhez kapcsolódnak a fáradtságot oldó, lazító, illetve hangulatkeltő-teremtő, és az önkifejezést, éppen a párszerzés rítusait kiváltó zene, dal és tánc. A *kalákázásról* van szó.

Nem kívánjuk csoportosítani a kalákákat céljuk, részvevőik vagy alaki jellemzőik szerint. Nem is tudjuk felfedni megnyugtatóan, hogy bizonyos kalákák alkalmával (pl. orotáskor – erdőirtáskor, trágyázáskor, az egyházi földek szántásakor, vetésekor stb. a XVIII. században, vagy éppen korábbiakban) iktatták-e be a munka fáradtságát oldó, hangulatteremtő szokáselemek mellé a zenét, dalt és táncot. Tény azonban, hogy a kalákázás szokása nyomon követhető századokra visszamenőleg, és az mélyen beépült általában a székelyek, így a jenőfalviak értékrendjébe, illetve szokásvilágába. Imreh Istvántól tudjuk, hogy Csík-, Gyergyó- és Kászsorszék helységeiben 1650 körül a kalákázás-vigadás és táncolás annyira elterjedt, hogy hatóságilag tiltott „a leány renden valóknak is guzsalyosban való járások és az ifjakkal való gyülekezetek”.² A katolikus egyház éppenséggel Nagyboldogasszony egyházában is fellépett 1721-ben a vasárnapok és ünnepnapok előtti „kalákákban táncolók” ellen, mivel ezek „e miatt a vasárnapi miséket”, sőt „az ünnepnapokat is” elveszté-
gélik, vagyis elmulasztják látogatni.³

A fenti adatokhoz mindössze azt fűzhetjük hozzá, hogy nyilván nem egyedi esetről van szó, hanem időben és térben általánosabban megismétlődő szokásról. Vagyis a „kalákában táncolás” szokása Jenőfalván is százados múlttal rendelkezik.

A kalákázás és ahhoz kapcsolódó „eszem-izsom” és táncolás szokását említik a XVIII–XX. századi Jenőfalvára vonatkozó iratok és feljegyzések, illetve visszaemlékezések. „A falu helyén” kalákában végzett erdőirtás (1784), a falu kertje, útja, hídjai stb. javítása, az egyes gazdák szervezte trágyázás kalákában (1787), házak építése, aratás, fonás, szapulás, tollfosztás stb. gyakran éppen csak az alkalmi mulatozás, feltételezik nyilván mindazokat a szokáselemeket, amelyekről a néprajzkutatók szakértelemmel írnak.⁴

Azt azonban hangsúlyoznunk kell, hogy az „eszem-izsommal”, dalolással és táncdalozással végződő kalákák gondolata – az idősebbek visszaemlékezéseiből kideríthetően – a XX. század elején, és bizonyára a régebbi századokban is, a kisebb közösségekben – a szomszédságokban, utcák, tizesek, falurészek szintjén – fogamzott meg, általában a szomszédsági látogatások, a kapuk előtti „tere-ferék”, alkalmi és ünnepi beszélgetések során.⁵ A kalákát tartó gazda pl. ha *arató kalákáról volt szó*, lehetőleg egész napra, de estefelé biztosan kivitte a mezőre a zenészeket, ahol húzták a nótákat, a „talpalá valót”. Az aratást elvégezvén, muzikaszó mellett tértek haza a faluba.⁶ Nem hiányzott a dal és zene a fonóestéken, tollfosztáskor és egyéb kalákák alkalmával sem.

Az egyén életének fordulóihoz (születés–keresztelés, házasodás–férjhezmenetel és halál) kapcsolódó szokások és hiedelmek az egyén és közösség bensőségebb világához kapcsolódnak. E szokásokra vonatkozóan százados öregségű forrásaink

nincsenek. Az 1895 körül Csíkjenőfalva tanítója, Székely Dénes lejegyezte adatokat hasznosíthatjuk csak.⁷ Igaz, az általa lejegyzett szokásrendszerek és szokáscselekmények elemeit összevetve a Balázs Lajos három könyvében tárgyaltakkal, azt látjuk, a XIX. század végén – és bizonyára az előző századokban is, illetve a XX. század folyamán végig – a szokások és hiedelmek, valamint rítusok egész rendszere kapcsolódott Jenőfalván mind a *születés–kereszteléshez*, mely az „öröm ünnepé”-nek számított a faluközösségben, mind a *házassághoz–férjhezmenetelhez*, azaz lakadalomhoz, mind pedig a *halálhoz*. A szokáselemek és cselekmények szinte ugyanazok, bár vannak helyi sajátosságok is.

A Jenőfalván gyakor vagy éppen ma élő szokások néprajzi értékelése nem feladat. Azt azonban a születéssel–kereszteléssel kapcsolatban hangsúlyoznunk kell, hogy itt „a koma-asszonyok látni visznek a beteg asszonynak”. A kereszt-koma és koma-asszony „a megkeresztelt gyermek szüleihez 3 egymás után következő vasárnap mennek radinába”; az első és második radinába külön-külön, míg a harmadikon egyszerre valamennyi. Ez utóbbit „nagy radiná”-nak nevezték. E szokás észszerű célja a „gyermekágyas” asszony segítése, hogy felépüljön. Esetleg a „nagy radiná” esetében a vendégeskedés is. Itt nem beszéltek mint Szentdomokoson „kisradiná”-ról, és ahol mintha nagyobb hangsúlyt kapott volna a „vendégeskedés” jelleg.⁸

Természetesen Jenőfalván is igen gazdag szokáselemmel és rítussal írta le Székely Dénes a házasságot–férjhezmenetelt, vagyis lakadalmat, mindig a vőlegény részéről vizsgálva azokat: a kikérést, a „perefernalis levél” megszerkesztését, a házasság bejelentését a papnak, a kihirdetést, a vendéggazdák megválasztását, a lakadalmas népnek a leányos házhoz való vonulását, a gyűrűváltást és kézfogást, a „szentjános” elköltését a leányos háznál, a perefernum kirakását, a menyasszony oltár elé vezetését, a lakadalom folytatását egyidejűleg a „legényes háznál”, illetve „leányos háznál”, vagyis „kalács és pálinka” fogyasztását, táncot, a lakadalmas népnek „a menyasszony és perefernum után” való vonulását, a „szentjános elköltését”, a menyasszonynak a „nyuszójo asszony kezére” való bocsátását és a „vőlegény uram csendes szállására” való átyitelét stb.⁹

Az mindenképpen megfigyelhető, hogy a gazdag szokáselem és rítus között 1895-ben Jenőfalván olyanokat találunk szép számmal, amelyek rá egy évszázadra szinte egy az egyhez élnek Szentdomokoson (pl. a „kalács és pálinka” fogyasztása, a 15–20 méternyi magasra feltűzött csupor lelövése a menyasszonyi háznál, az esküvő napjának a vőlegény „első tisztességes napjává... emelése” a násznagyok párbeszédében, a „szentjános elköltése” stb.).¹⁰ Ez pedig arra figyelmeztet, hogy a felcsíki szokások és hiedelmek időbeni és térbeni élete sokkal kiterjedtebb, mint képzeljük.

A halál, „a családnak gyásza”, a temetés ugyancsak a szokáselemek és rítusok sokaságával társult Jenőfalván is, bár ez esetben ismereteink jóval szegényesebbek. Mindenesetre a források és idősebb jenőfalviak említik azokat a szokáselemeket, melyekről olyan alaposággal ír Balázs Lajos, kezdve a „haldokló megkerítésétől”,

a virrasztás, gyász, temetés, torozás, temető látogatása, miserendezés stb. szokásokról.¹¹

A vasárnapokhoz, vízkereszthez, húsvéthoz, pünkösdhöz, karácsonyhoz szövődő szokások és hiedelmek kapcsolódnak a katolikus hitvilág, valláserkölc és kultúra követelményeivel Jenőfalván, bár „a húsvéti ünnep” alkalmával rendezett tűzijátékok, úgyszintén az „úrnapiak” kizárólag nagyboldogasszonyi sajátosságnak tűnnek.¹²

Hasonló mondható el a „Szent János” (június 24.) ünnepéről is, ámbar forrásunk hangsúlyozza, hogy 1895-ben „ezen népszokás meg van Csíkmadaras, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás, Szentdomokos községekben, de egyebütt nincs”.¹³ Székely Dénes néptanító úgy tudta, a szokásnak „nincs... semmi egyházi jelentősége”.¹⁴ A „Szent János játéká”-ban résztvevő fehér ruhás és koszorús öt kislány (egy a király és négy az angyal) azonban megállva a „keresztfáknál” és egyes családoknál, „Szent Szűz Mária” közbenjárását kérik, hogy bocsássa meg az Isten a hívek bűneit, mert a nép „nagy kevélységben él”, és ezért az Úr Isten 1866-ban méltó büntetéssel sújtotta a falut: „dérrel, faggyal elvette gabonáját”, a „megmaradtaknak jég elvágá javát”. A kevélyek pedig „rettenetes szitkok”-kal, „szörnyű esküvések”-kel növelték bűneiket; még „az Isten házát” sem látogatták rendszeresen, sőt, „gyilkosok, paráznák” is megbújnak közöttük.¹⁵ A szokás vallásos jellege tehát kétségtelen, sőt, annak engesztelő jellege sem kétséges.

A vendégeskedés, a dal, zene és tánc szokása általában, de a farsangbeliek különösen „a fiatalság kedves élvezetének” bizonyultak.¹⁶ A farsanghoz kapcsolódó szokások, rítusok nyilván, a lakodalmi szokáselemekkel mutatnak bizonyos sajátos hansonlóságot. Egyébként a lakodalmakat gyakran farsang idején tartották.

A farsang vigadózásai és az azt követő böjt szigorú megkötései hordozta szokások és rítusok az emberi élet tartozékaiként épültek bele a jenőfalviak értékrendjébe.

A farsangi mulatozások jelen voltak Jenőfalván a letűnt századokban is. Bizonyára már korábban is, de 1727-ben említik azokat a falura vonatkozó okiratok is. Fel-Csík székén folyó per irataiból tudjuk, hogy Jenőfalván „a farsang farokban” esett mulatozások idején a Jenőfalvi Imre György és Bíró Péter között „tanakodásra” (veszekedésre) is sor került. Ennek során az utóbbi az előbbit „hunczfut szárnak és feleségét hunczfut kurvának” minden ok nélkül „diffamálta”.¹⁷

A XIX. század végén és századunk elején – amint azt az 1895-ben született néhai Gyenge Józsefné mesélte 1973-ban Salamon Lajos tanítónak – a farsangi mulatozások érdekében a jenőfalvi legények megfogadták a zenészeket már a farsang elején, majd kihirdették a programot, a részvételi díjat a szombat-vasárnap délután vagy este tartandó mulatságra. Különösen a „farsang farok”-ban estek nagy mulatozások: húshagyóvasárnaptól húshagyókeddig, néha éppen hamvazószerda hajnaláig. A leányok kedden pálinkát és kürtőskalácsot vittek a bálba, amit a legényekkel közösen fogyasztottak el. Szerdán nagy ceremóniával „eltemették a muzsikát”.¹⁸

A bált rendező „gazdák” két ökröt befogtak a szekérbe, melyen csak fenékdeszkát hagytak. Annak négy sarkába felállított karóba egy-egy fej káposztát szúrtak, jelezvén a farsang végét és a böjt kezdetét. Muzsikaszó mellett végigvonultak a falu útján, miközben az ügyesebbek „maszkaruhába” öltözve kurjongattak, és a bábészkodókat pálinkával és káposztalevéllal kínálgatták. Menet közben a „maszkurások” megtáncoltattak mindenkit: fiataalt, öreget és gyermeket. Folyt a vigasság, szólt a zene, mígnem a temetőbe értek. Itt a cigány rábújt zeneszerszámaira, siratta az eltelt víg napokat, no meg az odalett bőséges kereseti lehetőségeket. A káposzták a cigányokat illették meg.

Máskor a Jenőfalván működő „táncszerek” (öt volt ilyesmi) húshagyókedd délelőtt misére mentek, majd mise után a fiatalokkal bevonultak a plébános udvarára táncolni. Minden „táncszer”-ből két-két legény bement a plébánoshoz, átvették a nekik szánt két-két liter pálinkát és kalácsot, melyet elfogyasztottak, majd békeségben hazaszéledtek.¹⁹

Akár egyik, akár másik módon ért véget a farsang, a mulatozás-táncolás igénye azt jelezte, hogy a kedvezőtlen természeti viszonyok között munkálkodó állattartó és földművelő jenőfalviaknak létszükségletet jelentett a misével és nyugalommal kitöltött vasárnap, a jeles napok „életszépítő, színes, vidám ünnepekörök ismétlődő örömei”.²⁰

Szüksége volt azonban a jenőfalvi embernek más jellegű „fogózkodók”-ra is. Olyanokra, amelyekkel próbálták kifürkészni, megtudni a földművelésben és állattartásban várható történéseket, sikereket vagy kudarcokat, vagy éppen befolyásolni ezek alakulását.²¹

A néphitek, hiedelmek vagy éppen mágikus praktikák jellegét gazdag irodalom vizsgálja. Létezésük Jenőfalván kimutatható mind a múltban, mind a jelenben. 1895-ben – de 2000 tavaszán is – a barmait havasi legelőre engedő gazda kapuja közé láncot vont ki, ha a barmok azt átlépi, épségben hazatérnek az ősszel, ha nem, kárukat vallja a gazda.²²

A sokat emlegetett néptanító Székely Dénes szerint a jenőfalviak azt tartották, hogy ha Luca napján férfi látogat a házhoz, elsőben kos bárány születik, ha nő érkezik, nöstény bárány.²³ Lovait a boszorkányoktól – azok miatt különösen izzadt éjszaka a ló – úgy védelmezték, hogy fokhagymával kenték be az istálló bejárója alsó és felső küszöbét meg a ló nyakát.²⁴ A barmokat a menyét marásától ráolvasással óvták: szöszöt kötöttek a guzsalyra, abba orsót szúrtak, kivitték azt az istállóba, ahol ismételtették: „Menyét, ha idejöttél, fonj, ha nem fonsz, eltakarodj innen!”²⁵

A kolera ellen emígy védekeztek: kilenc Borbála nevű, bal kézzel fonó asszony összegyűlt, fontak és szöttek egy inget és egy lábravalót; elkészülve, azt kitömték szalmával, és a falu végén elégették.²⁶

E hitvilágot kiegészítette az igézés-szénvetés, a „tókocsiák”, a boszorkányok, a lidércek stb. létezésének hiedelme.

*

A szokások és hiedelmek a jenőfalvi ember világának részét alkották a régmúlt századokban szintúgy, mint a múlt század végén vagy napjainkban is. Segítették az egyént élete folyamán a nehezebb munkálatok elvégzésében, a faluközösséghez való viszonyulásában; szabályozták a faluközösségbe való betagozódás, helyváltoztatás és kiválás mozzanatait. A szokás- és hiedelemrendszer értékrendje meghatározó volt; bizonyos viselkedési szabályokat irányozott elő. E szabályok mellőzése néha éppen az egyén kiközösítéséhez vezethetett, de nem volt büntény.

Ebben a világban a legfőbb emberi érték a jó munkavégzés volt. Az egyénnek a társas együttélés szabályai szerint kellett élnie, igazodva a szokások és hiedelmek értékrendjéhez.

JEGYZETEK

1. Balázs Lajos: *Az én első tisztességes napom. Párvalasztás és lakadalom Csíkszentdomokoson*. Bukarest, 1994 (Balázs 1994); Uő: *Menj ki én lelkem a testből... Elmúlás és temetkezés Csíkszentdomokoson*. Csíkszereda, 1995 (Balázs 1995); Uő: *Szeretet fogott el a gyermek iránt. A születés szokásvilága Csíkszentdomokoson*. Monográfia. Csíkszereda, 1999 (Balázs 1999); Hajdú Farkas-Zoltán: *Csíki kaláka*. Csíkszereda, 1993 (Hajdú 1993).
2. Imreh–Pataki 1992, 331.
3. Veszely 1860, 80–81.
4. CsSzM, Jenőfalva jkv. 6314, 52, 72; Salamon Lajos: *Közművelődés Csíkjenőfalván*, Ms. passim.
5. Uo., 15.
6. Uo., 10.
7. Székely Dénes: *Csikjenőfalva*. Monográfia. Magyar Néprajzi Múzeum. Ethnológiai Adattár, 00749, 1–13. (Székely 00749).
8. Székely 00749, 2–3; Balázs 1999, 241–250.
9. Székely 00749, 4–9.
10. Uo.
11. Uo., 10–12.
12. NBA, Lvt, Számadási jkv, 74, 79, 125, 149, 344, 373.
13. Székely 1895, 9.
14. Uo.
15. Uo., 4–9.
16. Székely 00749, 12.
17. RNL, CsI, Fel-Csík széke iratai I. 210/1727. július 8.
18. Lásd Salamon Lajos: *Közművelődés Csíkjenőfalván*, Ms.
19. Székely 00749, 12.
20. Imreh–Pataki 1992, 329.

21. Általában lásd Dömötör Tekla: *A magyar nép hiedelemvilága*, Budapest 1981, passim. Különösen: lásd az alábbi hiedelmeket.
22. Székely 00749, 13. Szopos Endre járt el így, amikor barmait 2000-ben a havasi legelőre bocsátotta.
23. Székely 1895, 1–4.
24. Uo., 10.
25. Uo.
26. Uo., 9.

Dr. Szabó Miklós

AZ „ÁTKOS”-BAN

Alig távolódott el a front, alig csitulnak el a fegyverek, Jenőfalván is felléptek „az új világ apostolai”, a kommunisták. 1945–1946-ban itt is megalakult a kommunista sejt, Both István vezetésével.¹ Tagjai fennen hirdették a kizsákmányolás, elnyomás és a társadalmi osztályok nélküli, egyenlőségre, testvériségre és közvagyonra alapozott ingyenes oktatást, orvosi ellátást stb. biztosító társadalom eszméjét. Nem csoda, ha a falu nincstelenjei – 1946-ban 72 család² – soraiiban sokan őszintén hittek e világ eljövételében, és munkálkodtak is annak érdekében.

VISSZATÉR A MEGSZOKOTT ÉLET?

1945–1946-ban úgy tűnt, elkezdődik a falu helyreállítása, és visszatér az ismert polgári rendszer román változata. 1945. október 25-én Jenőfalván 2363 személy élt. Ebben az időben számon tartották a lakosság birtokában:³

- 2110 hold szántót;
- 1428 hold gyeplegelőt;
- 3260 hold erdőt és erdei legelőt;
- 161 hold terméketlen területet.

E terület megművelésére 1945–1946-ban 654–767 férfi és női munkaerővel rendelkezett a helység, illetve 282 igással (tehén, ökör és ló), 42 ökörszekérrel, 61 lószekérrel, 151 ekével, 119 boronával, 2 cséplőgéppel, egy gőzgéppel és egy triőrrel.⁴ 1946. január 1-én Jenőfalva állatállományában található volt:⁵

– 177 ló	– 1497 juh
– 2 ménló	– 15 kos
– 796 tehén	– 260 bárány
– 164 növendék	– 100 disznó
– 22 ökör	– 2 kan
– 4 bika	– 28 malac

Ha ezeket az adatokat összehasonlítjuk az 1911. évi adatokkal, azt látjuk, az állattartás alaposan visszaesett. Nyilván a háborús pusztításokkal és a „front támogatásával” magyarázhatjuk meg e jelenséget.

A faluban 554 család élt 480 gazdaságban. A rendelkezésükre álló föld szerint a falu lakossága így oszlott meg:⁶

- földnélküli 15;
- 1 hektárnyi földje volt 129-nek;
- 1–3 ha földdel rendelkezett 216;
- 3–5 ha földdel rendelkezett 140;
- 5–10 ha földdel rendelkezett 51;
- 10 ha-on felüli volt 3.

A létező jószágok mintegy egynegyede (120) nem rendelkezett igavonó állattal.⁷ Élt a helységben azonban 53 kiegészítő mesterséget űző család is, a következő megoszlás szerint:⁸

cipész	15	szücs	2
kovács	5	cséplőgép-tulajdonos	2
asztalos	4	fűrész	1
szabó	4	bádogos	1
molnár	4	kerekes	1
korcsmáros	3	mészáros	1
kőműves	3	szíjgyártó	1
tímár	3	tímár-molnár	1
kereskedő	2		

Működő malma, fűrészje és tímárműhelye volt 1945. október 24-én az alábbi jenőfalviaknak:⁹

A tulajdonos neve	Malom	Fűrész	Tímár- műhely	Alapítás éve	Megjegyzés
Bíró András	1	–	1	1920/1921	az Olton
Gidró Lajos	1	–	1	1943	a Székaszón
Katona Szász Antal	1	–	–	1930	az Olton
Kába József	1	–	–	1930	a Székaszón
Kedves Vencel	1	–	1	1939	az Olton
Szekeres Gergely	–	1	–	1935	az Olton
Zágoni Jenő	1 (2 köves)	1	–	1935	az Olton

Az iparosok között éppen lassú gyarapodás tapasztalható, hiszen egy jó félév elteltével már 3 cséplőgép-tulajdonost (Hajdú János, Kiss Antal és Tatár Ágoston) és kettővel több korcsmárost, illetve eggyel több szíjgyártót tartanak számon a faluban. Többen kezdtek építkezni. 152 gazda éppenséggel vetőmagot kapott, hogy az 1946. évi őszi vetések alkalmával legyen mit vetnie.¹⁰

Gyümölcsöző egyetértés kezdett kibontakozni az egyházi és világi vezetők között. Erre következtetünk Lestyán Ferenc plébános 1946. november 5-én kelt leve-

léből, melyben kéri az előljáróságot, hogy legyen tekintettel a november 10–17 közötti belső misszióra, és a jelzett időben ne rendezzen olyan megnyilvánulást, „ami a hívek lelki összeszedettségét és elmélyülését megnehezítené”, vagyis táncot, bált, zajos összejövetelt stb. Az előljáróság jóakaratólag vette tudomásul a plébános kérését.¹¹

Megindult a politikai és szakmai szervezetek létrehozása is a helységben. A Magyar Népi Szövetség elnöke Kiss Antal lett, az RKP titkára Both István, az iparosok szakszervezetének elnöke Gegő Albert.¹²

Az 1946. évi parlamenti választások után változások sora kezdődött el, bár a román hatóságok már 1945-től hatalmi fölényük tudatában jártak el, amikor vagy a „Vörös Hadsereg részére”, vagy a „román alakulatoknak” foglaltak le nagyszámú vágómarhát és nagy mennyiségű rozsort, árpát, zabot és pityókát, egy olyan időben, amikor a falu lakói közül 501 személy teljesen ellátatlan volt, és amikor a helység előljárósága azt kénytelen jelenteni, hogy beszolgáltatási kötelezettségeiket sokan nem tudják teljesíteni, mert vetésre sincs elégséges gabonájuk.¹³

SZÖVETKEZETESÍTÉS

Az „új világ apostolai” az említett választásokat „megnyerve”, erőteljesebben avatkoztak be a falu életébe. Eltávolították a régi szokás szerint választott előljárókat, és létrehozták az úgynevezett ideiglenes bizottságokat (1949), majd a néptanácsokat, egyben elkezdték a „tisztogatásokat”, a megbízhatatlanok félreállítását.¹⁴ A hirdetett új eszmék és a napi politika egyre inkább távolodott egymástól. Ez rövidesen észlelhető lett a „szocializmus építésének” sztálini gyakorlatában, a proletárdiktatúra „osztályharc-politikájában”, amikor az eszmék már csak az álmodozóké maradtak.

Falun a tulajdonképpeni cél a magántulajdon visszaszorítása és felszámolása, és a szövetkezeti (társas, majd kollektív gazdasági) tulajdon létrehozása volt. Ezekben a törekvésekben megosztották a falu népét; a szegényebbeket szembeállították a gazdagabbakkal, bár Jenőfalván történetesen nem voltak nagybirtokosok. Ez a politika akkor durvult el, amikor rátértek a terményadó és a „termésfölösleg” kötelező beszolgáltatására, az úgynevezett „leseprett padlások” gyakorlatára, majd a társas gazdaság, illetve a „kollektív gazdaság” (termelőszövetkezet) szervezésére, és megfelelő eszközként alkalmazták a *kulákositást*.

Hangsúlyoznunk kell, a „mezőgazdaság szocialista átalakítását” (kollektivizálást) nem Jenőfalván találták ki. Megvoltak e pokoli politikának kitervezői és szervezői országos, tartományi, illetve rajoni szinten, de voltak jenőfalvi hívei, előmozdítói és akarnokai is. Voltak ugyanakkor szenvedő alanyai és áldozatai jócskán.

Közreműködtek mindenekelőtt a kommunista párt tisztségviselői, de az állambiztonsági szervek is, különösen az éjszaka felbukkanó „ponyvás kocsijukkal”, valamint a mindenkoron háttérben működő feljelentők.

A „mezőgazdaság szociálista átalakítása” sztálini politikájának román változata fölött ítélkezett már a történelem. A helyi szervezők, a helyi szövetkezet és annak vezetői munkájának megítélésében a „letisztulásra váró vizek” képe sejlik fel a történetíró szeme előtt. Az e korszakot megélt jenőfalviak között sokan úgy vélik, a helyi szervezők (pl. Gegő Ágoston, Gegő Albert és mások) nem tartoztak a „véreskezűek” közé.¹⁵ A tanügyieket kényszerítették, hogy házaljanak a kollektivizálás mellett. Ha megjelentek a gazdáknál, elmondták, mi járatban vannak, elbeszélgettek a házigazdával, és továbbálltak. Működtek azonban a néptanács emberei és a háttérben maradó feljelentők. A beszolgáltatásokat nem teljesítőket letartóztatták és elvitték 1–1,5 hónapra a „csatornához”, mint Gidró Lajost, Gábor Áront, Farkas Jánost, Farkas Ágostont. „Kuláklistára” tették Bíró Andrást, Bíró Jánost, Bara Károlyt, Farkas (Bokor) Ágostont, Farkas (Sali) Jánost, Gábor Áront, Gidró Lajost, Guzrán Istvánt, Szopos Ágostont¹⁶, és talán másokat is.

A kulákok gyermekeit megalázták, az iskolában sepregetni, az ablakokat tisztítani, vécét takarítani rendelték. Sőt, később kizárták őket az iskolából. Az ifjúsági bálókban a fiatalokat (Gábor Tibort, Kosza Albertet, Antal Veronkát és Bálint Veronkát) kivezették (eltávolították), mert szüleik „kuláklistán” voltak, illetve nem álltak be a kollektív gazdaságba. A helyi rendőrség (milícia) pedig segédkezett az ilyen eljárások során.¹⁷ A termelőszövetkezetbe beiratkozni vonakodók gyermekeivel szemben megkülönböztető eljárást alkalmaztak továbbtanulás esetén. Az ilyen tanulókat csak szakiskolába vették fel,¹⁸ ami miatt sok tehetséges gyermek kallódott el Jenőfalván.

A KÖZÖSBEN

Az ismételt és egyre durvuló győzködés, zaklatás, a „ponyvás kocsik” kísértete végül is megtörték a lakosságot. 1962. március 6-án megalakult a *Jenőfalvi „Március 6” Mezőgazdasági Termelőszövetkezet*.¹⁹ Ezzel megszűnt Jenőfalván az évszázados paraszti gazdálkodás és mindaz, amit ez magával hordott: a föld magántulajdona, a paraszti munkakultúra és munkaerkölc, az egyéni kezdeményezés és szorgalom hajtóereje, mások és magad munkájának tisztelete és becsülete. A kialakuló új munkakultúrában és munkaerkölcben elterpeszkedett az a „balkáni felfogás”: úgy dolgozzatunk, ahogy fizetgetnek.

Kezdetben a kötelező munkateljesítmény a férfiaknak 120 munkanap, a nőknek 80 nap volt. Később 70–60, illetve 50 napra csökkentették azt.²⁰

A szövetkezet elnökei Gyenge Tamás (1962/63), Both István (1963/64), Gyenge János (1964/68), Benes József (1968/82) voltak, majd miután a karcfalvi termelőszövetkezettel egyesítették a jenőfalvit, Jaszenovics Miklós (1982/89), később rövid ideig Kosza Árpád és újra Benes József voltak.²¹

Kezdetben a termelőszövetkezet sokaknak behoza a hozzáfűzött reményeket. Különösen azzal, hogy a rászorultaknak házhelyet adtak. Sokan ezekben az években újították fel házaikat és gazdasági épületeiket. A kollektivizálás befejezését követően azonban rövidesen eltörölték a hatóságok a szövetkezeteknek járó állami engedményeket. Azok saját jövedelmükből, önállóan kellett boldoguljanak, miközben a diktatúra egyre jobban ránehezedett az országra, és egyre többet sajtátított el a szövetkezetek termékeiből. Mit sem segített az, hogy a szövetkezetnek dolgos tagsága, szakértő agrármérnöke (Kelemen János) volt. A vetési rendet és a hozamot (!) a megyén át Bukarestből szabták meg, nem törődve azzal, hol mi teremne meg jobban, és a talaj és éghajlati viszonyok mekkora terméshozamot tesznek lehetővé.²²

A gazdaságnak mindenekelőtt az állami alapba kellett a kiszabott mennyiséget beszolgáltatnia, és csak azt követően adhatta ki a tagok jutalékát. A határt és utakat rendőrök és katonák őrizték, hogy a terméket (pityókát) szállító járművek nehogy a faluban kössenek ki. A szövetkezeti tagság a legrafináltabb módon kényszerült saját munkája termékét meglopni, hogy ne nélkülözzön.²³

Ez az erkölcstelen, minden hagyományos munkakultúrát, erkölcsöt megrontó hatalmi politika végül arra bírta az egykori munkaképes gazdákat, hogy a közeli vagy éppen csíkszeredai ipari, kereskedelmi vagy szállítási vállalatokhoz szegődjenek el. A fiatalok pedig már úgy indultak az életbe, hogy szakmát tanulva, városra költözhessenek, illetve ingázhassanak munkahelyük és Jenőfalva között.²⁴

A termelőszövetkezet egyre nehezebben tudta fizetni jövedelméből a gépi munkálatok költségeit, kielégíteni az állami kötelezettségeit, illetve a tagság járulékát, mely kicsiny háztáji területen (kezdetben 30, majd 15 ár) kísérelte meg pótolni jövedelmét. A kényszerhelyzetben levő szövetkezet és tagság végül már feles/harmadás rendszerben művelte a gazdaság földjét, hogy állatokat is tarthasson saját létfenntartása céljaira.²⁵

A szocialista mezőgazdaság Ceaușescu-féle változata, illetve a termelőszövetkezet fölött végül is a tagság mondott ítéletet, akkor, amikor 1990-ben azt feloszlatta, és nem alakította át tőkés típusú szövetkezetté.

1990 után a jenőfalviak visszatértek a magángazdálkodáshoz, de már új, modern munkagépeket használva. Talán sikerül megoldaniuk az értékesítést is új, biztonságosabb úton-módon a közeljövőben.

JEGYZETEK

1. RNL, Csl, Jenőfalva lvt, 5-ös iratcsomó (ics), 1030/1945; 6-os ics, 505/1946; 9-es ics, 654/1946.
2. Uo., 9-es ics, 654/1946.
3. Uo., 6-os ics, 22/1945.
4. Uo.
5. Uo., 5-ös ics, 30. 146-os iratra tett válasz.
6. Uo.
7. Uo.
8. Uo., 6-os ics, 122/1945.
9. Uo., 5-ös ics, 987/1945.
10. Uo., 6-os ics, 505/1946; 11-es ics, 947/1946.
11. Uo., 6-os ics, 505/1946.
12. Uo.
13. Uo., 213/1945, 955/1945, 1092/1945, 1329/1945; 6-os ics, 22/1946, 51. old; számozatlan: 1946. április 20-i felterjesztés.
14. 1950-ben Csíkjenőfalva községet megszüntették, és a helységet Karcfalvához csatolták faluként.
15. Böjte Emma és Szopos Endre után.
16. Gábor Tibor visszaemlékezése alapján.
17. Ugyancsak Gábor Tibor közlése.
18. Ua., valamint Szabó Miklósné Szopos Marcella közlése.
19. Böjte Emma adatai.
20. Ugyancsak Böjte Emma adatai.
21. A termelőszövetkezet jegyzőkönyvei alapján Böjte Emma szolgáltatta adatok.
22. Ua.
23. Ua. és Kelemen János egykori szövetkezeti főmérnök adatai.
24. Ua. és a szerző megélte tapasztalat után.
25. Ua. és Kelemen János egykori szövetkezeti főmérnök adatai.

Dr. Szabó Miklós, Szabó Marcella

A HELYSÉG XX. SZÁZAD VÉGI ARCULATA

Jenőfalva jelenlegi közgazdasági képét¹ azok a tényezők alakították, melyeket a letűnt rendszer és a századvégi átalakulások termeltek ki, miközben a helység közösségének tudatában tovább munkált az előző századokban kiformalódott szokásrend, a kikristályosodott hagyományok, megszokások rendszere.

*

A letűnt Ceaușescu-rendszernek egyik alapvető sajátossága volt, hogy a magyar lakosság, különösen az értelmiség – egy külföldre elszármazott jenőfalvi értelmiségi szavait idézve – saját szülőföldjén „idegennek érezte magát”, és elhagyta az országot. Jenőfalva közössége, a népesség döntő többsége azonban elég erősnek érezte magát ahhoz, hogy tűrje a sok megaláztatást, a magyarul nem tudó rendőrök, tisztviselők és a Ceaușescu-klán megyei képviselőinek önkényeskedését, terrorját. A basáskodóknak nem sikerült azonban kiirtaniok az évszázados paraszti munkakultúrát, munkaerőkölcsöt és valláserkölcsöt, a hagyományos emberi kapcsolatokat. Ezek munkáltak bennük, amikor ipari-kereskedelmi alkalmazottként, szakmunkásként, betanított munkásként dolgozva, nem számolták fel a „kollektív gazdaság”-hoz nyűgöző kötelekeket, és abban tovább munkálkodva pénzszerzési lehetőségeiket bővítették.

Miközben kizárólag vagy kiegészítő foglalkozásként továbbra is állatokat tartottak és földet műveltek, alapfoglalkozásuk az alábbiak szerint alakult:

<i>A foglalkozás megnevezése</i>	<i>A foglalkozást űzők száma</i>	<i>Megjegyzések</i>
asztalos	64	
ács	5	
állategészségügyi technikus	7	
állatorvos	1	
ápolónő	3	
bányalakatos	2	
bányász	12	1999-ben már nyugdíjasok
bördíszműves	2	
bútorgyári munkás	4	
cipész	3	
egészségügyi középáder	7	

erdész	3
erdész technikus	1
éjjeliőr	3
építésztechnikus	2
faragász	5
favágó	1
férfiszabó	9
fodrász (női)	3
fonodai munkás	10
labdarúgó	1
gépész	4
géplakatos	41
gépkocsi-javító és -karbantartó	32
gépkocsivezető	52
gyári munkás	30
gyógyszerész	2
harangozó	1
hegesztő	5
jogtanácsos	1
karbantartó lakatos	2
kádár	1
kántor	1
keramikus	3
kereskedelmi technikus	2
kereskedelmi ügynök	1
kereskedő	45
kovács	11
kozmetikus	1
kőműves	37
kőműves-ács	6
könyvelő	12
kötőnő	10
kútásó-kőfaragó	2
legelő-karbantartó	2
levélkihordó	3
marós	2
mérnök	5
mészáros	2
mezőgépész	8
molnár	2
mozaikos	2

mozdonyvezető	2	
nehézgépkezelő	7	
oktatómester	2	
óvónő	2	
pásztor	19	
pék	10	
pincér	4	
polgárőr	13	
rabőr	2	
raktáros	2	
szakácsnő	2	
szerszámlakatos	6	
szobafestő	12	
szövőmunkás	10	
szűcs	3	
takarítónő	1	
tanár	8	
tanító	3	
táncos	1	
tejbegyűjtő	2	
technikus (?)	2	
tímár	2	
tisztviselő	38	
traktorista	16	
tűzoltó	1	
utász	2	
varrónő	58	
vasbetonszerelő	1	
vasesztergályos	6	
vasúti munkás	4	pályamunkás
vállalkozó (asztalosipar, autószerelő, állategészségügy, bőrfeldolgozó, élelmiszeripari, gumibroncs-javító, gyógyszerészeti, italmérési, ruhakereskedelmi, szállítási)	28	
vegyész	1	
villanymotor-tekerceselő	3	
villanyszerelő	14	
víz-gáz szerelő	6	
zenész (hivatásos és műkedvelő)	10	
Összesen:	779	

A táblázat tartalmazza nemcsak azokat, akik az összeírás pillanatában alapfoglalkozásukban dolgoztak, hanem a nyugdíjasokat és azokat, akik mesterségükkel felhagytak.

Ez a népesség a jenőfalvi felnőtt lakosság több mint felét, azaz 55,8%-át teszi ki, vagyis az állattartással és földműveléssel foglalkozók jelentős része saját tapasztalatból ismeri az ipari-kereskedelmi tevékenység és a mezőgazdálkodás közti különbségeket, és fogékonyabb a munkagépek alkalmazása iránt.

*

Az 1989. évi fordulat után a jenőfalvi termelőszövetkezetet is feloszlatták. A gazdálkodók visszakapták szántóikat, kaszálóikat, erdeiket. Gyökeret vert a magánkezdeményezés. 1999-ben 8 élelmiszerüzlet, 4 asztalosműhely, 3 korcsma, 2 tejbegyűjtő, 1 mézárós vágópont, 1 gyógyszertár és 1 állatorvosi rendelő nyílt meg. A helység megmaradt azonban alapvetően állattartó-földművelő falunak, amelyet szinte kizárólag székely-magyarok laknak.

A népesség alakulására, összetételére jellemző, hogy az 1999-ben mintegy 1800 főre rúgott. Annak 50,56%-át nők, míg 49,43%-át férfiak tették ki. A népesedés legjellemzőbb vonása az *előregedés*. Ez a magyarság szempontjából a legveszélyesebb jelenség. A 60 éven felüli nők és férfiak a lakosság több mint 24%-át képezik, míg a 18 éven felüli fiatalok és gyermekek annak mindössze 22,6%-át alkotják. Ez azt is jelenti, hogy belátható időn belül az előregedés súlyos terhe nem fog enyhülni.

Történelmi távlatban nézve az előregedést, azt látjuk, hogy az összehasonlíthatatlanul kiterjedtebb, mint például 1910-ben, amikor a 19 éven aluliak a népesség 45,9%-át tették ki, míg a 60 éven felüliek csak 10,4%-át.² Igaz, ez magyarázható az alacsonyabb életkorral, az 1999. évi öregek nagyobb százalékarányát (24%) pedig az átlagos életkor megnövekedésével. Az azonban, hogy a 18 éven aluliak a lakosság mindössze 22,6%-át alkotják, és hogy arányuk több mint kétszer alacsonyabb, mint 1910-ben, mindenképpen kedvezőtlen jelenség.

Az előregedett, szinte már magatehetetlen, nevelésesen kicsi nyugdíjra szoruló, egyedülálló 49 személy és az 54 teljesen elhagyott, üresen álló ház látványa mindenképpen lehangoló és sajnálatos. Ez az előregedő, fiatal munkaerő hiánya körülményei között élő faluközösség ideig-óráig még nagy életképességről tesz tanúbizonyságot, még bizonyítani akar és képes.

Ezt bizonyítja az a tény is, hogy az elmúlt évtizedekben a faluban található 548 lakás mintegy megújult. A lakások kétharmada (354, vagyis 64,3%-a) viseli magán a bővítés, a korszerűsítés, a hagyományos 2 szobát és konyhát meghaladó bővítés, főleg fürdőszoba kialakítása és egyéb modernizálás jegyeit. A teljesebb kép így mutat:

Szobák száma	Konyhák száma	Fürdőszobák száma	A helységben összesen
1	1	–	45
1	1	1	2
2	1	–	143
2	1	1	10
2	2	–	7
2	2	1	6
3	1	–	100
3	2	–	15
3	1	1	60
3	2	1	10
4	1	–	28
4	1	1	43
4	2	1	21
5	1	–	12
5	1	1	25
5	2	1	7
5	2	2	1
6	1	–	1
6	1	1	4
6	2	1	6
7	1	1	1
7	2	1	1
Összesen:			548

Ez a kép mindenesetre nem hasonlítható a hagyományos paraszti falu arculatához; itt már erősen érződik a város hatása, annál is inkább, mivel a lakások korszerűsítése a villanyvilágítás körülményei között valósult meg.

*

Jenőfalva egyike azoknak a csíki helységeknek, amelyek a magángazdálkodást korszerű munkagépekkel kívánták és kívánják folytatni, és nem a hagyományos paraszti gazdálkodás munkaeszközeivel, bár azok sem szorultak ki teljesen a használatból. Legelterjedtebb munkagépek a traktor (63), kaszálógép (legkevesebb 38), aratógép (5), gabonavetőgép, ptyókaültető, ptyókatöltő, ptyókakivető, láncosfűrész, gabonadaráló és betonkeverő. Sőt, olyan is van a helységben, akinek földmárkológépe (eszkavátor) van.

1999-ben bírtak 123 személygépkocsit, 13 terepjárót (ARO), 8 tehergépkocsit, 7 zárt kocsit (duba) és egy kistársaskocsit, amelyeket egyaránt hasznosítottak és hasznosítanak a gazdálkodásban és szállításban.

A helység villamosítása lehetővé tette korszerű háztartási gépek, távközlési készülékek, nemkülönb a szórakoztatóipar termékeinek, újdonságainak megszerzését. A civilizációs előrelépés ilyen jeleit a következőkben összegezhetjük:

hűtőszekrény	362	fekete-fehér tv	247
hűtőláda	89	színes tévé	287
mosógép	383	parabolaantenna	18
automata mosógép	47	kazetofon	80
centrifuga	3	videokészülék	15
mikrohullámú sütő	5	hifi-torony	9
telefonkészülék	27	számítógép	3
rádió	203		

Jenőfalva piacorientáltságát nemcsak a korszerűsítés jellemzi, hanem az is, hogy legfontosabb termékükkel, a pityókával (burgonyával) felkeresik a távolabbi piacokat, éppenséggel a fővárost is. Sőt, a moldvai helységek gabonatermesztői szinte naponként megjelennek Jenőfalván, és cserekereskedelem formájában búzalisztet, törökbúzalisztet, cukrot, étolajat, paszulyt, szőlőt stb. ajánlanak fel pityókáért.

Kár, hogy a piacra termelés és cserekereskedelem terén a jenőfalviaknak még nem sikerült megtalálniuk a leghatékonyabb utakat-módokat.

A XX. század végén tehát Jenőfalva egy átalakulóban lévő, korszerűsítésre fogékony faluközösség képét mutatja.³ A piacratermelésben még járatlanok, még nem sikerült a leghatékonyabb eszközöket, módokat fellelni. Az állattartás és földművelés összehangolásában még sok a tennivaló, tanulnivaló, még nem érzik magukat a „gazdák” eléggé érdekeltnek anyagilag a piacratermelés fokozásában.

Talán a magyarországi és németországi munkaerőpiacokon dolgozó és remélhetőleg hazatérő fiatalok rövidesen hatékonyabban lépnek az idősebb nemzedék nyomába. Talán hasznosabban értékesítik erejüket azok is, akik szaklíceumokban, technikumokban, főiskolákon és egyetemeken, sőt éppen külföldön tudományos fokozat megszerzéséért szorgoskodnak.

Jenőfalva szorgalmas, régi szokásaihoz ragaszkodó, de az újra is igen fogékony lakossága remélhetőleg továbbra is megmarad a Székelyföld egyik életképes, megtartó székely-magyar közösségének.

JEGYZETEK

1. Adatainkat Szabó Marcella, Vizi Erzsébet tanítónő, továbbá Deák Éva, Deák Farkas Károly, Farkas Ildikó, Farkas Réka, Kosza Szende, Márton Gizella, Mihály Anna, Mihály Ildikó, Salamon Gabriella, Szekeres Magdolna, Szopos Angyalka Tamás Beáta és Zsok Júlia jenőfalvi fiatalok közreműködésével meg-ejtett összeírásokból vettük. Köszönet és elismerés munkájukért.
2. MStK, US, 42. 384–385.
3. A dolgozatunkban felhasznált adatok csak tájékoztató jellegűek és változásban lévőek.

Dr. Szabó Miklós, Szabó Marcella

CSÍKJENŐFALVA LAKÓI 1999-BEN

ADATFELVEVŐK:

Szabó Marcella, Vizi Erzsébet, Deák Éva, Deák Farkas Károly, Farkas Ildikó, Farkas Réka, Kosza Szende, Márton Gizella, Mihály Anna, Mihály Ildikó, Salamon Gabriella, Szekeres Magdolna, Szopos Angyalka, Tamás Beáta és Zsók Júlia.

Névjegyzékünk betűrendben tartalmazza Jenőfalva lakóit, nemre, nemzetiségre, vallásra és foglalkozásra való tekintet nélkül. A nevek után szükség esetén jelöljük a ragadványnevet is. Ezt követi a születési év, vallási és nemzetiségi hovatartozás, az adatszolgáltató által megjelölt foglalkozás; gyerekek esetében, hogy óvodás, elemi- vagy középiskolás, illetve egyetemista-e. Az adatfelsorolást a házzámmal zárjuk.

Adattárunk azokat is feltünteti, akik az adatfelvevők kérdéseire nem válaszoltak. Adataink kizárólag tájékoztató jellegűek.

1. ÖZV. ÁBRÁM FERENCNÉ AMBRUS VERONIKA, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas. Fia, SZEKERES VILMOS, sz. 1951, rk., m., kőműves. Föld: 1,5 ha. Hsz. 566.
2. ALBERT ÁGOSTON, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas. – ALBERTNÉ SZABÓ JULIÁNNA, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas. Van 1 ha földje. Hsz. 265.
3. ALBERT ERNŐ, sz. 1977, rk., m., autószerelő. – ALBERTNÉ ALBERT KATALIN, sz. 1978, rk., m., háztartásbeli. – KRISZTINA, sz. 1994, rk., m., óvodás. – TIMEA, sz. 1996, rk., m. Van a családnak 5 ha földje. Hsz. 407.
4. ALBERT ISTVÁN, sz. 1914, rk., m., nyugdíjas. – ALBERTNÉ IMRE VERONIKA, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas. Van 0,42 ha földjük. Hsz. 406.
5. ALBERT ISTVÁN, sz. 1965, rk., m., gazdálkodó. – ALBERTNÉ TÓTH ILDIKÓ, sz. 1971, ref., m., háztartásbeli. – DALMA, sz. 1988, rk., m., iskolás. – ERIKA, sz. 1990, rk., m., iskolás. – HAJNAL, sz. 1996, rk., m. Van 0,30 ha földje. Hsz. 462.
6. ÖZV. ALBERT MIHÁLYNÉ BÁCS EMERENCIA, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 618.
7. ÖZV. ALBERT MIHÁLYNÉ GYENGE MÁRIA, sz. 1955, rk., m., kötőgyári munkás. – ZOLTÁN, sz. 1977, rk., m., gazdálkodó. – KATALIN, sz. 1982, rk., m., kötődei munkás. Van 0,30 ha kerthelyisége. Hsz. 274.
8. ALBERT TIBOR, sz. 1941, rk., m., szobafestő. – ALBERTNÉ ALBERT ROZÁLIA, sz. 1952, rk., m., háztartásbeli. Hsz. 407.
9. ALMÁSI MIKLÓS, sz. 1955, rk., m., traktorista. – ALMÁSINÉ ALMÁSI ROZÁLIA, sz. 1955, rk., m., háztartásbeli. – ISTVÁN, sz. 1980, rk., m., iskolás. – KATALIN, sz. 1982, rk., m., iskolás. Van 0,95 ha földjük. Hsz. 326.

10. ALMÁSI TIBOR, sz. 1973, rk., m., kőműves. – ALMÁSINÉ JÉRÉ ENIKŐ, sz. 1978, rk., m., kötőnő. – ANDREA, sz. 1998, rk., m. Hsz. 72.
11. AMBRUS MIKLÓS, sz. 1959, rk., m., villanyszerelő. – AMBRUSNÉ GYENGE ERZSÉBET, sz. 1959, rk., m., varrónő. – MÁRTON IMRE, sz. 1977, rk., m., asztalos. – AMBRUS ZSOLT, sz. 1984, rk., m., gimnazista. Van 1 ha szántójuk és 2 ha kaszálójuk. Hsz. 254/A.
12. AMBRUS GYULA, sz. 1955, rk., m., gazdálkodó. – AMBRUSNÉ KOSZA JOLÁN, sz. 1952, rk., m., háztartásbeli. – VIZI LORÁND, sz. 1973, rk., m., kőműves. Van 0,30 ha szántójuk és 2 ha kaszálójuk. Hsz. 322.
13. Özv. ANTAL ALBERTNÉ VIZI VILMA, sz. 1926, rk., m., örökölt nyugdíjjal rendelkezik. Hsz. 89.
14. Özv. ANTAL ANDRÁS, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas ács-kőműves. Hsz. 444.
15. ANTAL ÁRON özvegy, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas raktáros. Hsz. 600.
16. ANTAL CSABA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas tanító. – ANTALNÉ CSÉZÁR MARGIT, sz. 1942, unit., m., nyugdíjas tisztviselő. – LÁSZLÓ, sz. 1981, rk., m., tanuló. Van 0,5 ha szántójuk és 1,5 ha kaszálójuk. Hsz. 534.
17. ANTAL EMIL, sz. 1962, rk., m., iskolai karbantartó. – ANTALNÉ KEDVES MÁRIA, sz. 1968, rk., m., gondnoknő. – CSABA, sz. 1987, rk., m., iskolás. – GABRIELLA, sz. 1997, rk., m. Van 1,0 ha földjük. Hsz. 438.
18. ANTAL ERNŐ, sz. 1967, rk., m., kereskedelmi ügynök. – ANTALNÉ LEVELES IBOLYA, sz. 1968, rk., m., köztisztviselő. – ÁKOS, sz. 1987, rk., m., iskolás. – VIOLA, sz. 1993, rk., m., óvodás. Van egy falatozójuk és 3 ha földjük. Hsz. 583.
19. ANTAL ÉVA, sz. 1957, rk., m., egészségügyi asszisztens és részes magánvállalkozó. Hsz. 343.
20. ANTAL GYULA, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas. – ANTALNÉ BOTH AMÁLIA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas. Van 1,50 ha szántójuk és 2,50 ha kaszálójuk. Hsz. 226.
21. ANTAL IMRE, sz. 1956, rk., m., hegesztő. – ANTALNÉ SUCIU RODICA, ort., rom. – LÁSZLÓ, sz. 1982, rk., m., kőműves. – MÁRIA, sz. 1993, rk., m., óvodás. Van 0,25 ha szántójuk és 2,75 ha kaszálójuk. Hsz. 444.
22. Idős ANTAL JÓZSEF, sz. 1924, rk., m., földműves. – ANTALNÉ KARDA REGINA, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas. Van 2,40 ha szántójuk és 2,60 ha kaszálójuk. Hsz. 149.
23. ANTAL JÓZSEF, sz. 1933, rk., m., keramikus, nyugdíjas. – ANTALNÉ MÁRTON ROZÁLIA, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas. Van 0,24 ha szántójuk és 0,50 kaszálójuk. Hsz. 510.
24. Ifjú ANTAL JÓZSEF, sz. 1952, rk., m., gépész. – ANTALNÉ SZÍGYÁRTÓ IRÉN, sz. 1954, rk., m., háztartásbeli és gazdálkodó. – GÁBOR, sz. 1975, rk., m., lakatos. – ZOLTÁN, sz. 1977, rk., m., lakatos. – CSABA, sz. 1986, rk., m., tanuló. Hsz. 149.
25. Özv. ANTAL KÁROLYNÉ BÁLINT MÁRTA, sz. 1935, rk., m., varrónő. – ZSUZSA, sz. 1972, rk., m., líceumot végzett gazdálkodó. Van 10 ha földjük. Hsz. 206.
26. ANTAL LÁSZLÓ, sz. 1951, rk., m., szerszámcsiszoló. Hsz. 89.
27. Özv. ANTAL MÁRTON, sz. 1919, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 14.

28. ÖZV. ANTAL PÉTERNÉ KARDA ROZÁLIA, sz. 1913, rk., m., nyugdíjas tisztviselő. Hsz. 534.

29. ANTAL VIDOR, sz. 1949, rk., m., állatorvos. – ANTALNÉ MIHÁLY ZSUZSA, sz. 1957, rk., m., egészségügyi asszisztens. – LILLA, sz. 1986, rk., m., iskolás. Van 15 ha földjük. Hsz. 569.

30. ÁBRAHÁM DÉNES, sz. 1968, rk., m., gazdálkodó. – ÁBRAHÁMNÉ ÖRDÖG IRÉN, sz. 1967, rk., m., háztartásbeli. – ILDIKÓ, sz. 1990, rk., m., iskolás. – EMESE, sz. 1991, rk., m., iskolás. – A családfő édesanyja: ÖZV. ÁBRAHÁM DÉNESNÉ GUZRÁN ROZÁLIA, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 160.

31. ÁBRAHÁM FERENC, sz. 1941, rk., m., nyugdíjas gépkocsivezető. – ÁBRAHÁMNÉ JÁRTÓ ERZSÉBET, sz. 1950, rk., m., háztartásbeli. Hsz. 328.

32. ÁBRAHÁM ISTVÁN, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – ÁBRAHÁMNÉ AMBRUS ERZSÉBET, sz. 1924, rk., m., háztartásbeli. Középgazda. Hsz. 258.

33. ÖZV. ÁBRAHÁM ISTVÁN, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KÁROLY, sz. 1956, rk., m., asztalos, betegnyugdíjas. Van 0,80 ha szántójuk és 1,40 ha kaszálójuk. Hsz. 184.

34. ÁBRAHÁM JENŐ, sz. 1970, rk., m., asztalos. – ÁBRAHÁM BÁLINT ERIKA, sz. 1978, rk., m., háztartásbeli. – SÁRA, sz. 1999, rk., m. Nincs nevükön föld. Hsz. 328.

35. ÁBRAHÁM JÓZSEF, sz. 1955, rk., m., autószerelő. – ÁBRAHÁMNÉ GÁL ILONA, sz. 1958, rk., m., keramikus. – KINGA, sz. 1977, rk., m., egyetemista. – SZABOLCS, sz. 1982, rk., m., autószerelő. Van 0,80 ha szántójuk és 4,00 ha kaszálójuk. A családfő édesanyja: ÖZV. ÁBRAHÁM JÓZSEFNÉ BARA KAROLINA, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 253.

36. ÖZV. ÁBRAHÁM KÁROLYNÉ BOGÁCS ROZÁLIA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas pékmunkás. – EMMA, sz. 1960, rk., m., hitoktatói főiskolát végzett, de tisztviselő. – ELVIRA, sz. 1974, rk., m., könyvelő. Van 3 ha szántójuk és 13 ha kaszálójuk. Hsz. 221.

37. ÖZV. ÁGOSTON ANDRÁS NÉ BÁLINT MARGIT, sz. 1913, rk., m., háztartásbeli. Hsz. 195.

38. ÁGOSTON ANTAL, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas munkás. – ÁGOSTONNÉ NAGY JULIANNÁ, sz. 1936, rk., m., szövőnő. – ANTAL, sz. 1972, rk., m., asztalos. Van 1,30 ha szántójuk és 3,50 ha kaszálójuk. Hsz. 375–377.

39. ÁGOSTON DÉNES, sz. 1961, rk., m., asztalos. – ÁGOSTONNÉ FAZAKAS ERIKA, sz. 1973, rk., m., háztartásbeli. – ANDREA, sz. 1995, rk., m., óvodás. – BARNA, sz. 1998, rk., m. Hsz. 226.

40. ÖZV. ÁGOSTON DÉNESNÉ BOTH JOLÁN, sz. 1958, rk., m., munkás. – ANGYAL, sz. 1979, rk., m., elárusító. – MELINDA, sz. 1985, rk., m., iskolás. Hsz. 58.

41. ÖZV. ÁGOSTON ISTVÁNNÉ TAMÁS VILMA, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas mosónő. Hsz. 369.

42. ÁGOSTON ISTVÁN, sz. 1973, rk., m., gépkocsivezető. – ÁGOSTONNÉ ANTAL ANGELA, sz. 1975, rk., m., háztartásbeli. – BERNADETT, sz. 1995, rk., m., óvodás. – BEÁTA, sz. 1998, rk., m. Van 1,00 ha szántó és 3,00 ha kaszálóföldjük. Hsz. 314.

43. ÁGOSTON JÁNOS, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas legelő-karbantartó. – ÁGOSTON-NÉ SZEKERES AMÁLIA, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas legelő-karbantartó. Van 4,60 ha szántójuk és kaszálójuk. Hsz. 425.

44. BABOS ANDRÁS, sz. 1968, rk., m., nehézgépkészítő. – BABOSNÉ OLTÍ ERZSÉBET, sz. 1973, rk., m., háztartásbeli. – ALFONZ, sz. 1995, rk., m., óvodás. – ÁGNES, sz. 1999, rk., m. Van 1,50 ha földjük. Hsz. 385.

45. ÖZV. BARA ANDRÁSNÉ KOSZA VERONIKA, sz. 1916, rk., m., nyugdíjas. Van 0,27 ha szántója és 0,70 ha kaszálója. Hsz. 395.

46. BARA ÁRON, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BARÁNÉ MIHÁLY ILONA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas háztartásbeli. Van 0,80 ha szántójuk és 5,00 ha kaszálójuk. Hsz. 428.

47. BARA CSABA, sz. 1961, rk., m., betegnyugdíjas munkás. – BARÁNÉ CSATÓ TERÉZ, sz. 1965, rk., m., háziasszony. – LEVENTE, sz. 1996, rk., m. Hsz. 605.

48. BARA KÁROLY, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas. – BARÁNÉ SZÁSZ ILONA, sz. 1937, rk., m., háziasszony. Van 0,14 ha földjük. Hsz. 320.

49. BARA LEVENTE, sz. 1970 – lásd Bara Mártonnál, sz. 1947.

50. BARA MÁRTON, sz. 1947, rk., m., gazdálkodó. – BARÁNÉ KEDVES GIZELLA, sz. 1950, rk., m., háziasszony. – LEVENTE, sz. 1970, rk., m., férfiszabó. – BARÁNÉ GYÖRGY ILDIKÓ, sz. 1972, rk., m., női szabó. – ZOLTÁN, sz. 1994, rk., m., óvodás. – RENÁTA, sz. 1994, rk., m., óvodás. Van 2,0 ha szántójuk és 2,0 ha kaszálójuk. Hsz. 217.

51. BARA VILMOS, sz. 1960, rk., m., ügyintéző. – BARÁNÉ KOSZA ARANKA, sz. 1960, rk., m., könyvelő. – KATALIN, sz. 1983, rk., m., tanuló. – ZOLTÁN, sz. 1989, rk., m., iskolás. Van 1,80 ha földjük. Hsz. 427.

52. ÖZV. BARA ZAKARIÁS, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas víz-gáz szerelő. Van 4,50 ha földje. Hsz. 127.

53. BARABÁS ÁRON, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BARABÁSNÉ BÍRÓ ANNA, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas. – JÓZSEF, sz. 1956, rk., m., gazdálkodó. Van 2,20 ha szántójuk és 5,40 ha kaszálójuk. Hsz. 531.

54. BARABÁS DÉNES, sz. 1945, rk., m., nyugdíjas gépkocsivezető. – BARABÁSNÉ KEDVES MÁRIA, sz. 1953, rk., m., háztartásbeli. – CSABA, sz. 1971, rk., m., keramikus és szobafestő. – MAGDOLNA, sz. 1974, rk., m., háztartásbeli. Hsz. 555.

55. ÖZV. BARABÁS DÉNESNÉ ANTAL ANNA, sz. 1924, rk., m., örökölt nyugdíjas. – Unokája: KARDA LÁSZLÓ, sz. 1973, rk., m., gazdálkodó. Van 0,75 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 304.

56. BARABÁS GYULA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas kőműves. – BARABÁSNÉ SZEBENI IRÉN, sz. 1941, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 151.

57. BARABÁS JÓZSEF, sz. 1908, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BARABÁSNÉ ANTAL ERZSÉBET, sz. 1913, rk., m., háziasszony. Van 2,80 ha szántóföldjük és 10,00 ha kaszálójuk. Hsz. 303.

58. BARABÁS JÓZSEF, sz. 1920, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BARABÁSNÉ KÁLMÁN VERONIKA, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas. Van 10,00 ha földjük. Hsz. 191.

59. BARABÁS VILMOS, sz. 1935, rk., m., nyugalmazott tanár. Lásd vejénél, Gáspár Csabánál.

60. BARABÁS VILMOS, sz. 1953, rk., m., gazdálkodó. – BARABÁSNÉ VASLABÁN MÁRIA, sz. 1958, rk., m., háztartásbeli. – TIBOR, sz. 1980, rk., m., gazdálkodó. – LÁSZLÓ, sz. 1984, gazdálkodó. – ANGELA, sz. 1995, rk., m., óvodás. – A családfő édesanyja: özv. BARABÁS JÓZSEFNÉ BÍRÓ AMÁLIA, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas. – A családfő testvére: ÁRON, sz. 1950, rk., m., gazdálkodó. Van a családnak 2,00 ha földje. Hsz. 141.

61. BARABÁS ZOLTÁN ÁRONÉ, sz. 1951, rk., m., gépkocsivezető. – BARABÁSNÉ POP VIORIKA, sz. 1961, rk., román, háztartásbeli. – KLÁRA, sz. 1977, rk., m., varrónő. – ISTVÁN, sz. 1978, rk., m., érettségizett. – ATTILA, sz. 1989, rk., m., iskolás. – ANNA MÁRIA, sz. 1991, rk., m., iskolás. Csak kertjük van. Hsz. 518.

62. BARICZ GERGELY, sz. 1930, rk., m., nyugalmazott gazdálkodó. – BARICZNÉ SZEGEDI REGINA, sz. 1937, rk., m., háztartásbeli. Van 1,27 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. – Fia: BARICZ JÓZSEF, sz. 1963, rk., m., szerszámlakatos. – BARICZNÉ GÁLL IDA, sz. 1964, rk., m., varrónő. – ATTILA, sz. 1985, rk., m., iskolás. – CSABA, sz. 1988, rk., m., iskolás. Hsz. 309.

63. BARICZ IMRE, sz. 1971, rk., m., raktáros. – BARICZNÉ CSIKÓ MÓNICA, sz. 1974, rk., m., háztartásbeli. – TÜNDE, sz. 1998, rk., m. Hsz. 64.

64. BARTALIS JÓZSEF, sz. 1930, rk., m., nyugalmazott vasbetonszerelő. – Testvére: ÁRON, sz. 1933, rk., m., nyugalmazott pásztor. Van 6,00 ha földjük. – II. BARTALIS KÁROLY, sz. 1948, rk., m., nyugalmazott bányász. – BARTALISNÉ BOTH IRÉN, sz. 1956, rk., m., háztartásbeli. – Fiuk: IMRE, sz. 1970, rk., m., géteres. – III. Ifjú BARTALIS KÁROLY, sz. 1973, rk., m., pásztor. – BARTALISNÉ NYÁGULY ESZTER, sz. 1973, rk., m., háztartásbeli. Hsz. 62.

65. BARTALIS MÁRTON, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas munkás. – BARTALIS MÁRTONNÉ KARDA GIZELLA, sz. 1950, rk., m., kötöttárugyári munkás, jelenleg munkanélküli. – LÁSZLÓ, sz. 1971, rk., m., autószerelő. Van 4,70 ha földjük, amelyen gazdálkodnak. Hsz. 589.

66. Özv. BÁLINT ANTAL, sz. 1910, rk., m., nyugalmazott gazdálkodó. Van 7,00 ha földje. Hsz. 235.

67. BÁLINT ATTILA, sz. 1969, rk., m., asztalos-faragász, magánvállalkozó. – BÁLINTNÉ GEGŐ ZSUZSANNA, sz. 1972, rk., m., tisztviselő. – BEÁTA, sz. 1992, rk., m., iskolás. – SZABOLCS, sz. 1995, rk., m., óvodás. Hsz. 51.

68. BÁLINT JÓZSEF, sz. 1943, rk., m., asztalos. – BÁLINTNÉ VIZI IRÉN, sz. 1949, rk., m., háztartásbeli. Apja: BÁLINT KÁROLY, sz. 1914, rk., m., nyugalmazott építőmunkás. – BÁLINT KÁROLYNÉ BOROS JULIANNA, sz. 1920, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Van 7,00 ha földjük. Hsz. 50.

69. BÁLINT VILMOS ANTAL, sz. 1939, rk., m., nyugalmazott gazdálkodó. – BÁLINTNÉ KÁBA MARGIT, sz. 1955, rk., m., háziasszony. – LÁSZLÓ, sz. 1974, rk., m., vas-
esztergályos. – ANTAL, sz. 1978, rk., m., gazdálkodó. Van 0,11 ha földjük. Hsz. 324.

70. BÁLINT VILMOS, sz. 1968, rk., m., asztalos. – BÁLINTNÉ SIMON PIROSKA, sz. 1973, rk., m., háztartásbeli. – ERVIN, sz. 1992, rk., m., iskolás. – SZILÁRD, sz. 1998, rk., m. Van 0,50 ha szántójuk és 1,00 ha kaszálójuk. Hsz. 219.

71. Özv. BENES DEMJÉN, sz. 1927, rk., m., nyugalmazott gazdálkodó. Van 3,50 ha földje. Hsz. 102.

72. BENES JÓZSEF, sz. 1919, rk., m., nyugalmazott gazdálkodó. – BENESNÉ BÁLINT ROZÁLIA, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas. Van 7,00 ha földjük. Hsz. 97.

73. BENES KÁROLY, sz. 1941, rk., m., nyugalmazott kőműves, nőtlen. Van 4,0 ha földje. Hsz. 103.

74. BENES ZOLTÁN, sz. 1944, rk., m., nyugalmazott gépkocsivezető. – BENESNÉ KOPACZ EMMA, sz. 1960, rk., m., háztartásbeli. – ZOLTÁN, sz. 1990, rk., m., iskolás. Van 10,00 ha földjük. Hsz. 152.

75. BERSZÁN SÁNDOR, sz. 1956, rk., m., polgárőr. – BERSZÁNNÉ GÁL JULIANNA, sz. 1958, rk., m., varrónő. – CSABA, sz. 1979, rk., m., térképezési technikus. – LEVENTE, sz. 1980, rk., m., érettségizett. Van 1,50 ha földjük. Hsz. 227.

76. BÍRÓ ANDRÁS, sz. 1940, rk., m., betegnyugdíjas munkás és gazdálkodó. – BÍRÓNÉ MÉSZÁROS ERZSÉBET, sz. 1946, rk., m., szövőnő. Van 10,0 ha földjük. Hsz. 70.

77. Özv. BÍRÓ ANDRÁSNÉ ERŐSS VERONIKA, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas szabász. – Élettársa: GÁL ZOLTÁN, sz. 1946, rk., m., autószerelő. Van 4,0 ha földjük. Hsz. 60.

78. BÍRÓ ATTILA, sz. 1953, rk., m., kántor, munkanélküli. BÍRÓNÉ VIZI ROZÁLIA, sz. 1954, rk., m., kötőnő. – ADÉL KATALIN, sz. 1977, rk., m., kereskedő. – DEZSŐ, sz. 1982, rk., m., tanuló. Van 1,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 162.

79. Özv. BÍRÓ ÁGOSTONNÉ KÁDÁR JULIANNA, sz. 1969, rk., m., bútorgyári munkásnő. – ENIKŐ, sz. 1989, rk., m., tanuló. – ZOLTÁN, sz. 1993, rk., m., iskolás. Van 2,0 ha földjük. Hsz. 544.

80. Id. BÍRÓ ÁRON, sz. 1914, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BÍRÓNÉ GYENGE VERONIKA, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas. Van 4,00 ha földjük. Hsz. 256/I. Fia: BÍRÓ JÁNOS, sz. 1943, rk., m., nehézgépező. – BÍRÓNÉ ZSÓK ETELKA, sz. 1950, rk., m., háztartásbeli. Hsz. 256/II.

81. BÍRÓ ÁRON, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BÍRÓNÉ JÉRÉ VILMA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas. – TIBOR, sz. 1970, rk., m., munkás. Van 1,50 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 163.

82. Ifj. BÍRÓ ÁRON, sz. 1940, rk., m., szücs és gazdálkodó. – BÍRÓNÉ MÉSZÁROS VERONIKA, sz. 1944, rk., m., háztartásbeli. Van 10,00 ha földjük. Hsz. 263. – Fia: VILMOS, sz. 1963, rk., m., traktorista. – BÍRÓNÉ MÁRK ILDIKÓ, sz. 1969, rk., m., háztartásbeli. – ZOLTÁN, sz. 1988, rk., m., iskolás. – NORBERT, sz. 1995, rk., m., óvodás. Hsz. 236/II.

83. BÍRÓ ÁRPÁD, sz. 1962, rk., m., betegnyugdíjas munkás. – BÍRÓNÉ PÉTER TERÉZ, sz. 1965, rk., m., háztartásbeli. – ERIKA, sz. 1985, rk., m., tanuló. – ZSÓFIA, sz. 1987, rk., m., iskolás. Hsz. 168/I. Apja: BÍRÓ IMRE, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas

gazdálkodó. – BÍRÓNÉ FARKÁS REGINA, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas. Van 3,00 ha szántójuk és 4,00 ha kaszálójuk. Hsz. 168/II.

84. BÍRÓ ÁRPÁD FERENC, sz. 1968 – lásd Bíró Ferencnél, sz. 1930.

85. BÍRÓ BARABÁS, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BÍRÓNÉ KOSZA ROZÁLIA, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas. Van 2,00 ha szántójuk és 6,00 ha kaszálójuk. Hsz. 515–516.

86. BÍRÓ DÉNES, sz. 1918, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BÍRÓNÉ BÖRE ROZÁLIA, sz. 1923, rk., m., háztartásbeli. Van 2,00 ha szántójuk és 1,70 ha kaszálójuk. Leánya: özv. NAGY JÓZSEFNÉ BÍRÓ ÁGNES, sz. 1951, rk., m., postai tisztviselő. Ennek fia: NAGY JÓZSEF LORÁND, sz. 1978, rk., m., építésztechnikus. Hsz. 95.

87. BÍRÓ DÉNES, sz. 1950, rk., m., útjavító és gazdálkodó. – BÍRÓNÉ JÉRÉ GIZELLA, sz. 1951, rk., m., kötőnő, nyugdíjas. – ERNŐ, sz. 1979, rk., m., asztalos és gazdálkodó. Van 0,80 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 173.

88. Özv. BÍRÓ DÉNESNÉ FARKAS VILMA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas. – LEVENTE, sz. 1970, rk., m., gazdálkodó. Van 3,00 ha földjük. Hsz. 166.

89. BÍRÓ ELEMÉR, sz. 1967, rk., m., asztalos. – BÍRÓNÉ SÜKET IDA, sz. 1971, rk., m., kereskedő, vállalkozó. – TÜNDE, sz. 1989, rk., m., iskolás. – EMŐKE, sz. 1992, rk., m., iskolás. Hsz. 390.

90. BÍRÓ FERENC idős, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BÍRÓNÉ TATÁR ANNA, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas. Van 2,28 ha szántójuk és 5,00 ha kaszálójuk. Hsz. 285/II. Fia: BÍRÓ ÁRPÁD, sz. 1968, rk., m., autószerelő. – BÍRÓNÉ FAZAKAS PIROSKA, sz. 1968, rk., m., varrónő. – ZSOLT, sz. 1992, rk., m., iskolás. – BEÁTA, sz. 1997, rk., m. Hsz. 285/I.

91. BÍRÓ FERENC, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas faipari munkás. – BÍRÓNÉ NAGY ROZÁLIA, sz. 1926, rk., m., háziasszony. Hsz. 511.

92. BÍRÓ FERENC, sz. 1946, rk., m., nyugdíjas asztalos. – BÍRÓNÉ GALL VERONIKA, sz. 1954, rk., m., kötőnő. – Ibolya, sz. 1978, rk., m., szövőmunkás. Van 5,00 ha földjük. Hsz. 411.

93. BÍRÓ ISTVÁN, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas asztalos. – BÍRÓ ISTVÁNNÉ SZEKERES ROZÁLIA, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas szövőnő. Hsz. 289.

94. BÍRÓ ISTVÁN, sz. 1937, rk., m., nyugdíjas gépész. – BÍRÓNÉ NAGY ERZSÉBET, sz. 1941, rk., m., nyugdíjas munkás. – Fia: ZOLTÁN, sz. 1964, rk., m., gépkocsivezető. – BÍRÓNÉ JUHÁSZ ERIKA, sz. 1967, rk., m., asztalos. – RÓBERT, sz. 1988, rk., m., iskolás. – LORÁND, sz. 1992, rk., m., iskolás. Van 0,40 ha szántójuk és 1,00 ha kaszálójuk. Hsz. 449.

95. BÍRÓ ISTVÁN, sz. 1941, rk., m., nyugdíjas traktorista és gazdálkodó. – BÍRÓNÉ GEGŐ REGINA, sz. 1950, rk., m., háztartásbeli. Van 1,40 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 154.

96. Özv. BÍRÓ ISTVÁNNÉ FARKAS JULIANNA, sz. 1916 – lásd Bíró Józsefnél, sz. 1938-ban.

97. Özv. BÍRÓ JÁNOS, sz. 1914, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Hsz. 408.

98. BÍRÓ JENŐ, sz. 1970, rk., m., asztalos. – BÍRÓ JENŐNÉ PUSKÁS ÉVA, sz. 1973, rk., m., varrónő. – SZILAMÉR ISTVÁN, sz. 1998, rk., m. Hsz. 216.
99. BÍRÓ JEREMIÁS, sz. 1959, rk., m., pásztor. – BÍRÓNÉ TANKÓ ÉVA, sz. 1968, rk., m., pásztor és háztartásbeli. – ANNA, sz. 1985, rk., m., iskolás. – KATALIN, sz. 1986, rk., m., iskolás. – JEREMIÁS, sz. 1988, rk., m., iskolás. Van 0,30 ha szántójuk és 2,50 ha kaszálójuk. Hsz. 409.
100. BÍRÓ JÓZSEF, sz. 1920, rk., m., kőműves, nyugdíjas. – BÍRÓNÉ BOTH AMÁLIA, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas. Van 0,52 ha földjük. Hsz. 98/A.
101. BÍRÓ JÓZSEF, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BÍRÓNÉ KOSZA ROZÁLIA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas, háztartásbeli. Van 1,50 ha földjük. Hsz. 547.
102. BÍRÓ JÓZSEF, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas társasgépkocsi-ellenőr. – BÍRÓNÉ FERENC ANNA, sz. 1935, rk., m., elárusítónő. Van 0,50 ha szántójuk és 1,00 ha kaszálójuk. Hsz. 441/I. BÍRÓNÉ Ferenc Anna leánya: ELCIU ANNA, sz. 1956, rk., m. – Ennek gyermeke: NYÁGULY ZOLTÁN, sz. 1979, rk., m. Hsz. 441/II.
103. Idős BÍRÓ JÓZSEF, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BÍRÓ JÓZSEFNÉ MÁRTON FRANCISKA, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas, háztartásbeli. Van 2,00 ha szántójuk és 4,00 ha kaszálójuk. Hsz. 284.
104. BÍRÓ JÓZSEF, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas autószerelő. – BÍRÓNÉ SÁNDOR ANNA, sz. 1945, rk., m., nyugdíjas szabász. – A családfenntartó édesanyja: özv. BÍRÓ ISTVÁNNÉ FARKAS JULIANNA, sz. 1916. Van a családnak 1,50 ha földje. Hsz. 424.
105. BÍRÓ JÓZSEF, sz. 1943, rk., m., nyugdíjas asztalos. – BÍRÓNÉ SÁRKÁNY ERZSÉBET, sz. 1950, rk., m., szakácsnő. Fia: TIBOR, sz. 1969, rk., m., asztalos. – BÍRÓNÉ DOBOS ANGELA, sz. 1971, rk., m., háztartásbeli. Hsz. 117.
106. BÍRÓ JÓZSEF KOSZA, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas traktorista, gazdálkodik. – BÍRÓNÉ KEDVES ROZÁLIA, sz. 1948, rk., m., fonodai munkás. – Fia: SÁNDOR, sz. 1975, rk., m., gazdálkodó. – BÍRÓNÉ ALBERT ZITA, sz. 1976, rk., m., varrónő. – ISTVÁN, sz. 1997, rk., m. Van 4,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 174.
107. BÍRÓ JÓZSEF, sz. 1955, rk., m., lakatos. – BÍRÓNÉ GÁBOR IBOLYA, sz. 1961, rk., m., elárusítónő. – LÁSZLÓ, sz. 1980, rk., m., lakatos. – MÁRIA, sz. 1983, rk., m., tanuló. Hsz. 416.
108. BÍRÓ KÁROLY, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas asztalos. – BÍRÓNÉ GIDRÓ ROZÁLIA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas és háztartásbeli. Asztalosműhelyük és 5,00 ha földjük van. Hsz. 179.
109. BÍRÓ KÁROLY, sz. 1960, rk., m., pék, vállalkozó. – BÍRÓNÉ SZŐCS MAGDOLNA, sz. 1959, rk., m., elárusítónő és háztartásbeli. – LORÁND, sz. 1989, rk., m., iskolás. Van 0,50 ha szántójuk. Hsz. 176.
110. BÍRÓ LÁSZLÓ, sz. 1967, rk., m., vasúti karbantartó. – BÍRÓNÉ MEZEI ERZSÉBET, sz. 1971, rk., m., varrónő. – Beáta, sz. 1995, rk., m., óvodás. Hsz. 45.
111. Özv. BÍRÓ MÁRTONNÉ GIDRÓ VILMA, sz. 1937, rk., m., nyugdíjas. – ZOLTÁN, sz. 1958, rk., m., szerelőmunkás és gazdálkodó. Van 1,00 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 170.

112. BÍRÓ PÉTER, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas bányász és gazdálkodó. – BÍRÓNÉ LÁSZLÓ ÉVA, sz. 1944, rk., m., sörgyári munkásnő. Van 0,50 ha szántójuk. Hsz. 385.

113. BÍRÓ SÁNDOR DÉNESÉ, sz. 1951, rk., m., géplakatos és gazdálkodó. – BÍRÓNÉ BARA REGINA, sz. 1952, rk., m., varrónő és háztartásbeli. – SÁNDOR, sz. 1988, rk., m., iskolás. Van 2,00 ha szántójuk és 4,00 ha kaszálójuk. Hsz. 275/I. – A családfenntartó anyja: özv. BÍRÓ DÉNESNÉ KOSZA VILMA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 275/II.

114. BÍRÓ VILMOS, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas bányász és gazdálkodó. – BÍRÓNÉ BARA IRÉN, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas. – EMMA, sz. 1969, rk., m., kötőnő. Van 5,00 ha földjük. Hsz. 167.

114/a. BÍRÓ VILMOS, sz. 1963 – lásd Bíró Áronnál, sz. 1940.

115. BÍRÓ VILMOS KOSZA, sz. 1969, rk., m., traktorista, gazdálkodó. – BÍRÓNÉ LÁSZLÓ MAGDOLNA, sz. 1971, rk., m., háztartásbeli. – JÓZSEF, sz. 1989, rk., m., iskolás. – EMŐKE, sz. 1992, rk., m., iskolás. Van 1,00 ha szántójuk és 1,50 ha kaszálójuk. Hsz. 181.

116. BÍRÓ S. VILMOS, sz. 1939, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BÍRÓNÉ SZEBE-NI ERZSÉBET, sz. 1945, rk., m., nyugdíjas, háztartásbeli. Fia: TIBOR, sz. 1967, rk., m., gazdálkodó. – Felesége: BÍRÓNÉ BARICZ KATALIN, sz. 1970, rk., m., varrónő. – ÁDÁM, sz. 1995, rk., m., óvodás. – ISTVÁN, sz. 1997, rk., m., óvodás. Van 4,00 ha földjük. Hsz. 260.

117. Özv. BÍRÓ SZ. ÁGOSTON, sz. 1915, rk., m., gazdálkodó, nyugdíjas. Hsz. 566.

118. BÍRÓ SZŐCS ISTVÁN, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – BÍRÓNÉ SZOPOS GIZELLA, sz. 1926, rk., m., fonógyári munkás, nyugdíjas. Van 1,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszáló. Hsz. 178.

119. Özv. BÍRÓ ZAKARIÁS, sz. 1942, rk., m., gépkocsivezető. – ANNAMÁRIA, sz. 1983, rk., m., tanuló. – HAJNALKA, sz. 1985, rk., m., tanuló. Hsz. 355.

120. BÍRÓ ZOLTÁN, sz. 1945, rk., m., pásztor. – BÍRÓNÉ VITUS IBOLYA, sz. 1954, rk., m., háztartásbeli. – ÁRPÁD, sz. 1981, rk., m., iskolás. Hsz. 200.

121. BÍRÓ ZOLTÁN FERENCÉ, sz. 1970, rk., m., lakatos és zenész. – BÍRÓNÉ FARKAS CSILLA, sz. 1975, rk., m., háztartásbeli. – SZABOLCS, sz. 1996, rk., m., óvodás. – SZILVIA, sz. 1998, rk., m. Hsz. 511.

122. BOCSKOR ISTVÁN, sz. 1960, ref., m., polgárőr. – BOCSKORNÉ NYISZTOR ROZÁLIA, sz. 1968, háziasszony. – ISTVÁN, sz. 1984, ref., m., iskolás. – ZSOLT, sz. 1986, ref., m., iskolás. – RÓBERT, sz. 1987, ref., m., iskolás. – LORÁND, sz. 1989, ref., m., iskolás. – KINGA, sz. 1990, ref., m., iskolás. – SZILÁRD, sz. 1994, ref. m., óvodás. – ELEMÉR, sz. 1996, ref., m., óvodás. – ATTILA, sz. 1999, ref., m. Hsz. 565.

123. BODÓ GÉZA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas lakatos, gazdálkodik is. Hsz. 457.

124. BODOR IGNÁC, sz. 1931, rk., m., szövetkezeti nyugdíjas. – BODORNÉ SIMON ANNA, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas elárusítónő. – Unokája: BARNÁ, sz. 1981, rk., m., autószerelő. Van 2,00 ha szántójuk és 5,00 ha kaszálójuk. Hsz. 361.

125. BOGÁCS BÉLA, sz. 1929 – Lásd Pál Áronnál, sz. 1921.

126. BOTÁR LEVENTE, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas munkás. – BOTÁRNÉ MAROSI ANNA, sz. 1953, rk., m., háziasszony. – HAJNAL, sz. 1980, rk., m., középiskolát végzett. Van 7,00 ha földjük. Hsz. 570.
127. BOTH ÁGOSTON, sz. 1939, rk., m., nyugdíjas kereskedő. – BOTHNÉ ANTAL ANNA, sz. 1942, rk., m., nyugdíjas elárusító. Van 1,50 ha földjük. Hsz. 10.
128. Özv. BOTH JÁNOSNÉ, sz. 1914 – lásd Karda Imrénél, sz. 1938.
129. Özv. BOTH JÓZSEFNÉ GYENGE MARGIT, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas. – SÁNDOR, sz. 1964, rk., m., kovács. – ERNŐ, sz. 1970, rk., m., kőműves. Van 1,00 ha földjük. Hsz. 98/D.
130. BOTH ROZÁLIA, sz. 1916, rk., m., szövetkezeti nyugdíjas. Hsz. 624.
131. BŐJTE CSABA, sz. 1971 – lásd Gyenge Lászlónál, sz. 1947.
132. BŐJTE GYÁRFÁS, sz. 1969, rk., m., talajtanos. – BŐJTÉNÉ PAPP MÁRIA, sz. 1968, rk., m., tanár. – MÁRTON, sz. 1991, rk., m., iskolás. – MÁRIA, sz. 1992, rk., m., iskolás. Hsz. 502.
133. BŐJTE JÓZSEF, sz. 1943, rk., m., nyugdíjas gépkocsivezető és gazdálkodó. – BŐJTÉNÉ ANTAL GIZELLA, sz. 1948, rk., m., háztartásbeli. Van 10,00 ha földjük. Hsz. 301.
134. BŐJTE LÁSZLÓ, sz. 1946, rk., m., iskolai oktatómester. – BŐJTÉNÉ BENES EMMA, sz. 1946, rk., m., tiszviselőnő. Van 3,00 ha szántójuk és 5,00 ha kaszálójuk. Hsz. 305.
135. BŐJTE MÁRTON, sz. 1932, rk., m., szövetkezeti nyugdíjas és gazdálkodó. – BŐJTÉNÉ KOZMA VALÉRIA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas. Van 1,70 ha szántójuk és 3,00 kaszálójuk. Hsz. 307.
136. CSÁKI ISTVÁN, sz. 1943, rk., m., asztalos. – CSÁKINÉ OLÁH MÁRIA, sz. 1949, rk., m., háziasszony. – RÓBERT, sz. 1976, rk., m., asztalos. Asztalosműhelyt tartanak és szórakoztató termet. Gazdálkodnak is. Hsz. 614.
137. Özv. CSÁKI MÁTYÁSNÉ KRISTÓF JULIANNA, sz. 1925, rk., m., özvegyi nyugdíjas. – CSÁKI VILMOS, sz. 1953, rk., m., betegnyugdíjas. Hsz. 52.
138. CSISZÁR ÁRPÁD, sz. 1962, rk., m., asztalos. – CSISZÁRNÉ VÍZI IRÉN, sz. 1964, rk., m., faipari munkás. – ERIKA, sz. 1988, iskolás. – EMŐKE, sz. 1991, rk., m., iskolás. Hsz. 294.
139. DACZÓ TIBOR, sz. 1973, rk., m., autószerelő. – DACZÓNÉ MÁRTON MATILD, sz. 1971, rk., m., munkás. – HUNOR, sz. 1995, rk., m., óvodás. Csak kertjük van. Hsz. 77.
140. DEÁK JÓZSEF, sz. 1954, rk., m., kőműves és gazdálkodó. – DEÁKNÉ VENCSEMER EMMA, sz. 1955, rk., m., minőségi ellenőr. – ELEMÉR, sz. 1978, rk., m., villanyszerelő. – ÉVA, sz. 1983, rk., m., tanuló. A családfenntartó anyósa: VENCSEMER KATALIN, sz. 1922, rk., m. Van 3,00 ha földjük. Hsz. 485.
141. DOBOS JÓZSEF, sz. 1955, rk., m., gépkocsivezető. – DOBOSNÉ KEDVES MAGDOLNA, sz. 1956, rk., m., háziasszony. – ATILA, sz. 1977, rk., m., állategészségügyi technikus. – LEVENTE, sz. 1985, rk., m., tanuló. A családfő anyósa: özv. KEDVES JÁNOSNÉ KOZMA MARGIT, sz. 1925, rk., m. Hsz. 360.

142. ERÖSS ANDRÁS, sz. 1915, rk., m., utász, nyugdíjas. – ERÖSSNÉ BARA ANNA, sz. 1921, rk., m., háziasszony. Hsz. 351.
143. ERÖSS ATTILA, sz. 1964, rk., m., traktorista. – ERÖSSNÉ ANTAL KATALIN, sz. 1963, rk., m., varrónő. – EMESE, sz. 1988, rk., m., tanuló. – ELVIRA, sz. 1990, rk., m., tanuló. Hsz. 98.
144. Özv. ERÖSS ÁRPÁD, sz. 1919, rk., m., nyugdíjas szabó. Van 5,00 ha földje. Hsz. 38.
145. ERÖSS ÁRPÁD (Meskó), sz. 1927, rk., m., nyugdíjas kőműves. – ERÖSS ÁRPÁDNÉ LÁSZLÓ JULIANNA, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 292.
146. Özv. ERÖSS ELEMÉRNÉ IMECS GIZELLA, sz. 1955 – lásd özv. Eröss Vilmosné Szentes Amáliánál, sz. 1925.
147. ERÖSS ERNŐ, sz. 1966, rk., m., állategészségügyi alkalmazott. – ERÖSSNÉ KOSZA PIROSKA, sz. 1966, rk., m., munkásnő. – ZOLTÁN, sz. 1988, rk., m., tanuló. – KINGA, sz. 1990, rk., m., tanuló. Van 1,50 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 495.
148. ERÖSS FERENC, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas. – ERÖSSNÉ FARKAS MARGIT, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas. Van 3,00 ha földjük. Hsz. 22.
149. ERÖSS FERENC, sz. 1948, rk., m., betegnyugdíjas mezőgépész. – Leánya: ANGYALKA, sz. 1976, rk., m., tisztviselő. Van 2,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 211.
150. ERÖSS GERGELY, sz. 1918, rk., m., nyugdíjas bányász. – ERÖSSNÉ GYÖRGY ANUSKA, sz. 1915, rk., m., nyugdíjas. – Kevés földjükön gazdálkodnak is. Hsz. 76.
151. ERÖSS ISTVÁN, sz. 1946, rk., m., gazdálkodó. – ERÖSSNÉ KOSZA BORBÁRA, sz. 1938, rk., m., háztartásbeli. Van kevés földjük. Hsz. 350.
152. Ifj. ERÖSS JÓZSEF, sz. 1948, rk., m., kőműves és gépkocsivezető. – ERÖSS JÓZSEFNÉ SZEBENI ROZÁLIA, sz. 1959, rk., m., munkásnő. – MÓNKA, sz. 1978, rk., m., munkásnő. – LÁSZLÓ, sz. 1979, rk., m., faragász és zenész. – ATTILA, sz. 1986, rk., m., iskolás. – ANTAL, sz. 1988, rk., m., iskolás. – A családfenntartó édesanyja: özv. ERÖSS JÓZSEFNÉ MÁRTON AMÁLIA, sz. 1919, rk., m., nyugdíjas. Kevés földjük van. Hsz. 296.
153. Özv. ERÖSS JÓZSEFNÉ MÁRTON AMÁLIA, sz. 1919 – lásd ifj. Eröss Józsefnél, sz. 1948.
154. Özv. ERÖSS KÁROLYNÉ GEGŐ GIZELLA, sz. 1941, rk., m., malom- és sütőipari nyugdíjas. – Fia: ERÖSS KÁROLY, sz. 1963, rk., m., gépkocsivezető, nőtlen. Van 2,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak is. Hsz. 340.
155. ERÖSS SÁNDOR, sz. 1970, rk., m., vasutas, gépkocsivezető, gazdálkodó. – ERÖSSNÉ ANTAL EMÍLIA, sz. 1975, rk., m., textilmunkás és háziasszony. – SZABOLCS, sz. 1998, rk., m. Hsz. 257.
156. ERÖSS TIBOR, sz. 1969 – lásd özv. Eröss Zoltánnénál, sz. 1944.
157. Özv. ERÖSS ZOLTÁNNÉ MÁRTON MÁRIA, sz. 1944, rk., m., örökölt nyugdíjas. – Fia: ERÖSS TIBOR, sz. 1969, rk., m., kovács és gazdálkodik. – ERÖSSNÉ BÁC

ANNA, sz. 1970, rk., m., varrónő. – SZILÁRD, sz. 1992, rk., m., iskolás. Van 0,82 ha szántójuk és 1,00 ha kaszálójuk. Hsz. 118.

158. Özv. ERŐSS VILMOSNÉ SZENTES AMÁLIA, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas. – Meye: özv. ERŐSS ELEMÉRNÉ IMECS GIZELLA, sz. 1955, rk., m., elárusítónő. – EMESE, sz. 1978, rk., m., orvostanhallgató. – ELVIRA, sz. 1982, rk., m., tanuló. Hsz. 423.

159. FARKAS ANDRÁS, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas bányalakatos. – FARKAS ANDRÁSNÉ SZENTES MARGIT, sz. 1941, rk., m., nyugdíjas varrónő. – Fia: JÓZSEF, sz. 1959, rk., m., villanymotor-tekercselő. – FARKASNÉ SZŐCS ÉVA, sz. 1965, rk., m., könyvelő. – LORÁND, sz. 1987, rk., m., iskolás. – ANDREA, sz. 1991, rk., m., iskolás. Van 0,63 ha földjük. Hsz. 297.

160. Özv. FARKAS ANDRÁSNÉ ALBERT IRÉN, sz. 1933, rk., m. Hsz. 215.

161. Ifj. FARKAS ANTAL, sz. 1956, rk., m., gépkocsivezető, munkanélküli. – FARKASNÉ KARDA IRÉN, sz. 1965, rk., m., háziasszony. – LEVENTE, sz. 1980, rk., m., faipari munkás. – RÓBERT, sz. 1982, rk., m., tanuló. – A családfő anyja: FARKAS ANTALNÉ ANTAL IRÉN, sz. 1929, rk., m., háziasszony. Hsz. 260/B.

162. FARKAS ANTAL, sz. 1954, rk., m., állomásfőnök. – FARKASNÉ FERENCZ IBOLYA, sz. 1958, rk., m., vasúti tisztviselő. – A családfő anyja: özv. FARKAS KÁROLYNÉ MÁRTON REGINA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas. – Gyerekek: ERIKA, sz. 1983, rk., m., tanuló. – KATALIN, sz. 1984, rk., m., tanuló. Van 1,50 ha szántóföldjük, melyen gazdálkodnak is. Hsz. 342.

163. FARKAS ÁGOSTON, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – FARKASNÉ SIMON ILONA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas. – Fia: SZILVESZTER, sz. 1966, rk., m., polgárőr. – FARKASNÉ SZABÓ ILONA, sz. 1968, rk., m., háztartásbeli. – LÁSZLÓ, sz. 1992, rk., m., iskolás. – MÁRIA, sz. 1988, rk., m., iskolás. Van 2,90 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 391.

164. FARKAS ÁGOSTON, sz. 1943, rk., m., éjjeliőr, elvált. Édesanyja: özv. FARKAS ÁRONNÉ SZENTES ROZÁLIA, sz. 1911, rk., m., nyugdíjas. Van 2,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 93.

165. Özv. FARKAS ÁGOSTONNÉ SZŐCS REGINA, sz. 1926 – lásd Farkas Árpádnál, sz. 1952.

166. FARKAS ÁRON, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas kőműves, gazdálkodó. – FARKASNÉ FARKAS IRMA, sz. 1944, rk., m., háziasszony. – Fia: ELEMÉR, sz. 1968, rk., m., szabó. – FARKASNÉ ERŐSS CSILLA, sz. 1968, rk., m., tisztviselő. – SZIDONIA, sz. 1990, rk., m., iskolás. Van 1,00 ha szántójuk és 1,00 ha kaszálójuk. Hsz. 186.

167. FARKAS ÁRON, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas gépkocsivezető. – FARKASNÉ SIMON ROZÁLIA, sz. 1944, rk., m., kereskedő alkalmazott. – JENŐ, sz. 1970, rk., m., asztalos, nőtlen. Van 4,00 ha földjük. Hsz. 87.

168. FARKAS ÁRON, sz. 1945 – lásd Farkas Vilmosnál, sz. 1924.

169. FARKAS ÁRONNÉ BÓJTE MARCELLA, sz. 1910, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 222.

170. Özv. FARKAS ÁRONNÉ SZENTES ROZÁLIA, sz. 1911 – lásd Farkas Ágostonnál, sz. 1943.

171. FARKAS ÁRPÁD, sz. 1952, rk., m., gazdálkodó. – FARKASNÉ MÁRTON JOLÁN, sz. 1955, rk., m., gazdálkodó-háziasszony. – A családfő édesanyja: özv. FARKAS ÁGOSTONNÉ SZÖCS REGINA, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas. – Gyerek: REZSŐ, sz. 1984, rk., m., iskolás. Van 1,00 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 504/505.

172. FARKAS DÉNES, sz. 1929, rk., m., gazdálkodó. – Élettársa: KULCSÁR ILONA, sz. 1945, rk., m., háztartásbeli és gazdálkodó. – FARKAS ILONA, sz. 1987, rk., m., iskolás. Van 1,80 ha földjük. Hsz. 345.

173. Özv. FARKAS DÉNESNÉ FIBULA ANNA, sz. 1940, rk., m., szövőmunkás. – LÁSZLÓ, sz. 1966, rk., m., villanyszerelő és gazdálkodó. – FARKASNÉ LUKÁCS IBO-LYA, sz. 1966, rk., m., elárusítónő. – SZABOLCS, sz. 1987, rk., m., iskolás. – NOR-BERT, sz. 1991, rk., m., iskolás. Van 0,60 ha szántójuk és 1,00 ha kaszálójuk. Hsz. 144/145.

174. FARKAS DÉNES, sz. 1943, rk., m., gépkocsivezető, nyugdíjas. – FARKASNÉ ANTAL ANNA, sz. 1947, rk., m., háziasszony. Van 2,50 ha földjük. Hsz. 68.

175. Id. FARKAS DÉNES, sz. 1920, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – FARKASNÉ KOZMA TERÉZ, sz. 1925, rk., m., háziasszony. – Ifj. FARKAS DÉNES, sz. 1953, rk., m., kereskedelmi technikus, gazdálkodó. – FARKASNÉ SÁNDOR EMMA, sz. 1955, rk., m., háziasszony. – KLÁRA, sz. 1981, rk., m., iskolás. Hsz. 177.

176. FARKAS ELEMÉR, sz. 1968 – lásd Farkas Áronnál, sz. 1932.

177. FARKAS ERNŐ, sz. 1967, rk., m., géplakatos. – FARKASNÉ HORVÁTH MATILD, sz. 1969, rk., m., elárusítónő. – NÁNDOR, sz. 1995, rk., m., óvodás. Hsz. 59/A.

178. FARKAS FERENC BOKOR, sz. 1924, rk., m., karbantartó. – FARKAS FERENC-NÉ BOKOR BÍRÓ SZÖCS VERONKA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas fonónő. – JÉRÉ ELE-MÉR, sz. 1972, rk., m., jogtanácsos. – JÉRÉNÉ ANTAL ILDIKÓ, sz. 1972, rk., m., köny-velő. – ANETT, sz. 1997, rk., m., óvodás. Van 2,50 ha szántójuk és 1,15 ha kaszá-lójuk. Hsz. 481.

179. FARKAS GÉZA, sz. 1939, rk., m., kútásó és gazdálkodó. – FARKASNÉ ILLÉS IRÉN, sz. 1936, rk., m., háztartásbeli. – JENŐ, sz. 1957, rk., m., köműves. – Unoka-testvér: FARKAS VILMOS, sz. 1977, rk., m., gépkocsivezető, nőtlen. Van 4,20 ha föld-jük. Hsz. 98.

180. FARKAS IGNÁC, sz. 1947, rk., m., nyugdíjas villanyszerelő és gazdálkodó. Elvált. Gyermekai: ZSUZSÁNNA, sz. 1980, rk., m., ruhagyári munkás. – ZOLTÁN, sz. 1981, rk., m., munkanélküli. – KATALIN, sz. 1985, rk., m., iskolás. – Nagymama: özv. FARKAS ISTVÁNNÉ VIZI ERZSÉBET, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas. Van 7,00 ha föld-jük. Hsz. 563.

181. FARKAS ISTVÁN, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – FARKASNÉ BOROS VERONIKA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas. – Fia: FARKAS KÁROLY, sz. 1955, rk., m., gazdálkodó. – FARKASNÉ TÖRÖK IRÉN, sz. 1958, rk., m., háziasszony. – KATALIN, sz. 1979, rk., m., munkanélküli. Van 3,00 ha földjük. Hsz. 137.

182. FARKAS ISTVÁN, sz. 1957, betegnyugdíjas. Élettársa: BABOS JÓZSEFNÉ SZENTES ROZÁLIA, sz. 1943, rk., m., háziasszony. Van 1,50 ha földjük. Hsz. 293.

183. FARKAS ISTVÁN, sz. 1960, rk., m., tímár. – FARKASNÉ KARDA EMMA, sz. 1964, rk., m., bőrfeldolgozó. – RÉKA, sz. 1983, rk., m., tanuló. – ISTVÁN, sz. 1991, rk., m., iskolás. Hsz. 21.

184. FARKAS JAKAB, sz. 1944, rk., m., kőfaragó és kútásó, illetve gazdálkodó. – FARKASNÉ SZABÓ RÓZSIKA, sz. 1948, rk., m., munkásnő és háziasszony. – Leányuk: EDIT, sz. 1972, rk., m., elvált. – Edit fia: ROLLAND, sz. 1993. Van kb. 1,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 260/c.

185. FARKAS JÁNOS, sz. 1919, rk., m., nyugdíjas. – FARKAS JÁNOSNÉ ALBERT VERONIKA, sz. 1926, rk., m., háziasszony. Van 3,00 ha szántójuk és 4,00 ha kaszálójuk; gazdálkodnak. Hsz. 453.

186. FARKAS JÁNOS, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – FARKASNÉ BARTALIS BRIGITTA, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas gazdálkodónő. Van 4,0 ha földjük. Hsz. 67.

187. FARKAS JÁNOS, sz. 1969, rk., m., asztalos. – FARKASNÉ ZSÓK IRÉN, sz. 1970, rk., m., háztartásbeli. – Leányuk: BEÁTA, sz. 1995, rk., m., óvodás. – A családfő édesanyja: özv. FARKAS MÁRTONNÉ BÁLINT VILMA, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 2,25 ha földjük. Hsz. 293/A.

188. FARKAS JENŐ, sz. 1970 – lásd Farkas Áronnál, sz. 1940.

189. Özv. FARKAS JÓZSEFNÉ ANTAL TERÉZ, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – Fia: FARKAS ZAKARIÁS, sz. 1963, rk., m., gazdálkodó. – FARKASNÉ BÖJTE ARANKA, sz. 1967, rk., m., háztartásbeli. – SZABOLCS, sz. 1985, rk., m., iskolás. – NOÉMI, sz. 1988, rk., m., iskolás. Van 5,55 ha földjük. Hsz. 310.

190. FARKAS KÁROLY, sz. 1955 – lásd Farkas Istvánnál, sz. 1928.

191. FARKAS KÁROLY, sz. 1964, rk., m., gépkocsivezető és gazdálkodó. – FARKASNÉ BÁCS MAGDOLNA, sz. 1966, rk., m., munkás. – ZSOLT, sz. 1984, rk., m., tanuló. – TÜNDE, sz. 1984, rk., m., tanuló. – Szülők: FARKAS MÁRTON, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – FARKASNÉ BILIBOK MÁRIA, sz. 1945, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó és háziasszony. Hsz. 459.

192. Özv. FARKAS KÁROLYNÉ MÁRTON REGINA, sz. 1929 – lásd Farkas Antalnál, sz. 1954.

193. FARKAS LÁSZLÓ, sz. 1966 – lásd özv. Farkas Dénesné Fibula Annánál, sz. 1940.

194. FARKAS LORÁND, sz. 1976, rk., m., szakács. – FARKASNÉ KEREKES LAURA, sz. 1976, rk., m., tanítónő. Hsz. 313.

195. Özv. FARKAS MÁRTONNÉ BÁLINT VILMA, sz. 1930 – lásd Farkas Jánosnál, sz. 1969.

196. Özv. FARKAS MÁRTONNÉ GYENGE KATALIN, sz. 1932 – lásd Farkas Vincénél, sz. 1961.

197. Özv. FARKAS SÁNDORNÉ JÉRÉ MARCELLA, sz. 1907, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 199.

198. FARKAS SZILVESZTER, sz. 1966 – lásd Farkas Ágostonnál, sz. 1936.

199. FARKAS TIBOR, sz. 1962 – lásd Farkas Zoltánnál, sz. 1941.

200. FARKAS VILMOS, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – FARKASNÉ PÁL ROZÁLIA, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – Fia: ÁRON, sz. 1945, rk., m., kántor és betegnyugdíjas tisztviselő. – FARKASNÉ RÜCZ IRMA, sz. 1951, rk., m., tisztviselő. Unoka: FARKAS ZSOLT, sz. 1972, rk., m., érettségizett munkanélküli. – Felesége: FARKASNÉ BIRTA ZSÓFIA, sz. 1971, rk., m., háztartásbeli. – Dédunoka: TAMÁS, sz. 1994, rk., m., óvodás. – PAULA, sz. 1998, rk., m. – Farkas Áron második fia: LORÁND, sz. 1979, rk., m., katona. Van 12,0 ha földjük, amelyen gazdálkodnak. Hsz. 53.

201. FARKAS VILMOS, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas kőműves és gazdálkodó. – FARKASNÉ BOLDIZSÁR BORBÁLA, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás. Van 1,50 ha földjük. Hsz. 253/A.

202. FARKAS VILMOS, sz. 1951, rk., m., kőműves. – FARKAS VILMOSNÉ KEDVES ANNA, sz. 1943, rk., m., háziasszony. Van 1,00 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 415.

203. FARKAS VILMOS, sz. 1977 – lásd Farkas Gézőnél, sz. 1939.

204. FARKAS VINCE, sz. 1961, rk., m., gépkocsivezető. – FARKAS VINCÉNÉ ÁBRAHÁM IDA, sz. 1961, rk., m., munkás a mezőgazdasági gépállomásnál. – HAJNAL, sz. 1984, rk., m., szabász. – ENIKŐ, sz. 1991, rk., m., iskolás. – A családfő édesanyja: özv. FARKAS MÁRTONNÉ GYENGE KATALIN, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás. Van 0,40 ha szántójuk és 1,50 ha kaszálójuk. Hsz. 67.

205. FARKAS ZOLTÁN, sz. 1941, rk., m., nyugalmazott erdész és gazdálkodó. – FARKASNÉ BARABÁS TERÉZ, sz. 1943, rk., m., háziasszony. – TIBOR, sz. 1962, rk., m., vállalkozó, élelmiszer-kereskedő. – FARKAS TIBORNÉ BOGA MÁRIA, sz. 1965, rk., m., háztartásbeli. – BEÁTA, sz. 1988, rk., m., iskolás. – ORSOLYA, sz. 1989, rk., m., iskolás. Van 3,50 ha szántójuk és 5,00 ha kaszálójuk. Hsz. 354.

206. FARKAS ZOLTÁN (Sali), sz. 1958, rk., m., mészáros és gazdálkodó. – FARKASNÉ AMBRUS ARANKA, sz. 1961, rk., m., könyvelő. – NORBERT, sz. 1982, rk., m., tanuló. – EMŐKE, sz. 1984, rk., m., tanuló. Van 5,00 ha földjük. Van egy mészárszékük (vágópontjuk). Hsz. 482.

207. FARKAS ZOLTÁN, sz. 1963, rk., m., gazdálkodó. – FARKASNÉ AMBRUS PIROSKA, sz. 1967, rk., m., háziasszony és gazdálkodó. – EMÍLIA, sz. 1983, rk., m., tanuló. – MELINDA, sz. 1987, rk., m., iskolás. – ZSUZSA, sz. 1999, rk., m. Van kb. 2,00 ha földjük. Hsz. 497.

208. FARKAS ZOLTÁN, sz. 1965, rk., m., mozdonyvezető. – FARKASNÉ BENKŐ ENIKŐ, sz. 1970, rk., m., varrónő és háztartásbeli. – TIHAMÉR, sz. 1991, rk., m., iskolás. – ZSOMBOR, sz. 1993, rk., m., óvodás. Van 0,40 ha földjük. Hsz. 66.

209. FERENCZ ANDRÁS, sz. 1949, rk., m., agrármérnök. – FERENCZNÉ BALÁZS ANNA, sz. 1953, rk., m., könyvelő. – ERZSÉBET, sz. 1982, rk., m., iskolás. Van 6,00 ha szántójuk és 8,00 ha kaszálójuk. Hsz. 46/47.

210. Özv. FERENCZ ÁGOSTON, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – CSABA, sz. 1973, rk., m., gazdálkodó. – FERENCZNÉ BARABÁS MAGDOLNA, sz. 1974, rk., m., háziasszony. Hsz. 604.

211. FERENCZ GERGELY, sz. 1910, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – FERENCZNÉ ÁGOSTON KAROLINA, sz. 1918, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 0,15 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 112.

212. FERENCZ GÉZA, sz. 1953, rk., m., szerszámgéplakatos. Nőtlen. Hsz. 106.

213. FERENCZ JÓZSEF, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas villanyszerelő. – FERENCZNÉ SZOPOS VILMA, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas szövönő. Fia: KÁROLY, sz. 1962, rk., m., asztalos és vállalkozó. – FERENCZNÉ HORVÁTH ARANKA, sz. 1964, rk., m., könyvelő. Unoka: BARNA, sz. 1987, rk., m., iskolás. Van 2,50 ha földjük, amelyen gazdálkodnak is. Hsz. 254.

214. FERENCZ KÁROLY, sz. 1962 – lásd Ferencz Józsefnél, sz. 1940.

215. Özv. FERENCZ KÁROLYNÉ SZENTES VERONIKA, sz. 1917, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 6,00 ha földje. Hsz. 128.

216. FERENCZ LAJOS, sz. 1917, rk., m., nyugdíjas cipész. – FERENCZNÉ KRISTÓF ROZÁLIA, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 3,00 ha földjük. Hsz. 9.

217. FERENCZ LÁSZLÓ, sz. 1949, rk., m., autószerelő, nyugdíjas. – FERENCZNÉ SZŐCS ERZSÉBET, sz. 1951, rk., m., kötődei munkás, de munkanélküli. Fia: ZOLTÁN, sz. 1972, rk., m., traktorista. Nőtlen. Van 3,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 63.

218. Özv. FERENCZ MÁRTONNÉ FARKAS VERONIKA, sz. 1910, rk., m., nyugdíjas. – Nevelt leánya: özv. KEDVES LAJOSNÉ KOSZA OTTILIA, sz. 1942, rk., m. Van 6,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 105.

219. FÜLÖP ZOLTÁN, sz. 1966, rk., m., tisztviselő. – FÜLÖPNÉ KEDVES MÁRIA HAJNAL, sz. 1971, rk., m., telefonkezelő. – KRISZTINA, sz. 1992, rk., m., tanuló. – ISTVÁN-KRISZTIÁN, sz. 1996, rk., m., óvodás. Hsz. 98.

220. GÁBOR ALBIN, sz. 1965 – lásd Gábor Lászlónál, sz. 1920.

221. Özv. GÁBOR ÁRPÁDNÉ TANKÓ MÁRIA, sz. 1928, rk., m., háziasszony. Hsz. 399.

222. GÁBOR BERTA, sz. 1940, rk., m., napszámos. – Unoka: GÁBOR CSILLA, sz. 1992, rk., m., iskolás. Albérletben laknak. Hsz. 344.

223. GÁBOR GERGELY, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – GÁBORNÉ ALBERT MÁRIA, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 0,21 ha földjük. Hsz. 551.

224. GÁBOR ISTVÁN, sz. 1955, rk., m., traktorista és gépkocsivezető. – GÁBORNÉ HAJDÚ IRÉN, sz. 1956, rk., m., háziasszony. – ZSÓFIA, sz. 1978, rk., m., egészségügyi technikumba jár. – ERVIN, sz. 1989, rk., m., iskolás. A családfő anyósa: özv. HAJDÚ FERENCZNÉ VIZI ROZÁLIA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 503.

225. GÁBOR LÁSZLÓ, sz. 1920, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – GÁBORNÉ BOTH MARGIT, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – Fia: ALBIN, sz. 1965, rk., m., erdész. – GÁBORNÉ KOSZA IBOLYA, sz. 1971, rk., m., tisztviselő. – Unokák: MELINDA, sz. 1993, rk., m., iskolás. – ÁKOS, sz. 1995, rk., m., óvodás. Van 9,00 ha földjük. Hsz. 119.

226. Özv. GÁBOR MIKSÁNÉ TANKÓ ANNA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 7,00 ha földje. Hsz. 574.

227. GÁBOR PÉTER, sz. 1955, rk., m., gépkocsivezető és lakatos. – GÁBORNÉ ANTAL MÁRIA, sz. 1958, rk., m., háziasszony. – MÁRIA IZABELLA, sz. 1979, rk., m., építészeti technikumon tanúl. – RÓBERT, sz. 1980, rk., m., tanuló. – PÉTER, sz. 1982, rk., m., kőműves szakmunkás. Van 0,50 ha szántójuk és 1,0 ha kaszálójuk. Hsz. 476.

228. GÁBOR TIBOR (Csont), sz. 1935, rk., m., nyugdíjas tisztviselő és gazdálkodó. – GÁBORNÉ BÁLINT VERONIKA, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó és háztartásbeli. Van 20,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 532.

229. GÁBOR ZAKARIÁS, sz. 1941, rk., m., nyugdíjas asztalos. – GÁBORNÉ VIZI ANNA, sz. 1948, rk., m., háztartásbeli. – Fia: JENŐ, sz. 1970, rk., m., asztalos, pásztor. Nőtlen. Van 0,23 ha szántójuk és 1,20 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 426.

230. Özv. GÁL MIHÁLYNÉ SIMON MÁRIA, sz. 1962, rk., m., elárusító. – Fiai: ERNŐ, sz. 1982, rk., m., tanuló. – LÁSZLÓ, sz. 1987, rk., m., iskolás. Hsz. 578.

231. GÁL VILMOS, sz. 1954, rk., m., mezőgépezés. – GÁLNÉ ALBERT ILONA, sz. 1956, rk., m., háziasszony. – MELINDA, sz. 1977, rk., m., varrónő. – MÓNIKA, sz. 1979, rk., m., fodrásznő. Hsz. 592.

232. GÁL ZOLTÁN, sz. 1946 – lásd özv. Bíróné Eröss Veronikánál, sz. 1944.

233. GÁSPÁR CSABA, sz. 1964, unit., m., mérnök. – GÁSPÁRNÉ BARABÁS EMÓKE, sz. 1964, rk., m., tanár. – KATALIN, sz. 1993, rk., m., óvodás. – ZSUZSA, sz. 1995, rk., m., óvodás. Hsz. 33.

234. GEGŐ ÁGOSTON, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas kereskedő. – GEGŐNÉ KARDA GIZELLA, sz. 1937, rk., m., nyugdíjas kereskedő. Van 15,00 ha földjük, amelyen gazdálkodnak. Hsz. 541.

235. GEGŐ ÁGOSTON, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas kőműves. – GEGŐNÉ CSIBI MARGIT, sz. 1944, rk., m., háziasszony. – Fia: GEGŐ KÁLMÁN, sz. 1968, rk., m., bányász. Nőtlen. Van 0,17 ha szántójuk és 0,40 ha kaszálójuk. Hsz. 358.

236. Özv. GEGŐ ÁGOSTONNÉ SZOPOS TERÉZ, sz. 1910, rk., m., nyugdíjas varrónő. Egyedül él. Hsz. 140.

237. GEGŐ ÁRON, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas vasúti tisztviselő. – GEGŐNÉ BÍRÓ GIZELLA, sz. 1941, rk., m., háztartásbeli. – ZSUZSANNA, sz. 1971, rk., m., könyvelő. Van 5,00 ha földjük. Hsz. 123.

238. GEGŐ ÁRPÁD, sz. 1959, rk., m., asztalos. – GEGŐNÉ FÜLÖP JUTKA, sz. 1967, rk., m., háziasszony. – ERNŐ, sz. 1986, rk., m., iskolás. – ENIKŐ, sz. 1988, rk., m., iskolás. A családfő anyja: özv. GEGŐ VENCELNÉ ERÖSS MÁRIA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás. Van 3,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 142/143.

239. GEGŐ BARABÁS, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas. – Felesége: GEGŐNÉ CSIBI ANNA, sz. 1935, rk., m. A felmérő kérdéseinkre a családfő nem adott választ. Hsz. 357.

240. GEGŐ BÉLA, sz. 1946, rk., m., gépkocsivezető. – GEGŐNÉ BOTA MÁRIA, sz. 1947, rk., m., háztartásbeli. – TIBOR, sz. 1974, rk., m., munkás, nőtlen. – ATTILA,

sz. 1977, rk., m., asztalos, nőtlen. A családfő édesanyja: özv. GEGŐ JÓZSEFNÉ BÁLINT ANNA, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 0,30 ha földjük. Hsz. 511/A.

241. GEGŐ DEMJÉN, sz. 1915, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – GEGŐNÉ KEDVES TERÉZ, sz. 1920, rk., m., nyugdíjas háziasszony. – VINCE, sz. 1943, rk., m., betegnyugdíjas. Van 3,50 ha földjük. Hsz. 122.

242. GEGŐ DEMJÉN, sz. 1938, rk., m., gazdálkodó, nyugdíjas. – GEGŐNÉ VIZI MARGIT, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas, háztartásbeli. Van 2,00 ha földjük. Hsz. 102.

243. Özv. GEGŐ DEMJÉN, sz. 1916, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Hsz. 249.

244. Özv. GEGŐ DÉNES, sz. 1911, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – Fia: GEGŐ JÓZSEF, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas állategészségügyi. – GEGŐNÉ LACKÓ MÁRIA, sz. 1953, rk., m., elárúsító. Van 1,70 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 189.

245. GEGŐ FERENC, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – GEGŐNÉ BOTH ROZÁLIA, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas háztartásbeli. – A családfő veje: MÁRTON VILMOS, sz. 1964, rk., m., munkás. – MÁRTONNÉ GEGŐ PIROSKA, sz. 1969, rk., m., postai kézbesítő. Gyerekeik: TIBOR, sz. 1988, rk., m., iskolás. – TÜNDE, sz. 1991, rk., m., iskolás. Van földjük is: középgazdák. Hsz. 218.

246. GEGŐ JÁNOS, sz. 1948, rk., m., nehézipékezelő. – GEGŐNÉ ALBERT REGINA, sz. 1955, rk., m., háztartásbeli. – ELEMÉR, sz. 1976, rk., m., asztalos-faragász. – TÜNDE, sz. 1978, rk., m., tanuló. – CSILLA, sz. 1984, rk., m., iskolás. Van 1,50 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 358.

247. Özv. GEGŐ JÁNOSNÉ SZÓCS ROZÁLIA, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Van 0,20 szántója és 0,57 ha kaszálója. Hsz. 302.

248. GEGŐ JÓZSEF, sz. 1937, rk., m., gazdálkodó. – GEGŐNÉ IMRE IRÉN, sz. 1934, rk., m., háziasszony. – JENŐ, sz. 1971, rk., m., főiskolás. – A családfő apja: özv. GEGŐ FERENC, sz. 1912, rk., m., gazdálkodó. Van 2,58 ha szántójuk és 2,50 ha kaszálójuk. Hsz. 418.

249. Özv. GEGŐ JÓZSEFNÉ BÁLINT ANNA, sz. 1921 – lásd Gegő Bélánál, sz. 1946.

250. GEGŐ JÓZSEF, sz. 1938 – lásd özv. Gegő Dénesnél, sz. 1911.

251. Özv. GEGŐ JÓZSEFNÉ BÍRÓ GIZELLA, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó és háztartásbeli. – ZAKARIÁS, sz. 1946, rk., m., oktatómester. – GEGŐNÉ KARDA ANNA, sz. 1948, rk., m., tisztviselő. Középgazdák. Hsz. 248.

252. GEGŐ KÁROLY, sz. 1949, rk., m., betegnyugdíjas, nőtlen. Van kevés földje. Hsz. 277.

253. GEGŐ MIHÁLY, sz. 1952, rk., m., kőműves. – Élettársa: VIZI GIZELLA, sz. 1956, rk., m., betegnyugdíjas. Ennek gyerekei: ERÖSS HAJNAL, sz. 1978, rk., m., elárúsítónő. – ERÖSS KATALIN, sz. 1980, rk., m., tanuló. – GEGŐ ARNOLD, sz. 1993, rk., m., óvodás. Van 1,50 ha földjük. Hsz. 612.

254. Özv. GEGŐ TAMÁS, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas fűrészgári munkás. Hsz. 398.

255. Özv. GEGŐ VENCELNÉ ERÖSS MÁRIA, sz. 1932 – lásd Gegő Árpádnál, sz. 1959.

256. GEGŐ VILMOS, sz. 1948, rk., m., gépkocsivezető. – GEGŐNÉ SZÁSZ ERZSÉBET, sz. 1951, rk., m., háziasszony. Gyermekük: ZSOLT, sz. 1974, rk., m., gyári munkás, nőtlen. – ILDIKÓ, sz. 1976, rk., m., varrónő. Van kevés földjük és gazdálkodnak is. Hsz. 356.

257. GEGŐ VILMOS ifj., sz. 1974, rk., m., raktárnok. – GEGŐNÉ BOÉR MÁRIA, sz. 1976, rk., m., háziasszony. – SZABOLCS, sz. 1995, rk., m. A családfő apja: özv. GEGŐ ZOLTÁN, sz. 1949, rk., m., gépkocsivezető. Hsz. 107.

258. GEGŐ ZAKARIÁS, sz. 1947, rk., m., traktorista. – GEGŐNÉ ERŐSS IRÉN, sz. 1955, rk., m., elárúsító. – A családfenntartó veje: SZÖCS ENDRE, sz. 1973, rk., m., gazdálkodó. – SZÖCSNÉ GEGŐ OLGA, sz. 1976, rk., m., háziasszony. A családfő másik leánya: GEGŐ KATALIN, sz. 1988, rk., m., iskolás. – SZIDÓNIA, sz. 1999, rk., m. Van 2,50 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 135.

259. GIDRÓ IGNÁC, sz. 1961, rk., m., pékmunkás. – GIDRÓNÉ LUNGU PIROSKA, sz. 1966, rk., m., háziasszony. – CSABA, sz. 1990, rk., m., iskolás. Van kevés földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 512/13.

260. GIDRÓ IMRE id., sz. 1944, rk., m., tímár és gazdálkodó. – GIDRÓNÉ SZÁSZ MARGIT, sz. 1948, rk., m., háziasszony. – Fia: GIDRÓ IMRE, sz. 1968, rk., m., asztalos és gazdálkodó. – GIDRÓNÉ SIMON KLÁRA, sz. 1971, rk., m., háziasszony. – Ezek gyermekei: ATTILA, sz. 1990, rk., m., iskolás. – ANGYAL, sz. 1992, rk., m., óvodás. – A családfő más gyermekei: PIROSKA, sz. 1972, rk., m., varrónő. – TIBOR, sz. 1973, rk., m., ör és gazdálkodó. – Ennek felesége: GIDRÓNÉ FARKAS JUDIT, sz. 1977, rk., m., háziasszony. – ANDREA, sz. 1998, rk., m. Van 6,50 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 528.

261. GIDRÓ JÓZSEF, sz. 1942, rk., m., nyugdíjas asztalos. – GIDRÓNÉ GYENGE VERONKA, sz. 1943, rk., m., nyugdíjas tisztviselő. – PIROSKA, sz. 1962, rk., m., elárúsító. Elvált. Ennek gyermeke: JÉRÉ ZSUZSA, sz. 1987, rk., m., iskolás. Van 1,10 ha földjük. Hsz. 373.

262. GIDRÓ LÁSZLÓ, sz. 1969 – lásd özv. Vizi Mártonnénál, sz. 1931.

263. GIDRÓ PIROSKA, sz. 1962 – lásd Gidró Józsefnél, sz. 1942.

264. GIDRÓ TIBOR, sz. 1973 – lásd Gidró Imrénél, sz. 1944.

265. GOTHÁR DEZSŐ, sz. 1959, rk., m., mezőgépész. – GOTHÁRNÉ POP EMILIA, sz. 1965, rk., román, háziasszony. – KATALIN, sz. 1983, rk., m., tanuló. – RÓBERT, sz. 1985, rk., m., iskolás. – JENŐ, sz. 1987, rk., m., iskolás. Hsz. 556.

266. GYENGE ÁRON, sz. 1929, rk., m., szabó és gazdálkodó. – GYENGÉNÉ KEDVES AMÁLIA, sz. 1939, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 272/A.

267. Özv. GYENGE ÁRONNÉ ERŐSS MÁRIA, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas. – ZOLTÁN, sz. 1965, rk., m., bányalakatos. – ATTILA, sz. 1973, rk., m., bányalakatos. Van 1,0 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 500.

268. GYENGE ÁRPÁD, sz. 1929, rk., m., bányász és gazdálkodó. – GYENGÉNÉ SZEGEDI ANNA, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas sörgyári munkás. – Fia: ZOLTÁN, sz. 1961, rk., m., rabőr. – GYENGÉNÉ GYENGE IRÉN, sz. 1963, rk., m., bútorgyári munkás.

– Gyermekük: SZABOLCS, sz. 1984, rk., m., iskolás. – ZOLTÁN, sz. 1986, rk., m., iskolás. Van 0,70 ha szántójuk és 1,00 ha kaszálójuk. Hsz. 388.

269. GYENGE ÁRPÁD, sz. 1969 – lásd Gyenge Dénesnél, sz. 1927.

270. GYENGE CSABA, sz. 1970, rk., m., leigazolt labdarúgó. – GYENGÉNÉ KATONA EDIT, sz. 1973, rk., m., pincér. – ANITA, sz. 1995, rk., m., óvodás. – A családfő anyja: özv. GYENGE DEMJÉNNÉ VIZI IRÉN, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas és háziasszony. Van 0,30 ha szántójuk és 2,50 ha kaszálójuk, melyet maguk művelnek. Hsz. 499.

271. Özv. GYENGE DEMJÉNNÉ VIZI IRÉN, sz. 1930 – lásd Gyenge Csabánál, sz. 1970.

272. GYENGE DÉNES, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – GYENGÉNÉ ÁBRAHÁM MARGIT, sz. 1939, rk., m., nyugdíjas. – ÁRPÁD, sz. 1969, rk., m., asztalos és gazdálkodó. Felesége: GYENGÉNÉ KOVÁCS ARANKA, sz. 1972, rk., m., bútorgyári munkás. – NOÉMI, sz. 1992, rk., m., iskolás. – NORBERT, sz. 1998, rk., m. Van 1,0 ha földjük. Hsz. 272.

273. GYENGE ERZSÉBET, sz. 1979 – lásd Gyenge Lászlónál, sz. 1973.

274. Özv. GYENGE FERENCZNÉ MÁRTON ANNA, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas. Van 3,00 ha földje. Hsz. 463.

275. Id. GYENGE GERGELY, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – GYENGÉNÉ ÁGOSTON ANNA, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas és háztartásbeli. Van 1,50 ha földjük. Hsz. 463.

276. Ifj. GYENGE GERGELY, sz. 1958, rk., m., lakatos. – GYENGÉNÉ PÉTER MÁRIA, sz. 1962, rk., m., keramikus rajzoló. – LÁSZLÓ, sz. 1981, rk., m., tanuló. – IBOLYA, sz. 1983, rk., m., tanuló. Van 0,50 ha szántójuk és 1,50 ha kaszálójuk. Hsz. 388.

277. Özv. GYENGE GERGELYNÉ VIZI ERZSÉBET, sz. 1939, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás. Van 0,33 ha szántója és 1,00 ha kaszálója. Hsz. 311.

278. Özv. GYENGE ISTVÁNNÉ VASLABÁN ANGELINA, sz. 1935, rk., m. Van két fia: PÉTER, sz. 1971, rk., m., földműves. – ISTVÁN, sz. 1975, rk., m., földműves. Hsz. 420.

279. Özv. GYENGE ISTVÁNNÉ ANTAL ANNA, sz. 1923 – lásd özv. Gyenge Lászlónál, sz. 1947.

280. Özv. GYENGE ISTVÁNNÉ BOGÁCS ANNA, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas szövőnő. Hsz. 575.

281. GYENGE JÓZSEF, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – GYENGÉNÉ BOTH KATALIN, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás. – MIKLÓS, sz. 1956, rk., m., karbantartó munkás. Van 3,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 365.

282. GYENGE JÓZSEF, sz. 1941, rk., m., ács és gazdálkodó. – GYENGÉNÉ BÁLINT JULIANNA, sz. 1948, rk., m., háziasszony. – LÁSZLÓ, sz. 1968, rk., m., lakatos. – TIBOR, sz. 1970, rk., m., lakatos. Van 5,00 ha földjük. Hsz. 102.

283. Özv. GYENGE JÓZSEFNÉ MÁRTON VILMA, sz. 1931 – lásd Ambrus Miklós-nál, sz. 1950.

284. Özv. GYENGE JÓZSEFNÉ SZOPOS MARGIT, sz. 1933 – lásd Gyenge Lászlónál, sz. 1953.
285. Özv. GYENGE KÁROLYNÉ ERŐSS VERONIKA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 299.
286. Özv. GYENGE LÁSZLÓ, sz. 1947, rk., m., pásztor. – Anyja: özv. GYENGE ISTVÁNNÉ ANTAL ANNA, sz. 1923, rk., m., háziasszony. Veje: BÓJTE CSABA, sz. 1971, rk., m., traktorista. – BÓJTÉNÉ GYENGE ZSÓFIA, sz. 1976, rk., m., háztartásbeli. – SZABOLCS, sz. 1997, rk., m., óvodás. A családfő második leánya: MAGDOLNA, sz. 1981, rk., m., varrónő. Van 1,15 ha szántójuk és 5,00 ha kaszálójuk. Hsz. 498.
287. GYENGE LÁSZLÓ, sz. 1953, rk., m., tisztviselő. – GYENGÉNÉ BARABÁS IRÉN, sz. 1957, rk., m., háziasszony. – LORÁND, sz. 1982, rk., m., katona. – KINGA, sz. 1982, rk., m., tanuló. A családfő anyja: GYENGE JÓZSEFNÉ SZOPOS MARGIT, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas szövnő. Van 0,60 ha földjük. Hsz. 133.
288. GYENGE LÁSZLÓ, sz. 1968, rk., m., bányalakatos. – GYENGÉNÉ GYENGE GIZELLA, sz. 1971, rk., m., háziasszony. – SZIDÓNIA, sz. 1995, rk., m., óvodás. Hsz. 58/E.
289. GYENGE LÁSZLÓ ÁRONÉ, sz. 1971, rk., m., szabó. – GYENGÉNÉ FAZAKAS ANNA, sz. 1972, rk., m., bútorgyári munkás. – BERNÁT, sz. 1994, rk., m., óvodás. – ERVIN, sz. 1996, rk., m., óvodás. Hsz. 58/D.
290. GYENGE LÁSZLÓ, sz. 1973, rk., m., gazdálkodó. – Testvére: ERZSÉBET, sz. 1979, rk., m., varrónő. Hsz. 455.
291. GYENGE MÁRTON, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – GYENGÉNÉ FARKAS MAGDOLNA, sz. 1929, rk., m., háziasszony. Van 3,00 ha földjük. Hsz. 273.
292. GYENGE TIBOR ISTVÁNÉ, sz. 1965, rk., m., villanyszerelő. – GYENGÉNÉ BÓJTE TERÉZ, sz. 1968, rk., m., kozmetikus és fodrász. Van 0,2 ha földjük. Hsz. 58/B.
293. GYENGE ZOLTÁN, sz. 1946, rk., m., technikus. – GYENGÉNÉ BICZULY IRÉN, sz. 1949, rk., m., köztisztviselő. Hsz. 591.
294. GYENGE ZOLTÁN ÁRPADÉ, sz. 1961 – lásd Gyenge Árpádnál, sz. 1929.
295. GYÖRGY SÁNDOR, sz. 1968, rk., m., asztalos. – GYÖRGYNÉ BÁLINT ZSUZSA, sz. 1970, rk., m., varrónő és háziasszony. – ISTVÁN, sz. 1991, rk., m., iskolás. – NOÉMI, sz. 1995, rk., m., óvodás. Hsz. 501.
296. Özv. HAJDÚ FERENCNÉ VIZI ROZÁLIA, sz. 1936 – lásd Gábor Istvánnál, sz. 1955.
297. HAJDÚ GÉZA, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas munkás. – HAJDÚNÉ KISS FRANCISKA, sz. 1939, rk., m., nyugdíjas könyvelő. Gazdálkodnak is. Hsz. 30.
298. Özv. HAJDÚ ISTVÁNNÉ JÉRÉ VERONIKA, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Hsz. 108.
299. HAJDÚ JÁNOS, sz. 1947, rk., m., gépkocsivezető. – HAJDÚNÉ OLÁH ERZSÉBET, sz. 1952, rk., m., vállalkozó és háziasszony. – ZOLTÁN, sz. 1973, rk., m., gazdálkodó. – SÁNDOR, sz. 1973, rk., m., gazdálkodó. Kenyérüzletük van és 1,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak is. Hsz. 576.

300. Özv. HAJDÚ JÁNOSNÉ MÁKSZEM TERÉZ, sz. 1925, rk., m. Van 3,00 ha földje, melyet művelnek. Hsz. 321.

301. IMRE JÓZSEF, sz. 1944, rk., m., lakatos és nyugdíjas gazdálkodó. – IMRÉNÉ VIZI ERZSÉBET, sz. 1947, rk., m., postai alkalmazott. – IBOLYA, sz. 1971, rk., m., betegnyugdíjas. Van 4,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 78.

302. JÁNOS ISTVÁN, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas esztergályos. – JÁNOSNÉ BÁCS TERÉZ, sz. 1925, rk., m., háziasszony. Van 0,60 ha szántójuk és 0,36 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 308.

303. Özv. JÉRÉ DÉNESNÉ VIZI ANNA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – Unoka: JÉRÉ ILDIKÓ, sz. 1982, rk., m., háztartásbeli. Van 5,00 ha földjük. Hsz. 157.

304. JÉRÉ ELEMÉR, sz. 1972 – lásd Farkas Ferencnél, sz. 1924.

305. JÉRÉ ERNŐ, sz. 1970 – lásd Jéré Vilmosnál, sz. 1946.

306. JÉRÉ FERENC, sz. 1927, rk., m., kőműves és nyugdíjas gazdálkodó. – JÉRÉNÉ BÍRÓ MARGIT, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas háziasszony. Van 2,5 ha földjük. Hsz. 71.

307. JÉRÉ ISTVÁN, sz. 1918, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – JÉRÉNÉ BÍRÓ TERÉZ, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas háziasszony. Van 3,00 ha szántójuk és 7,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 175.

308. JÉRÉ ISTVÁN, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – JÉRÉNÉ ERÖSS ANNA, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas háziasszony. Van 0,25 ha szántójuk és 1,00 ha kaszálójuk. Hsz. 300.

309. Özv. JÉRÉ JEREMIÁSNÉ SZENTES VILMA, sz. 1942, rk., m., nyugdíjas és gazdálkodó. – GYÖNGYVÉR, sz. 1972, rk., m., pénztáros. Van 3,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 603.

310. JÉRÉ JÓZSEF, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – JÉRÉNÉ ALBERT ILONA, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas háziasszony. – KÁROLY, sz. 1968, rk., m., faragász asztalos. Van 2,00 ha szántójuk és 5,00 ha kaszálójuk. Hsz. 156.

311. JÉRÉ LÁSZLÓ, sz. 1954, rk., m., lakatos. – JÉRÉNÉ ÁBRAHÁM TERÉZ, sz. 1957, rk., m., betegnyugdíjas és háztartásbeli. – Veje: ALMÁSI TIBOR, sz. 1973, rk., m., kőműves. – ALMÁSINÉ JÉRÉ ENIKŐ, sz. 1978, rk., m., kötőnő. – ANDREA, sz. 1998, rk., m. Gazdálkodnak is. Hsz. 72.

312. JÉRÉ MÁRTON, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – JÉRÉNÉ KARDA KAROLINA, sz. 1927, rk., m., háziasszony. Van 2,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 157.

313. JÉRÉ MÁRTON, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – JÉRÉNÉ GIDRÓ MARGIT, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas háziasszony. Van 1,50 ha szántójuk és 1,50 ha kaszálójuk. Hsz. 519.

314. Özv. JÉRÉ MÁRTONNÉ KOSZA ILONA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas háziasszony. – Ikertestvére: KOSZA ROZÁLIA, sz. 1936, rk., m., háziasszony. Van 2,28 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 511/B.

315. JÉRÉ VILMOS, sz. 1946, rk., m., asztalos és gazdálkodó. – JÉRÉNÉ BÍRÓ

GIZELLA, sz. 1950, rk., m., harangozó. – ERNŐ, sz. 1970, rk., m., gépkocsivezető. – JÉRÉNÉ AMBRUS IRÉN, sz. 1972, rk., m., asztalos. – ÁGOTA, sz. 1992, rk., m., iskolás. – NÁNDOR, sz. 1995, rk., m., óvodás. Van 3,00 ha szántójuk és 1,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 150.

316. JÉRÉ VINCE, sz. 1962, rk., m., szobafestő. Elvált. Hsz. 90.

317. JÉRÉ ZAKARIÁS, sz. 1951, rk., m., szobafestő és gazdálkodó. – JÉRÉNÉ BERSZÁN VIRÁG, sz. 1953, rk., m., háziasszony. – RITA, sz. 1989, rk., m., iskolás. Van 0,42 ha szántójuk és 1,50 ha kaszálójuk. Hsz. 180.

318. JÉRÉ ZOLTÁN, sz. 1954, rk., m., munkás. – JÉRÉNÉ MÁKSZEM ERZSÉBET, sz. 1957, rk., m., bútorgyári munkás. – LEVENTE, sz. 1977, rk., m., kovács. – MÓNKA, sz. 1982, rk., m., szakiskolás. – CSABA, sz. 1988, rk., m., iskolás. Gazdálkodnak a nagyszülők földjén. Hsz. 346.

319. Özv. KACSÓ MÁRIA, sz. 1948 – lásd özv. Szász Józsefné Zsók Máriánál, sz. 1925.

320. KAJTÁR IMRE, sz. 1977 – lásd özv. Kosza Albertné Szebeni Annánál, sz. 1922.

321. KAJTÁR ISTVÁN, sz. 1968 – lásd Kajtár Jakabnál, sz. 1928.

322. KAJTÁR JAKAB, sz. 1928, rk., m., gazdálkodó. – KAJTÁRNÉ JÉRÉ JULIÁNNA, sz. 1930, rk., m., háziasszony. – ISTVÁN, sz. 1960, rk., m., pásztor, nőtlen. Van 2,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 155.

323. KAJTÁR LÁSZLÓ, sz. 1979 – lásd özv. Kosza Albertné Szebeni Annánál, sz. 1922.

324. Özv. KARDA ANDRÁSNÉ ÁBRÁN ANNA, sz. 1911, rk., m., rokkantnyugdíjas. Van 1,00 ha földje. Hsz. 567.

325. KARDA CSABA, sz. 1969, rk., m., mezőgépész. – KARDÁNÉ KEDVES ANNA-MÁRIA, sz. 1970, rk., m., háziasszony. – ADÉL, sz. 1994, rk., m., óvodás. – ZOLTÁN, sz. 1997, rk., m. Hsz. 397.

326. KARDA DEZSŐ, sz. 1947, rk., m., traktorista és gazdálkodó. – KARDÁNÉ SIMON VILMA, sz. 1951, rk., m., fonodai technikus és háztartásbeli. – IZABELLA, sz. 1988, rk., m. Van 1,53 ha szántójuk és 4,00 ha kaszálójuk. Hsz. 357.

327. KARDA IMRE, sz. 1938, rk., m., agrármérnök. – KARDÁNÉ PÉTER ILONA, sz. 1942, ref., m., nyugdíjas tisztviselő. – ZOLTÁN, sz. 1971, rk., m., szállítási vállalkozó Csíkszeredában, de Jenőfalván lakik. Nagymama: BOTH JÁNOSNÉ KARDA ANNA, sz. 1914, rk., m. Van 5,00 ha földjük. Hsz. 34.

328. Özv. KARDA JÓZSEFNÉ VIZI TERÉZ, sz. 1928 – lásd Karda Zoltánnál, sz. 1951.

329. KARDA KÁROLY, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas bányász. – KARDÁNÉ JÁRTÓ VERONIKA, sz. 1940, rk., m., háziasszony. Fia: KARDA ZOLTÁN, sz. 1969, rk., m., ács. – KARDÁNÉ TANKÓ JULIÁNNA, sz. 1972, rk., m., háziasszony. – MÁRTA, sz. 1992, rk., m., iskolás. – MÓNKA, sz. 1998, rk., m. Van 0,54 ha szántójuk és 0,70 ha kaszálójuk. Hsz. 185.

330. Özv. KARDA KÁROLYNÉ SIMON AMÁLIA, sz. 1937, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 551.

331. KARDA MÁRTON, sz. 1942, rk., m., traktorista. – KARDANÉ PÉTER ANNA, sz. 1949, rk., m., háziasszony. – ERNŐ, sz. 1980, rk., m., kovács, de munkanélküli. Van 1,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 134.

332. KARDA MIHÁLY, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KARDANÉ ANTAL REGINA, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Gazdálkodnak is. Hsz. 201.

333. KARDA VILMOS, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KARDANÉ BOGÁCS ERZSÉBET, sz. 1949, rk., m., háziasszony. – ZSÓFIA, sz. 1973, rk., m., ápolónő. Van 0,57 ha földjük. Hsz. 588.

334. KARDA ZOLTÁN, sz. 1951, rk., m., kovács. – KARDANÉ SZIGYÁRTÓ KATALIN, sz. 1955, rk., m., háziasszony. – IBOLYA, sz. 1984, rk., m., iskolás. – A családfő édesanyja: özv. KARDA JÓZSEFNÉ VIZI TERÉZ, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas. Van 2,00 ha földjük. Hsz. 568.

335. KARDA ZOLTÁN, sz. 1969 – lásd Karda Károlynál, sz. 1934.

336. KATÓ ÁRPÁD, sz. 1942, rk., m., bányamunkás, nyugdíjas. – KATÓNÉ KANYAPOT ERZSÉBET, sz. 1941, rk., m., kötödei munkás, nyugdíjas. Van 1,40 ha földjük. Hsz. 509.

337. Özv. KATONA ANTALNÉ SÁNDOR GIZELLA, sz. 1950, rk., m., háziasszony. – JÁNOS, sz. 1973, rk., m., gazdálkodó, nőtlen. – CSABA, sz. 1977, rk., m., asztalos és gazdálkodó, nőtlen. A családban lakik: VENCSEL IDA, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas. Van 0,90 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 317/A.

338. Özv. KATONA DÉNESNÉ SZEBENI ANNA, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Gyerektelen. Van 0,11 ha földje. Hsz. 474.

339. KATONA SZÁSZ VILMOS, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas lakatos. – KATONANÉ JUHÁSZ VERONIKA, sz. 1951, rk., m., háztartásbeli. – JENŐ, sz. 1970, rk., m., gazdálkodó, nőtlen. Van 1,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 394.

340. KÁBA ANDRÁS, sz. 1946, rk., m., pásztor. – KÁBANÉ BARTOS VERONKA, sz. 1954, rk., m., háziasszony. – Fia: JÁNOS, sz. 1975, rk., m., gazdálkodó. – KÁBANÉ P. MAGDOLNA, sz. 1982, háziasszony. – Ennek fia: SZABOLCS, sz. 1999, rk., m. – Lányok: MÁRIA, sz. 1977, rk., m., háztartásbeli. – VERONIKA, sz. 1985, rk., m., tanuló. A családfő testvére: KÁBA DÉNES, sz. 1950, rk., m., pásztor, nőtlen. Gazdálkodnak. Hsz. 260/A.

341. KÁBA ÁGOSTON, sz. 1949, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Hsz. 588.

342. KÁBA DÉNES, sz. 1961, rk., m., szobafestő. – KÁBANÉ TODOR HAJNAL, sz. 1969, rk., m., háziasszony. Hsz. 525.

343. KÁBA IMRE, sz. 1959, rk., m., pásztor. – KÁBANÉ TANKÓ TERÉZ, sz. 1966, rk., m., háztartásbeli. – MÁRIA, sz. 1983, rk., m., háztartásbeli. – ELEMÉR, sz. 1985, rk., m., pásztor. – CSABA, sz. 1986, rk., m., iskolás. – IMRE, sz. 1987, rk., m., iskolás.

- IBOLYA, sz. 1989, rk., m., iskolás. – ENIKŐ, sz. 1990, rk., m., iskolás. – ILONA, sz. 1997, rk., m., óvodás. Pásztorkodással foglalkoznak. Hsz. 99.
344. KÁBA JÁNOS, sz. 1975 – lásd Kába Andrásnál, sz. 1946.
345. KÁBA JÓZSEF, sz. 1915, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KÁBÁNÉ GYENGE TERÉZ, sz. 1926, rk., m., háztartásbeli. Van 2,80 ha földjük. Hsz. 591.
346. KÁBA VINCE, sz. 1956, rk., m., esztergályos és gépkocsivezető, betegnyugdíjas. – KÁBÁNÉ ERŐSS VERONIKA, sz. 1965, rk., m., varrónő. – ZOLTÁN, sz. 1983, rk., m., tanuló. – RAMONA MAGDOLNA, sz. 1985, rk., m., tanuló. – ZSUZSA VIKTÓRIA, sz. 1987, rk., m., iskolás. Van 1,30 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk, amelyen gazdálkodnak. Hsz. 229.
347. KÁLMÁN FÉLIX, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas. – KÁLMÁNNÉ KOZMA VERONIKA, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás és háziasszony. Van földjük, de nem maguk művelik. Hsz. 88.
348. KÁLMÁN KÁROLY, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas és gazdálkodó. – KÁLMÁNNÉ BOTH VILMA, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas és háziasszony. – Fia: ISTVÁN, sz. 1954, rk., m., asztalos, nőtlen. Gazdálkodnak is. Hsz. 25.
349. Özv. KEDVES ANTALNÉ TANKÓ VIRÁG, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas egészségügyis. Egyedül él. Van 1,00 ha szántója és 2,00 ha kaszálója. Gazdálkodik. Hsz. 396.
350. KEDVES ATTILA, sz. 1964, rk., m., villanyszerelő. – KEDVESNÉ BOTH ILONA, sz. 1969, rk., m., háztartásbeli. – TIMEA, sz. 1991, rk., m., iskolás. Van 0,30 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 521.
351. KEDVES ATTILA, sz. 1973 – lásd Kedves Zakariásnál, sz. 1945.
352. KEDVES ÁGOSTON, sz. 1932, rk., m., nyugalmazott gazdálkodó. – KEDVESNÉ VIZI VERONKA, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás és háziasszony. – Fia: LÁSZLÓ, sz. 1967, rk., m., polgárőr. – KEDVESNÉ HORVÁTH ETELKA, sz. 1970, rk., m., háziasszony. – ISTVÁN, sz. 1992, rk., m., iskolás. – TIMEA, sz. 1994, rk., m., óvodás. Van 3,00 ha földje. Hsz. 64.
353. KEDVES ÁRON, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas alkalmazott és gazdálkodó. – KEDVESNÉ FERENC MARGIT, sz. 1943, rk., m., háztartásbeli. Van 1,50 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 520.
354. KEDVES CSABA, sz. 1978 – lásd Kedves Tamásnál, sz. 1949.
355. KEDVES DÉNES, sz. 1974 – lásd özv. Kedves Vilmosnénál, sz. 1948.
356. Özv. KEDVES DÉNESNÉ ANTAL MAGDOLNA, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 64.
357. Özv. KEDVES DOMOKOSNÉ BOTH ROZÁLIA, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 5,50 ha földje, gyermekei művelik. Hsz. 460.
358. KEDVES EMIL, sz. 1970, rk., m., gazdálkodó. – KEDVESNÉ GEGŐ CSILLA, sz. 1978, rk., m., háziasszony. – KLAUDIA, sz. 1995, rk., m., óvodás. – SZILÁRD, sz. 1999, rk., m. Van 1,00 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 383/B.

359. Özv. KEDVES MARGIT, sz. 1925 – lásd Dobos Józsefnél, sz. 1955.

360. KEDVES ISTVÁN, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas bányász. – Élettársa: SZABÓ REGINA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas. Van 0,50 ha szántójuk és 1,70 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 403.

361. KEDVES JAKAB, sz. 1945, rk., m., nyugdíjas munkás. – KEDVESNÉ VIZI ANNA, sz. 1949, rk., m., háziasszony. – Fia: LÁSZLÓ, sz. 1975, rk., m., polgárőr. – KEDVESNÉ BOÉR MELINDA, sz. 1974, rk., m., kötödei munkás. Van kb. 5,00 ha földjük, melyet művelnek. Hsz. 459/A.

362. KEDVES JÁNOS, sz. 1952, rk., m., lakatos. – KEDVESNÉ TÖRÖK TERÉZIA, sz. 1956, rk., m., fonodai munkás. – Fia: KEDVES ATTILA, sz. 1976, rk., m., lakatos, nőtlen. – Leánya: MELINDA, sz. 1978, rk., m., tanítónő. Van 1,00 ha földjük. Hsz. 486.

362/A. Özv. KEDVES JÁNOSNÉ KOZMA MARGIT, sz. 1925 – lásd Dobos Józsefnél, sz. 1955.

363. KEDVES JÓZSEF, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas traktorgyári munkás. – KEDVESNÉ ANTAL ERZSÉBET, sz. 1955, rk., m., háziasszony. Van 4,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 530.

364. KEDVES KÁROLY, sz. 1971 – lásd özv. Kedves Vilmosnénál, sz. 1948.

365. KEDVES KÁROLY, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas szobafestő. – KEDVESNÉ TODOR MAGDOLNA, sz. 1946, rk., m., tisztviselő és háziasszony. Van 7,00 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 401.

366. KEDVES LÁSZLÓ, sz. 1941, rk., m., erdésztechnikus. – KEDVESNÉ SZABÓ ROZÁLIA, sz. 1942, rk., m., könyvelő, nyugdíjas. – CSABA, sz. 1982, rk., m., tanuló. Van 3,20 ha szántójuk és 4,50 ha kaszálójuk, melyet művelnek. Hsz. 209.

367. KEDVES LÁSZLÓ, sz. 1967 – lásd Kedves Ágostonnál, sz. 1932.

368. KEDVES LÁSZLÓ, sz. 1975 – lásd Kedves Jakabnál, sz. 1945.

369. Özv. KEDVES LAJOSNÉ KOSZA OTÍLIA, sz. 1942 – lásd özv. Ferencz Mártonné Farkas Veronikánál, sz. 1910.

370. KEDVES TAMÁS, sz. 1949, rk., m., asztalos. – KEDVESNÉ SZÖCS MAGDALÉNA, sz. 1954, rk., m., háziasszony. – Fia: CSABA, sz. 1978, rk., m., asztalos. – KEDVESNÉ IMECS ARANKA, sz. 1979, rk., m., háztartásbeli. Van 1,50 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 402.

371. Özv. KEDVES TAMÁS NÉ MÁRTON GIZELLA, sz. 1928, rk., m., a „Cigány-kút”-nál lakik.

372. KEDVES VENCEL, sz. 1942, rk., m., traktorista, gépészmester, nyugdíjas gazdálkodó. – KEDVESNÉ ERŐSS MÁRIA, sz. 1947, rk., m., postai tisztviselő. Van 2,80 ha szántójuk és 7,00 ha kaszálójuk. Gazdálkodnak. Hsz. 159.

373. KEDVES VILMOS, sz. 1931, rk., m., traktorgyári munkás. – KEDVESNÉ BÁLINT ANNA, sz. 1939, rk., m., háziasszony. – Fia: ZOLTÁN, sz. 1966, rk., m., gépkocsivezető. – KEDVESNÉ HAJDÚ MÁRIA, sz. 1968, rk., m., háziasszony. – BEÁTA, sz. 1989, rk., m., iskolás. – ANGELA, sz. 1995, rk., m., óvodás. Gazdálkodnak. Hsz. 383.

373/A. KEDVES VILMOS, sz. 1946, rk., m., gépkocsivezető. – KEDVESNÉ KEDVES VERONIKA, sz. 1950, rk., m., háziasszony. – Vő: SÁNDOR LEVENTE, sz. 1974, rk., m., autószerelő. – SÁNDORNÉ KEDVES ERZSÉBET, sz. 1974, rk., m., elárusító. Van 7,0 ha földjük, melyet művelnek. Hsz. 447.

374. Özv. KEDVES VILMOSNÉ KERTÉSZ ELLA, sz. 1948, rk., m., háziasszony. – Fia: KÁROLY, sz. 1971, rk., m., férfiszabó. – KEDVESNÉ SZŐCS MÁRIA, sz. 1973, rk., m., háziasszony. – RÓBERT, sz. 1996, rk., m., óvodás. – Második fiú: DÉNES, sz. 1974, rk., m., munkás. Nőtlen. Van 0,50 ha földjük. Hsz. 213.

375. KEDVES ZAKARIÁS, sz. 1945, rk., m., kőműves és gazdálkodó. – KEDVESNÉ SZÖVÉRDI ROZÁLIA, sz. 1952, rk., m., fonodai munkás, munkanélküli. – Fia: ATTILA, sz. 1976, rk., m., gépkocsivezető. – KEDVESNÉ MOLNÁR ANIKÓ, sz. 1976, rk., m., fonodai munkás. – ORSOLYA, sz. 1995, rk., m., óvodás. Van 3,32 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 454.

376. KEDVES ZOLTÁN, sz. 1954, rk., m., lakatos. – KEDVESNÉ BÁCS ILONA, sz. 1957, rk., m., varrónő. – ATTILA, sz. 1977, rk., m., kőműves, nőtlen. – CSABA, sz. 1983, rk., m., szakiskolás. Van 3,00 ha földjük. Hsz. 58/C.

377. KEDVES ZOLTÁN, sz. 1966 – lásd Kedves Vilmosnál, sz. 1931.

378. Özv. KOSZA ALBERTNÉ BOTH ANNA, sz. 1919, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – Fia: ENDRE (Bajusz), sz. 1946, rk., m., gazdálkodó. – KOSZÁNÉ SZENTES ILONA, sz. 1953, rk., m., varrónő. – LEVENTE, sz. 1977, rk., m., gazdálkodó. Nőtlen. Van 1,00 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk, melyet maguk művelnek. Hsz. 446.

379. Özv. KOSZA ALBERTNÉ SZEBENI ANNA, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas. – Unokák: Kosza Rozália árvái: – KAJTÁR IMRE, sz. 1977, rk., m., mezőgazdasági munkás. – KAJTÁR LÁSZLÓ, sz. 1979, rk., m., mezőgazdasági munkás. Hsz. 387.

380. KOSZA ANDRÁS, sz. 1927, rk., m., vasúti munkás. – KOSZÁNÉ ANTAL REGINA, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas kötödei munkás. Van 4,00 ha szántójuk és 5,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 333.

381. KOSZA ANDRÁS, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KOSZÁNÉ SZOPOS AMÁLIA, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas, háztartásbeli. – Fia: János, sz. 1959, rk., m., asztalos. – KOSZÁNÉ KARDA IBOLYA, sz. 1960, rk., m., háziasszony. – GABRIELLA, sz. 1979, rk., m., egészségügyi technikus. – SZENDE, sz. 1983, rk., m., tanuló. – SZABOLCS, sz. 1985, rk., m., iskolás. Van 9,00 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 20.

382. KOSZA ANDRÁS CSABA, sz. 1968, rk., m., lakatos. – KOSZÁNÉ KAJTÁR IBOLYA, sz. 1970, rk., m., háziasszony. – EMÖKE, sz. 1995, rk., m., óvodás. – A családfenntartó anyja: özv. KOSZA ANDRÁSNÉ GIDRÓ ERZSÉBET, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 1,00 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 442.

383. Özv. KOSZA ANDRÁSNÉ GIDRÓ ERZSÉBET – lásd Kosza András Csabánál, sz. 1968.

384. KOSZA ÁRON, sz. 1953, rk., m., személyszállítási vállalati mester. – KOSZÁ-NÉ VIZI MARCELLA, sz. 1958, rk., m., ruhagyári varrónő és háziasszony. – ERNŐ, sz. 1978, rk., m., ruhagyári munkás, nőtlen. – TIBOR, sz. 1981, rk., m., autószerelő. Van 1,15 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 352/353.

385. KOSZA ÁRPÁD, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas állategészségügyi technikus és gazdálkodó. – KOSZÁNÉ TIMÁR TERÉZ, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás. – LEVENTE, sz. 1975, rk., m., állategészségügyi technikus, nőtlen. Van 2,96 ha szántójuk és 7,00 ha kaszálójuk, melyet művelnek. Hsz. 194.

386. KOSZA ÁRPÁD, sz. 1954, rk., m., gazdálkodó. – KOSZÁNÉ CZENCZER ERZSÉ-BET, sz. 1964, rk., m., beteggondozó. – PÉTER, sz. 1985, rk., m., tanuló. – MÁRIA MAGDOLNA, sz. 1987, rk., m., iskolás. – ANNA MÁRIA, sz. 1991, rk., m., iskolás. – A családfő anyja: özvegy KOSZA JÓZSEFNÉ VERESS ROZÁLIA, sz. 1917, rk., m., háztartásbeli. Van 1,00 ha földjük. Hsz. 440.

387. Özv. KOSZA BARABÁS, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó és kádár. Van 2,00 ha földje. Hsz. 445.

388. KOSZA DÉNES, sz. 1920, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KOSZÁNÉ SZABÓ VILMA, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó és háziasszony. – Fia: ZAKARIÁS, sz. 1948, rk., m., elárusító. – KOSZÁNÉ TAMÁS TERÉZ, sz. 1949, rk., m., varrónő. – Ezek gyereke: ERIKA, sz. 1978, rk., m., tanuló. Van 6,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 83.

389. KOSZA ENDRE, sz. 1946 – lásd özv. Kosza Albertnénel, sz. 1919.

390. KOSZA ERNŐ, sz. 1967 – lásd id. Kosza Istvánnál, sz. 1932.

391. KOSZA ERNŐ, sz. 1976, rk., m., autószerelő. – KOSZÁNÉ GYENGE IBOLYA, sz. 1977, rk., m., háziasszony. – ANDOR, sz. 1999. Hsz. 448.

392. Özv. KOSZA GERGELY, sz. 1914, rk., m., nyugdíjas munkás. – Menye: özv. KOSZA IGNÁCNÉ KAJTÁR ERZSÉBET, sz. 1956, rk., m., varrónő. – Fia: LEVENTE, sz. 1975, rk., m., idénymunkás Magyarországon. Van 0,14 ha szántójuk. Hsz. 389.

393. KOSZA ISTVÁN, sz. 1916, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KOSZÁNÉ BÍRÓ ROZÁLIA, sz. 1922, nyugdíjas gazdálkodó. Fia: KOSZA JÁNOS, sz. 1946, rk., m., géplakatos, nőtlen. Van 5,00 ha földjük, melyet művelnek. Hsz. 73/A.

394. Id. KOSZA ISTVÁN, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas kőműves és gazdálkodó. – KOSZÁNÉ SZENTES IRÉN, sz. 1941, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó és háztartásbeli. – Fia: ERNŐ, sz. 1967, rk., m., ör és gazdálkodó. – KOSZÁNÉ DOBOS ARANKA, sz. 1968, rk., m., háziasszony. – RENÁTA, sz. 1988, rk., m., iskolás. – CSONGOR, sz. 1994, rk., m., óvodás. Van 2,00 ha szántójuk és 4,00 ha kaszálójuk. Hsz. 186.

395. Ifj. KOSZA ISTVÁN, sz. 1962, rk., m., mozdonyvezető. – KOSZÁNÉ BÍRÓ SIMON PIROSKA, sz. 1967, rk., m., pénztárnok. – SZABOLCS, sz. 1986, rk., m., iskolás. – BOTOND, sz. 1992, rk., m., iskolás. Van 2,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 58/A.

396. Özv. KOSZA ISTVÁNNÉ VIZI JULIANNA, sz. 1913, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 0,37 ha földje. Egyedül él. Hsz. 435.

397. KOSZA JÁNOS, sz. 1959 – lásd Kosza Andrásnál, sz. 1930.

398. KOSZA JÓZSEF, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KOSZÁNÉ BARA GIZELLA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó és háziasszony. – Unoka: MÁKSZEM LÁSZLÓ, sz. 1969, rk., m., építőmunkás. – MÁKSZEMNÉ AMBRUS ILONA, sz. 1972, rk., m., háztartásbeli. – MELINDA, sz. 1994, rk., m., óvodás. – VILMOS, sz. 1998, rk., m. Van 1,90 ha szántójuk és 6,00 kaszálójuk. Hsz. 234.

399. Özv. KOSZA JÓZSEFNÉ VERESS ROZÁLIA, sz. 1917 – lásd Kosza Árpádnál, sz. 1954.

400. Özv. KOSZA ROZÁLIA, sz. 1936 – lásd özv. Jéré Mártonné Kosza Ilonánál, sz. 1936.

401. KOSZA SÁNDOR, sz. 1913, rk., m., nyugdíjas munkás és gazdálkodó. – KOSZÁNÉ FERENCZ JULIANNA, sz. 1922, rk., m., háziasszony. Van 0,68 ha szántó- és 4,00 ha kaszálóföldjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 113.

402. KOSZA VILMOS, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KOSZÁNÉ KEDVES MARCELLA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas háziasszony. Van 1,75 ha szántójuk és 2,50 ha kaszálójuk. Hsz. 188.

403. KOSZA VILMOS, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas gépkocsivezető. – Élettársa: SZABÓ MÁRIA, sz. 1950, rk., m., háztartásbeli. – Közös gyerek: KOSZA ATTILA, sz. 1992, rk., m., iskolás. Van 0,50 ha földjük, melyet művelnek. Hsz. 131.

404. KOSZA VINCE, sz. 1945, rk., m., villanyszerelő. – KOSZÁNÉ FARKAS MATILD, sz. 1952, elárusító. – ISTVÁN, sz. 1980, rk., m., középiskolát végzett, gazdálkodik. – KATALIN, sz. 1984, rk., m., tanuló. Gazdálkodnak. Hsz. 73.

405. KOSZA ZAKARIÁS, sz. 1948 – lásd Kosza Dénesnél, sz. 1920.

406. KOZMA ÁGOSTON, sz. 1957, rk., m., karbantartó, gazdálkodó és zenész. – KOZMÁNÉ BALLÓ VERONIKA, sz. 1960, rk., m., háztartásbeli. – LÁSZLÓ, sz. 1979, rk., m., víz-gáz szerelő, de katona. – ZOLTÁN, sz. 1984, rk., m., tanuló. Hsz. 443.

407. Özv. KOZMA ÁRONNÉ BENES REGINA, sz. 1931 – lásd Kozma Vencelnél, sz. 1949.

408. KOZMA ÁRPÁD, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas ács. – KOZMÁNÉ LUKÁCS MARGIT, sz. 1933, nyugdíjas háztartásbeli. Van 2,00 ha szántójuk és 7,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 17.

409. KOZMA GELLÉRT, sz. 1955, rk., m., gépkocsivezető és gazdálkodó. – KOZMÁNÉ ANTAL JOLÁN, sz. 1965, rk., m., varrónő. – HAJNAL, sz. 1985, rk., m., tanuló. – IRMA, sz. 1987, rk., m., iskolás. A családfő édesanyja: özv. KOZMA JÓZSEFNÉ DEMETER ILONA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Középgazdaként gazdálkodnak. Hsz. 16.

410. KOZMA IMRE, sz. 1945, rk., m., nyugalmazott autószerelő és gazdálkodó. – KOZMÁNÉ BIRÓ ERZSÉBET, sz. 1950, rk., m., tisztviselő. Van 5,00 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 207.

411. KOZMA ISTVÁN, sz. 1917, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KOZMÁNÉ SÁNDOR ERZSÉBET, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó és háziasszony. Hsz. 437.

412. KOZMA JÁNOS, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KOZMÁNÉ SZABÓ BERTA, sz. 1937, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó és háztartásbeli. Van 7,00 ha földjük, melyet művelnek. Hsz. 414.

413. ÖZV. KOZMA JÓZSEF, sz. 1918, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 3,00 ha földje. Hsz. 378–380.

414. ÖZV. KOZMA JÓZSEFNÉ DEMETER ILONA – lásd Kozma Gellértnél, sz. 1955.

415. KOZMA MIHÁLY, sz. 1950, rk., m., kőműves. – KOZMÁNÉ BIRÓ VERONIKA, sz. 1953, rk., m., háziasszony. – HAJNAL, sz. 1974, rk., m., tanárnő. – ERVIN, sz. 1980, rk., m., hivatásos táncos. Van földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 208.

416. KOZMA VENCEL, sz. 1949, rk., m., lakatos és gazdálkodó. – KOZMÁNÉ NAGY MAGDOLNA, sz. 1959, rk., m., háztartásbeli. – ZSÓFIA, sz. 1981, rk., m., női szabó. – KATALIN, sz. 1986, rk., m., iskolás. – VILMOS, sz. 1988, rk., m., iskolás. – Anyja: özv. KOZMA ÁRONNÉ BENES REGINA, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó és háztartásbeli. Van 2,30 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 288.

417. KOZMA VILMOS, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – KOZMÁNÉ KEDVES MÁRIA, sz. 1950, rk., m., fonodai munkás. – LÁSZLÓ, sz. 1970, rk., m., asztalos. – SÁNDOR, sz. 1970, rk., m., asztalos. Van 3,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 260/G.

418. ÖZV. KRISTÓF LÁZÁRNÉ CSAKI RÓZA, sz. 1914, rk., m., háztartásbeli, örökölt nyugdíjas. Hsz. 41.

419. LÁSZLÓ IGNÁC, sz. 1946, rk., m., pásztor. – LÁSZLÓNÉ KOPACZ PIROSKA, sz. 1955, rk., m., háziasszony. – Gyerekeik: KOPACZ ATTILA, sz. 1973, rk., m., munkás. – LÁSZLÓ ANDRÁS, sz. 1975, rk., m., pásztor. Hsz. 616.

420. ÖZV. LÁSZLÓ JÁNOSNÉ BARA ZSUZSANNA, sz. 1929, rk., m., háztartásbeli. – Fia: LÁSZLÓ FERENC, sz. 1968, rk., m., pékmunkás. Hsz. 508.

421. LÁZÁR LAJOS, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas lakatos. – LÁZÁRNÉ SZABÓ REGINA, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Hsz. 364.

422. LEVELES JÓZSEF, sz. 1946, rk., m., nyugdíjas nehézgépező. – LEVELESNÉ FARKAS IRÉN, sz. 1950, rk., m., varrónő. – LÁSZLÓ, sz. 1972, rk., m., vegyész doktoráns Hollandiában. – PIROSKA, sz. 1980, rk., m., egyetemista. – JÓZSEF, sz. 1981, rk., m., tanuló. Gazdálkodnak is. Hsz. 456.

423. MAGYARI GÉZA, sz. 1971, rk., m., polgárőr. – MAGYARINÉ AMBRUS ÉVA, sz. 1971, rk., m., varrónő. – APOLKA, sz. 1997, rk., m. Hsz. 210.

424. ÖZV. MAGYARI GÉZÁNÉ PÉNZES ANNA, sz. 1939, rk., m., háziasszony. – GERGELY, sz. 1963, rk., m., gazdálkodó. Nőtlen. Van 5,60 ha földjük. Hsz. 533.

425. MÁKSZEM DÉNES, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – MÁKSZEMNÉ JÉRÉ ANNA, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas. Van 3,00 ha földjük. Hsz. 231.

426. ÖZV. MÁKSZEM ISTVÁN, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas kőműves. – Fia: ifj. MÁKSZEM ISTVÁN, sz. 1960, rk., m., férfiszabó. – MÁKSZEMNÉ KEDVES GIZELLA, sz. 1961, rk., m., háziasszony. – LORÁND, sz. 1983, rk., m., diák. – ZOLTÁN, sz. 1984, rk., m., tanuló. Van 1,50 ha szántójuk és 3,50 ha kaszálójuk. Hsz. 111.

427. Ifj. MÁKSZEM ISTVÁN, sz. 1960 – lásd özv. Mákszem Istvánnál, sz. 1927.
428. Özv. MÁKSZEM JÓZSEFNÉ FARKAS ERZSÉBET, sz. 1932 – lásd Mákszem Vilmosnál, sz. 1971.
429. MÁKSZEM LÁSZLÓ, sz. 1969 – lásd Kosza Józsefnél, sz. 1923.
430. MÁKSZEM VILMOS, sz. 1971, rk., m., villanyszerelő. – MÁKSZEMNÉ SZOVÁTI ZSUZSÁNNA, sz. 1967, ref., m., varrónő. – NORBERT, sz. 1993, rk., m., iskolás. – NÓRA, sz. 1995, rk., m., óvodás. – A családfő anyja: özv. MÁKSZEM JÓZSEFNÉ FARKAS ERZSÉBET, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas. Van 6,00 ha földjük, amelyet maguk művelnek. Hsz. 110.
431. MÁRK ATTILA, sz. 1974, rk., m., szobafestő. – MÁRKNÉ KÁBA KATALIN, sz. 1976, rk., m., varrónő. – BERNADETT, sz. 1998, rk., m. Van 0,14 ha földjük. Hsz. 253.
- 431/A. MÁRK ELEMÉR, sz. 1963, rk., m., polgárőr. – MÁRKNÉ FARKAS VERONIKA, sz. 1967, rk., m., varrónő. – LÁSZLÓ, sz. 1990, rk., m., iskolás. – APOLÓNIA, sz. 1993, rk., m., óvodás. Van 2,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 392.
432. MÁRK FERENC, sz. 1961, rk., m., vasutas. – MÁRKNÉ MÁRTON ROZÁLIA, sz. 1968, rk., m., háziasszony. – FERENC, sz. 1989, rk., m., iskolás. – ZOLTÁN, sz. 1992, rk., m., iskolás. Van 2,00 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk, melyet maguk művelnek. Hsz. 334.
433. Özv. MÁRK JEREMIÁS, sz. 1939, rk., m., nyugdíjas traktorista. Van 1,50 ha szántója és 2,00 ha kaszálója, melyen gazdálkodik. Hsz. 382.
434. MÁRK JÓZSEF, sz. 1955, rk., m., gépkocsivezető és gazdálkodó. – MÁRKNÉ BÁLINT ERZSÉBET, sz. 1961, rk., m., kereskedő. – ATTILA, sz. 1981, rk., m., kőműves-ács. – ÉVA, sz. 1982, rk., m., tanuló. Van 1,50 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 205.
435. MÁRTON ANDRÁS, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – MÁRTONNÉ MÁRTON ROZÁLIA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas. Van 3,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 560.
436. MÁRTON ANDRÁS, sz. 1949, rk., m., ács, kőműves és gazdálkodó. – MÁRTONNÉ SZÓCS TERÉZ, sz. 1958, rk., m., háziasszony. – TIBOR, sz. 1978, rk., m., ács-kőműves. – LÁSZLÓ, sz. 1980, rk., m., ács-kőműves. Van 2,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 244.
437. MÁRTON ANTAL, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas. – MÁRTONNÉ BOTH ROZÁLIA, sz. 1937, rk., m., nyugdíjas háziasszony. – Fia: ISTVÁN, sz. 1959, rk., m., nyugdíjas bányász. – MÁRTONNÉ KEDVES ERZSÉBET, sz. 1960, rk., m., háztartásbeli. – KRISZTINA, sz. 1984, rk., m., tanuló. – KLÁRA, sz. 1995, rk., m., óvodás. Van 1,80 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 101.
438. MÁRTON ÁRON, sz. 1920, rk., m., nyugdíjas erdész és gazdálkodó. – MÁRTONNÉ KARDA JULIANNA, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Van 3,60 ha földjük. Hsz. 429.
439. MÁRTON ÁRON, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – MÁRTONNÉ

KARDA ROZÁLIA, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Van 3,00 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 591.

440. MÁRTON ÁRON, sz. 1956, rk., m., kőműves és gazdálkodó. – MÁRTONNÉ BOGÁCS HAJNAL, sz. 1964, rk., m., kötőnő. – ANNAMÁRIA, sz. 1984, rk., m., tanuló. – ERZSÉBET, sz. 1990, rk., m., iskolás. Középgazdák. Hsz. 246.

441. MÁRTON BARABÁS, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – MÁRTONNÉ SIMON VERONIKA, sz. 1937, rk., m., nyugdíjas elárusító. Van 3,70 ha földjük, melyet művelnek. Hsz. 593.

442. MÁRTON BARABÁS, sz. 1945, rk., m., szobafestő és gazdálkodó. – MÁRTONNÉ SZENTES MARGIT, sz. 1950, rk., m., varrónő és háziasszony. – SÁNDOR, sz. 1971, rk., m., gazdálkodó. Van 3,00 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 482.

443. MÁRTON BARABÁS, sz. 1960 – lásd Márton Dénesnél, sz. 1925.

444. MÁRTON DÉNES, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – MÁRTONNÉ FARKAS ERZSÉBET, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. – Fia: BARABÁS, sz. 1960, rk., m., lakatos. – MÁRTONNÉ KARÁCSONYI ERZSÉBET, sz. 1968, rk., m., varrónő. – BOTOND, sz. 1988, rk., m., iskolás. – BIBORKA BERNADETT, sz. 1993, rk., m., óvodás. Van 2,00 ha szántójuk és 5,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 522.

445. MÁRTON DÉNES, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas munkás és gazdálkodó. Van 1,02 ha szántója és 2,00 ha kaszálója. Hsz. 252.

446. MÁRTON DÉNESNÉ SZENTES ERZSÉBET, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas, gazdálkodó. Van 3,00 ha földje. Hsz. 591.

447. MÁRTON DOMOKOS, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – MÁRTONNÉ BOGÁCS JULIANNA, sz. 1944, rk., m., háziasszony. – JENŐ, sz. 1970, rk., m., asztalos. Van 1,80 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 102/C.

448. MÁRTON FERENC, sz. 1962 – lásd Márton Károlynál, sz. 1938.

449. Özv. MÁRTON FERENC, sz. 1906, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – Leánya: JULIANNA, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas. Elvált. Van 4,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 596.

450. Özv. MÁRTON FERENCNÉ VENCSEK ROZÁLIA, sz. 1932 – lásd Márton Istvánnál, sz. 1950.

451. Özv. MÁRTON FERENCNÉ KARÁCSONYI ANNA, sz. 1942, rk., m., nyugdíjas munkásnő. Hsz. 19.

452. MÁRTON FÜLÖP, sz. 1955, rk., m., lakatos. – MÁRTONNÉ BARABÁS PIROSKA, sz. 1960, rk., m., háziasszony. – LÁSZLÓ, sz. 1980, rk., m., asztalos. – ZSÓFIA, sz. 1982, tanuló. – Anyja: özv. MÁRTON PÉTERNÉ VIZI MÁRIA, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas. Van 4,00 ha földjük. Hsz. 613.

453. Özv. MÁRTON GERGELYNÉ SZÍGYÁRTÓ AMÁLIA, sz. 1933 – lásd Márton Lászlónál, sz. 1964.

454. MÁRTON IMRE, sz. 1949, rk., m., kőműves. – MÁRTONNÉ BARA GIZELLA, sz. 1958, rk., m., háziasszony. – CSILLA, sz. 1978, rk., m., háztartásbeli. – PIROSKA,

sz. 1983, rk., m., tanuló. – CSABA, sz. 1990, rk., m., iskolás. Van 1,00 ha földjük. Hsz. 601.

455. MÁRTON ISTVÁN, sz. 1950, rk., m., gazdálkodó. – MÁRTONNÉ BARA JULI-ANNA, sz. 1952, rk., m., háziasszony. – ZOLTÁN, sz. 1973, rk., m., utász. – Felesége: MÁRTONNÉ SZÉKELY ÉVA, sz. 1978, rk., m., bútorgyári munkás. – Második fiú: LÁSZLÓ, sz. 1975, rk., m., munkanélküli, gazdálkodik. – A családfő anyja: MÁRTON FERENCNÉ VENCSEK ROZÁLIA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas szövönő. Van kb. 2,00 ha földjük. Hsz. 264.

456. MÁRTON ISTVÁN, sz. 1959 – lásd Márton Antalnál, sz. 1930.

457. MÁRTON JENŐ, sz. 1970, rk., m., asztalos. – MÁRTONNÉ DOBOS MÁRIA, sz. 1976, rk., m., háziasszony. – ÁDÁM, sz. 1998, rk., m. Hsz. 102/C.

458. MÁRTON JÁNOS, sz. 1939, rk., m., gazdálkodó. – MÁRTONNÉ MÁRTON MAGDOLNA, sz. 1945, rk., m., háziasszony. – IBOLYA, sz. 1978, rk., m., varrónő. Van 2,70 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 597.

459. MÁRTON JÓZSEF, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas kőműves. – MÁRTONNÉ AMBRUS MARGIT, sz. 1948, rk., m., háziasszony. Van 0,25 ha földjük. Hsz. 621.

460. MÁRTON JÓZSEF, sz. 1961, rk., m., gépkocsivezető. – MÁRTONNÉ MÁRTON GIZELLA, sz. 1969, rk., m., tisztviselő, háziasszony. – NOÉMI, sz. 1990, rk., m., iskolás. – NORBERT, sz. 1994, rk., m., óvodás. Van 2,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 18.

461. Özv. MÁRTON JÓZSEFNÉ ÁDÁM ROZÁLIA, sz. 1939 – lásd Márton Lászlónál, sz. 1962.

462. MÁRTON KÁROLY, sz. 1912, rk., m., nyugdíjas tisztviselő. – MÁRTONNÉ ANTAL ANNA, sz. 1922, rk., m., háziasszony. Van 8,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 598.

463. MÁRTON KÁROLY, sz. 1938, rk., m., nyugdíjas víz-gáz szerelő. – MÁRTONNÉ SZENTES GIZELLA, sz. 1942, rk., m., tejbegyűjtő és háziasszony. – Fia: FERENC, sz. 1962, rk., m., géplakatos és gazdálkodó. Elvált. Van 4,00 ha földjük. Hsz. 339.

464. Özv. MÁRTON KÁROLYNÉ DEÁK MÁRIA, sz. 1943, rk., m., gazdálkodó és háziasszony. – Fia: ISTVÁN, sz. 1963, rk., m., gazdálkodó. – KATALIN, sz. 1987, rk., m., iskolás. Van 1,00 ha földjük. Hsz. 517.

465. MÁRTON LÁSZLÓ, sz. 1964, rk., m., gépkocsivezető és gazdálkodó. – MÁRTONNÉ GEGŐ ETELKA, sz. 1967, rk., m., háziasszony. – LÁSZLÓ, sz. 1985, rk., m., tanuló. – ELVIRA, sz. 1988, rk., m., iskolás. – A családfő anyja: MÁRTON GERGELYNÉ SZIGYÁRTÓ AMÁLIA, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 3,50 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 594.

466. Özv. MÁRTON MIHÁLY, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Kisbirtokos. Hsz. 250.

467. MÁRTON MIHÁLY, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – MÁRTONNÉ GYENGE JULIANNA, sz. 1921, rk., m., háziasszony. Van 0,33 ha szántójuk és 0,53 ha kaszálójuk. Hsz. 370.

468. Özv. MÁRTON PÉTERNÉ VIZI ROZÁLIA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas. Van 0,95 ha szántója és 1,50 ha kaszálója. Hsz. 613.

469. Özv. MÁRTON PÉTERNÉ VIZI MÁRIA, sz. 1931 – lásd Márton Fülöpnél, sz. 1955.

470. MÁRTON VILMOS, sz. 1964, rk., m., bányamunkás. – MÁRTON VILMOSNÉ GEGŐ PIROSKA, sz. 1969, rk., m., postakézbesítő. – TIBOR, sz. 1988, iskolás. – TÜNDE, sz. 1991, rk., m., iskolás. – Após és anyós: GEGŐ FERENC, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – GEGŐ FERENCNÉ BOTH ROZÁLIA, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Gazdálkodnak. Hsz. 218.

471. Özv. MÁRTON VILMOSNÉ KATONA JULIANNA, sz. 1918, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. – Fia: VILMOS, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas. Van 1,20 ha földjük. Hsz. 102.

472. Özv. MÁRTON VILMOSNÉ BÍRÓ VERONIKA, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas. Van 5,00 ha földje, melyen gazdálkodik. Hsz. 611.

473. MÁRTON VINCE, sz. 1947, rk., m., nyugdíjas kovács. – MÁRTONNÉ GERGELY EMMA, sz. 1949, rk., m., háziasszony. – ZOLTÁN, sz. 1974, rk., m., asztalos. – MÁRTONNÉ FARKAS ZSÓFIA, sz. 1972, rk., m., háziasszony. – EDINA, sz. 1997, rk., m. Hsz. 617.

474. Özv. MÁRTON ZAKARIÁSNÉ BLAGA VILMA, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Van 2,50 ha földje, melyen gazdálkodik. Hsz. 595.

475. MÁRTON ZOLTÁN, sz. 1964, rk., m., benzinárusító. – MÁRTONNÉ LEVELES ÉVA, sz. 1964, rk., m., laboráns. – ORSOLYA, sz. 1986, rk., m., iskolás. – SAROLTA, sz. 1990, rk., m., iskolás. Hsz. 98.

476. MÁRTON ZOLTÁN, sz. 1973 – lásd Márton Istvánnál, sz. 1950.

477. MÁRTON ZOLTÁN, sz. 1974 – lásd Márton Vincénél, sz. 1947.

478. MIHÁLY ANTAL, sz. 1937, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – MIHÁLYNÉ SZENTES VILMA, sz. 1942, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. – LÁSZLÓ, sz. 1967, rk., m., gépkocsivezető. – MIHÁLYNÉ SZÁSZ HAJNAL, sz. 1969, rk., m., minőségi ellenőr. – CSENGE, sz. 1991, rk., m., iskolás. Van 4,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 330.

479. MIHÁLY ÁRON, sz. 1962, rk., m., munkás. – MIHÁLYNÉ KEDVES IBOLYA, sz. 1968, rk., m., faipari munkás. – MÁRIA, sz. 1985, rk., m., tanuló. – KRISZTINA, sz. 1987, rk., m., iskolás. – RÓBERT, sz. 1991, rk., m., iskolás. Gazdálkodnak. Hsz. 224.

480. MIHÁLY ÁRPÁD, sz. 1955, rk., m., gépkocsivezető. – MIHÁLYNÉ BARABÁS ANNA, sz. 1959, rk., m., kereskedő, gazdálkodó. – IBOLYA, sz. 1979, rk., m., könyvelő. – ILDIKÓ, sz. 1983, rk., m., tanuló. Hsz. 490.

481. MIHÁLY CSONGOR, sz. 1974, rk., m., állategészségügyis és gazdálkodó. – MIHÁLYNÉ BÖJTE ANNA, sz. 1969, rk., m., háztartásbeli. – GYOPÁRD, sz. 1995, rk., m., iskolás. – LÁSZLÓ, sz. 1996, rk., m. Gazdálkodnak. Hsz. 280.

482. Özv. MIHÁLY GÉZA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas kovács.

483. MIHÁLY GYÖNGYI, sz. 1976, rk., m., faipari munkás. Bara Márton leánya. – ARNOLD, sz. 1996, rk., m., óvodás. Hsz. 217.
484. MIHÁLY JÓZSEF, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas szövömunkás. – MIHÁLYNÉ KOZMA MÁRIA, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas szövönő. Van 3,00 ha szántójuk és 7,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 488/489.
485. MIHÁLY JÓZSEF, sz. 1951, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 0,50 ha földje. Hsz. 317.
486. MIHÁLY LÁSZLÓ, sz. 1967 – lásd Mihály Antalnál, sz. 1937.
487. MIHÁLY TIBOR, sz. 1971, rk., m., gépkocsivezető. Elvált. Hsz. 296.
488. Özv. MIHÁLY VILMOSNÉ FERENCZ ERZSÉBET, sz. 1951, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 253.
489. MOLNÁR DÉNES ÁRPÁD, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas vasutas. – MOLNÁRNÉ MÁRTON VERONIKA, sz. 1940, nyugdíjas kereskedő. Hsz. 338.
490. NAGY LÁSZLÓ, sz. 1927 – lásd Nagy Mártonnál, sz. 1929.
491. NAGY MÁRTON, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – NAGYNÉ GEGŐ REGINA, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. – Fia: LÁSZLÓ, sz. 1970, rk., m., asztalos. – NAGYNÉ OLTEAN ERIKA, sz. 1975, rk., m., fonodai munkás. – EMŐKE, sz. 1994, rk., m., óvodás. – BALÁZS, sz. 1998. Van 3,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 514.
492. NYÁGULY PÉTER, sz. 1979, rk., m., gazdálkodó; besegít apósának, Kosza Vilmosnak. – Élettársa: KOSZA ERIKA, sz. 1977, rk., m., háziasszony. – NIKOLETTA, sz. 1997. Hsz. 132.
493. OLÁH GIZELLA, sz. 1941, rk., m., elárusítónő. Elvált, leánykori neve Imre Gizella. Van 0,38 ha földje. Hsz. 494.
494. ONIGA ANNA, sz. 1937, ortodox, román, nyugdíjas gazdálkodó. Leány: COJOCARU ELENA, sz. 1973, ortodox, román. Házbérben laknak. Hsz. 510/A.
495. Özv. PÁL ANTAL, sz. 1920, rk., m., nyugdíjas kőműves. – Fia: PÁL VILMOS, sz. 1946, rk., m., nyugdíjas nehézgépező és kőműves. – PÁLNÉ BIRÓ ILONA, sz. 1949, rk., m., kereskedő. Van 5,00 ha földjük. Hsz. 82.
496. PÁL ÁRON, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas, gazdálkodó. – PÁLNÉ BOGÁCS ROZÁLIA, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. – Fia: VINCE, sz. 1958, rk., m., karbantartó lakatos. – PÁLNÉ AMBRUS MAGDOLNA, sz. 1961, rk., m., háziasszony. – ERVIN ISTVÁN, sz. 1979, rk., m., egyetemi hallgató. – RÓBERT, sz. 1986, iskolás. A családfő sógora: BOGÁCS BÉLA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas, nőtlen. Van 2,50 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 587.
497. Özv. PÁL JÁNOS, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas kovács. – Fia: SÁNDOR, sz. 1965, rk., m., gépkocsivezető. – PÁLNÉ ZSÓK MÁRTA, sz. 1970, rk., m., gyári munkás. – SZIDÓNIA MELINDA, sz. 1988, rk., m., iskolás. – LEVENTE, sz. 1991, rk., m., iskolás. Van 8,00 ha földjük, amelyen gazdálkodnak. Hsz. 81.
498. Özv. PÁL JÁNOSNÉ ERŐSS BORBÁLA, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 410.
499. PÁL SÁNDOR, sz. 1965 – lásd Pál Jánosnál, sz. 1930.

500. PÁL VILMOS, sz. 1946 – lásd özv. Pál Antalnál, sz. 1920.
501. PÁL VINCE, sz. 1958 – lásd Pál Áronnál, sz. 1921.
502. PÉTER ÁRPÁD, sz. 1952, rk., m., gépkocsivezető. – PÉTERNÉ KOSZA VILMA, sz. 1955, rk., m., háziasszony. – ÁRON, sz. 1983, rk., m., tanuló. – ZOLTÁN, sz. 1987, rk., m., iskolás. Hsz. 96.
503. Özv. PÉTER ÁRPÁDNÉ BIRÓ IDA, sz. 1934 – lásd Péter Ferencnél, sz. 1961.
504. PÉTER FERENC, sz. 1961, rk., m., lakatos. – PÉTERNÉ CSULAK KATALIN, sz. 1964, rk., m., háztartásbeli. – MÓNIKA, sz. 1984, rk., m., tanuló. – BALÁZS, sz. 1990, rk., m., iskolás. A családfő anyja: PÉTER ÁRPÁDNÉ BIRÓ IDA, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas. Van 2,00 ha földjük. Hsz. 54.
505. Özv. PÉTER FÜLÖP, sz. 1947, rk., m., gazdálkodó. – SÁNDOR, sz. 1976, rk., m., állattartó. – Nevelt fia: MÁKSZEM GÉZA, sz. 1970, rk., m., állattartó. Gazdálkodnak. Nyáron a „Cigány-kút”-nál laknak. Hsz. 318.
506. PÉTER ISTVÁN, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas, gazdálkodó. – PÉTERNÉ FÜLÖP MÁRIA, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas. – Fia: VINCE, sz. 1968, rk., m., gépkocsivezető. – PÉTERNÉ SZEBENI EMMA, sz. 1971, rk., m., készruhágyári szabász. – ZSOMBOR, sz. 1992, rk., m., iskolás. – ANDOR, sz. 1999, rk., m. Van 1,50 ha földjük, melyet művelnek. Hsz. 561.
507. PÉTER ISTVÁN, sz. 1952, rk., m., villanyszerelő. – PÉTERNÉ FARKAS VERONIKA, sz. 1954, rk., m., kötőnő. – ZOLTÁN, sz. 1977, rk., m., villanyszerelő. – TIBOR, sz. 1983, rk., m., tanuló. Van 2,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 483.
508. PÉTER JÓZSEF, sz. 1962 – lásd özv. Péter Józsefné Both Vilmánál, sz. 1929.
509. Özv. PÉTER JÓZSEFNÉ BOTH VILMA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas ápolónő. – Fia: JÓZSEF, sz. 1962, rk., m., gépkocsivezető. – PÉTERNÉ MIHÁLY GIZELLA, sz. 1958, rk., m., háziasszony. – Gyerekük: BOGÁCS MELINDA, sz. 1979, rk., m. Második fiú: PÉTER BARABÁS, sz. 1967, rk., m., gyári munkás. Hsz. 608.
510. PÉTER VILMOS, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas lakatos. – PÉTERNÉ BÁLINT IDA, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas háziasszony. – IRMA, sz. 1962, rk., m., gépészmérnök. Van 10 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 85–85/A.
511. PÉTER VINCE, sz. 1968 – lásd Péter Istvánnál, sz. 1923.
512. PREZSMER IMRE, sz. 1947, rk., m., gazdálkodó. – PREZSMERNÉ POPOVICS ERZSÉBET, sz. 1950, rk., m., háziasszony. Van 0,10 ha földjük. Hsz. 321.
513. Özv. PUSKÁS LAJOSNÉ MIKLÓS MÁRIA, sz. 1943, rk., m., nyugdíjas. – PUSKÁS LAJOS, sz. 1968, rk., m., közműves és gazdálkodó. Nőtlen. – MÁRIA, sz. 1969, rk., m., varrónő. Van 0,23 ha szántójuk és 1,30 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 506.
514. SALAMON GABRIELLA, sz. 1967 – lásd Salamon Lajosnál, sz. 1932.
515. SALAMON LAJOS, sz. 1932, rk., m., nyugalmazott tanító. – Leánya: SALAMON GABRIELLA, sz. 1967, rk., m., helyettes óvónő. – Ennek fia: BALÁZS LEVENTE, sz. 1995, rk., m., óvodás. Van 0,16 ha földjük. Hsz. 98/B.

516. SÁNDOR GELLÉRT, sz. 1974, rk., m., polgárőr. – SÁNDORNÉ KEDVES KATALIN, sz. 1977, rk., m., háztartásbeli. – SZILVESZTER, sz. 1994, rk., m., iskolás. – ELEONÓRA, sz. 1999, rk., m. Van s,35 ha földjük. Hsz. 487.
517. SÁNDOR LEVENTE, sz. 1974 – lásd Kedves Vilmosnál, sz. 1946.
518. SÁNDOR MÁTYÁS, sz. 1969, rk., m., lakatos. – SÁNDORNÉ MÁRK ILONA, sz. 1970, rk., m., háztartásbeli. – EMŐKE, sz. 1991, rk., m., iskolás. Hsz. 5/A.
519. SÁNDOR TAMÁS, sz. 1970, rk., m., asztalos és gazdálkodó. – SÁNDORNÉ KEDVES HAJNAL, sz. 1976, rk., m., háztartásbeli. – IZOLDA, sz. 1995, rk., m., óvodás. Van 0,20 ha szántójuk és 0,50 ha kaszálójuk. Hsz. 311.
520. SIMON ANTAL, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas kőműves. – SIMONNÉ KEDVES ROZÁLIA, sz. 1928, rk., m., háztartásbeli. Van 0,30 ha földjük. Hsz. 529.
521. Özv. SIMON ÁGOSTONNÉ SZEBENI ERZSÉBET, sz. 1911, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 473.
522. SIMON DÉNES, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas bányász. – SIMONNÉ SZOPOS MARISKA, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas. Van 6,50 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 417.
523. SIMON ISTVÁN, sz. 1925, rk., m., vak és betegnyugdíjas. Hsz. 526.
524. Id. SIMON ISTVÁN, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas. – SIMONNÉ KEDVES MÁRIA, sz. 1942, háziasszony. – Fia: ISTVÁN, sz. 1969, rk., m., mezőgépész. – Ennek felesége: SIMONNÉ SÁNDOR JUDIT, sz. 1969, rk., m., háziasszony. – Gyermek: LEVENTE, sz. 1989, rk., m., iskolás. – HAJNAL, sz. 1994, rk., m., óvodás. Második fiú: LÁSZLÓ, sz. 1974, rk., m., kőműves. Van 2,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 554.
525. Ifj. SIMON ISTVÁN, sz. 1969 – lásd id. Simon Istvánnál, sz. 1940.
526. SIMON JÓZSEF, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas. – SIMONNÉ GIDRÓ ANNA, sz. 1926, rk., m., háztartásbeli. Hsz. 337.
527. SIMON LÁSZLÓ, sz. 1961 – lásd özv. Simon Zakariásnénál, sz. 1941.
528. Özv. SIMON PÉTERNÉ BORBÉLY KATALIN, sz. 1932, rk., m., háztartásbeli. – Fia: PÉTER, sz. 1962, rk., m., fűrészgépi munkás. – SIMONNÉ KOZSOKÁR ILONA, sz. 1973, rk., m., háziasszony. – MÓNKA, sz. 1989, rk., m., iskolás. – ZOLTÁN, sz. 1990, rk., m., iskolás. – TERÉZ, sz. 1992, rk., m., iskolás. – ERZSÉBET, sz. 1996, rk., m., óvodás. – LÁSZLÓ, sz. 1998, rk., m. Nincs földjük. Hsz. 465.
529. Ifj. SIMON PÉTER, sz. 1962 – lásd özv. Simon Péternénél, sz. 1932.
530. SIMON VILMOS, sz. 1969 – lásd Simon Zakariásnál, sz. 1940.
531. SIMON ZAKARIÁS, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas gépkocsivezető. – SIMONNÉ KOSZA ROZÁLIA, sz. 1945, rk., m., háziasszony. – Fiai: SIMON ZAKARIÁS, sz. 1963, rk., m., gépkocsivezető. Nőtlen. – VILMOS, sz. 1969, rk., m., asztalos. – SIMONNÉ CSÁSZÁR ARANKA, sz. 1970, rk., m., asztalos. – Gyerekek: CSILLA, sz. 1991, rk., m., iskolás. – ORSOLYA, sz. 1997, rk., m. Van 3,00 ha szántójuk és 7,00 kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 527.
532. Özv. SIMON ZAKARIÁSNÉ MÁRTON IRÉN, sz. 1941, rk., m., háziasszony. –

Fia: LÁSZLÓ, sz. 1961, rk., m., autószerelő. – Felesége: SIMONNÉ SZABÓ ERZSÉBET, sz. 1967, rk., m., elárusítónő. – Második fia: ZAKARIÁS, sz. 1967, rk., m., gazdálkodó és szücs. Nőtlen. Hsz. 86.

533. SZABÓ ANTAL, sz. 1952 – lásd Szabó Vilmosnál, sz. 1955.

534. SZABÓ ÁGOSTON, sz. 1954 – lásd Szabó Vilmosnál, sz. 1955.

535. SZABÓ DÉNES, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas és gazdálkodó. – SZABÓNÉ BOTH VERONIKA, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas háziasszony. Van 5,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 278.

536. Özv. SZABÓ ISTVÁN, sz. 1914, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 249/B.

537. Özv. SZABÓ JÓZSEFNÉ ÁBRAHÁM MARGIT, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas. Van 2,00 ha földje, melyen gazdálkodik. Hsz. 26.

538. Id. SZABÓ VILMOS, sz. 1942, rk., m., nyugdíjas asztalos. – SZABÓNÉ ÁBRAHÁM MARGIT, sz. 1947, rk., m., nyugdíjas asztalos és háziasszony. – Fia: ZOLTÁN, sz. 1973, rk., m., asztalos. – SZABÓNÉ SZABÓ KATALIN, sz. 1975, rk., m., egészségügyi asszisztens. – JÚLIA, sz. 1997, rk., m. Van 2,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk, amelyen gazdálkodnak. Hsz. 104.

539. SZABÓ VILMOS, sz. 1942, rk., m., autószerelő, nyugdíjas. – SZABÓNÉ VIZI MATILD, sz. 1944, rk., m., elárusító. Középgazdák. Hsz. 3.

540. SZABÓ VILMOS, sz. 1955, rk., m., pásztor. – SZABÓNÉ TIMÁR MARGIT IRÉN, sz. 1970, rk., m., háziasszony. – Gyermek: TIMÁR MÁRIA MAGDOLNA, sz. 1986, rk., m., iskolás. – IBOLYA, sz. 1988, rk., m., iskolás. – IZABELLA, sz. 1989, rk., m., iskolás. A családfő testvérei: ANTAL, sz. 1952, rk., m., pásztor. – ÁGOSTON, sz. 1954, rk., m., munkás. Hsz. 196.

541. SZABÓ VILMOS, sz. 1969, rk., m., pékmunkás. – SZABÓNÉ VRENCEAN MARGIT, sz. 1970, rk., m., varrónő. – KATALIN, sz. 1989, rk., m., iskolás. – CSILLA, sz. 1992, rk., m., iskolás. Van 0,50 ha szántójuk és 1,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 255.

542. SZABÓ ZOLTÁN, sz. 1973 – lásd Szabó Vilmosnál, sz. 1942.

543. Özv. SZÁSZ FERENCNÉ KARÁCSONY ERZSÉBET, sz. 1950, rk., m., gyári munkás. Hsz. 100.

544. Ifj. SZÁSZ ISTVÁN, sz. 1942, rk., m., nyugdíjas. – SZÁSZNÉ BARABÁSI ILONA, sz. 1951, rk., m., háziasszony. – ARANKA, sz. 1971, rk., m., tisztviselő. – A családfő édesanyja: özv. SZÁSZ ISTVÁNNÉ KOZMA VERONIKA, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas. Van 9,00 ha földjük. Hsz. 581/582.

545. Özv. SZÁSZ JÓZSEFNÉ ZSÓK MÁRIA, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas. Leánya: KACSÓNÉ SZÁSZ MÁRIA, sz. 1948, rk., m., betegnyugdíjas kötödei munkás. Van 1,40 ha szántójuk és 1,50 ha kaszálójuk. Hsz. 434.

546. SZÁSZ VILMOS, sz. 1941, rk., m., gazdálkodó. – SZÁSZNÉ BIRÓ MARGIT, sz. 1946, rk., m., háziasszony. – Fia: DÉNES, sz. 1968, rk., m., gazdálkodó. Nőtlen. A családfő anyja: özv. SZÁSZ VILMOSNÉ SZENTES VILMA, sz. 1909, rk., m., nyugdíjas. Van 2,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 317.

547. SZÁSZ VILMOS, sz. 1942, rk., m., nyugdíjas. – SZÁSZNÉ KÁBA GIZELLA, sz. 1952, rk., m., háziasszony. – ELVIRA, sz. 1982, rk., m., tanuló. Hsz. 101.
548. SZÁSZ VILMOS, sz. 1964, rk., m., gépkocsivezető. – SZÁSZNÉ TANKÓ JUDIT, sz. 1966, rk., m., háziasszony. – ATTILA, sz. 1987, rk., m., iskolás. – CSILLA, sz. 1991, rk., m., iskolás. Van 4,00 ha földjük. Hsz. 571.
549. Özv. SZÁSZ VILMOSNÉ SZENTES VILMA, sz. 1909 – lásd Szász Vilmosnál, sz. 1941.
550. Özv. SZEKERES ALBERTNÉ KEDVES VERONIKA, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas. Fia: SZEKERES BARABÁS, sz. 1955, rk., m., kőműves. – SZEKERESNÉ TODOR TERÉZ, sz. 1968, rk., m., háziasszony. – ZITA, sz. 1992, rk., m., iskolás. Van 3,40 ha földjük. Hsz. 48.
551. SZEKERES ATTILA, sz. 1975 – lásd özv. Szekeres Józsefné Gábor Veronikánál, sz. 1931.
552. Özv. SZEKERES ÁGOSTONNÉ PÁL ANNA, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – Unokája: SZEKERES REZSŐ, sz. 1970, rk., m., traktorszerelő. – SZEKERESNÉ SÜKET EDIT, sz. 1977, rk., m., háziasszony. – Ennek fia: LÁSZLÓ, sz. 1996, rk., m., óvodás. Van 3,00 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 49.
553. SZEKERES ÁRPÁD, sz. 1941, rk., m., gazdálkodó. – SZEKERESNÉ KÓSA ROZÁLIA, sz. 1944, rk., m., háziasszony. – Leánya: MAGDOLNA, sz. 1965, rk., m., elárusító. Elvált. Gyermekai: FARKAS CSABA, sz. 1986, rk., m., iskolás. – FARKAS SZABOLCS, sz. 1988, rk., m., iskolás. – A családfő fia: ZOLTÁN, sz. 1968, rk., m., asztalos és gazdálkodó. – SZEKERESNÉ SZABÓ ÉVA, sz. 1970, rk., m., faipari munkás. – RENÁTA, sz. 1997, rk., m. Van 1,25 ha szántójuk és 6,00 ha kaszálójuk. Hsz. 148.
554. SZEKERES BARABÁS, sz. 1955 – lásd Szekeres Albertnél, sz. 1923.
555. SZEKERES DÉNES, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – SZEKERESNÉ FARKAS MÁRIA, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas háztartásbeli. – Fia: SZEKERES LEVENTE, sz. 1966, rk., m., gépkocsivezető. – SZEKERESNÉ SZŐCS JOLÁN, sz. 1968, rk., m., könyvelő. – SZILÁRD, sz. 1992, rk., m., iskolás. – ISTVÁN, sz. 1996, rk., m., óvodás. Középgazdák. Hsz. 4.
556. SZEKERES ISTVÁN, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – SZEKERESNÉ FARKAS ROZÁLIA, sz. 1939, rk., m., nyugdíjas háziasszony. Van 5,00 ha földjük. Hsz. 549.
557. SZEKERES JÓZSEF, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas molnár. – SZEKERESNÉ ZSÓK MARGIT, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas és háziasszony. – Elvált leánya: SZEKERES VERONIKA, sz. 1963, rk., m., háziasszony. – IMRE SZILÁRD, sz. 1982, rk., m., tanuló. – IMRE ATTILA, sz. 1985, rk., m., tanuló. Van 2,50 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 572.
558. Özv. SZEKERES JÓZSEFNÉ GÁBOR VERONIKA, sz. 1931, rk., m., háziasszony. – Fia: SZEKERES LÁSZLÓ, sz. 1950, rk., m., nyugdíjas bányász és gazdálkodó. – SZEKERESNÉ DOBOS MÁRIA, sz. 1956, rk., m., háziasszony. – Gyermekük: ATTILA, sz. 1975, rk., m., gazdálkodó. – SZEKERESNÉ KURKÓ MÓNICA, sz. 1979, rk., m., var-

rónő. – LÁSZLÓ, sz. 1977, rk., m., gazdálkodó. Nőtlen. – KATALIN, sz. 1979, rk., m., pincér. – ISTVÁN, sz. 1983, rk., m., gazdálkodó. Van 1,30 ha szántójuk és 4,00 ha kaszálójuk, amelyen gazdálkodnak. Hsz. 158.

559. SZEKERES KÁROLY, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – SZEKERESNÉ KOSZA REGINA, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Van 15,00 ha földjük. Hsz. 109/110.

560. SZEKERES LÁSZLÓ, sz. 1950 – lásd özv. Szekeres Józsefné Gábor Veronikánál, sz. 1931.

561. SZEKERES LEVENTE, sz. 1966 – lásd Szekeres Dénesnél, sz. 1928.

562. SZEKERES LEVENTE, sz. 1967, rk., m., esztergályos, kapus. – SZEKERESNÉ IMECS ILONA, sz. 1967, rk., m., varrónő. – SZILVESZTER, sz. 1997, rk., m. Van 3,00 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 623.

563. SZEKERES MAGDOLNA, sz. 1965 – lásd Szekeres Árpádnál, sz. 1941.

564. SZEKERES REZSŐ, sz. 1970 – lásd özv. Szekeres Ágostonné Pál Annánál, sz. 1923.

565. SZEKERES VERONIKA, sz. 1963 – lásd Szekeres Józsefnél, sz. 1934.

566. SZEKERES VILMOS, sz. 1951 – lásd özv. Ábrám Ferencné Ambrus Veronikánál, sz. 1922.

567. SZEKERES VILMOS, sz. 1955, rk., m., autószerelő. – SZEKERESNÉ MÁRTON MAGDOLNA, sz. 1956, rk., m., elárusító. – VIDOR, sz. 1987, rk., m., iskolás. Hsz. 59.

568. SZEKERES ZOLTÁN, sz. 1968 – lásd Szekeres Árpádnál, sz. 1941.

569. SZENTES ANDRÁS, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas, gazdálkodó. – SZENTESNÉ BÍRÓ VERONIKA, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas elárusító és háziasszony. – Fia: SZENTES JÁNOS, sz. 1961, rk., m., autószerelő. – SZENTESNÉ SZENTES ANNA, sz. 1964, rk., m., háziasszony. – RÓBERT, sz. 1984, rk., m., iskolás. Van 4,50 ha földjük. Hsz. 553.

570. SZENTES ÁGOSTON, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas vízszelző. – SZENTESNÉ KARDA ROZÁLIA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas ruhagyári munkás. Van 2,00 ha szántójuk és 5,00 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 42–43.

571. SZENTES ÁRON, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas gépész. – SZENTESNÉ TAMÁS KRISZTINA, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. – ZOLTÁN, sz. 1961, rk., m., gépész. Nőtlen. Van 6,00 ha földjük. Hsz. 1.

572. SZENTES CSABA, sz. 1960, rk., m., géplakatos, munkanélküli. – SZENTESNÉ SZENTES IBOLYA, sz. 1965, rk., m., varrónő. – ATTILA, sz. 1985, rk., m., iskolás. – EMŐKE, sz. 1986, rk., m., iskolás. Van 4,00 ha földjük, amelyen gazdálkodnak. Hsz. 44.

573. SZENTES DÉNES, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas munkás. – SZENTESNÉ JÉRÉ VILMA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás. – Fia: SZENTES JÓZSEF, sz. 1958, rk., m., gépkocsivezető. – SZENTESNÉ GIDRÓ KATALIN, sz. 1964, rk., m., munkásnő. – Ezek gyermekei: LÁSZLÓ, sz. 1985, rk., m., szakiskolás tanuló. – ADÉL, sz. 1989, rk., m., iskolás. Van 5,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 91–92.

574. SZENTES DÉNES, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas. – SZENTESNÉ PÉTER AMÁLIA, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas és háziasszony. Van 3,50 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 553.

575. SZENTES JÁNOS, sz. 1957, rk., m., lakatos. – SZENTESNÉ GÁL IRÉN, sz. 1979, rk., m., háztartásbeli. – LEVENTE, sz. 1997, rk., m. – Testvér: SZENTES VILMOS, sz. 1953, rk., m., betegnyugdíjas. Nőtlen. Van 0,24 ha földjük. Hsz. 55/A.

576. SZENTES JÁNOS, sz. 1961 – lásd Szentés Andrásnál, sz. 1928.

577. SZENTES JÓZSEF, sz. 1958 – lásd Szentés Dénesnél, sz. 1921. Hsz. 91–92.

578. SZENTES KÁROLY, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas gyári munkás. – SZENTESNÉ BALLA MÁRIA, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas egészségügyis. Van 4,50 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 479.

579. Id. SZENTES KÁROLY; sz. 1935, rk., m., nyugdíjas favágó. – SZENTESNÉ MÁRTON VERONIKA, sz. 1944, rk., m., gyári tisztviselő, nyugdíjas. – Fia: ifj. SZENTES KÁROLY, sz. 1966, rk., m., gépkocsivezető. – SZENTESNÉ SZOPOS ZSÓFIA, sz. 1965, rk., m., könyvelő. – ERVIN, sz. 1988, rk., m., iskolás. – ANDOR, sz. 1992, rk., m., iskolás. Van 8,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 430.

580. Ifj. SZENTES KÁROLY, sz. 1988 – lásd id. Szentés Károlynál, sz. 1935.

581. SZENTES KÁROLY, sz. 1968, rk., m., gazdálkodó. – Élettársa: LÁSZLÓ ÉVA, sz. 1977, rk., m., háztartásbeli. – Fia: SZENTES KÁROLY, sz. 1995, rk., m., óvodás. Testvére: SZENTES TIBOR, sz. 1965, rk., m., gazdálkodó. – SZENTESNÉ TANKÓ IRÉN, sz. 1967, rk., m., háziasszony. – ANTAL, sz. 1984, rk., m., iskolás. – MÁRIA, sz. 1989, rk., m., iskolás. – EMESE, sz. 1990, rk., m., iskolás. Kiszgazdák. Hsz. 55.

582. SZENTES LÁSZLÓ, sz. 1946, rk., m., nyugdíjas munkás és gazdálkodó. – SZENTESNÉ OLÁH MÁRIA, sz. 1946, rk., m., betegnyugdíjas és háziasszony. – Fia: LÁSZLÓ, sz. 1970, rk., m., gazdálkodó. – Leánya: EMESE, sz. 1975, rk., m., tanár. Középgazda. Hsz. 2.

583. Ifj. SZENTES LÁSZLÓ, sz. 1970 – lásd id. Szentés Lászlónál, sz. 1946.

584. Özv. SZENTES MÁRTONNÉ BALOGH ROZÁLIA, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 203.

585. SZENTES TIBOR, sz. 1965 – lásd Szentés Károlynál, sz. 1968.

586. SZENTES VILMOS, sz. 1951, rk., m., gépkocsivezető. – SZENTESNÉ KOZMA EMMA, sz. 1957, rk., m., varrónő és háziasszony. – LEVENTE, sz. 1984, rk., m., iskolás. Szüleik földjén gazdálkodnak. Hsz. 15.

587. SZÉCSI DOMOKOS, sz. 1961, rk., m., mozaikos. – SZÉCSINÉ ALBERT MATILD, sz. 1971, rk., m., kertész, de munkanélküli. – TIHAMÉR, sz. 1991, rk., m., iskolás. – LÁSZLÓ, sz. 1996, rk., m., óvodás. Hsz. 493.

588. SZÉCSI KÁROLY, sz. 1963, rk., m., traktorista. – SZÉCSINÉ LÁSZLÓ ÉVA, sz. 1965, rk., m., kereskedő, magánvállalkozó. – BARNA, sz. 1982, rk., m., tanuló. – ZSOMBOR, sz. 1985, rk., m., tanuló. Hsz. 329.

589. Özv. SZÉCSI KÁROLYNÉ SZENTES RÓZA, sz. 1939, rk., m., nyugdíjas varrónő.

nő. – Fia: SZÉCSI ZOLTÁN, sz. 1967, rk., m., asztalos. Nőtlen. Van 5,00 ha földjük, amelyet megművelnek. Hsz. 336.

590. Özv. SZÉKELY IMRÉNÉ SZEKERES GIZELLA, sz. 1949, rk., m., postai kézbesítő. – Leánya: SZÉKELY KATALIN, sz. 1971, rk., m., háztartásbeli. Elvált nő. Ennek gyermeke: ILLYÉS TIMEA, sz. 1992, rk., m., iskolás. Fia: SZÉKELY LÁSZLÓ, sz. 1973, rk., m., kőműves. Nőtlen. Kisgazdák. Hsz. 182.

591. SZÉKELY KATALIN, sz. 1971 – lásd özv. Székely Imréné Szekeres Gizellánál.

592. Özv. SZIJGYÁRTÓNÉ KARDA ANNA, sz. 1914 – lásd Antal Ernőnél, sz. 1967.

593. Özv. SZOPOS ÁGOSTONNÉ GÁBOR ANNA, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas. Leánya: SZOPOS VERONIKA, sz. 1947, rk., m., tisztviselő. Férjezetlen. Van 10,00 ha földjük. Hsz. 35/36.

594. SZOPOS ÁGOSTON, sz. 1938, rk., m., szobafestő, nyugdíjas. – SZOPOSNÉ FAZAKAS VERONIKA, sz. 1943, rk., m., elárusító. Van 3,00 ha földjük. Hsz. 138.

595. SZOPOS ÁRON, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás. – SZOPOSNÉ PÉTER VERONIKA, sz. 1932, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás. – Fia: EMIL, sz. 1949, rk., m., építészeti technikus és gazdálkodó. – SZOPOSNÉ VÁTA ELLA, sz. 1955, rk., m., könyvelő. Van 7,00 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 129/130.

596. SZOPOS EMIL, sz. 1949 – lásd Szopos Aronnál, sz. 1929.

597. SZOPOS ENDRE, sz. 1943, rk., m., nehézgépezelő, nyugdíjas. – SZOPOSNÉ KOSZA JULIANNA, sz. 1948, rk., m., nyugdíjas villanymotor-tekercselő és háziasszony. – ORSOLYA, sz. 1973, rk., m., fodrász, magánvállalkozó. – JÓZSEF, sz. 1976, rk., m., gazdálkodó. – A családfő anyja: SZOPOSNÉ BÁLINT VILMA, sz. 1921, rk., m., háziasszony, nyugdíjas. Van 8,00 ha földjük, amit maguk művelnek. Hsz. 147.

598. Özv. SZOPOS GERGELYNÉ BÁLINT VILMA, sz. 1921 – lásd Szopos Endrénél, sz. 1943.

599. Özv. SZOPOS IGNÁCNÉ PÉTER REGINA, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Fia: SZOPOS ISTVÁN, sz. 1941, rk., m., betegnyugdíjas. – Unoka: SZOPOS JÁNOS, sz. 1975, rk., m., kőműves. Van 0,80 ha földjük. Hsz. 607.

600. SZOPOS ISTVÁN, sz. 1941 – lásd Szopos Ignácné Péter Reginánál, sz. 1921.

601. Özv. SZOPOS JÁNOSNÉ KÁDÁR BORBÁLA, sz. 1909, rk., m., háztartásbeli. Hsz. 139.

602. SZOPOS JÓZSEF, sz. 1960, rk., m., hegesztő és gazdálkodó. – SZOPOSNÉ MOLNÁR IRÉN, sz. 1966, rk., m., háziasszony. – ANGYALKA, sz. 1993, rk., m., óvodás. – BALÁZS, sz. 1994, rk., m., óvodás. – A családfő apja: id. SZOPOS JÓZSEF, sz. 1919, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – SZOPOSNÉ JÁRTÓ GIZELLA, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Hsz. 545.

603. Id. SZOPOS JÓZSEF, sz. 1919 – lásd Szopos Józsefnél, sz. 1960.

604. SZOPOS JÓZSEF, sz. 1961, rk., m., gépkocsivezető. – SZOPOSNÉ VIZI ETELKA, sz. 1964, rk., m., háztartásbeli. – IBOLYA, sz. 1986, rk., m., iskolás. – ATILA, sz. 1987, rk., m., iskolás. – Özv. SZOPOS MIHÁLYNÉ PÉTER VERONIKA, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas. Gazdálkodnak. Hsz. 11.

605. SZOPOS JÓZSEF, sz. 1970, rk., m., lakatos. – SZOPOSNÉ FARKAS EDIT, sz. 1972, rk., m., elárusító. – OTTÓ, sz. 1997, rk., m. Hsz. 169.
606. SZOPOS KÁROLY, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – SZOPOSNÉ KEDVES MARGIT, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Van 2,70 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 400/A.
607. SZOPOS MÁRTON, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas, gazdálkodó. – SZOPOSNÉ TÓTH ANNA, sz. 1930, rk., m., nyugdíjas, háztartásbeli. Hsz. 236/B.
608. SZOPOS MIHÁLY, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas és gazdálkodó. – SZOPOSNÉ JÉRÉ ROZÁLIA, sz. 1940, rk., m., háziasszony. Van 5,00 ha földjük. Hsz. 263/A.
- 608/A. ÖZV. SZOPOS MIHÁLYNÉ PÉTER VERONIKA –lásd Szopos Józsefnél, sz. 1961.
609. SZOPOS TIBOR, sz. 1971, rk., m., asztalos vállalkozó. – SZOPOSNÉ DOBOS IBOLYA, sz. 1973, rk., m., varrónő. Van 0,30 ha földjük. Hsz. 13.
610. Id. SZOPOS ZAKARIÁS, sz. 1948, rk., m., traktorista, gazdálkodó. – SZOPOSNÉ BALÁZS EMMA, sz. 1951, rk., m., varrónő. Fia: ifj. ZAKARIÁS, sz. 1970, rk., m., asztalos, vállalkozó és zenész. – SZOPOSNÉ MIKLÓS PIROSKA, sz. 1972, rk., m., háziasszony. – ARNOLD, sz. 1994, rk., m., óvodás. – RÉKA, sz. 1999, rk., m. A családfeleánya: ANGYALKA, sz. 1981, rk., m., tanuló. Van 2,00 ha szántójuk és 4,00 ha kaszálójuk. Hsz. 146.
611. Ifj. SZOPOS ZAKARIÁS, sz. 1970 – lásd id. Szopos Zakariásnál, sz. 1948.
612. SZOPOS ZOLTÁN, sz. 1949, rk., m., autószerelő és gazdálkodó. – SZOPOSNÉ ALBERT GIZELLA, sz. 1955, rk., m., fonodai munkás. – PIROSKA, sz. 1977, rk., m., háztartásbeli. Hsz. 400..
613. ÖZV. SZŐCS ANDRÁSNÉ VIZI VIKTÓRIA, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 475.
614. SZŐCS ÁGOSTON, sz. 1933, rk., m., gazdálkodó. – SZŐCSNÉ JÁRTÓ MÁRIA, sz. 1934, rk., m., háztartásbeli. – Fia: LÁSZLÓ, sz. 1964, rk., m., szabó. – SZŐCSNÉ JUHÁSZ IRÉN, sz. 1975, rk., m., háztartásbeli. – ZSOLT, sz. 1992, rk., m., iskolás. – ÁKOS, sz. 1998, rk., m. Hsz. 348.
615. SZŐCS CSABA, sz. 1954, rk., m., pékmunkás. – SZŐCSNÉ MÁRTON ILONA, sz. 1954, rk., m., pékmunkás. – RÓBERT, sz. 1974, rk., m., pékmunkás. Nőtlen. – GABRIELLA, sz. 1976, rk., m., varrónő. – ANNA MÁRIA, sz. 1978, rk., m., háztartásbeli. – ZSUZSANNA, sz. 1979, rk., m., varrónő. Van kevés földjük. Hsz. 341.
616. SZŐCS ENDRE, sz. 1973 – lásd Gegő Zakariásnál, sz. 1947.
617. SZŐCS FERENC, sz. 1915, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – SZŐCSNÉ ALBERT BORBÁLA, sz. 1921, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – Fia: SZŐCS ISTVÁN, sz. 1954, rk., m., traktorista. Nőtlen. Kisgazdák. Hsz. 477/A.
618. Ifj. SZŐCS FERENC, sz. 1957, rk., m., gépkocsivezető és gazdálkodó. – SZŐCSNÉ KÁBA PIROSKA, sz. 1971, rk., m., háziasszony. – EMILIA, sz. 1991, rk., m., iskolás. – ZOLTÁN, sz. 1996, rk., m., óvodás. Hsz. 477.
619. SZŐCS ISTVÁN, sz. 1935, rk., m., traktorista és gazdálkodó. – SZŐCSNÉ KOSZA VERONIKA, sz. 1940, rk., m., nyugdíjas háziasszony. Van 2,00 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk, amelyet művelnek. Hsz. 335.

620. SZÖCS ISTVÁN, sz. 1954 – lásd Szöcs Ferencnél, sz. 1915.
621. Özv. SZÖCS FERENC, sz. 1917, rk., m., nyugdíjas cipész. Hsz. 183.
622. SZÖCS KÁROLY, sz. 1957, rk., m., lakatos. – SZÖCSNÉ CSÓK MARGIT, sz. 1960, rk., m., háziasszony. – SÁNDOR, sz. 1982, rk., m., asztalos, munkanélküli. – FERENC, sz. 1989, rk., m., iskolás. Van 0,50 ha szántójuk. Hsz. 347.
- 622/A. SZÖCS LÁSZLÓ, sz. 1964 – lásd Szöcs Ágostonnál, sz. 1933.
623. Özv. SZÖCS PÉTERNÉ SZEKERES MARGIT, sz. 1930, rk., m., gazdálkodó. Van 3,00 ha földje. Hsz. 474/A.
624. SZÖCS VILMOS, sz. 1964, rk., m., gépkocsivezető. – SZÖCSNÉ SZABÓ ANNAMÁRIA, sz. 1971, rk., m., háziasszony. – ISTVÁN, sz. 1990, rk., m., iskolás. – RENÁTA, sz. 1993, rk., m., óvodás. Van 1,20 ha földjük. Hsz. 79.
625. TAMÁS FERENC, sz. 1958, rk., m., asztalos. – TAMÁSNÉ KEDVES ILONA, sz. 1960, rk., m., köztisztviselő. – ERVIN, sz. 1981, rk., m., asztalos. – BEÁTA, sz. 1985, rk., m., tanuló. Hsz. 606.
626. TAMÁS GERGELY, sz. 1928, rk., m., nyugdíjas bányász és gazdálkodó. – TAMÁSNÉ MÁTHÉ MÁRIA, sz. 1937, rk., m., nyugdíjas és háziasszony. – Fia: ifj. TAMÁS GERGELY, sz. 1967, rk., m., hegesztő. – TAMÁSNÉ ALBERT KATALIN, sz. 1972, rk., m., háziasszony. – ELVIRA, sz. 1992, rk., m., iskolás. – EMILIA, sz. 1996, rk., m., óvodás. Van 2,50 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 602.
627. Ifj. TAMÁS GERGELY, sz. 1967 – lásd Tamás Gergelynél, sz. 1928.
628. TAMÁS JÁNOS, sz. 1972, rk., m., faragász és zenész. – TAMÁSNÉ SZÖCS ERIKA, sz. 1977, rk., m., elárusítónő. – ANDOR, sz. 1998, rk., m. Van egy magán ruhakereskedésük, illetve 2,00 ha földjük. Hsz. 393.
629. TAMÁS ZAKARIÁS, sz. 1945, rk., m., gépkocsivezető és férfisabó. – TAMÁSNÉ MIHÁLY MARGIT, sz. 1950, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. – KATALIN, sz. 1977, rk., m., tanár. Van 4,00 ha földjük. Hsz. 484.
630. Özv. TODOR ISTVÁN, sz. 1922, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van kevés földje. Hsz. 431.
631. VENCSER ENDRE, sz. 1944, rk., m., nyugdíjas kőműves. – VENCSERNÉ VARGA ROZÁLIA, sz. 1946, rk., m., háziasszony. – Fia: VENCSER JÓZSEF, sz. 1967, rk., m., kőműves. – VENCSERNÉ VERESS MARGIT, sz. 1969, rk., m., háztartásbeli. – LEHEL, sz. 1991, rk., m., iskolás. – ARNOLD, sz. 1992, rk., m., iskolás. – A család fő más gyermeke: VENCSER MÁRIA, sz. 1968, rk., m., munkanélküli munkás. Hsz. 523/524.
632. VENCSER JÓZSEF, sz. 1967 – lásd Vencser Endrénél, sz. 1944.
633. VENCSER IDA, sz. 1922 – lásd özv. Katona Antalné Sándor Gizellánál, sz. 1950.
634. Özv. VITOS ÁGOSTONNÉ SZOPOS GIZELLA, sz. 1919, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 192.
635. VIZI ALBERT, sz. 1918, rk., m., nyugdíjas ruhagyári munkás. – VIZINÉ FARKAS VILMA, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas ruhagyári munkás. – Unoka: VIZI

VILMOS, sz. 1972, rk., m., ács. – VIZINÉ MARKOLY KLAUDIA, sz. 1979, rk., m., háztartásbeli. – SZILVIA, sz. 1999, rk., m. Van 1,50 ha földjük. Hsz. 75.

636. VIZI ANTAL, sz. 1942, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – VIZINÉ ALBERT KAROLINA, sz. 1955, rk., m., háziasszony. – FARKAS CSABA, sz. 1974, rk., m., vasutas. – VIZI RÓBERT, sz. 1986, rk., m., iskolás. – Vizi Antal anyja: özv. VIZI JÓZSEFNÉ PAP ROZÁLIA, sz. 1916, rk., m. Van 2,00 ha földjük. Hsz. 543.

637. Özv. VIZI ANTALNÉ MAGYARI TERÉZ, sz. 1918, rk., m., háziasszony. Van 4,00 ha földje. Hsz. 94.

638. VIZI ÁGOSTONNÉ IMRE TERÉZIA, sz. 1924, rk., m., rokkant nyugdíjas. Hsz. 48/A.

639. VIZI ÁRON, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas gyári munkás. – VIZINÉ BALLA GIZELLA, sz. 1934, rk., m., nyugdíjas, háziasszony. Van 1,50 ha szántójuk és 1,50 ha kaszálójuk, melyen gazdálkodnak. Hsz. 479/A.

640. VIZI DEMJÉN, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas bányász. – VIZINÉ BARABÁS MATILD, sz. 1933, rk., m., nyugdíjas gyári munkás. Van 0,55 ha szántójuk és 3,00 ha kaszálójuk. Hsz. 212.

641. VIZI DÉNES, sz. 1951, rk., m., gépkocsivezető, nyugdíjas. Van 1,00 ha szántója és 0,70 ha kaszálója, melyen gazdálkodik. Nőtlen. Hsz. 172.

642. VIZI DOMOKOS, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – VIZINÉ ÁBRAHÁM ANNA, sz. 1923, rk., m., háztartásbeli. Van 1,10 ha szántójuk és 2,00 ha kaszálójuk. Hsz. 306.

643. VIZI FERENC, sz. 1953, rk., m., nyugdíjas gépkocsivezető és gazdálkodó. – VIZINÉ TÖRÖK ROZÁLIA, sz. 1957, rk., m., varrónő. – ENIKŐ, sz. 1977, rk., m., egészségügyi technikai hallgató. – LÁSZLÓ, sz. 1980, rk., m., tanuló. – A családfenntartó anyja: özv. VIZI JÓZSEFNÉ VIZI VERONIKA, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 7,00 ha földjük. Hsz. 276.

644. VIZI FERENC, sz. 1962, rk., m., gépkocsivezető és gazdálkodó. – VIZINÉ MÁRK IMOLA, sz. 1968, rk., m., háztartásbeli. – CSONGOR, sz. 1989, rk., m., iskolás. – RÓBERT, sz. 1988, rk., m., iskolás. Középgazdák. Hsz. 247.

645. Özv. VIZI FERENC, sz. 1934 – lásd Vizi Józsefnél, sz. 1959.

646. Özv. VIZI IGNÁCNÉ FÜLÖP AMÁLIA, sz. 1929, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Hsz. 266.

647. Özv. VIZI ISTVÁNNÉ IMRE MÁRIA, sz. 1920 – lásd Vizi Vilmosnál, sz. 1943.

648. Özv. VIZI ISTVÁNNÉ SZABÓ ROZÁLIA, sz. 1927, rk., m., nyugdíjas, háztartásbeli. Hsz. 245.

649. Özv. VIZI ISTVÁNNÉ VIZI JULIANNA, sz. 1926, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Unokája: ZSÓK JÓZSEF, sz. 1967, rk., m., faipari munkás. Nőtlen. Nagygazda. Hsz. 251.

650. VIZI JÁNOS, sz. 1952, rk., m., molnár. – VIZINÉ FÖCE ANNA, sz. 1960, rk., m., varrónő. – ERNŐ, sz. 1977, rk., m., asztalos. – JOLÁN, sz. 1982, rk., m., tanuló. – JÁNOS, sz. 1986, rk., m., tanuló. Középgazdák. Hsz. 7.

651. VIZI JÁNOS JEREMIÁSÉ, sz. 1955 – lásd Vizi Jeremiásnál, sz. 1935.
652. Özv. VIZI JÁNOSNÉ KINDA MÁRIA, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas. – Fia: MÁRTON, sz. 1952, rk., m., munkanélküli. Nőtlen. Van 0,48 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 542.
653. Özv. VIZI JÁNOSNÉ PÉTER MAGDOLNA, sz. 1923, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 491.
654. VIZI JEREMIÁS, sz. 1935, rk., m., nyugdíjas bányász. – VIZINÉ IMRE MATILD, sz. 1936, rk., m., nyugdíjas fonodai munkás. – Fia: JÁNOS, sz. 1955, rk., m., villanyszerelő. – VIZINÉ SZAKÁCS ROZÁLIA, sz. 1957, rk., m., postai alkalmazott. – ERVIN, sz. 1970, rk., m., autószerelő és faragász. Nőtlen. Van 2,70 ha földjük, melyet maguk művelnek. Hsz. 290.
655. VIZI JÓZSEF, sz. 1959, rk., m., hegesztő és gazdálkodó. – VIZINÉ VIZI ERZSÉBET, sz. 1962, rk., m., tanár. – EMŐKE, sz. 1985, rk., m., tanuló. A családfenntartó apja: özv. VIZI FERENC, sz. 1934, rk., m., gazdálkodó. Középgazdák. Hsz. 488.
656. Özv. VIZI JÓZSEFNÉ KEDVES VILMA, sz. 1924, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. Van 1,50 ha földje. Hsz. 496.
657. Özv. VIZI JÓZSEFNÉ PAP ROZÁLIA, sz. 1916 – lásd Vizi Antalnál, sz. 1942.
658. Özv. VIZI JÓZSEFNÉ VIZI VERONIKA, sz. 1931 – lásd Vizi Ferencnél, sz. 1953.
659. Özv. VIZI LAJOSNÉ VIZI JULIANNA, sz. 1925, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 269.
660. VIZI LÁSZLÓ, sz. 1948, rk., m., lakatos. – VIZINÉ GEGŐ ILONA, sz. 1952, rk., m., háztartásbeli. – LÁSZLÓ, sz. 1972, rk., m., autóvillanyszerelő és erdész. – LEVENTE, sz. 1976, rk., m., polgárőr. Nőtlen. Van 2,50 ha szántójuk és 11,50 ha kaszálójuk, melyet maguk művelnek. Hsz. 281.
661. Özv. VIZI MÁRTONNÉ BÖJTE ROZÁLIA, sz. 1931, rk., m., nyugdíjas. – Leánya: VIZI ROZÁLIA, sz. 1951, rk., m., nyugdíjas. – Ennek gyermeke: GIDRÓ LÁSZLÓ, sz. 1969, rk., m., gazdálkodó. – GIDRÓNÉ GERGELY ERIKA, sz. 1973, rk., m., háziasszony. – NÁNDOR, sz. 1995, rk., m., óvodás. – ARNOLD, sz. 1998, rk., m. Van 4,0 ha földjük, melyen gazdálkodnak. Hsz. 263.
662. Özv. VIZI MÁRTONNÉ GYENGE PÁL REGINA, sz. 1920, rk., m., háztartásbeli. – Fia: VIZI ÁRPÁD, sz. 1956, rk., m., vasesztergályos. Nőtlen. Munkanélküli. Hsz. 225.
663. Özv. VIZI TAMÁSNÉ SZENTES AMÁLIA, sz. 1916, rk., m., nyugdíjas. Hsz. 84.
664. VIZI VILMOS, sz. 1943, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – VIZINÉ SZABÓ GIZELLA, sz. 1949, rk., m., fonodai munkás. – LÁSZLÓ, sz. 1979, rk., m., gazdálkodó, katona. – A családfő édesanyja: VIZINÉ IMRE MÁRIA, sz. 1920, rk., m. Van 4,00 ha földjük, amelyen gazdálkodnak. Hsz. 98.
665. VIZI VILMOS, sz. 1972 – lásd Vizi Albertnél, sz. 1918.
666. Özv. VIZI VILMOSNÉ BÁLINT ROZÁLIA, sz. 1953, rk., m., háziasszony és gazdálkodó. – Fia: LÁSZLÓ, sz. 1974, rk., m., gazdálkodó. Nőtlen. – ERNŐ, sz. 1982, rk., m., szakiskolai tanuló. Középgazdák. Hsz. 237.

667. VIZI VINCE, sz. 1943, rk., m., nyugdíjas vasbetonszerelő. – VIZINÉ MOLNÁR TERÉZ, sz. 1947, rk., m., háztartásbeli. – ZOLTÁN, sz. 1977, rk., m., gazdálkodó. Középgazdák. Hsz. 412/413.

668. VIZI VINCE, sz. 1963, rk., m., traktorgyári munkás és gazdálkodó. – VIZINÉ SZÉCSI ETELKA, sz. 1967, rk., m., háziasszony. – ZSÓFIA, sz. 1990, rk., m., iskolás. – HUNOR, sz. 1997, rk., m. Kisgazdák. Hsz. 267.

669. VIZI VITUS, sz. 1949, rk., m., gazdálkodó. Elvált. Hsz. 75.

670. ZÁGONI ELEMÉR, sz. 1941, rk., m., gyógyszerész, magánvállalkozó. – ZÁGONINÉ DOBOS ÁGNES, sz. 1945, rk., m., gyógyszerész és háziasszony. Hsz. 6.

671. ZÁGONI JENŐ, sz. 1945, rk., m., tanár. – ZÁGONINÉ VERESS MARGIT, sz. 1950, ref., m., óvónő. – JENŐ sz. 1972, rk., m., elektronista. – LILLA, sz. 1978, rk., m., egyetemista. Van 0,56 ha földjük. Hsz. 27.

672. ZSÓK JÓZSEF, sz. 1957, rk., m., faipari technikus, magánvállalkozó. – ZSÓKNÉ SZABÓ IBOLYA, sz. 1959, rk., m., elárusító. – SZILÁRD, sz. 1982, rk., m., tanuló. – JÚLIA, sz. 1987, rk., m., tanuló. Hsz. 23.

673. ZSÓK JÓZSEF, sz. 1967 – lásd özv. Vizi Istvánné Vizi Juliannánál, sz. 1926.

674. ZSÓK KÁROLY, sz. 1919, rk., m., nyugdíjas gazdálkodó. – ZSÓKNÉ JÉRÉ GIZELLA, sz. 1931, rk., m., háziasszony. Van 9,00 ha földjük, amelyen gazdálkodnak. Hsz. 187.

Rövidítések jegyzéke:

ha = hektár

hsz. = házszám

id. = idős

ifj. = ifjú

m. = magyar

ort. = ortodox, görögkeleti

özv. = özvegy

ref. = református

rk. = római katolikus

sz. = született

unit. = unitárius

Ezúton mondunk köszönetet mindazoknak, akik az adatfelvevők rendelkezésére álltak, és szívesek voltak családjukról, gazdaságukról, házi használati tárgyaikról adatokat közölni.

TARTALOM

Előszó	5
Természeti viszonyok	7
Domborzat	7
A terület felépítése, szerkezete	9
Éghajlat	9
Természetes növényzet	10
Talajadottságok	11
Legenda és valóság	13
A falu népessége	20
Első ismert jenőfalviak	20
Az össznépesség családonként	22
A teljes népesség 1643-ban	27
Idegen hadak és a „fekete halál” pusztításai	30
Hullámvölgyben	31
Lélekszám szerinti népesség	34
Lehangoló visszaesés	35
Csak székelyek?	36
A közélet színterén	39
A székely szabadságok	39
„Fejedelmi jobbágyság”	41
„Még a pogány sem tette volna ezt”	42
Rendi tagozódás	43
II. Rákóczi Ferenc seregében	44
A határőrezredek felé	45
A határőrségben	47
Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc forгатagában	50
A két világháború áldozatai	53
Állattartók és földművelők faluja	62
A falu belterületének alakulása	62
A mezőkert alakulása	65
Tulajdonviszonyok	66
A földművelő ember segítőtársai: az igavonók	70
Használatos munkaeszközök	72
Termesztett növények	74

Határszervezés	76
Munkálatok	78
Állattartás és állatállomány	81
A falu „hámosai”	85
Lisztelő, fűrész- és ványolómalmok, és „korcsoma ház”.	86
Önkormányzat: falutörvények, falugyűlés, előljárók, faluszéke	95
Falutörvények, falugyűlés	95
Előljárók	97
Faluszéke	100
Közbirtokosság	102
Jenőfalvi életmód	108
A belsőség és ház	108
Ruházat és étkezés	111
Házi szöttesek, varrottasok és más házi használati tárgyak	114
Jenőfalviak a Nagyboldogasszony egyházmegyében	119
Tarkó – Nagyboldogasszony	119
Megpróbáltatások	121
Hitben megerősödve	123
A templom újjáépítése. Új papilak és harangok. Iskolaügyek	124
Saas Antal plébánosságában	127
Újra magyar államiságban	130
Új világban?	132
Megnyomorítva, de hitben erősödve	134
Oskolamesteri és népoktatás	141
Oktatás a középkorban	141
Népiskolai oktatás	144
Az egyházi népoktatás végőrái	150
A II. világháború árnyékában	152
A tanügyi reform után	154
Közművelődési élet	163
A katolikus Népszövetség	164
Az olvasókörben	167
A II. világháború után	168
50 évesek találkozói	169
Zenekarok	170
Történelmi helynevek	173

Csíkjenőfalva mai helynevei	184
Csíkjenőfalva belterületének helynevei.....	184
A Napkeleti határ helynevei	186
A Napnyugati határ helynevei	186
A Másodhatár helynevei.....	188
Családnevek és keresztnévek a múltban és jelenben	190
Szokások és hiedelmek hatalmában.....	201
Az „átkos”-ban	208
Visszatér a megszokott élet?.....	208
Szövetkezetesítés	210
A közösben	211
A helység XX. század végi arculata.....	214
Csíkjenőfalva lakói 1999-ben	221

A szerkesztésben közreműködött Pál-Antal Sándor
A szöveget Szócs Katalin gondozta
Számítógépes tördelés Forró-Bathó Éva Emese
A kiadásért felel Káli Király István ügyvezető
Megjelent 18,5 nyomdai ív terjedelemben
Nyomta a Lyra Kiadó Kft., Marosvásárhelyt

ISBN 973-8002-72-9

